

ภาพวาดเทคนิคสีอะคริลิก

“ผู้กล้าเกราแดง”

ศรัณย์ ศิริเจริญ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Humanities and Social Sciences

Nakhon Sawan Rajabhat University Academic Journal

ISSN 2985-1270 (Print)

ISSN 2985-122X (Online)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2566

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2

กรกฎาคม-ธันวาคม 2566

วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นวารสาร
ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายนและฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม)
ตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความปริทัศน์หนังสือ ที่มีเนื้อหาในกลุ่มมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาภาษาไทยและภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์
รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ศาสนาและปรัชญา ดนตรี นาฏศิลป์
ศิลปกรรม ศึกษาสาส์ตร และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าของ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์สุชาติ แสงทอง

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บรรณาธิการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวตรี สอาดเทียน

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณธนศวร์ เจริญเมือง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยบูรพา
ศาสตราจารย์บรรเจิด สิงคะเนติ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศมลพรรณ ธนะสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนัญญา วารีสอาด	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์กาญจนา กลิ่นอำพร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ภาพปก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรัณย์ ศิริเจริญ

ออกแบบรูปเล่ม : ว่าที่ ร.ต. อนุ คุ่มเพชร

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์คานา บริษัท ดีไซน์เบอร์รี่ จำกัด

เลขที่ 248/7 ซอยมิตรคาม ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต

กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02-8445933-4

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2566 เล่มนี้ ประกอบด้วยบทความทั้งหมด 11 เรื่อง ซึ่งเป็นผลงานของผู้นิพนธ์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นอาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษา ดังนี้ บทความด้านมนุษยศาสตร์ จำนวน 6 บทความ ได้แก่ บทความเรื่องการประยุกต์ใช้ลวดลายหน้าต่างของสถาปัตยกรรมสำนักขงจื๊อในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของ You Jiadan และคณะ บทความเรื่องหัตถศิลป์และอัตลักษณ์ทางศิลปะของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือในพื้นที่ฉาวซ่านของจีน กรณีศึกษา วัดโคหยวนในเมืองเฉาโจวของ Liu Jian ภรดี พันธธุากร และภวษา เรื่องชีวิต บทความเรื่อง Exploring Modalities and Applications of Spatial Intervention in the Renovation of Old Buildings ของ Junyao Li et al บทความเรื่องการศึกษาศิลปะหัตถกรรมกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญนครสวรรค์เพื่อการพัฒนาสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของ กิตติศักดิ์ แก้วตุ๊ก และคณะ บทความเรื่องการแสดงพื้นบ้านชุดระบำเปิงมาง ของ ประเทือง สุริยวงษ์ ของกนกพัชร์ แจ่มฟ้า และบทความเรื่องการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความและความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของฐิติมา แสงจันทร์ ส่วนบทความด้านสังคมศาสตร์ จำนวน 5 บทความ ได้แก่ บทความแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในการเผาขยะและเผาพืชไร่ทางการเกษตรส่งผลกระทบต่อมลภาวะที่เป็นพิษ ของฐิตาภรณ์ น้อยนาถุม บทความเรื่องถนนพหลโยธินกับเศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์ ของณัฏฐิรา กาญจนศิลป์ และคณะ บทความเรื่องโปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ของมงคล ศัยยกุล บทความเรื่องปัญหาการตีความพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ศึกษากรณีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ของอรรถนัย สายรัตน์ และคณะ และบทความเรื่องการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนที่กฎหมายบังคับไปไม่ถึง ของอรรถนัย สายรัตน์ และคณะ

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการขอเชิญคุณอาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจส่งผลงานในรูปแบบบทความวิจัยและบทความวิชาการมาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เพื่อร่วมเป็นก้าวต่อ ๆ ไปของพวกเรา

สารบัญ

การศึกษาศิลปหัตถกรรมกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญนครสวรรค์ เพื่อการพัฒนาสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1
กิตติศักดิ์ แก้วดุกและพัชรี ดินฟ้า	
หัตถศิลป์และอัตลักษณ์ทางศิลปะของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ในพื้นที่ฉาวชานของจีน กรณีศึกษา วัดโคหยวนในเมืองเฉาโจว	14
เขียนฉือในพื้นที่ฉาวชานของจีน-ยกตัวอย่างวัดโคหยวนในเมืองเฉาโจว	
LIU JIAN ภรติ พันธุ์ภากร และภูวษา เรืองชีวิน	
การแสดงพื้นบ้านชุดระบำเปิงมาง ของประเทือง สุริยวงษ์	29
กนกพัชร์ แจ่มฟ้า	
การทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนที่กฎหมายบังคับไปไม่ถึง	49
อตนัย สายรัตน์ อัจฉรา เลิศพรประสพโชค	
ธรรมศักดิ์ เสนามิตร และเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์	
แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในการเผาขยะและเผาพืชไร่	63
ทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อมลภาวะที่เป็นพิษ	
ฐิตาภรณ์ น้อยนาลุ่ม	
การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา	77
ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบ	
KWL Plus เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความ	
และความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	
จิตติมา แสงจันทร์	
ถนนพหลโยธินกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์	91
ณัฐริรา กาญจนศิลป์และพิมพ์อุมา ธัญธนกุล	
Exploring Modalities and Applications of Spatial Intervention in	104
the Renovation of Old Buildings	
Junyao Li and Akapong Inkuer	
โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญา	118
ของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์	
มงคล ศัยยกุล	

ปัญหาการตีความพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา	130
อตัณย์ สายรัตน์ อัจฉรา เลิศพรประสพโชค	
ธรรมศักดิ์ เสนามิตร และเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์	
การประยุกต์ใช้ลวดลายหน้าต่างของสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย	145
ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม	
You Jiadan ภรดี พันธุ์ภากร และภูวษา เรืองชีวิน	

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำปี
วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม)

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระศักดิ์ อุปมัยธัชชัย	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.กฤติญา สุขเพิ่มประธาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ เพียรวิฒนะกุลชัย	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
รองศาสตราจารย์อรวิน อินทร์ซี	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ณัฐ ลำเลิศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรเพชร ชลศักดิ์ตระกูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณวิช ทัพภวิมล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิ เจือจินดา	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สายจันดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภดล ทิพย์รัตน์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรย์สมร ผลบุญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพิศ ชะโกทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติพงษ์ ศรีจันทิก	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพชรรุ่ง เทียนบัวโรจน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานะ ขุนวิช่วย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีระพงศ์ ยศบุญเรือง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี
ดร.วิรสันต์ วิรุฬห์สกุลภิบาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร.ชนกิตต์ ธนะสุข	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร.กำธร เกิดทิพย์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร.มนตรี หลินภู	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ดร.เสาวรส มนต์วิเศษ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ดร.ธีระ บุชบกแก้ว	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ดร.จริยา ก่อภัททสิริกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ดร.กนิษฐา พวงศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร.ดนุ ภู่มาลี	มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.ปิติ มณีเนตร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การศึกษาศิลปหัตถกรรมกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญนครสวรรค์
เพื่อการพัฒนาสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น
A study of arts and crafts, Ban Mon Nakhon Sawan pottery
for the development of local wisdom

กิตติศักดิ์ แก้วดุก¹และพัชรี ดินฟ้า²

Kittisak Keawduk and Patcharee Dinfa

(วันที่ส่งบทความ:10 กรกฎาคม 2566,วันที่แก้ไขบทความ:4 สิงหาคม 2566,วันที่ตอบรับบทความ:8 กันยายน 2566)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เป็นบทความที่สร้างสรรค์และพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมกลุ่มผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านมอญตำบลบ้านแก่งอำเภอเมืองนครสวรรค์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นกระถางต้นไม้รูปแบบใหม่ ซึ่งรูปแบบเดิมสามารถแบ่งลดหลั่นกระถางได้ เป็น 7 ประเภท 1) ลดหลั่นกระถาง ทรงกล้วยไม้ 2) ลดหลั่นกระถางทรงขนมชั้น 3) ลดหลั่นกระถางทรงลายอิฐ 4) กระถางทรงขอบกลม 5) กระถางทรงลูกกระสุน 6) กระถางทรงขนม 7) กระถางน้อย ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการพัฒนารูปแบบเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้พัฒนาภูมิปัญญาให้แก่ผู้ผลิตในท้องถิ่น ด้วยการนำรูปแบบที่มีอยู่เดิม นำมาสร้างสรรค์พัฒนาให้เกิดคุณค่าในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าตัวผลิตภัณฑ์ที่เกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจน และเพิ่มมูลค่าในด้านประโยชน์ใช้สอยและความสวยงามให้มีมาตรฐานและสามารถสร้างเศรษฐกิจฐานราก

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อีเมล mim2524@hotmail.com Lecturer of the Education Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. E-mail mim2524@hotmail.com.

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อีเมล patcharee@hotmail.com Lecturer of the Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. E-mail patcharee@hotmail.com

เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในลำดับต่อไป

คำสำคัญ: ศิลปหัตถกรรม กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This academic article is an article that creates and develops a product model to promote the group of pottery entrepreneurs of Ban Mon community, Ban Kaeng Sub-district, Mueang Nakhon Sawan District. The article is a guideline for developing the model and promoting local wisdom to create a new style of plant pot. The original pattern can be divided into seven types of pot patterns including 1) Orchid-shaped pot design 2) Candy-shaped pot design 3) Brick-shaped pot design 4) Round-rimmed pot 5) Bullet-shaped pot 6) Azalea-shaped pot 7) Little pot. Ban Mon Pottery should develop in pursuance of enhanced knowledge and developed wisdom for local producers by adopting the existing model brought to create and develop local values to increase the product value with tangible results. The purpose of this article is to add value in terms of usefulness and beauty to meet standards and be disposed to build a foundation economy to build the strength of the community in the next step.

Keyword: Art and crafts, Ban Mon pottery, local wisdom

บทนำ

ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์ได้นำเอาประสบการณ์จากการดำเนินชีวิตประจำวัน ความรู้ที่เก็บสะสมถูกนำมาประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ที่มีลักษณะเป็นงานหัตถกรรม เช่น การนำเครื่องจักสานมาเป็นแม่แบบทำเครื่องปั้นดินเผา ก่อนที่จะพัฒนาการทำภาชนะดินเผา โดยการตีด้วยไม้ และหิน ปัจจุบันภูมิความรู้เหล่านี้ช่วยให้มนุษย์ก้าวจากสังคมล่าสัตว์และบริโภคอาหารดิบ มาเป็นสังคมเกษตรกรรม มีภาชนะดินเผาสำหรับหุงต้มอาหาร ความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ทำให้เครื่องปั้นดินเผาพัฒนาโดยสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอย ตามสภาพความเป็นอยู่เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทางความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2546)

หลักการออกแบบ หมายถึง การนำเอาส่วนประกอบต่าง ๆ ของศิลปะมาจัดวางเข้าด้วยกันทำให้เกิดความงามอย่างเหมาะสมตามโครงสร้างทางทัศนศิลป์ เช่น ดุลยภาพ (Balance) สัดส่วน (Proportion) ความกลมกลืน (Harmony) ช่วงจังหวะ (Rhythm) และจุดเด่นของงานศิลปะ (Dominance) (สุชาติ เถาทอง, 2538) แต่หลักการต่างๆ ที่กล่าวมาจะไร้ซึ่งกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ในการปฏิบัติเพราะการจัดและการสร้างสรรค์ผลงานเป็นการแก้ปัญหาซึ่งอาจจะต้องมีการดัดแปลงหรือปรับปรุงตามลักษณะงานเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพจากข้อมูลที่กำลังมาข้างต้น ลวดลายเครื่องปั้นดินเผาอยู่เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่ควรจะนำมาศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีลักษณะของลวดลายกรรมวิธีในการผลิต ความประณีตของลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมอญ เพื่อให้งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาอยู่ได้รับการรวบรวม และเพื่อให้เกิดการพัฒนารูปแบบของลวดลายบนผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับยุคสมัยสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมอญ มาเป็นพื้นฐานในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

เครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านมอญจุดเด่นคือใช้ดินเหนียวคุณภาพดีในท้องถิ่นปั้นง่ายเผาแล้วไม่แตกหักทั้งฝีมือการปั้นที่ประณีตสร้างสรรค์งานหลากหลายรูปแบบทั้งทำเป็นของที่ระลึก ตกตกแต่งบ้าน ตกแต่งสวนมีทั้งจำหน่ายในประเทศไทยและต่างประเทศ ประเทศสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น (ป้าเป้า เลี้ยงสุข, 2565: สัมภาษณ์) พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมกลุ่มผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านมอญ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองนครสวรรค์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแบบและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของคนมอญและเป็นภูมิปัญญาตั้งแต่โบราณ

ป้า เลี้ยงสุข ผู้ให้สัมภาษณ์, (25 มิถุนายน 2566) ได้กล่าวที่ว่าของเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ ไว้ว่า “บรรพบุรุษอยู่เกาะเกร็ด เอาภาชนะในครัวเรือน ใส่เรือมาแลกอาหาร เอาเครื่องปั้นดินเผามาแลกของกิน สมัยก่อน บ้านแก่งน้ำท่วม จึงทำให้ดินล้น ชาวบ้านทั่วนั้น จึงเกิดไอเดียมาสร้างสรรค์งานเครื่องปั้นดินเผา มานวดมาปั้นให้เป็นเครื่องปั้นดินเผา พอนำไปเผาไม่แตกไม่ร้าว จึงก่อตั้งและตั้งถิ่นฐาน ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์”

การทำเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญมีการทำสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์จะนำวัตถุดิบจากธรรมชาติเท่าที่จะหาได้ใกล้ตัวมาทำให้เกิดประโยชน์ก่อนความประณีตในยุคต่อ ๆ มาความเป็นมาของกลุ่มจังหวัดนครสวรรค์ในท้องถิ่น ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้พัฒนาภูมิปัญญาให้แก่ผู้ผลิตในท้องถิ่น ด้วยการ

นำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาศึกษาเพื่อหาคุณสมบัติเฉพาะที่จะสามารถนำมาแปรรูปเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าตัวผลิตภัณฑ์ที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

เครื่องปั้นดินเผาอมฤ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

พนมศักดิ์ สุวิสุทธิ (2561) กล่าวว่า แหล่งเครื่องปั้นดินเผาอมฤ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ติดแม่น้ำปิง มีการทำเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมากหลังจากเรื้อนส่วนใหญ่จะผลิตเป็นเครื่องปั้นดินเผาประเภทเทราราคอตต้า ซึ่งเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีเนื้อดินสีแดงเผาที่อุณหภูมิต่ำ ไม่เคลือบ ซึ่งรูปแบบของผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่จะเป็นกระถางต้นไม้ โอ่งน้ำ และผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน เป็นต้น วัตถุดิบดินเหนียว เป็นดินเหนียวที่มีคุณภาพดี หลังเผามีสีสรรคสวยงาม มีความแกร่งและหลังเผาก็จะเป็นคราบเคลือสีขาวขึ้นบริเวณผิวอันเป็นคุณสมบัติที่ดี โดยดินจะขุดจากบริเวณบึงเขาดิน ในพื้นที่ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ วัตถุดิบหลักอีกชนิดหนึ่งก็นำมาเป็นส่วนผสมในเนื้อดิน คือ หวายแม่น้ำ จะได้จาก หวายในแม่น้ำปิงภายในหมู่บ้านวัตถุดิบหลักอีกชนิดหนึ่งก็นำมาเป็นส่วนผสมในเนื้อดิน คือ หวายแม่น้ำ จะได้จากหวายในแม่น้ำปิงภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้หมู 1 ตำบลบ้านแก่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างแพร่หลายผลิตภัณฑ์ภายหลังจากการเผาและตกแต่งเรียบร้อยแล้วจะวางจำหน่ายร้านค้าริมถนนภายในชุมชนบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศอีกทั้งจำหน่าย ยังตัวแทนส่งต่างประเทศอีกด้วย

แนวคิดของการการศึกษาศิลปหัตถกรรมกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านอมฤ

การสร้างสรรค์ผลงานกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านอมฤ กำหนดใช้แนวคิดภูมิปัญญาเป็นหลักโดยเน้นแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการออกแบบและสร้างเอกลักษณ์ ชาวบ้านต้องร่วมคิด ร่วมกระทำควบคู่กับสร้างสรรค์ผลงาน และต้องยอมรับความคิดเห็นของชาวบ้าน ภายใตกรอบความคิดที่ตกลงร่วมกัน นอกจากนี้ยังการประสานความร่วมมือของกลุ่ม ผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านอมฤ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ระยะที่ 1 ระยะการศึกษารูปแบบเครื่องปั้นดินเผากลุ่มเครื่องปั้นดินเผาของกลุ่มที่ได้รับความนิยมากที่สุดตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ และนำมาเป็นแนวทางการสร้างสรรค์ผลงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา

ระยะที่ 2 การออกแบบและพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างแนวคิดออกแบบ

ระยะที่ 3 การสร้างสรรค์ออกแบบจริง โดยผลิตทำต้นแบบจริง โดยวิธีการศึกษา กระถางต้นไม้ทั้ง 7 แบบ 1) ลวดลายกระถางทรงกล้วยไม้ 2) ลวดลายกระถางทรงขนมชั้น 3) ลวดลายกระถางทรงลายอิฐ 4) กระถางทรงขอบกลม 5) กระถางทรงลูกกระสุน 6) กระถางทรงชวนชม 7) กระถางน้อย ดังภาพต่อไป

แนวคิดในการออกแบบลวดลายกระถางทรงกล้วยไม้ จากกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การนำลวดลายแบบกระถางทรงกล้วยไม้โดยมีความโดดเด่นจากการเจาะรูของกระถางเป็นรูปแบบทรงกลมเล็ก ๆ รอบ ๆ กระถาง จึงมีการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่และมีการผสมผสานสีลงไปในงานแบบร่วมสมัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ลวดลายกระถางทรงกล้วยไม้

ที่มา: กิตติศักดิ์ แก้วดุก, 2566

แนวคิดในการออกแบบลวดลายกระถางทรงขนมชั้น จากกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การนำลวดลายแบบกระถางทรงขนมชั้น โดยมีความโดดเด่นจากการใช้การปั้นขึ้นรูปกระถางต้นไม้แบบมอญ (ขดเป็นเส้น) จึงมีการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่และมีการผสมผสานสีลงไปในงานแบบร่วมสมัย ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ลวดลายกระถางทรงขนมชั้น

ที่มา: กิตติศักดิ์ แก้วดุก, 2566

แนวคิดในการออกแบบลวดลายกระถางทรงลายอิฐ จากกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การนำลวดลายแบบกระถางทรงลายอิฐ โดยมีความโดดเด่นจากการใช้การปั้นขึ้นรูปกระถางต้นไม้มอบมอญ (ขดเป็นเส้น) แล้วทำเป็นลวดลายแบบทรงอิฐและนำลวดลายจากธรรมชาติ ดอกไม้ แก้ววัลย์ มาเติมแต่งสีลง ลงไปในงานแบบร่วมสมัย ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ลวดลายกระถางทรงลายอิฐ

ที่มา: กิตติศักดิ์ แก้วดุก, 2566

แนวคิดในการออกแบบลวดลายกระถางทรงขอบกลม จากกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การนำลวดลายแบบกระถางทรงขอบกลม โดยมีความโดดเด่นจากใช้ลวดลายดอกไม้ของกระถางต้นไม้มอบมอญ สร้างสรรค์เป็นดอกไม้รูปแบบใหม่และมีการผสมผสานสีลงไปในงานแบบร่วมสมัย ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ลวดลายกระถางทรงขอบกลม

ที่มา: กิตติศักดิ์ แก้วดุก, 2566

แนวคิดในการออกแบบลวดลายกระถางทรงลูกกระสุน จากกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การนำลวดลายแบบกระถางทรงลูกกระสุน โดยมีความโดดเด่นจากใช้ลวดลายดอกไม้ของกระถางต้นไม้ สร้างสรรค์เป็นทรงกระถางรูปแบบใหม่และมีการผสมผสานสีลงไปในงานแบบร่วมสมัย ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ลวดลายกระถางทรงลูกกระสุน

ที่มา: กิตติศักดิ์ แก้วตุก, 2566

แนวคิดในการออกแบบลวดลายกระถางทรงลูกกระสุน จากกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การนำลวดลายแบบกระถางทรงลูกกระสุน โดยมีความโดดเด่นนำเสนห์จากสัตว์จากธรรมชาติในน้ำที่มีอาศัยในอุทยานสวรรค์ โดยเน้นส่วนของลำตัวเป็นกระถาง สร้างสรรค์เป็นทรงกระถางรูปแบบใหม่ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ลวดลายกระถางทรงชวนชม

ที่มา: กิตติศักดิ์ แก้วตุก, 2566

แนวคิดในการออกแบบลวดลายกระถางน้อย จากกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การนำลวดลายแบบกระถางน้อย โดยมีความโดดเด่นน่าสนใจจากกระถางส่วนบนที่ร้อยจีบแบบดอกไม้คล้ายกลีบของดอกไม้และเพิ่มเติมสีสันของกระถางในเล็กให้งดงามธรรมชาติ สร้างสรรค์เป็นทรงกระถางรูปแบบใหม่และมีการผสมผสานสีสันลงไปในงานแบบร่วมสมัย

ดั่งภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ลวดลายกระถางน้อย

ที่มา: กิตติศักดิ์ แก้วตุก, 2566

ขั้นตอนของการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ

การขึ้นรูปแบบขดเทคนิคต้นกำเนิดจากมอญเน้นการปั้นดินให้เป็นเส้นแล้วนำมาขดเรียงขึ้นรูปจนได้ขนาดกระถางที่ต้องการ ส่วนการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน เป็นการขึ้นรูปดินให้เป็นทรงกลมจะใช้เครื่องมือแป้นหมุน มีทั้งชนิดยืนและนั่ง ความเร็วที่ใช้ 2-3 จังหวะ ความเร็วรอบของแป้นหมุนจะอยู่ที่ประมาณ 80 รอบต่อนาที ดินที่นำมาใช้ปั้นต้องเป็นดินที่มีความเหนียวจึงจะช่วยให้การขึ้นรูปได้ผลดี การขึ้นรูปแบบแป้นหมุนต้องอาศัยการฝึกฝนและทักษะพอสมควร จึงจะสามารถขึ้นรูปได้ดี **ดั่งภาพที่ 8**

ภาพที่ 8 ขึ้นรูปด้วยมือแบบมอญ/ขึ้นรูปบนแป้นหมุน

ที่มา: พชร ดินฟ้า, 2566

การเขียนลายตอนที่ยังไม่ได้เผาลายที่แกะสำหรับตกแต่งเครื่องปั้นมี 3 ประเภท ตามลักษณะของวิธีการแต่งลาย คือ

1. ลายที่เกิดจากการขีดหรือสลัก
2. ลายที่เกิดจากการฉลุลายโปร่ง
3. ลายที่เกิดจากการกดให้เนื้อดินนูนขึ้น หรือต่ำลงตามแบบของลาย **ดังภาพที่ 9**

ภาพที่ 9 การเขียนลายตอนยังไม่ได้เผา

ที่มา: พัชร ดินฟ้า, 2566

เมื่อเขียนลายเสร็จแล้ว นำผลิตภัณฑ์พักไว้ให้แห้ง ใช้เวลาประมาณ 7 วัน แล้วนำเข้าเตา โดยเรียงในเตาเป็นชั้นๆ และปิดหน้าเตาเมื่อเรียงเสร็จ เมื่อนำผลิตภัณฑ์เข้าเตาเสร็จ มีการใส่ไฟ ประมาณ 2 คืน 3 วัน ใส่ไปถึงอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 800 องศาเซลเซียส เตาเผาที่ใช้เผา ต้องใช้ผู้ควบคุมการเผาที่มีความชำนาญในการควบคุมอุณหภูมิความร้อนจากเชื้อเพลิงได้ ตลอดเวลาตามความต้องการ นอกจากเชื้อเพลิงประเภทไม้ฟืนที่ใช้กันทั่วไปแล้ว บางแห่งพยายามแสวงหาวัสดุอื่นมาทำเชื้อเพลิงด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกันไป เช่น บางคนนิยมใช้ไม้ยูคาไ वोไหมไฟ (ไม้ยูคาให้ไฟสม่ำเสมอ) และในช่วงสุดท้ายก่อนจะปิดเตานิยมใช้ไม้ไผ่เป็นเชื้อเพลิง เพื่อช่วยควบคุมสีของผลิตภัณฑ์ เพราะไม้ไผ่ทำให้สีของเครื่องปั้นสวยงาม บางคนใช้ยางรถยนต์ ช่วยเป็นเชื้อเพลิงในการเผาในกรณีที่ต้องการให้ผลิตภัณฑ์มีสีดำ ส่วนซีเถ้าจากยางที่ปิ้งไปติดผิวดินปั้นนั้น บางครั้งก็ช่วยให้เกิดพื้นผิวที่มีสีสันสวยงามแปลกตาน่าดูได้โดยไม่ตั้งใจ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าวัสดุแต่ชนิดที่นำมาใช้ในการเผาเครื่องปั้นดินเผานั้น จะมีผลต่อลักษณะและคุณภาพของเนื้อเครื่องปั้นดินเผาด้วย **ดังภาพที่ 10**

ภาพที่ 10 การเผาและเข้าเตาอุโมงค์เครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ

ที่มา: เกษเกียรติแหล่งดินเผา, 23 พฤษภาคม 2566

การเขียนลายตอนสุก คือ หลังจากนำไปเผาแล้วจึงค่อยเขียนลาย หลังจากผ่านกระบวนการการเผาแล้วจะได้กระถางที่มีสีน้ำตาลไม่อ่อนหรือเข้มจนเกินไป การเลือกใช้โทนสีจึงจำเป็นต้องเป็นสีเข้มกว่าระดับสีของเนื้อภาชนะกระถาง ซึ่งสีที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสีทาบ้านหรือสีอะคริลิกที่มีทนทานต่อการโดนน้ำเพราะสีที่กล่าวมาจะแห้งเร็วและไม่ละลายได้ง่ายเหมือนสีชนิดอื่น ดังภาพที่ 11

การเขียนลายตอนสุก คือ หลังจากนำไปเผาแล้วจึงค่อยมีการเขียนลาย

ภาพที่ 11 การเขียนลายตอนสุก คือ หลังจากนำไปเผาแล้วจึงค่อยเขียนลาย

ที่มา: พัชร ดินฟ้า, 2566

ภาพที่ 12 ภาพสำเร็จแบบไม่ลงสีเครื่องปั้นดินเผา (1)
ที่มา: พัชรี ดินฟ้า, 2566

ภาพที่ 13 ภาพสำเร็จแบบไม่ลงสีเครื่องปั้นดินเผา (2)
ที่มา: พัชรี ดินฟ้า, 2566

ภาพที่ 14 ภาพสำเร็จแบบลงสีเครื่องปั้นดินเผา
ที่มา: พัชรี ดินฟ้า, 2566

อภิปรายผล

การศึกษาศิลปหัตถกรรมกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญนครสวรรค์เพื่อการพัฒนาสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสร้างสรรค์กระถางขึ้นใหม่จากการศึกษาข้อมูลและจากการสร้างสรรค์งาน จากการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ต้นกำเนิดของกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญนครสวรรค์ จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญนครสวรรค์ ด้วยเหตุนี้ผู้สร้างสรรค์ จึงมีความเห็นว่า ควรจะมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญนครสวรรค์ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย เพื่อการออกแบบและสร้างสรรค์กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา และพัฒนาภูมิปัญญาให้แก่ผู้ผลิตในท้องถิ่น ด้วยการนำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาศึกษาเพื่อหาคุณสมบัติเฉพาะที่จะสามารถนำมาสร้างสรรค์ผลงานแบบสมัยใหม่และตลอดจนสร้างคุณค่าและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น อีกด้วยเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางปรับปรุงรูปแบบ ผลิตภัณฑ์ ให้มีความสวยงามความแตกต่างและน่าสนใจ ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคได้มากที่สุดและยังสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย สามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์กระถางต้นไม้ธรรมชาติ กระถางต้นไม้กับธรรมชาติสร้างสรรค์ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ แก้วดุก. (2566). ลวดลายกระถางทรงขนมชั้น. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.

_____. (2566). ลวดลายกระถางทรงอิฐ. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.

_____. (2566). ลวดลายกระถางทรงขอบกลม. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.

_____. (2566). ลวดลายกระถางทรงลูกกระสุน. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.

_____. (2566). ลวดลายกระถางทรงชวนชม. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.

_____. (2566). ลวดลายกระถางน้อย. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.

เกาะเกร็ดแหล่งดินเผา. (2565, ธันวาคม). โรงงานเครื่องปั้นดินเผาป่าตุ่ม. สืบค้นเมื่อ 23

พฤษภาคม 2566, จาก <https://thestoryculture.co/earthenware-koh-kred/>
ป่าเป้า เลี้ยงสุข. (2566, 25 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดยพัชรี ดินฟ้า [การบันทึกเสียง]. เจ้าของ
กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ, นครสวรรค์.

- พนมศักดิ์ สุวิสุทธิ (2561). การวิจัยเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้าน. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 22(1), 98-114
- พัชรี ดินฟ้า. (2566). ขึ้นรูปแบบมอญและขึ้นรูปบนแป้นหมุน. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.
- _____. (2566). การเขียนลายตอนยังไม่ได้เผา. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.
- _____. (2566). การเผาและเข้าเตาอุโมงค์เครื่องปั้นดินเผามอญ. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.
- _____. (2566). การเขียนลายตอนสุก. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.
- _____. (2566). ภาพสำเร็จแบบไม่ลงสีเครื่องปั้นดินเผา. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.
- _____. (2566). ภาพสำเร็จแบบไม่ลงสีเครื่องปั้นดินเผา. ถ่ายเมื่อ 30 พฤษภาคม 2566.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2546). ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: ดันอ้อแถมมี
- สุชาติ เกาทอง. (2538). หลักการทัศนศิลป์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์สุวิทย์
- อินทิพย์ (2555). การพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ในเอกลักษณ์ของชุมชนมอญ
- ปากเกร็ด สำหรับเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย. วารสารวิชาการคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 5(2), 89-101

หัตถศิลป์และอัตลักษณ์ทางศิลปะของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ
ในพื้นที่ฉาวชานของจีน กรณีศึกษา วัดโคหยวนในเมืองเฉาโจว

A Research on the Craftsmanship and Artistic
Characteristics of Inlaid Porcelain in the Chaoshan Area
of China-A Case of Kaiyuan Temple in Chaozhou

LIU JIAN¹ ภารดี พันธุ์ภากร² และภูวษา เรืองชีวิน³

LIU JIAN, Poradee Panthupakorn and Puvasa Ruangchewin

(วันที่ส่งบทความ:16 กรกฎาคม 2566,วันที่แก้ไขบทความ:28 สิงหาคม 2566,วันที่ตอบรับบทความ:29 พฤศจิกายน 2566)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษา 1. วัสดุ เครื่องมือ และความรู้พื้นฐานที่ใช้ในการผลิตเครื่องเคลือบเขียนฉือ 2. ศึกษากระบวนการผลิตและรูปแบบ เทคนิคเครื่องเคลือบเขียนฉือในพื้นที่ฉาวชาน 3. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางศิลปะและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของผลงานเครื่องเคลือบเขียนฉือในวัดโคหยวนพื้นที่ฉาวชาน ซึ่งกระเบื้องเคลือบเขียนฉือเป็นงานหัตถศิลป์พื้นบ้านในพื้นที่ฉาวชานของมณฑลฝูเจียง ประเทศจีน ด้วยรูปแบบศิลปะที่มีสีสันและความคิดสร้างสรรค์ในเชิงเทคนิค จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของการตกแต่งสถาปัตยกรรมที่มีอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ภายใต้การเดินทางของประวัติศาสตร์ ทำให้งานหัตถศิลป์แบ่งบานด้วยเส้นที่เป็นเอกลักษณ์ และเป็นภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมดั้งเดิมของฉาวชาน หัตถศิลป์เพื่อการตกแต่งสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นดังกล่าวจึงได้รับการจัดอันดับให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทยในปี ค.ศ. 2008

¹ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: 62810014@go.buu.ac.th

Doctoral students of Visual Art Design Major in Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University E-mail: 62810014@go.buu.ac.th

² ศาสตราจารย์อาจารย์ที่ปรึกษางานปริญญานิพนธ์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: Poradee@gmail.com

Professor, Thesis Advisor, Visual Art Design Major in Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University E-mail: Poradee@gmail.com

³ อาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ที่ปรึกษางานปริญญานิพนธ์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: Puvasa@gmail.com

Asst.Prof.Dr., Thesis Advisor, Visual Art Design Major in Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University E-mail: Puvasa@gmail.com

การวิจัยนี้ได้รับรวบรวมข้อมูลเกี่ยวข้องผ่านวิธีการสำรวจภาคสนาม และคัดเลือกกรณีศึกษาเพื่อทำการวิจัยกระบวนการผลิต ลักษณะทางศิลปะ และความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ผลการวิจัยพบว่า วัสดุและเครื่องมือที่ใช้ในกระเบื้องเคลือบเขียนฉือมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีรูปแบบหลากหลาย ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากกรณีศึกษาของวัดโคกหยวนในเมืองฉาวโจว แสดงให้เห็นว่า กระเบื้องเคลือบเขียนฉือมีความหมายแฝงทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง และมีแนวสุนทรียที่มีอัตลักษณ์ของพื้นที่ฉาวชาน ส่งผลต่อการสนับสนุนเชิงทฤษฎีและแนวทางสำหรับการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนากระเบื้องเคลือบเขียนฉือในอนาคต

คำสำคัญ: พื้นที่ฉาวชาน กระเบื้องเคลือบเขียนฉือ เทคนิคการผลิต วัดโคกหยวน

Abstract

This research aims to study 1. the materials, tools, and basic knowledge used in the production of Inlaid porcelain, 2. investigate the production processes and techniques of Inlaid porcelain in the Chaoshan region, 3. analyze the artistic characteristics and culturally embedded meanings of Inlaid porcelain in the Kaiyuan Temple area of the Chaoshan region. Porcelain inlay craft is a kind of folk craft in Chaoshan area, Guangdong Province, China. With its colorful and unique artistic style, it has become a kind of architectural decoration with local characteristics. It blooms its unique charm under the precipitation of history. The epitome of Chaoshan traditional culture. Such a traditional architectural decorative art with unique local characteristics was rated as a national intangible cultural heritage in 2008. This study collects relevant data through fieldwork and selects individual cases to study the production process, artistic characteristics and cultural connotation of inlaid porcelain. The study found that the materials and tools used for inlaying porcelain are unique, and the production forms are various. Through the research on the specific case works of Kaiyuan Temple in Chaozhou City, it is shown that inlaid porcelain is endowed with profound cultural connotation and unique aesthetic orientation in Chaoshan area, which provides theoretical support for further research on the future development of inlaid porcelain.

Keywords: Chaoshan region, Inlaid porcelain, Craftsmanship, Kaiyuan Temple.

บทนำ

พื้นที่ฉวซ่านมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งและประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยงานฝีมือ กระเบื้องเคลือบเขียนฉือในการตกแต่งสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ถือเป็นศิลปะที่มีเสน่ห์โดดเด่น และมีสีสันอย่างเห็นได้ชัดท่ามกลางรูปแบบศิลปะพื้นบ้านแขนงอื่น ๆ อีกมากมาย โดยบริเวณ บนยอดหลังคาของบ้านเรือน วัดและตามศาลเจ้าหลายแห่งในฉวซ่านจะสามารถเห็นการตกแต่งลวดลาย อันสวยงามของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ และหนึ่งในนั้นศิลปะการตกแต่งทางสถาปัตยกรรมของวัด ถือเป็น การตกแต่งที่โดดเด่นที่สุด เพราะมีขอบเขตขนาดใหญ่ ก่อปรกั้ววัสดุที่ใช้ค่อนข้าง มีความสมบูรณ์มาก สถาปัตยกรรมเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนมงกุฎที่ตั้งสูงเด่นตระหง่าน ทั้งยัง คล้ายราวกับฉากละครที่ไม่มีตอนจบ แม้จะเบ่งบานดุดิบผาต่อยาวเรียงทอดจนเป็นแนว ทิวทัศน์ที่มีลักษณะพิเศษ

กระเบื้องเคลือบเขียนฉือ จัดเป็นองค์ประกอบในการตกแต่งลวดลายประตูที่สำคัญ ในสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของชาวฉวซ่านในมณฑลกว่างตุง (Lin Mingti, 1988) ซึ่งผสมผสาน รูปแบบความงามและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน เขียน (畫) หมายถึง การฝัง เข้าไปหรืองานโมเสก (Lin Mingti, 1988, p.70) ศิลปะการตกแต่งแบบโมเสกพบเห็นได้ ทุกภูมิภาคทั่วโลกและมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ซึ่งศิลปะโมเสกของชาวซูเมเรียนถือว่า มีความเก่าแก่ที่สุดกว่า 3,000 ปีก่อนคริสตกาล ต่อมาภายใต้การขยายตัวของจักรวรรดิโรมันได้ ส่งผลให้ศิลปะการฝังโมเสกแขนงนี้ค่อย ๆ แพร่กระจายไปทั่วทวีปยูเรเชียทุกพื้นที่

เครื่องเคลือบลายครามถือเป็นผลิตภัณฑ์ที่เปราะบางแตกง่าย จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่ผลิตภัณฑ์จะแตกหักหรือเสียหายในระหว่างขั้นตอนการผลิตและการขนส่ง ซึ่งศิลปินพื้นบ้าน บางท่านได้นำแผ่นกระเบื้องเคลือบแตกแล้ว แต่ยังคงมีสีสันและลวดลายมาประยุกต์ใช้เป็น ครั้งที่สอง โดยการนำแผ่นกระเบื้องเคลือบมารังสรรค์ให้เป็นลวดลายต่าง ๆ แทนภาพวาดสี ตลอดจนนำมาใช้ตกแต่งผนัง หลังคา ฯลฯ ของสถาปัตยกรรมให้เกิดสีสันอันงดงาม ซึ่งถือเป็น การเปลี่ยนเศษขยะให้กลายเป็นสมบัติล้ำค่า เนื่องด้วยแผ่นกระเบื้องเคลือบมีพื้นผิวคล้าย กับหยกหิน มีสีใสราวหยกและไม่ซีดจาง หากเปรียบกับภาพวาดสีแล้วจะมีความวิจิตรและ ประณีตกว่ามาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ศิลปินหัตถกรรมกระเบื้องเคลือบเขียนฉือเฟื่องฟูอย่างรวดเร็ว

กระเบื้องเคลือบเขียนฉือไม่เพียงแต่เป็นศิลปะการตกแต่งสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และภูมิภาคพื้นที่ฉวซ่าน ซึ่งเชื่อมโยง อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และความรู้สึกของผู้คนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก สถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมได้รับผลกระทบจากความทันสมัย เทคนิคกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ แบบดั้งเดิมจึงเผชิญกับความท้าทายมากมาย ซึ่งการพัฒนาสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้บีบอัดพื้นที่ อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ทักษะทางการผลิตเริ่มถดถอยลง และความกระตือรือร้นในการสืบทอด ก็ลดลงด้วยเช่นกัน ดังนั้นการท้าวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับเทคนิคกระเบื้องเคลือบเขียนฉือในพื้นที่ ฉวซ่านจะช่วยให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ฉวซ่านได้ดีขึ้นและยังเป็นการ ปกป้องผลงานหัตถกรรมอันล้ำค่าเหล่านี้ ขณะเดียวกันยังถือเป็นการชุดค้นคุณค่า

ทางความหมายแฝงที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง และกำหนดทิศทางและแนวคิดสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนในยุคสมัยใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัสดุ เครื่องมือ และความรู้พื้นฐานที่ใช้ในการผลิตเครื่องเคลือบเซรามิก
2. เพื่อศึกษากระบวนการผลิตและรูปแบบ เทคนิคเครื่องเคลือบเซรามิกในพื้นที่ฉะเชิงเทรา
3. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางศิลปะและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของผลงานเครื่องเคลือบเซรามิกในวัดโคกขามพื้นที่ฉะเชิงเทรา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยการเลือกวัสดุ เครื่องมือในการผลิต ขั้นตอนกระบวนการ และด้านอื่น ๆ ของกระบวนการเคลือบเซรามิก เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการผลิตกระบวนการเคลือบเซรามิกในพื้นที่ฉะเชิงเทรา และสำรวจการแสดงออกทางศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเลือกวัดโคกขามในเมืองฉะเชิงเทราเป็นกรณีศึกษา และดำเนินการวิเคราะห์ทางศิลปะโดยละเอียดของผลงานกระบวนการเคลือบเซรามิกบนสถาปัตยกรรมจากมุมมองต่าง ๆ ของการตกแต่ง เนื้อหา หัวข้อ การกระจายตัว และอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ทางศิลปะและความหมายแฝงทางวัฒนธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาภาคสนาม ใช้วิธีการสำรวจภาคสนามและการวิจัย ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยที่ผสมผสานระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยทำการสังเกต การสัมภาษณ์ การรวบรวมเอกสาร บันทึกรูปภาพ และวิธีการอื่นๆ เพื่อให้บรรลุความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับกระบวนการผลิต ลักษณะของรูปแบบ ความหมายแฝงพื้นบ้าน และด้านอื่นๆ ของเทคนิคกระบวนการเคลือบเซรามิก
2. วิจัยเชิงกรณีศึกษา ทำวิเคราะห์ตัวแทนโครงสร้างสถาปัตยกรรมในพื้นที่ฉะเชิงเทรา โดยทำการคัดเลือกรวบรวมและบันทึกข้อมูลจากพื้นที่กรณีศึกษา จากนั้นนำมาสรุปเรียบเรียงวิเคราะห์เป็นรายงานวิจัยเชิงกรณีศึกษา ตลอดจนทำการรวบรวมเอกลักษณ์ทางศิลปะในด้านประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรม ตำแหน่งการตกแต่ง และวัสดุที่ใช้ ฯลฯ

ผลการวิจัย

รูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ฉะเชิงเทรามีลักษณะเฉพาะและเต็มไปด้วยเอกลักษณ์ของภูมิภาค ทั้งด้านองค์ประกอบในการตกแต่ง และการโครงสร้างของพื้นที่ ซึ่งแกนหลักไม่ได้เป็นเพียงเทคโนโลยีและงานหัตถกรรมเท่านั้น และยังสะท้อนถึงความหมายแฝงทางศิลปะที่ลึกซึ้งอีกด้วย เพราะไม่เพียงเป็นองค์ประกอบหลักของการตกแต่งในสถาปัตยกรรมแต่ยังรวม

จิตวิญญาณของผู้สร้างไว้ภายใน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงภาษาทางศิลปะที่สมบูรณ์ และยังสะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

1. วัสดุและเครื่องมือของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ศิลปหัตถกรรมที่ดี ในกระบวนการผลิตต้องผสมผสานปัจจัยทางธรรมชาติด้านเวลาและพื้นที่ ตลอดจนปัจจัยส่วนบุคคลในด้านวัสดุและเทคนิค งานศิลปหัตถกรรมประเภทพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ต่างล้วนมีระบบเครื่องมือที่เป็นของตนเอง ซึ่งรวมถึงกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ

ก่อนการผลิตกระเบื้องเคลือบเขียนฉือจำเป็นต้องเตรียมวัสดุให้เพียงพอ ซึ่งจะแบ่งวัสดุออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนของผิวเคลือบดิบและวัสดุพื้นผิว ผิวเคลือบดิบมักเป็นองค์ประกอบวัตถุดิบหลายชนิด เช่น แผ่นกระเบื้อง แผ่นกระเบื้องทรงกลม อิฐ เป็นต้น นอกจากนี้ จำเป็นต้องใช้วัสดุโลหะต่าง ๆ สำหรับยัดเพื่อขึ้นรูปเช่น ลวดทองแดง ลวดเหล็ก เชือกเหล็ก เป็นต้น ในส่วนวัสดุพื้นผิวส่วนใหญ่จะใช้แผ่นกระเบื้องเคลือบหลากสี สีวาด พอยล์สีทองและสีเงิน ฯลฯ สำหรับการตกแต่ง โดยในการผลิตบางครั้งอาจมีการเลือกใช้วัสดุกระจก วัสดุไม้หรือวัสดุหินสำหรับการตกแต่งตามความต้องการอย่างเหมาะสม (Wen Ping, 2008)

1.1 ปูน ผิวเคลือบดิบถือเป็นโครงร่างสำคัญของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเด่นของรูปทรงและลักษณะการใช้งานของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือได้โดยตรง ดังนั้น การผลิตปูน (ภาพที่ 1) จึงเป็นก้าวแรกที่สำคัญ ปูนเป็นวัสดุที่มีลักษณะเป็นแป้งเปียกผสมกับซีเมนต์เลือกหอยและวัสดุที่สำคัญอื่น ๆ เป็นวัสดุที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย และถูกนำมาใช้มากที่สุดในกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ โดยวัสดุที่ใช้ ได้แก่ หิน ทราย กระดาษ แป้งข้าวเจ้า และวัสดุอื่น ๆ ที่หาได้ง่ายในชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้ถูกนำมาใช้เป็นวัสดุเสริมสำหรับงานก่อสร้างในท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน ซึ่งมีลักษณะพิเศษของการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม มีคุณสมบัติทนทานต่อการกัดกร่อนและความยืดหยุ่นสูง จึงเหมาะสำหรับสภาพอากาศชื้นในพื้นที่ฉนวน (Zou Hua, 2017) ในกระบวนการผลิตจะไม่นิยมใช้ปูนเพียงชนิดเดียว แต่จะใช้วัสดุที่ต่างกันไปตามส่วนต่าง ๆ ประเภทที่ค่อนข้างพบเห็นได้บ่อย เช่น ปูนฉนวนจีน ปูนกระดาษ น้ำเชื่อม ปูนสุยเกา เป็นต้น (ประเภทของปูน จะถูกตั้งชื่อตามวัตถุดิบที่ผสม)

ภาพที่ 1 ปูนที่นวดเสร็จเรียบร้อยแล้วเตรียมใช้
ที่มา: Liu Jian (2566)

หลังจากเปลือกหอยหลังถูกนำไปเผาจะกลายเป็นปูนเปลือกหอย โดยปูนเปลือกหอยจะจับตัวเป็นก้อนได้ง่ายและมีความแข็งแรงจึงไม่สามารถนำไปใช้ได้ทันที จำเป็นต้องผ่านการ “ขึ้นสีปูน” (การเติมน้ำในปริมาณที่เหมาะสมลงในซีเมนต์เปลือกหอย คนให้เข้ากัน เพื่อให้เกิดปฏิกิริยาทางเคมีและให้ความร้อนอย่างสม่ำเสมอ) เพื่อให้ปูนเปลือกหอยนิ่มขึ้น จากนั้นใช้ค้อนทุบแล้วเติมน้ำจนเป็นดินโคลน โดยนำมาใช้ในการผลิตรูปทรงหลัก

1.2 ประเภทและสีของแผ่นกระเบื้องเคลือบ แผ่นกระเบื้องเคลือบ ถือเป็นจิตวิญญาณของศิลปะกระเบื้องเคลือบเขียนมือ โดยวัสดุกระเบื้องเคลือบดั้งเดิม ได้แก่ ถ้วย จาน ขวด เครื่องเคลือบสีเคลือบที่เต็มไปด้วยสีสันสดใส วัสดุดั้งเดิมในช่วงแรกของกระเบื้องเคลือบเขียนมือมักเป็นวัสดุจากผลงานชำรุดและเศษกระเบื้องเคลือบจากโรงผลิตเครื่องเคลือบ (Lu Jiding, 2005)

ช่างฝีมือที่มีหน้าที่ในการเคาะและตัดจำเป็นต้องมีความชำนาญอย่างมาก จึงจะสามารถคำนึงถึงอัตราการใช้ประโยชน์จากเครื่องเคลือบได้อย่างเต็มที่ และทำการตัดแผ่นกระเบื้องเคลือบให้ได้มากที่สุด ในขอบเขตที่จำกัดเพื่อหลีกเลี่ยงการสิ้นเปลืองวัตถุดิบ แผ่นกระเบื้องเคลือบที่เคาะและตัดแล้วยังต้องนำมาตัดแต่งและขัดเพื่อให้แผ่นกระเบื้องเคลือบที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งประเภทแผ่นกระเบื้องเคลือบที่นิยมใช้กันส่วนใหญ่คือ ทรงกลม ทรงหยดน้ำ ทรงเส้นยาว ทรงสี่เหลี่ยม ทรงสามเหลี่ยม ทรงกลีบดอกไม้ ทรงใบไม้ ทรงขนนก ทรงมาตราส่วน เป็นต้น (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 คุณสมบัติและบทบาทของประเภทแผ่นกระเบื้องเคลือบที่นิยมใช้

รูปทรง	ภาพ	เอกลักษณ์
ทรงกลม		ทรงกลมแบน มักใช้ตำแหน่งตรงกลางดอกไม้ ตกแต่งบริเวณขอบ พื้นหลัง เครื่องแต่งกายบุคคล เป็นต้น
ทรงหยดน้ำ		ส่วนหน้าแหลมปลายกลม ใช้สำหรับตกแต่งเกล็ดปลา เกล็ดมังกร และกลีบดอกบางชนิด
ทรงใบไม้		ทรงยาวตรงเรียบ ส่วนปลายสั้นบางละเอียด นิยมใช้บริเวณใบหญ้าแหลม ใบไม้หรือขนสัตว์
ทรงกลีบดอกไม้		มีลักษณะก้ำกึ่งระหว่างทรงกลมและเหลี่ยม ใช้งานได้หลากหลาย รูปทรงภายนอกคล้ายกลีบดอกไม้ นิยมใช้เกี่ยวกับพืช ชูดกระาะบุคคล เกล็ดสัตว์

ทรง สี่เหลี่ยม		มีความยาวและกว้าง โดยปกติเป็นทรงกระเบื้องแบบ ธรรมชาติหลังจากการแตกหักของเครื่องเคลือบ ซึ่งส่วน ใหญ่ใช้ในชุดแต่งกายและศาลา
ทรงขน นก		รูปทรงเส้นยาวดัดงอ มีระดับความงอต่างกันและปลาย เรียบ ถูกใช้สำหรับชนก เครื่องแต่งกายมากที่สุด

ที่มา: Liu Jian (2566)

สีพื้นฐานกระเบื้องเคลือบเขียนฉือในพื้นที่ฉาวซ่าน สามารถแบ่งเป็น สีแดง สีเหลือง สีฟ้า สีเขียวและสีอื่น ๆ บนพื้นฐานนี้สามารถแบ่งออกเป็นสีส้ม สีแดงสด สีแดงเข้ม สีชมพู สีเหลืองสด สีเขียวอ่อน สีเขียวผลไม้ สีเขียวเข้ม สีเขียว สีเหลืองอ่อน สีเหลืองหวาย สีคราม สีน้ำเงิน สีฟ้าอ่อน สีม่วงมะเขียวยาว สีเทาเข้ม เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้สีดำ สีขาว สีเทาอมเขียว ตั้งแต่การพัฒนากระเบื้องเคลือบเขียนฉือ

1.3 เครื่องมือ เมื่อผลิตกระเบื้องเคลือบเขียนฉือจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเฉพาะพิเศษ เครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ มีดฉาบสอยเตา (หรือที่เรียกว่า เกรียง เป็นมีดฉาบ เนื่องจากใช้เป็นเครื่องมือสำหรับปูนสอยในกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ) พลั่ว คีมตัด ค้อน หินโม่ ใบมีดไม้ไผ่ แปร่ง เป็นต้น โดยเครื่องมือที่สำคัญที่สุด คือ มีดฉาบสอยเตา (ภาพที่ 2) ซึ่งมีรูปทรงคล้ายลั่นทำจากวัสดุ สแตนเลสมีขนาดและรูปแบบที่หลากหลาย สามารถใช้งานได้อย่างยืดหยุ่นตามความต้องการและข้อกำหนดของศิลปินกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ทั้งยังสามารถใช้สำหรับการผสม ฉาบดินปูน สร้างเครื่องเคลือบดิบ วาดภาพผลงาน เป็นต้น

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรายละเอียดภาพวาด นอกจากมีดฉาบสอยเตาแล้วยังมีใบมีดไม้ไผ่และวัสดุอื่น ๆ อีกด้วย ในส่วนของพลั่ว คีมเหล็ก ค้อนเหล็กจะใช้สำหรับมัดยึดโครง เคาะตีแผ่นกระเบื้องเคลือบ สำหรับคีมตัด (ภาพที่ 3) ถือเป็นเครื่องมือตัดที่สำคัญที่สุด ใช้ตัดแผ่นกระเบื้องเคลือบและเปลือกหอยทุกชนิด ซึ่งมีขนาดและความยาวต่างกัน โดยที่ใช้บ่อยสุดจะเป็นคีมปากแบนวัสดุโลหะผสม มีความแข็งแรงและคมสูง นอกจากนี้ ยังมีมีดตัดแผ่นกระเบื้องและแผ่นตัดกระเบื้องโดยเฉพาะ ซึ่งเหมาะสำหรับใช้ตัดแผ่นกระเบื้องเคลือบที่ต้องการความละเอียด ในส่วนเครื่องมือลงสีแบ่งเป็นแปรงและพู่กัน ส่วนใหญ่ใช้สำหรับการลงสีส่วนบนภาพบุคคล ตัวอักษร การขึ้นสี ตลอดจนใช้ทาปิดสีโคลนในกระบวนการซ่อมแซมภายหลัง

ภาพที่ 2 มีดฉาบสอยเตาหรือที่เรียกว่าเกรียง
ที่มา: Liu Jian (2566)

ภาพที่ 3 พลั่ว คีมตัด
ที่มา: Liu Jian (2566)

2. รูปแบบการผลิตของกระเบื้องเคลือบเขียนฉลุ ประการแรกจำเป็นต้องกำหนดตำแหน่งและขนาดของกระเบื้องเคลือบเขียนฉลุตามข้อกำหนดสำหรับกระเบื้องเคลือบเขียนฉลุตามความหนาที่แตกต่างกันสามารถแบ่งได้เป็นการฝังแบบแบน แบบลอยและแบบสามมิติ

2.1 การฝังแบบแบน การฝังแบบแบน เป็นการทำให้วัตถุลอยขึ้นเล็กน้อยโดยปะติดในตำแหน่งที่ต้องการฝังบนพื้นผิววัตถุทางสถาปัตยกรรม กระเบื้องเคลือบเขียนฉลุที่ผลิตสำเร็จจะมีลักษณะขนาบหรือูนเล็กน้อยไปกับพื้นผิวด้านล่าง ความหนาของส่วนทีู่นออกมา โดยทั่วไป คือ ความหนาของแผ่นกระเบื้องเคลือบ (ภาพที่ 4) โดยผลลัพธ์โดยรวมที่ได้จะใกล้เคียงกับพื้นผิวแบน จึงเรียกว่าการฝังแบบแบน

ภาพที่ 4 การฝังแบบแบนในกระบวนการสร้าง
ที่มา: Liu Jian (2566)

2.2 การฝังแบบลอย การฝังแบบลอยหรือที่เรียกว่าการฝังกิ่งลอย มีขอบเขตการใช้งานที่กว้างกว่าการฝังแบบแบน จึงมองเห็นได้ไม่ยากจากตัวของชิ้นงานในการผลิต การฝังแบบลอยจะเพิ่มความรู้สึกของพื้นที่สามมิติด้วยสายตาจากการฝังแบบลอย คล้ายกับการแกะสลักแบบนูน (ภาพที่ 5) โดยมีความหนาที่ชัดเจนตามความต้องการของระดับการลอยตัวบนพื้นฐานของพื้นผิว และสามารถแสดงผลได้โดยไม่ต้องลงสี ความสูงการลอยตัวของวัตถุที่หล่อด้วยการฝังประเภทนี้มีข้อจำกัด โดยปกติแล้วจะไม่บดบังเนื้อหาบริเวณอื่น ทั้งยังผลิตได้รวดเร็วและได้ผลลัพธ์ที่ดี

ภาพที่ 5 การฝังแบบลอยที่อยู่ระหว่างการสร้าง
ที่มา: Liu Jian (2566)

2.3 การฝังแบบสามมิติ การฝังแบบสามมิติหรือที่เรียกว่าการฝังกลม มีการใช้เรื่องราวประเภทต่าง ๆ โดยรูปทรงสามมิติช่วยให้เกิดหลักการตกแต่งที่หลากหลาย ทั้งสามารถชื่นชมได้โดยรอบ ซึ่งกระบวนการนี้ค่อนข้างซับซ้อน แต่ขณะเดียวกันก็ถือเป็นส่วนที่วิจิตรงดงามที่สุดในกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ตลอดจนเป็นสื่อกลางที่ดีที่สุดในการจัดแสดงทักษะและความสามารถทางศิลปะของช่างฝีมือได้อย่างเต็มที่ (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 การฝังสามมิติเรื่องราวบุคคลศัลเจ้าฉุนชิน เมืองซัวเถา
ที่มา: Liu Jian (2566)

3. กรณีศึกษา เกี่ยวกับลักษณะและความหมายแฝงของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือในวัดโคกหยวน เมืองฉางชาน

วัดโคกหยวนตั้งอยู่บริเวณถนนโคกหยวน เมืองฉางโจว มณฑลกวางตุ้ง สร้างขึ้นในปีที่ยี่สิบหกช่วงจักรพรรดิถังเสวียนจงแห่งราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 738) เป็นวัดโบราณแห่งแรกในพื้นที่กวางตุ้ง นอกจากนี้ อารามทั้งหมดยังคงรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์ถังไว้เหมือนกัน ยังมีการผสมผสานศิลปะทางสถาปัตยกรรมในยุคต่างๆ ของราชวงศ์ซ่ง ราชวงศ์หยวน ราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ชิง (Lu Qi, 2015) โดยหนึ่งในนั้นได้รวมถึงผลงานกระเบื้องเคลือบเขียนฉืออันมีเอกลักษณ์และสวยงามที่สุดของฉางโจว

ตั้งแต่ปีค.ศ. 1982 เป็นต้นมา วัดโคกหยวนได้มีการบูรณะ 3 ครั้งใหญ่ติดต่อกัน ซึ่งกระเบื้องเคลือบเขียนฉือวัดโคกหยวนส่วนใหญ่ที่เราเห็นในปัจจุบันล้วนถูกสร้างหรือได้รับการบูรณะในช่วงสมัยดังกล่าว โดยเมื่อเทียบกับกระเบื้องเคลือบเขียนฉือวัดโคกหยวนดั้งเดิม กระเบื้องเคลือบเขียนฉือในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการถ่ายทอดเรื่องราวที่กว้างขึ้น จำนวนมากขึ้น และสีสันสดใสมากกว่า ตลอดจนครอบคลุมทั่วสถาปัตยกรรมทั้งหมดของวัดโคกหยวน

หลังจากการสำรวจภาคสนามในวัดโคกหยวนและแลกเปลี่ยนกับผู้เชี่ยวชาญของวัดโคกหยวน ผู้วิจัยได้สรุปลักษณะและความหมายแฝงของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือวัดโคกหยวนในวัดโคกหยวน ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลงานกระเบื้องเคลือบเขียนฉือวัดโคกหยวน

1. “สมบัติเพลิงแห่งมังกรคู่” ในวิหารเทียนหวางเตียน	
ลักษณะ	ความหมายแฝง
ผลงานนี้มีความสูงประมาณ 2 เมตร ยาวประมาณ 20 เมตร ใช้เทคนิคการแสดงภาพสมมาตรโดยมีไข่มุกไฟอยู่กึ่งกลาง ใต้ไข่มุกประดับประดาด้วยกลุ่มเมฆมงคลสีฟ้าขาว	พื้นที่ฉางชานในมณฑลกวางตุ้งต่างมีความเชื่อว่า “ยังมีโชคลาภมากเท่าไรทรัพย์สินสมบัติก็ทวีคูณยิ่งเท่านั้น” ทั้งยังมีมังกรและหงส์เป็นสัตว์นำโชคมงคลสูงสุด จึงมักจะไม่

ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสูงส่งและความศักดิ์สิทธิ์ ในส่วนหัวของมังกรหันไปยังอัญมณี ลำตัวตกแต่งด้วยเมฆมงคลเป็นความงามที่เคลื่อนไหวดุจดั่งมังกรกำลังขี้อเมฆหมอก อีกทั้ง สีจะค่อย ๆ เปลี่ยนตั้งแต่ส่วนท้องจนถึงหลังมังกร การสร้างรูปทรงโดยใช้แผ่นกระเบื้องเคลือบสีเขียว 5 ชนิดตั้งแต่สีอ่อนจนถึงสีเข้ม โดยรวมมีความยืดหยุ่นจนไม่สัมผัสได้ถึงความแข็งของแผ่นกระเบื้อง		พบเห็นการตกแต่งรูปทรงมังกรและหงส์ตามที่พักอาศัยทั่วไป แต่สามารถพบเห็นได้ตามสถาปัตยกรรมประเภทวัดหรือศาลเจ้า (Li Qise, 2004) โดย “สมบัติเพลิงแห่งมังกรคู่” ในวิหารเทียนหวางเตี้ยน ถือเป็นผลงานกระเบื้องเคลือบเขียนฉือที่วิจิตรงดงามที่สุดในวัดโคหยวน ซึ่งศิลปินกระเบื้องเคลือบเขียนฉือได้นำมังกรถึงหลง ไช่มุกไฟ ลายนํ้า และลายเมฆมาหลอมรวมเข้าไว้ด้วยกันอย่างชำนาญ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสูงส่งและความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ภายนอกของวิหารเทียนหวางเตี้ยนมีความวิจิตรงดงามมากยิ่งขึ้น
2. กระเบื้องเคลือบเขียนฉือ “ฉู่เหว่ยฮวา” บริเวณมุขวิหารเทียนหวางเตี้ยน		
ลักษณะ	ความหมายแฝง	
บริเวณสันหลังคาทั้งสองด้านตกแต่งส่วนหัวด้วยหัวมังกร โดยหัวมังกรอ้าปากพ่นกิ่งดอกไม้โค้งด้านในออกมา ซึ่งในฉนวน่านเรียกว่า “มังกรพ่นดอกฉู่เหว่ยฮวา”	การตกแต่งประเภทนี้พบได้มากในสถาปัตยกรรมวัดศาลเจ้า ทั้งนี้ “ฉู่เหว่ยฮวา” สามารถเปลี่ยนแปลงรูปทรงและรูปภาพได้ตามความต้องการ หากมองจากระยะไกลก็ดูคล้ายราวกับ “ปลาพ่นน้ำ” และบางครั้งก็ดูเหมือนส่วนหางของมังกรทั้งสองขยับได้ราวมีชีวิต (Xu Dongsheng, 2011)	

3. กระเบื้องเคลือบเขียนฉาโล่เจ้าแม่กวนอิม

4. กระเบื้องเคลือบเขียนฉาโล่ศาลาตั้ง

ลักษณะ	ความหมายแฝง
กระเบื้องเคลือบเขียนฉาในศาลาตั้งจะตกแต่งลวดลายสัตว์เป็นหลัก สัตว์เหล่านี้มีอิริยาบถที่แตกต่างกัน มีชีวิตชีวาและมีความหมายที่แตกต่างกันไป สำหรับกระเบื้องเคลือบเขียนฉาในศาลาเจ้าแม่กวนอิมส่วนมากจะเน้นออกแบบเรื่องราวเกี่ยวกับดอกไม้เป็นหลัก โดยการแกะสลักภาพที่มีความละเอียดและสดใสด้วยลายดอกโบตันได้ทำให้ผู้คนต่างอดไม่ได้ที่จะชื่นชมทักะอันยอดเยี่ยมขั้นสูงของศิลปินกระเบื้องเคลือบเขียนฉา	แพะสามตัวของกระเบื้องเคลือบเขียนฉาในศาลาตั้งเปรียบเสมือน “แพะทั้งสามนำพาความสุขสงบ” (มีความหมายว่า สิ่งใหม่ของสรรพสิ่ง) ดอกโบตันกับนกสีขาว เปรียบได้กับดอกโบตันสีขาวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสง่าเลิศล้ำ ไก่สี่ตัว เปรียบเสมือนความมงคลทั้งสี่ฤดูกาล เป็นต้น กระเบื้องเคลือบเขียนฉาในศาลาเจ้าแม่กวนอิม เปรียบได้กับความเจริญรุ่งเรืองของธุรกิจ และยังเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคลและความมั่งคั่ง

ปัจจุบัน กระเบื้องเคลือบเขียนฉือของวัดโคกยวนถือว่าเป็นผลงานที่มีความโดดเด่นที่สุด มีจำนวนมากที่สุดและงดงามที่สุดในเมืองฉาวโจว สถาปัตยกรรมเกือบทุกแห่งต่างเต็มไปด้วยผลงานกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ซึ่งรวมไปถึงการฝังแบบแบน แบบลอยและแบบสามมิติที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบกระเบื้องเคลือบเขียนฉือฉาวโจวที่มีความเรียบง่าย รูปทรงสวยงาม สะท้อนให้เห็นถึงการหลอมรวมระหว่างเนื้อหาทางวัฒนธรรมและเทคนิคดั้งเดิม ขณะเดียวกันยังแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์อันยาวนานและทักษะขั้นสูงอันยอดเยี่ยมของช่างกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาและการวิเคราะห์เชิงลึกในงานหัตถศิลป์กระเบื้องเคลือบเขียนฉือพบว่า กระเบื้องเคลือบเขียนฉือในพื้นที่ฉาวชานเป็นทักษะที่มีอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ศิลปะกระเบื้องเคลือบเขียนฉือฉาวชานมีต้นกำเนิดในรัชสมัยยุานลี่แห่งราชวงศ์หมิง หลังจากการพัฒนาและวิวัฒนาการ จึงค่อย ๆ ก่อตัวเป็นศิลปะการตกแต่งสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะพิเศษทางวัฒนธรรมในภูมิภาคและการสืบทอดเทคนิค การสืบทอดของพื้นที่ฉาวชานกระจายตัวอยู่ในเขตฉาวหยางเมืองชานโถว เมือง ผู่หนิง และเมืองฉาวโจว ซึ่งรูปแบบศิลปะของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือในแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันเล็กน้อย มีลักษณะเด่นทางสุนทรียภาพและคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรมได้รองรับวัฒนธรรมอันลึกซึ้งด้วยรูปแบบอัตลักษณ์เทคนิคแบบดั้งเดิม ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นพื้นฐานของงานหัตถกรรมที่มีองค์ประกอบความงามในเชิงสุนทรียศาสตร์เท่านั้น แต่ยังสามารถสะท้อนถึงจิตวิญญาณของช่างฝีมือ แสดงให้เห็นถึงแก่นทางวัฒนธรรมฉาวชาน

นอกจากนี้จากการสำรวจภาคสนาม งานวิจัยนี้ได้ช่วยเติมเต็มและเสริมสร้างข้อมูลทางวิชาการ ทั้งการเลือกใช้วัสดุและเครื่องมือสำหรับงานสร้างสรรค์กระเบื้องเคลือบเขียนฉือ กระบวนการผลิตและรูปแบบของเทคนิคกระเบื้องเคลือบเขียนซึ่งช่วยรักษาและสืบทอดเทคนิคกระเบื้องเคลือบเขียนฉือที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ฉาวชาน และให้ข้อมูลอ้างอิงและแนวทางสำหรับการผลิตในอนาคต

รวมทั้งการวิจัยนี้ยังดำเนินการวิเคราะห์เชิงลึกทางศิลปะของผลงานกระเบื้องเคลือบเขียนฉือของวัดโคกยวนในเมืองฉาวโจว ซึ่งเผยให้เห็นถึงลักษณะเด่นทางศิลปะของกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ที่มีการผสมผสานเรื่องราวพื้นบ้าน ตำนานทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมทางทะเลและเนื้อหาอื่น ๆ แสดงถึงเอกลักษณ์ของภูมิภาคที่มีเสน่ห์ และความหลากหลายของเนื้อหาที่ถ่ายทอดแสดงถึงลักษณะของประวัติศาสตร์ ความเชื่อพื้นบ้าน ความคิดทางศาสนา และแง่มุมอื่น ๆ ของพื้นที่ฉาวชาน ซึ่งให้ข้อมูลอ้างอิงอันมีค่าสำหรับการคุ้มครองวัฒนธรรมและการวิจัยทางศิลปะ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. สามารถพิจารณาความร่วมมือแบบสหวิทยาการกับนักประวัติศาสตร์ สถาปนิก และนักวิชาการด้านวัฒนธรรม เพื่อสำรวจคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ของงานหัตถกรรมกระเบื้องเคลือบเขียนฉือในพื้นที่เฉาซานอย่างลึกซึ้ง

2. ในการส่งเสริมการฝังกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ จำเป็นต้องการวิธีเพิ่มเติมในการ ส่งเสริมเทคนิคกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ เพื่อให้ผู้คนเข้าใจและชื่นชมประวัติศาสตร์ เทคนิค คุณค่าทางสุนทรียะและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของศิลปะกระเบื้องเคลือบเขียนฉือฉาว ซานได้มากยิ่งขึ้น และยกระดับการรับรู้ทางสังคมและอิทธิพลของศิลปะกระเบื้องเคลือบเขียน ฉือ นอกเหนือจากการกระตุ้นความรู้สึกร่วมและการยอมรับต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยัง สามารถนำไปสู่การส่งเสริมด้านการแลกเปลี่ยนทางวิชาการและความร่วมมือทั้งในและ ต่างประเทศ เพื่อเพิ่มอิทธิพลทางศิลปะกระเบื้องเคลือบเขียนฉือในภูมิภาคอื่น ๆ ในการ เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของเทคนิคกระเบื้องเคลือบเขียนฉือในพื้นที่เฉาซานกับ ประเทศหรือภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการ รวมถึงการเผยแพร่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผ่านช่องทางต่าง ๆ ทำให้ผู้คนจำนวนมากเข้าใจ และชื่นชมศิลปะกระเบื้องเคลือบฉาวซานได้มากขึ้น

3. ส่งเสริมการทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นหรือสถาบันการศึกษา เพื่อเสนอเป็น บทเรียนเชิงประสบการณ์ เพื่อให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการวิจัย การแสดงและการสืบทอดงาน หัตถกรรมกระเบื้องเคลือบเขียนฉือมากขึ้น และเพิ่มความมั่นใจถึงความต่อเนื่อง

4. การประยุกต์ใช้งานสมัยใหม่และการพัฒนางานหัตถกรรมกระเบื้องเคลือบเขียนฉือ ในอนาคต งานหัตถกรรมกระเบื้องเคลือบเขียนฉืออาจเผชิญกับความท้าทายมากมายในสังคม สมัยใหม่ รวมถึงการสืบทอดทักษะและการเปลี่ยนแปลงของความต้องการของตลาด แต่อย่างไร ก็ตาม ความท้าทายเหล่านั้นยังเปิดโอกาสในการนวัตกรรมและการพัฒนางานหัตถกรรม กระเบื้องเคลือบเขียนฉืออีกด้วย ที่ต่อยอดในการนำมาสู่การใช้เทคนิคดั้งเดิมในการต่อยอดทาง ความคิด พิจารณาถึงการประยุกต์งานออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ และการส่งเสริมงานหัตถกรรมกระเบื้องเคลือบเขียนฉือสมัยใหม่ในการปรับให้เข้ากับ ความ ต้องการด้านสุนทรียภาพและประโยชน์ใช้สอย ในขณะที่ยังคงรักษาสุนทรียภาพความงานไว้ได้

เอกสารอ้างอิง

- Lin, M. (1988). *Histort of Guangdong Arts and Crafts*. Guangdong Arts and Crafts Association, Guangzhou.
- Li, Q. S. (2004). *On the decorative style of traditional Teochew dwellings*. *Decoration*, (08), 84.
- Lu, J. D. (2005). *Teochew inlaid porcelain: An enduring elegance*. *Chinese Handicraft*, (03), 70-75.
- Lu, Q. (2015). *Kaiyuan Temple in Chaozhou*. *Guangdong Gardens*, (04), 78-80.
- Wen, P. (2008). *Field report on Teochew inlaid porcelain artisans' workshops*. *Decoration*, (02), 94-96.
- Xu, D. S. (2011). *Study on the craft of Teochew inlaid porcelain: Taking Cunxin Shantang as an example*. *Journal of Fine Arts*, (04), 86-90.
- Zou, H. (2017). *An analysis of the art of Teochew inlaid porcelain in the Chaoshan area*. *Foshan Ceramics*, (12), 41-44.

การแสดงพื้นบ้านชุดระบำเปิงมาง ของประเทือง สूरियวงษ์

Poeng Mang Folk Dance Performance

by Pratuang Suriyawong

กนกพัชร แจ่มฟ้า¹

Kanokphat Chaemfa

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาประวัติความเป็นมาแนวคิดการแสดง องค์ประกอบของการแสดง รวมไปถึงวิเคราะห์การแสดงระบำเปิงมางของอาจารย์ประเทือง สूरियวงษ์ เพื่อเป็นแนวทางในการฝึกหัด และสืบทอดการแสดงชุดนี้ต่อไป ผลการศึกษาพบว่า ระบำเปิงมางเป็นการแสดงพื้นบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่โดยอาจารย์ประเทือง สूरियวงษ์ แสดงครั้งแรกในงานพิธีเฉลิมฉลอง 25 พุทธศตวรรษ กิ่งพุทธกาล ที่อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยกระบวนท่ารำได้แรงบันดาลใจมาจากพิธีไหว้ผีมอญในส่วนของดนตรีก็ใช้เป็นเปิงมางคอก มาบรรเลงประกอบการแสดงมี ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กรับ โหม่ง มาประกอบจังหวะ ทำให้การแสดงระบำเปิงมางมีท่วงทำนองที่สนุกสนาน เร้าใจ และเมื่อครบกระบวนท่าผู้บรรเลงจะตีกลองรัว เพื่อเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนเป็นท่าถัดไป กระบวนท่ารำมีทั้งหมด 9 ท่า มีต้นแบบมาจากการรำผีมอญ ท่ารำเหล่านี้มาจากธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ดังในท่า มอญถักผ้า มอญเสยผม เป็นต้น ด้านการแต่งกายก็เลียนแบบจากพม่า-มอญ สามารถนำมาปรับให้เกิดความสวยงามสำหรับการแสดงได้ จากผลการศึกษาและการวิเคราะห์ระบำเปิงมางนี้จะเป็นประโยชน์ และเป็นหลักฐานเพื่อผู้ที่สนใจจะได้นำไปศึกษาและต่อยอดกระบวนการแสดงระบำเปิงมางนี้ เพื่อมิให้สูญหายไป

คำสำคัญ : การแสดงพื้นบ้าน ระบำเปิงมาง อาจารย์ประเทือง สूरियวงษ์

¹ อาจารย์สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมลล์ Kanokphat.c@nsru.ac.th

Lecturer at Division of Classical Dance and Drama, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. Email: Kanokphat.c@nsru.ac.th

Abstract

This academic article aims to study the history, performance approaches, and elements of the show, including analyzing the Poeng Mang folk dance performance of Professor Pratuang Suriyawong as a guideline for practicing and continuing this performance.

The results of the study revealed that the Poeng Mang folk dance performance is a new traditional dance created by Professor Pratuang Suriyawong for the first time in the 25th Buddhist century celebrations at Lat Yao District, Nakhon Sawan Province. The dancing posture was inspired by the worshipping spirit ceremony of Peguan (Mon), and the Thai musical instruments used Perng Mang Khok as an accompaniment to the performance, with small cup-shaped cymbals, and cymbals, Grub, and Kong to accompany the rhythm, making the Poeng Mang's dance performance full of fun and excitement. When the posture dancing is completed, the players will beat the drums as a signal to change to the next move. There are 9 dance postures based on the Mon's dancing worshipping spirit. Those dance moves come from nature and human way of life, such as in the Mon Thok Pha, Mon Sei Phom, etc. The costume is also imitated from Mon-Burmese, which can be applied to the aesthetics of the performance. According to the results of research and analysis, this paper will provide useful guidance and reference for those who are interested to study and further develop the process of performing this folk dance to prevent it from extinction.

Keywords: Folk Dance, Poeng Mang folk dance, Pratuang Suriyawon

บทนำ

ชาวมอญ มีอารยธรรมสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน แม้ในปัจจุบันชนชาติมอญนั้นจะไม่มีประเทศปกครองเป็นของตนเอง แต่ก็ยังพบได้ว่าวัฒนธรรมและประเพณีของชนชาติต่าง ๆ ในแถบภูมิภาคนี้ ล้วนได้รับอิทธิพลมอญทั้งด้านภาษา ศาสนา สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ แทกรวมอยู่กับวิถีชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจน

อีกหนึ่งพิธีกรรมของชาวมอญนั้น มีการนับถือผีกันมาแต่บรรพบุรุษ เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ปลุกกำลังใจในการดำรงชีวิต นอกจากชาวมอญจะนับถือผีบรรพบุรุษแล้ว ก็ยังมี

การนับถือผีสัตว์ ผีพืช เช่น ผีเต่า ผีงู ผีข้าวเหนียว เป็นต้น สิ่งทั้งหลายเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุเพื่อให้ชาวมอญเห็นคุณค่าและประโยชน์ของสิ่งมีชีวิต ธรรมชาติรอบตัว จึงมีการรำผีมอญขึ้น เหตุที่มีการรำผีมอญขึ้นก็เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ บูชา ขอขมาลาโทษต่อบรรพบุรุษและผีที่ตนนับถือ ทั้งนี้ในการรำผีมอญนั้นก็จะมีเครื่องดนตรีปี่พาทย์มอญบรรเลงประกอบพิธีการรำผีมอญ มีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ เช่น ซ้องมอญ ปี่มอญ ระเบงมางคอก เป็นต้น

จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2543) ได้กล่าวถึงข้อมูลประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับการรำผีของชาวมอญไว้ว่า การรำผีนั่นเป็นการแสดงละครหรือลิเกตามขั้นตอนประเพณี มีเรื่องราวเกี่ยวกับผีบ้านทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษต่อผีบ้านที่ตนได้ล่วงการด้วยประการต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรมการรำผีนั่น นับตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดพิธีการรำผี เป็นหน้าที่ของคนทรงรำผีทั้งนั้นจากการจัดวางเครื่องเช่นไห้ว การแต่งตัวของผู้รำผี การแสดงท่าร้ายรำต่าง ๆ ตามขั้นตอนกระบวนการพิธีรำผี จนจบกระบวนการอย่างสมบูรณ์ ส่วนดนตรีประกอบการรำผี มีวงพิณพาทย์มอญเป็นของคนทรงรำผีต้องจัดหาเอง

ในการแสดงระบำเปิงมาง มีกระบวนการรำที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากพิธีกรรมการไหว้ผีมอญ โดยอาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ได้พบเห็นพิธีกรรมการรำไหว้ผีมอญ และนำท่าทางเหล่านั้นมาปรับปรุงให้เกิดเป็นท่ารำใหม่ที่มีความกลมกลืนและเข้ากับจังหวะของเปิงมางคอกที่ท่านได้เรียบเรียงไว้ ในบทความนี้เป็นที่น่าเสนอประวัติความเป็นมาแนวคิดการแสดงองค์ประกอบของการแสดง รวมไปถึงวิเคราะห์การแสดงระบำเปิงมางของอาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ เพื่อเป็นแนวทางในการฝึกหัด และสืบทอดการแสดงชุดนี้ต่อไป

ที่มาและแนวคิดการสร้างสรรคการแสดงพื้นบ้านชุดระบำเปิงมาง

จุดเริ่มต้นในการสร้างสรรค์การแสดงชุดระบำเปิงมาง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2500 ทางอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ได้ให้จัดพิธีฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ทางโรงเรียนบ้านลาดยาว (ปัจจุบันคือโรงเรียนอนุบาลลาดยาว) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ รับราชการครูอยู่ในขณะนั้น ต้องการให้จัดการแสดงที่สามารถทำการแสดงกลางสนามได้ จึงมีคำสั่งถึงอาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ให้จัดการแสดงขึ้น

ในด้านของดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง อาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ ได้เลือกกลอง เปิงมางคอก เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่ท่านถนัด อีกทั้งเป็นหนึ่งในเครื่องดนตรีปี่พาทย์มอญ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเลือกเปิงมางคอกเพื่อใช้ในการแสดงชุดนี้

ในส่วนของการประดิษฐ์ท่ารำ อาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ ได้รับแรงบันดาลใจมาจากชาวบ้านที่มีเชื้อสายมอญ ที่บ้านทุ่งพง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากก่อนที่อาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ จะได้ไปรับราชการครูที่โรงเรียนบ้านลาดยาว ท่านได้เคยไปรับราชการครูที่โรงเรียนบ้านทุ่งพง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานีมาก่อน ซึ่งในละแวกนั้น

เป็นหมู่บ้านมอญ และได้เห็นพิธีกรรมการรำไหว้ผีมอญ ด้วยเหตุดังกล่าว อาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ จึงนำท่ารำเหล่านั้นนำมาปรับปรุงให้กลมกลืนและเข้ากับจังหวะของดนตรีที่ท่านได้คิดไว้ และเรียกการแสดงชุดนี้ว่า ระบำเปิงมาง โดยเรียกตามชื่อกลองที่ตีประกอบการแสดงเป็นหลัก (วิวัฒน์ พันธุ์สุข, 2566) ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลในการสร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้านชุด ระบำเปิงมางของอาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีทางด้านนาฏยประดิษฐ์ ของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ดังนี้

นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบ กลวิธีของนาฏศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุง ผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ่ม การแสดงเดี่ยวการแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ผู้สร้างสรรค์ ตั้งใจไว้ ซึ่งกระบวนการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์มีการทำงานเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การคิดให้มีนาฏศิลป์ นาฏศิลป์มีบทบาทมากมายในสังคมมนุษย์ เพราะฉะนั้น ความต้องการให้มีการพ้อนรำขึ้นในโอกาสใดนั้นย่อมมีเหตุผลมากมาย แต่พอสรุปได้เป็นเหตุผลใหญ่ 5 ประการ คือ 1) พิธีกรรมและพิธีการ 2) ส่งเสริมกิจกรรม 3) เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม 4) ความคิดสร้างสรรค์ทางศิลป์ 5) เพื่อพัฒนาอาชีพ

2. การกำหนดความคิดหลัก เป็นสิ่งที่จำเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างสรรค์งานด้าน นาฏศิลป์ เพื่อให้ผลงานนั้นเป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรค์ การกำหนดความคิดหลักมี 2 ระดับ คือ ระดับเป้าหมาย และระดับวัตถุประสงค์

3. การประมวลข้อมูล เมื่อได้กำหนดวัตถุประสงค์แล้ว นักนาฏยประดิษฐ์ ต้องทำการ รวบรวมข้อมูลมาเป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพราะการสร้างศิลปะใด ๆ ก็ตามมิได้เกิดขึ้น จากความว่างเปล่า แต่เป็นกระบวนการที่นำเอาสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้วมาประยุกต์หรือปรับเปลี่ยน ทั้งในระดับนามธรรม หรือ รูปธรรมให้ได้ผลลัพธ์ใหม่ตามวัตถุประสงค์ ข้อมูล มีสองลักษณะ คือ ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงกับข้อมูลที่เป็นแรงบันดาลใจ

4. การกำหนดขอบเขต คือการกำหนดว่านาฏศิลป์ชุดนั้นจะครอบคลุมเนื้อหาสาระ อะไรบ้าง และอย่างไรบ้าง ซึ่งจะช่วยให้แก่นาฏยประดิษฐ์มีให้คิดอะไรเกินกว่าที่จะทำได้จริง เพราะการทำงานสร้างสรรค์ทุกอย่างมีข้อจำกัดมากมาย หากไม่กำหนดขอบเขตของตนแล้ว ผลงานก็มักจะเต็มไปด้วยสิ่งละอับพันละน้อย จนทำให้การแสดงขาดเอกภาพและไม่ตอบสนอง เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือมีฉะนั้นก็จะทำออกมาไม่สำเร็จสมดังจินตนาการ

5. การกำหนดรูปแบบของนาฏศิลป์ชุดใหม่ นักนาฏยประดิษฐ์มีวิธีกำหนดได้ มากมายหลายแนวทาง แต่อาจสรุปเป็นแนวทางหลัก ๆ ได้ 4 แนวทาง คือ 1) กำหนดให้อยู่ใน

หนึ่งนาฏยจารีต 2) กำหนดให้เป็นการผสมผสานหลายนาฏยจารีต 3) กำหนดให้ประยุกต์จากนาฏยจารีตเดิม 4) กำหนดให้อยู่นอกจารีต

6. การกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ นอกจากรูปแบบของนาฏยศิลป์ชุดใหม่แล้ว นักนาฏยประดิษฐ์ต้องกำหนดแนวคิด หรือรูปแบบขององค์ประกอบอื่น ๆ ที่จะใช้ในการแสดง เช่น ผู้แสดง รูปแบบ เครื่องแต่งกาย รูปแบบฉาก รูปแบบเพลง แสง สี เสียง ฯลฯ การกำหนดสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญในเบื้องต้น เพราะนักนาฏยประดิษฐ์นั้นจะต้องทำงานกับคนอื่น ๆ ที่มีความชำนาญเฉพาะทาง นักนาฏยประดิษฐ์ต้องทำให้คนเหล่านั้นเข้าใจแนวคิด และรูปแบบนาฏยศิลป์ชุดที่ตนคิดขึ้นให้ชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้ และบอกความประสงค์ในด้านปริมาณและด้านคุณภาพให้ละเอียด เพื่อเขาเหล่านั้นจะได้ทำการออกแบบ และจัดทุกสิ่งทุกอย่างให้ได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่นักนาฏยประดิษฐ์ต้องการให้มากที่สุด ในขณะเดียวกันนักนาฏยประดิษฐ์ก็ต้องรับฟังเงื่อนไข ปัญหา และข้อเสนอแนะของเขาเหล่านั้นตั้งแต่ต้น เพื่อให้การทำงานมีอุปสรรคซึ่งขัดขวางการสร้างสรรคน้อยที่สุด และงานจะมีเอกภาพเพราะเป็นผลงานร่วมกันของหลายฝ่ายที่มีรูปแบบเข้ากันได้เป็นอย่างดี

7. การออกแบบนาฏยศิลป์ จะคล้ายคลึงกับการออกแบบทัศนศิลป์ เพราะนาฏยศิลป์เปรียบเสมือนประติมากรรมการเคลื่อนไหวที่อันมีผู้แสดงเป็นปัจจัยหลัก นักนาฏยประดิษฐ์มีหน้าที่ออกแบบโดยกำหนดให้ผู้แสดงออกท่าทาง ทิศทางการเคลื่อนไหว การจับกลุ่ม ฯลฯ ให้เป็นไปตามนาฏยประดิษฐ์ของตน ดังนั้น ในการออกแบบนาฏยศิลป์นั้น นักนาฏยประดิษฐ์จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงทฤษฎีทางทัศนศิลป์ และทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหวที่จะนำมาประยุกต์ในการออกแบบ

จากที่ผู้เขียนได้ศึกษาแนวความคิดในการแสดงพื้นบ้านระบำเปิงมางของอาจารย์ประเทือง สूरียวงษ์ มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ ดังนี้

1. การคิดให้นาฏยศิลป์ ในการแสดงระบำเปิงมางได้มีการสร้างสรรค์การแสดงขึ้นในโอกาสที่เป็นพิธีงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมของทางภาครัฐและสร้างชื่อเสียงให้กับหน่วยงานที่อาจารย์ประเทือง สूरียวงษ์ได้รับผิดชอบอยู่ด้วย

2. การกำหนดความคิดหลัก การแสดงนี้เป้าหมายในการแสดง คือ บุคคลทั่วไปสามารถรับชมได้ ไม่ต้องใช้การตีความในการแสดงมากนัก การแสดงชุดนี้มุ่งเน้นให้ความบันเทิงเพลิดเพลิน และการใช้ดนตรีประกอบการแสดงที่สนุกสนานโดยเป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรค์การแสดง

3. การประมวลข้อมูล เป็นการนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาประยุกต์และปรับเปลี่ยน กล่าวคือ ในกระบวนการที่อาจารย์ประเทือง สूरียวงษ์ได้ประดิษฐ์ไว้ได้รับแรงบันดาลใจมาจากพิธีกรรมการรำไหว้ผีมอญ ท่านจึงนำท่ารำเหล่านั้นมาปรับปรุงให้เกิดเป็นท่ารำใหม่

4. การกำหนดขอบเขต และกำหนดรูปแบบของนาฏยศิลป์ชุดใหม่ ในการแสดงชุดระบำเปิงมางเป็นการแสดงพื้นบ้านที่ผสมผสานหลายจารีต ซึ่งในการแสดงมีกระบวนการท่ารำที่มีความผสมผสานไทย พม่า มอญ มีการใช้วงพิเศษ การกันศอกของวง ในส่วนของการใช้ดนตรีประกอบการแสดงใช้เปิงมางคอกเป็นเครื่องดนตรีหลักบรรเลงประกอบการแสดง ในกระบวนการท่ารำของการแสดงชุดนี้ผนวกกับดนตรีจึงมีความสอดคล้องผสมผสานกัน

5. การกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ และการออกแบบนาฏยศิลป์ คือการออกแบบองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ใช้ในการแสดง ซึ่งในการแสดงระบำเปิงมางได้มีการกำหนดรูปแบบของเครื่องแต่งกายให้มีความสอดคล้องกับแนวดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง ในการแต่งกายนั้นมีต้นแบบมาจากชาวมอญพม่าและนำมาปรับปรุงให้เกิดความสวยงามมากขึ้นเพื่อใช้ในการแสดง มีการออกแบบการแปรแถว การกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวของผู้แสดง

นาฏยประดิษฐ์เป็นการประมวณปัจจัยต่าง ๆ ของการแสดงมาสร้างสรรค์เป็นนาฏยศิลป์ ต้องอาศัยปัจจัยของนาฏยจารีตจากอดีตเป็นฐาน วัตถุดิบ ความคิด วิธีการ การศึกษาเรียนรู้จากตัวอย่างจากอดีตยังมีหลากหลายเพียงใดก็ย่อมทำให้มีโอกาสในการสร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ได้กว้างไกลและผลงานมีความแปลกใหม่และโดดเด่นเพียงนั้น

ดนตรีและทำนองเพลง

จากคำสัมภาษณ์นายวิวัฒน์ พันธุ์สุข (2566) ซึ่งได้รับการถ่ายทอดวิธีการตีกลองเปิงมางเพื่อใช้สำหรับการแสดงชุดนี้โดยตรงจากอาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ และผู้เขียนได้ทำการศึกษาทฤษฎีในการตีกลองเปิงมางประกอบการแสดงระบำเปิงมาง พบว่า เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นหลักในการให้จังหวะคือ กลองเปิงมาง และมีเครื่องประกอบจังหวะ คือ ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กรับ โหม่ง ตีประกอบกับเสียงกลองเปิงมาง ในการตีเปิงมางนั้น จะใช้ตี 3 ลูก คือลูกที่ 3 4 และ 5 แล้วเมื่อเวลาเปลี่ยนจังหวะในการรำ ผู้บรรเลงจะตีรวเปิงมางตั้งแต่ลูกที่ 7 ถึงลูกที่ 3 ในการตีกลองเปิงมางนั้น ถ้าตีเสียง “ป๊ะ” ผู้บรรเลงจะต้องใช้ปลายมือตีกดลงตรงกลางกลองเปิงมาง ส่วนเสียงอื่นที่นอกจากเสียง ป๊ะ นั้น จะตีตรงขอบกลอง เช่น เสียง “เท่ง ตุง ตุง” เสียงกลองเปิงมางลูกที่ 3 จะมีเสียง คือ “เท่ง” เสียงกลองเปิงมางลูกที่ 4 จะมีสองเสียง คือ “ป๊ะ” “ตุง” เสียงกลองเปิงมางลูกที่ 5 จะมีเสียง “ตุง” โดยวิเคราะห์เป็นรูปแบบของจังหวะกลองได้ทั้งหมด 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1

- (ป๊ะ) - -	- ป๊ะ ตุงตุง	- ป๊ะ ตุง ตุง -	- เท่ง ตุง ตุง	- - (ตุง ตุง)	- ป๊ะ ตุง ตุง	- ป๊ะ ตุง ตุง	- เท่ง ตุง ตุง
- - (ตุง ตุง)	- ป๊ะ ตุง ตุง	- ป๊ะ ตุง ตุง -	- เท่ง ตุง ตุง	- ป๊ะ ตุง ตุง	- เท่ง ตุง ตุง	- ป๊ะ ตุง ตุง	ตุง ตุง - เท่ง

รูปแบบที่ 2

- - -	(ตุง) ปะตุงตุง	(ตุง) ปะตุงตุง	(ตุง) เห่งตุงตุง	- - (ตุง ตุง)	(ตุง) ปะตุงตุง	(ตุง) ปะตุงตุง	(ตุง) เห่งตุงตุง
(ตุง) ปะตุงตุง	(ตุง) เห่งตุงตุง	(ตุง) ปะตุงตุง	ตุง ตุง - เห่ง				

รูปแบบที่ 3 (รวเปิง)

- - ตะ ลุง	- ตุง - ตุง	- ตุง ตุง -	ตุง ตุง - เห่ง

จังหวะฉิ่ง

- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ

ทั้งนี้ พบการใช้จังหวะกลองเปิงมางรูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบจังหวะหลัก สลับกับใช้รูปแบบที่ 2 ในลักษณะของการเพิ่มพยางค์ของเสียงกลอง เพื่อตกแต่งทำนองหรือ “เล่นมือ” ทำให้เกิดความสนุกสนานและจังหวะกระชั้นมากขึ้น จากนั้นจึงบรรเลงในรูปแบบที่ 3 เมื่อต้องการส่งสัญญาณให้ผู้รำเปลี่ยนท่ารำเป็นท่าถัดไป

กระบวนท่ารำ

ลักษณะของกระบวนท่ารำนั้นมีต้นแบบมาจากการรำผีมอญ แต่ก็สอดแทรกท่ารำที่นำมาจากธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ เช่น ท่ามอญซ้อนกั๋ง มอญเสยผม เป็นต้น และท่ารำบางท่าก็พาดพิงถึงชื่อเมืองหลวง คือ เมืองหงสาวดี เป็นท่าโค้งหงษา ในการแสดงระบำเปิงมางนี้ เป็นการแสดงที่มีกระบวนท่ารำที่เปลี่ยนท่าไปเรื่อย ๆ ตามจังหวะและท่วงทำนองเพลง ท่ารำที่ท่านอาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ได้ประดิษฐ์ขึ้นนั้นประกอบด้วยกระบวนท่าทั้งหมด 9 ท่า คือ 1) ท่าจีบหน้ารามัญ 2) ท่ามอญพ่อนสำราญ 3) ท่ามอญถักผ้า 4) ท่ามอญส่าย 5) ท่ามอญซ้อนกั๋ง 6) ท่าโค้งหงษา 7) ท่ามอญเสยผม 8) ท่ามอญจีบ 9) ท่ามอญพ่อนช้าง ทั้งนี้ ในกระบวนท่ารำทั้ง 9 ท่าดังกล่าวมานี้ สามารถจัดลำดับ สลับกระบวนท่ารำใหม่ เพื่อความเหมาะสมกับตำแหน่ง หรือการแปรแถวได้ตามความเหมาะสม (พัชรี พ่วงเสื่อ, 2566)

1) กระบวนท่ารำที่ใช้ในการรำเข้าสู่เวที (ในตอนต้นเพลง)

ในกระบวนท่ารำที่นำมาใช้สำหรับการออกเวทีนั้นคือท่าจีบหน้ารามัญ ลักษณะการใช้กระบวนท่ารำ คือ “ใช้หมวกเท้าซ้ายแตะไปด้านข้าง แล้วชักเท้าซ้ายที่แตะด้านข้างกลับมาย่อ นับ 1 ย่อเท้าขวานับ 2 ย่อเท้าซ้ายนับ 3 แล้วใช้หมวกเท้าขวาแตะไปด้านข้าง”

ภาพที่ 1 ท่าจีบหน้ารามัญที่ใช้ออกเวที

ที่มา : กนกพัชร แจ่มฟ้า , 2566

2) กระบวนท่ารำที่ใช้ในการร่ำออกจากเวที (ในตอนจบ)

ท่ารำที่ใช้ในการเข้าเวทีของระบำเปิงมางนั้น คือท่ามอญพอนข้าง ลักษณะในการปฏิบัติท่ารำ คือ ใช้หมวกเท้าแตะไปด้านข้าง 3 จังหวะ

ภาพที่ 2 ท่ามอญพอนข้างที่ใช้รำเข้าเวที

ที่มา : กนกพัชร แจ่มฟ้า, 2566

จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาจากการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตเห็นการปฏิบัติวิทยากรคือ นายวิวัฒน์ พันธุ์สุข นางพัชรี พ่วงเสื่อ และนางรุ่งรัตน์ แจ่มฟ้า พบว่า กระบวนท่ารำในการแสดงระบำเปิงมางนั้น สามารถที่จะสลับเปลี่ยนท่ารำ และจัดอันดับท่าใหม่ได้ เพื่อความเหมาะสมกับตำแหน่งหรือการแปรแถวของผู้แสดง แต่กระบวนท่ารำต้องมีจำนวนครบ 9 ท่ารำ ตามแบบเดิมที่อาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ได้ประดิษฐ์ไว้

3) กระบวนท่ารำระบำเปิงมาง

ตารางที่ 1 ตารางกระบวนท่ารำระบำเปิงมางทั้ง 9 ท่า

ท่ารำระบำเปิงมาง	อธิบายท่ารำ
1. ท่าจับหน้ารามัญ	อธิบายท่ารำ ศีรษะ : เอียงตามมือที่จับ เมื่อย่ำเท้าครบ 3 จังหวะแล้ว ระหว่างที่ใช้เท้าข้างใดข้างหนึ่งแตะด้านข้าง ให้บิดหน้ามองเท้าที่แตะเล็กน้อย มือ : มือซ้ายจับเข้าหาตัวระดับวงหน้า มือขวาเป็นวงหน้า เมื่อย่ำเท้าครบ 3 จังหวะ ให้ปฏิบัติโดยเปลี่ยนมือสลับข้างกัน เท้า : ใช้จุมกเท้าซ้ายแตะไปด้านข้าง แล้วชักเท้าซ้ายที่แตะด้านข้างกลับมาอย่า นับ 1 ย่ำเท้าขวานับ 2 ย่ำเท้าซ้ายนับ 3 แล้วใช้จุมกเท้าขวาแตะไปด้านข้าง
2. ท่ามอญพ้อนสำราญ	อธิบายท่ารำ ศีรษะ : เอียงซ้ายตามมือที่จับ จากนั้นเอียงขวามองมือตั้งวงบน มือ : มือทั้งคู่จับหงายบริเวณข้างสะเอว ด้านซ้ายและให้มือซ้ายโบกขึ้นเป็นวงบนมือขวาเป็นวงกลางข้างลำตัว (บิดลำตัวไปทางขวาเล็กน้อย) เท้า : ใช้จุมกเท้าซ้ายแตะไปด้านหน้า เท้าขวายืนเป็นหลัก พร้อมบิดลำตัวไปด้านซ้ายเล็กน้อย จากนั้นใช้เท้าซ้ายที่แตะก้าวไปด้านข้างเล็กน้อยพร้อมกับเท้าขวากระทุ้งหลัง
3. ท่ามอญถักผ้า	อธิบายท่ารำ ศีรษะ : ก้มศีรษะและหลังเล็กน้อยจากนั้นหงายหน้า ตามองข้างบน

	มือ : มือทั้งสองวาดออกเป็นวงกลมโดยฝ่ามือลงพื้น วาดมาข้างลำตัวและมาแตะไว้ที่สะโพกด้านหลังพร้อมชักศอกทั้งสองขึ้นเล็กน้อย เท้า : ใช้เท้าซ้ายมาข้างหน้าเท้าขวาเปิดส้นเท้าหลังเพื่อเตรียมย่อเท้าและใช้เท้าขวายกไปด้านข้าง
4. ท่ามอญส่าย	อธิบายท่ารำ ศีรษะ : ลักคอตตามจิ้งหะ มือ : มือทำท่ารำส่าย โดยแขนจะงอศอกกันศอกเป็นเหลี่ยม มือทั้งสองทำท่ารำส่ายระดับเอว โดยจิ้งหะที่ 4 มือซ้ายจะตั้งวงมือขวาหงายมือลงพื้น เท้า : จากเท้าขวาที่ยกอยู่วางเท้าขวาลงนับ 1 เท้าซ้ายย่อตาม นับ 2 แล้วเท้าขวาวางหลังนับ 3 พร้อมเท้าซ้ายมาแตะนับ 4 หันข้างขวาก่อน
5. มอญซ้อนกุ่ม	อธิบายท่ารำ ศีรษะ : เอียงซ้ายมองจิบ และก้มหน้าและล้งเล็กน้อยหลังจากนั้นแหงนหน้าเอียงขวาเล็กน้อย มือ : มือขวาและซ้ายจิบคว่ำลงตะแคงจิบไปด้านหลังเล็กน้อย โดยมือขวาเหยียดตั้งไปด้านข้างมือซ้ายอยู่ระดับสะโพกด้านซ้ายจิบแล้วปล่อย 3 ครั้งพร้อมย่อเท้า หลังจากนั้นมือทั้งสองแตะไว้ที่สะโพกด้านหลังชักศอกขึ้น เท้า : ย่ำเท้าซ้าย – ขวา – ซ้าย (ย่ำเท้าไปอีกด้านหนึ่งสลับกันไป) พอจิ้งหะที่ 4 ยกเท้าขวา

6. ท่าโค้งหงษา	อธิบายท่ารำ ศีรษะ : ก้มหน้าและหลังเล็กน้อย ตามองมือจับ จากนั้นเอียงขวาเล็กน้อย ตามองจับไปด้านหลัง มือ : มือขวาจับคว่ำมำด้านหน้าระดับเอว มือซ้ายท้าวสะเอว จากนั้นดึงจับขึ้นมำวาดวาดแขนเป็นลักษณะโค้งไปด้านหลัง แล้วปล่อยจับหงายวงฝ่ามืออยู่ด้านบน มือซ้ายท้าวสะเอวเหมือนเดิม เท้า : จากยกเท้าขวาย่ำเท้าขวามำด้านหน้านับ 1 ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้านับ 2 กระทุ้งเท้าขวาด้านหลังนับ 3 จากเท้าขวากระทุ้งให้ย่ำเท้าขวาโดยย่อลงข้างล่างนับ 1 เท้าซ้ายนับ 2 เท้าขวานับ 3 แล้วนำจุมกเท้าซ้ายแตะด้านหน้าจังหวะที่นับ 4
7. มอญเสยผม	อธิบายท่ารำ ศีรษะ : ก้มหน้าและหลังเล็กน้อยหลังจากนั้นเอียงขวา มองมือขวา มือ : มือทั้งสองเป็นวงหงาย เอาฝ่ามือเข้าหากันระดับหน้าอกแกงมือทั้งคู่ลง พร้อมกับกระทุ้งเท้าขวา เท้า : ก้าวเท้าซ้ายกระทุ้งเท้าขวา จากนั้นวางเท้าขวา เอาเท้าซ้ายมาแตะด้านหน้า

8. มอญจีบ	อธิบายท่ารำ ศิระ : ลักคอตตามจิงหะ มือ : หันหน้าเข้าหากัน มือซ้ายและขวาจีบ หายแล้วบิดจีบเข้าหากันเล็กน้อย แขนงอ คอกเล็กน้อย โดยชักแขนซ้ายและขวาเข้า และออกสลับกัน เท้า : เหลื่อมเท้าขวา และตบเท้าขวา ยึด-ยุบตามจิงหะ จะยืนและนั่งสลับกันไป
9. มอญพ้อนข้าง	อธิบายท่ารำ ศิระ : ลักคอตตามจิงหะ ตามองมือ มือ : นำมือทั้งสองมารวมกันโดยปลายนิ้ว ชนกัน บริเวณข้างเอวด้านขวา กันศอก เท้า : นำจมูกเท้าขวาแตะไปด้านข้าง พร้อม ยกสะโพกขึ้นเล็กน้อย 3 ครั้ง แล้วเปลี่ยนมา ด้านซ้าย

นาฏยศัพท์

การแสดงระบำเปิงมางนี้ แบ่งตามการเคลื่อนไหวในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายดังนี้

- 1) ส่วนศิระ พบว่ามีการใช้นาฏยศัพท์ในลักษณะดังนี้ เอียงศิระ ก้มศิระ เงยศิระ ลักคอ
- 2) ส่วนแขน พบว่ามีการใช้นาฏยศัพท์ในลักษณะดังนี้ ตั้งวง ทั้งนี้ลักษณะการตั้งวงของการแสดงระบำเปิงมางนี้จะต้องกันศอกออกเล็กน้อย ดังนี้ วงบนกันศอกวงกลางกันศอก วงล่างกันศอก วงหน้ากันศอก การชักศอก

ทั้งนี้ การแสดงระบำเปิงมาง จากการที่ผู้เขียนได้ทำการต่อท่ารำจากวิทยากร ลักษณะการใช้วงจะมีลักษณะการกันศอกออกซึ่งการใช้ท่ารำจะมีความคล้ายกับท่ารำของระบำพม่า - มอญ ของกรมศิลปากร

ภาพที่ 3 ลักษณะการตั้งวงของท่ามอญพื่อนสำราญ
ที่มา : กนกพัชร แจ่มฟ้า, 2566

3) ส่วนมือ พบว่ามีการใช้นาฏยศัพท์ในลักษณะดังนี้

การจีบ 1) จีบหงาย 2) จีบคว่ำ 3) จีบหลัง

วาดมือ คือ การจีบคว่ำ แล้วดึงจีบขึ้นวาดเป็นครึ่งวงกลมแล้วปล่อยจีบไปด้านหลัง

ปาดมือ คือ ตั้งวงล่างแล้วปาดมือออกไปด้านข้าง

แทงมือ คือ การหันฝ่ามือเข้าหากันโดยปลายนิ้วทั้งลงพื้น แล้วแทงลงข้างล่าง

ส่ายมือ คือ มือทั้งสองตั้งวงระดับไหล่ แล้วกันศอก ส่ายมือขึ้น-ลง สลับกัน ไป-มา

ภาพที่ 4 ลักษณะการส่ายมือ จากท่ามอญส่าย
ที่มา : กนกพัชร แจ่มฟ้า, 2566

4) ส่วนลำตัว พบว่ามีการใช้นาฏยศัพท์ในลักษณะดังนี้ 1) ก้มหลัง 2) การบิดตัว 3) การทิ้งสะโพก

ภาพที่ 5 ลักษณะการก้มตัว จากท่ามอญเสยผม
ที่มา : กนกพัชร แจ่มฟ้า, 2566

5) ส่วนเข้าและขา พบว่ามีการใช้นาฏยศัพท์ในลักษณะดังนี้ 1) ย่ำเท้า 2) ตะเท้า 3) กระทุ้งเท้า 4) ยกเท้า 5) ก้าวเท้าหน้า 6) ตบเท้า

ภาพที่ 6 ลักษณะการตบเท้า จากท่ามอญจีบ
ที่มา : กนกพัชร แจ่มฟ้า, 2566

ภาษาท่า

ในกาแสดงระบำเปิงมางนี้ พบว่ามีท่ารำที่สื่อความหมาย และมีการใช้ท่ารำที่เลียนแบบมาจากธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ มีกระบวนท่ารำทั้งหมด 4 กระบวนท่าลักษณะการใช้ท่ารำดังนี้

1) ท่ามอญถักผ้า ซึ่งผู้แสดงจะปฏิบัติท่ารำโดยใช้มือทั้งสองปาดมือเป็นวงกลมมาข้างลำตัวและใช้ฝ่ามือทั้งสองแตะที่สะโพกทั้งสองด้านแล้วชักศอกทั้งสองขึ้น ซึ่งเปรียบเสมือนการถักผ้าถุง

2) ท่ามอญซ้อนกั๊ก ซึ่งผู้แสดงจะปฏิบัติท่ารำโดยการใช้มือทั้งสองจีบแล้วปล่อย 3 จังหวะจากข้างหนึ่งไปสู่อีกข้างหนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนการใช้ภาชนะในการซ้อนกั๊ก

3) ท่ามอญเสยผม ซึ่งผู้แสดงจะปฏิบัติท่ารำโดยการแกงมือทั้งสองด้านหน้าแล้วใช้มือขวาหงายฝ่ามือแกงผ่านหน้าไปด้านหลัง ซึ่งเปรียบเสมือนการปัดผม หรือเสยผม

ภาพที่ 7 ตัวอย่างลักษณะการใช้ภาษาท่าในท่ามอญเสยผม

ที่มา : กนกพัชร แจ่มฟ้า, 2566

ผู้แสดง

ในการแสดงระบำเปิงมางนั้น อาจารย์ประเทือง สूरียวงษ์ ได้กำหนดให้ผู้แสดงให้แสดงเป็นผู้ชายและผู้หญิง เป็นลักษณะของการรำคู่กัน ทั้งนี้ในการเลือกผู้แสดงสำหรับการแสดงระบำเปิงมางนี้ สามารถทำการแสดงเป็นหญิงล้วนก็ได้

ทั้งนี้ การแสดงชุดระบำเปิงมางเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มุ่งเน้นให้สนุกสนาน นักแสดงจึงต้องมามีอารมณ์ร่วมไปกับการแสดง และแสดงลีลาท่าทางที่อ่อนช้อยงดงามและใส่อารมณ์ร่วมไปในการแสดงด้วย การแสดงจึงจะออกมาอย่างสมบูรณ์ และเป็นที่ชื่นชมต่อผู้ที่ได้รับชม (รุ่งรัตน์ แจ่มฟ้า, 2566)

การใช้พื้นที่บนเวที

แต่เดิมแล้วระบำเปิงมางแสดงที่ลานสนามกว้างและใช้ผู้แสดงจำนวนมาก ต่อมาก็ได้มีการปรับเปลี่ยนให้ผู้แสดงน้อยลง ดังนั้นรูปแบบการใช้เวที และรูปแบบกระบวนการแปรแถวของระบำเปิงมางสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม ซึ่งในการแปรแถวหรือการใช้พื้นที่บนเวทีนั้นก็ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ใช้ในการแสดง และจำนวนของผู้แสดง ทั้งนี้รูปแบบของการแปรแถวและการใช้พื้นที่บนเวทีของระบำเปิงมางนี้ คือ เนื่องจากระบำเปิงมางเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มุ่งเน้นเพื่อความสนุกสนาน และเป็นการแสดงที่ไม่มีเนื้อเรื่อง ถ้าหากจัดการการแสดงที่มีกระบวนการแปรแถวและใช้พื้นที่บนเวทีไม่มากนัก จะทำให้การแสดงไม่มีความน่าสนใจต่อผู้ชม ผู้เขียนจึงมีความคิดเห็นว่าการแสดงระบำเปิงมางนี้ควรจัดรูปแบบการใช้พื้นที่และการแปรแถวให้มีความแปลกใหม่และสอดคล้องกับกระบวนการท่ารำ เพราะการใช้พื้นที่บนเวทีและการแปรแถวก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้การแสดงมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

ภาพที่ 8 ภาพการแสดงระบำเปิงมางโดยนักศึกษาวิทยาลัยครูนครสวรรค์ พ.ศ. 2528

ที่มา : วิวัฒน์ พันธุ์สุข, 2566

การแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของระบำเปิงมางนั้น จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลจากวิทยากร และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ พบว่า การแต่งกายระบำเปิงมางนั้น มีลักษณะที่มีต้นแบบมาจากชาวพม่า-มอญ และไม่จำกัดเรื่องของการใช้สีส้น แต่การเลือกใช้สีของเสื้อผ้าประกอบการแสดงนั้นสีจะต้องตัดกัน ทั้งนี้การเลือกสีส้นของชุดการแสดงก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถช่วยให้การแสดงมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เรื่องของการเลือกสีส้นและการออกแบบของเครื่องแต่งกายเป็นก็ถือเป็นความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล ผู้หญิงจะต้องเกล้ามวยติดดอกไม้เหมือนกันทั้งหมด

ผู้ชายต้องมีผ้าโพกหัว ในการเลือกเครื่องประดับนั้นไม่มีการกำหนดที่ตายตัว สามารถเลือกประดับได้ตามความเหมาะสม

สำหรับการแสดงชุดระบำเปิงมาง ในการนุ่งผ้าผู้ชาย นุ่งผ้าตาหมากรุกกลอยชาย โดยจับผ้าให้หน้าผ้าเป็นลักษณะทรงสามเหลี่ยม ใส่เสื้อคอกลมแขนยาว มีผ้าโพกหัวและผ้าคาดเอว ผู้หญิงใส่เสื้อคอกลมแขนกระบอก ห่มสไบทับ นุ่งผ้าแหวกหน้า คือทับ 2 ข้าง มาชนกันด้านหน้า ตกแต่งเครื่องประดับตามความเหมาะสม ดังเช่นรูป ดังนี้

ภาพที่ 9 ลักษณะการแต่งกายของผู้ชายและผู้หญิง ปี พ.ศ. 2529
ที่มา : พิชรี พ่วงเสือ, 2566

โอกาสที่ใช้ในการแสดง

ด้วยท่วงท่าการรำร่ายรำ และท่วงทำนองของดนตรีมีความสนุกสนาน การแสดงชุดนี้จะนิยมแสดงในงานมงคล งานรื่นเริง เช่น งานประเพณีต่าง ๆ งานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย หรือใช้แสดงเนื่องในโอกาสพิธีเปิด-ปิด งานต่าง ๆ เป็นการละเล่นพื้นบ้านหรือนาฏศิลป์พื้นเมือง ทั้งนี้การแสดงระบำเปิงมางก็เคยทำการแสดงในงานอวมงคล คือ แสดงงานฌาปนกิจศพ ของอาจารย์ประเทือง สิริวงษ์ เพื่อเป็นการให้เกียรติและไว้อาลัยรำลึกถึงผู้วายชนม์ในฐานะเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงาน

บทสรุป

การแสดงชุดระบำเปิงมาง พบว่ากระบวนการทำที่ใช้แบ่งได้ 2 ช่วง คือ การรำเข้าสู่เวที และรำออกจากเวที ในส่วนของการรำออกเวทีนั้น ผู้แสดงจะปฏิบัติท่ารำโดยใช้ท่าจับหน้ารามัญ และย่อเท้าออกมาจากด้านข้างซ้ายและขวาของเวทีจนถึงตำแหน่งของผู้แสดง ซึ่งผู้แสดงจะเริ่มปฏิบัติท่ารำ คือ จะปล่อยจังหวะของการบรรเลงดนตรีไปช่วงหนึ่ง จนมีสัญญาณการตีกลองเปิงมา คือ “ ตะลุง ตุงตุง ตะลุงตุง ตุงเท่ง ” ผู้แสดงถึงจะปฏิบัติท่ารำออกมาจากเวที สำหรับการรำเข้าเวทีนั้น ท่ารำที่ใช้ในการเข้าเวทีของระบำเปิงมานั้น ผู้แสดงจะปฏิบัติท่ามอญพอนข้าง ลักษณะในการปฏิบัติท่ารำ คือ ใช้จุมกเท้าแตะไปด้านข้าง 3 ครั้ง สิ่งที่ต้องตระหนักถึงคือในกรณีที่ผู้แสดงมีจำนวนมาก และพื้นที่ของเวทีมีบริเวณกว้าง อาจจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเคลื่อนที่ปฏิบัติท่ารำได้ ทั้งนี้ท่ารำทั้ง 9 ท่า ซึ่งสามารถเปลี่ยนลำดับของท่ารำได้แต่ต้องยังคงท่ารำทั้ง 9 ท่านี้ไว้ ในการปฏิบัติท่ารำนั้น จะมีลักษณะพิเศษคือลักษณะของท่ารำมีการกันศอกค่อนข้างมากซึ่งมีความคล้ายกับระบำ พม่า-มอญ ของกรมศิลปากร และท่ารำก็เลียนแบบมาจากวิถีชีวิตตามธรรมชาติของมนุษย์ เช่น ท่ามอญถูกผ้า มอญเสยผม เป็นต้น ในการแสดงระบำเปิงมานั้น อาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ ได้กำหนดให้ผู้แสดง ให้แสดงเป็นผู้ชายและผู้หญิง เป็นลักษณะของการรำคู่กัน ทั้งนี้ในการเลือกผู้แสดงสำหรับการแสดงระบำเปิงมานี้ สามารถทำการแสดงเป็นหญิงล้วนก็ได้ ในส่วนของการแต่งกายของระบำเปิงมานี้เลียนแบบมาจากชาวพม่า-มอญ ในการแสดงนี้ได้นำมาปรับเปลี่ยนให้เกิดความสวยงาม ประดับเครื่องประดับและตกแต่งเครื่องแต่งกายได้ตามความเหมาะสมเพื่อที่ใช้สำหรับการแสดงในวาระต่าง ๆ ระบำเปิงมางเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มุ่งเน้นให้เกิดความสนุกสนาน นิยมแสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ ทั้งนี้ในปัจจุบันการแสดงชุดระบำเปิงมานี้เริ่มจะสูญหายไป การจดบันทึกท่ารำหรือการถ่ายทำวิดีโอบันทึกท่ารำ รวมถึงถ่ายทำบันทึกการบรรเลงเพลงประกอบการแสดงเก็บไว้

ในด้านของการอนุรักษ์และเผยแพร่การแสดงชุดระบำเปิงมานี้ก็ยังมีลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดท่ารำระบำเปิงมางจากอาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์ ต่างได้นำกระบวนการในการแสดงชุดนี้มาถ่ายทอดให้กับนักเรียน จากการสัมภาษณ์ครูรุ่งรัตน์ แจ่มฟ้า ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดท่ารำการแสดงชุดระบำเปิงมางจากอาจารย์ประเทือง สุริยวงษ์โดยตรง ได้นำการแสดงชุดนี้มาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้กับนักเรียนที่โรงเรียนหนองปรหม่น ตำบลเนินกั่ว อำเภोगโรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ อีกทั้งได้นำการแสดงชุดนี้ออกเผยแพร่ในงานเทศกาล และโอกาสต่าง ๆ ที่มีหน่วยงานจากทางภาครัฐมาติดต่อ เช่น งานปากน้ำโพแฟร์ ในปี พ.ศ. 2552 ที่ทางหน่วยงานพัฒนาชุมชน จังหวัดนครสวรรค์ได้มีโครงการจัดขึ้น นอกจากนี้ได้มีโอกาเป็นวิทยากรโครงการสร้างเสริมทักษะการแสดงพื้นบ้านให้กับนักศึกษา ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ โดยให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติท่ารำระบำเปิงมางและถ่ายวิดีโอทัศน์

เพื่อเก็บเป็นองค์ความรู้ต่อไป เพื่อไม่ให้เป็นการสูญหายและสามารถนำการแสดงชุดนี้ไปใช้ประโยชน์ในงานต่าง ๆ ได้ อีกทั้งยังสามารถนำการแสดงนี้เพิ่มเข้ามาในการเรียนการสอนได้อย่างเช่นในรายวิชา นาฏศิลป์พื้นเมืองเพื่อเป็นการเผยแพร่การแสดงระบำเปิงมางมิให้สูญหายไป

การแสดงระบำเปิงมางของนักเรียนโรงเรียนวัดหนองพรหมเหนือ
ตำบลเนินก้ว อำเภोगโรกพระ จังหวัดนครสวรรค์
ในงานปากน้ำโพแฟร์ ปี พ.ศ. 2552

การถ่ายวีดิทัศน์องค์ความรู้การแสดงพื้นบ้าน ชุดระบำเปิงมาง ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์
สาขาวิชาภาษาไทย ถ่ายทอดทำร้าโดย นางรุ่งรัตน์ แจ่มฟ้า เมื่อปี พ.ศ. 2557

เอกสารอ้างอิง

จวน เครือวิชฌยาจารย์. (2547). *ประเพณีมอญที่สำคัญ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วงดนตรีไทยโรงเรียนปญญาวรคุณ. (19 มิถุนายน 2566). *เปิงมางคอก*. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/105113841099039/photos/a.106711374272619/189836985960057/>.

การสัมภาษณ์

พัชรี พ่วงเสื่อ. (2566, 20 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดยกนกพัชร์ แจ่มฟ้า[การบันทึกเสียง].
ครูชำนาญการพิเศษ คศ. 3 โรงเรียนวัดศรีอุทุมพร หมู่ที่ 9 บ้านวังเตือ ตำบลหนองกรด
อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์. สัมภาษณ์.

รุ่งรัตน์ แจ่มฟ้า. (2566, 20 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดยกนกพัชร์ แจ่มฟ้า[การบันทึกเสียง].
ครูชำนาญการ คศ. 2 โรงเรียนวัดหนองพรมหน่อ บ้านหนองพรมหน่อ
ตำบลเนินกั่ว อำเภोगโรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. สัมภาษณ์.

วิวัฒน์ พันธุ์สุข. (2566, 20 มิถุนายน 2566). สัมภาษณ์โดยกนกพัชร์ แจ่มฟ้า[การบันทึกเสียง].
ข้าราชการบำนาญครู โรงเรียนบ้านตลิ่งสูงสามัคคี หมู่ที่ 2 บ้าน ตลิ่งสูง ตำบลชุมตาบง
อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์. สัมภาษณ์.

การทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนที่กฎหมายบังคับไปไม่ถึง

The Policy Corruption in the Private Sectors, the Unenforceable by Law

อัทนัย สายรัตน์¹ อัจฉรา เลิศพรประสพโชค²
ธรรมศักดิ์ เสนามิตร³ และเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์⁴

Attanai Sairat Achara lertpronparsopchok
Thammasak sanamitr and Kriengkrai Charoenthanavat

(วันที่ส่งบทความ: 7 กรกฎาคม 2566, วันที่แก้ไขบทความ: 23 สิงหาคม 2566, วันที่ตอบรับบทความ: 12 ธันวาคม 2566)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เกี่ยวกับการทุจริตภาคเอกชนที่ไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การทุจริต โดยเฉพาะการทุจริตในบริษัทจดทะเบียนเกิดจากการที่ผู้บริหารระดับสูงทำการทุจริต เช่น ลักหรือยักยอกทรัพย์สินของบริษัทหรือด้วยรูปแบบอื่น ๆ เช่น การปันหุ้น ใช้ข้อมูลภายใน เพื่อซื้อขายหลักทรัพย์หรือการฉ้อโกงทางบัญชี แต่ยังมีรูปแบบของการทุจริตภาคเอกชนอีก ลักษณะหนึ่งเรียกว่า “การทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน” ที่ผู้บริหารของบริษัทจดทะเบียนทำ การทุจริตด้วยการสร้าง กำหนด ใช้ เลือกใช้ หรือยกเลิกกฎหมายหรือระเบียบของบริษัท การใช้ อำนาจนั้นมีผลทำให้ผู้บริหารหรือพวกพ้องอาจได้ไปซึ่งเงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่น ที่เป็นของบริษัทหรือของผู้ถือหุ้นหรือที่บริษัทควรได้เป็นเจ้าของ ขัดต่อหลักบรรษัทภิบาลและ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บริษัทและผู้ถือหุ้น หากพิจารณาแต่เพียงผิวเผินแล้วอาจไม่ถือว่าเป็น การทุจริต แต่เป็นการทุจริตที่สร้างความเสียหายแก่ผู้ถือหุ้นไม่แตกต่างไปจากการทุจริต ในภาคเอกชนในกรณีอื่น ๆ ปัจจุบันกฎหมายไทยยังไม่มีกำหนดถึงรูปแบบกระบวนวิธีการที่เป็น องค์ประกอบความผิดฐานการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนเป็นการเฉพาะ การมีบทบัญญัติ

¹ ดร. ประจำสาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น อีเมล
attanai.sa@spu.ac.th

Dr. of Law . Faculty of Law Sripatum University Khon Kaen Campus E-mail:
attanai.sa@spu.ac.th

² ดร. นักวิชาการอิสระ อีเมล acharalert29@gmail.com
Independent Scholar E-mail: acharalert29@gmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อีเมล thamse@kku.ac.th
Assistant Professor Dr. International College Khon Kaen University. E-mail: thamse@kku.ac.th

⁴ ศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล tham38@hotmail.com
Professor Dr., Faculty of Law, Chulalongkorn University. E-mail: tham38@hotmail.com

ของกฎหมายในเรื่องการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนจึงมีความสำคัญต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน

คำสำคัญ: การทุจริต การทุจริตเชิงนโยบาย ภาคเอกชน

Abstract

This academic journal concerned with the Corruption in the Private Sectors is a type of corruption that does not involve state/government officers. In listed companies, corruption is typically committed by people of a higher, executive position misappropriating a company's assets. It can be in forms of, including but not limited to, theft and embezzlement via price manipulation, insider trading, and/or accounting fraud – illegal acts that are strictly forbidden by laws. Another type of private corruption is called “The Policy Corruption in the Private Sectors.” It is a type of corruption where executives and/or board fraudulently exercise their power to establish, impose, selectively apply, or nullify certain company's policies and procedures in order to obtain a company's properties or monetary assets. These acts of exploitation run afoul with corporate governance principles and are a cause of injustice to a company as well as its shareholders. Like any other types of private corruption, the policy corruption in the private sectors can cause damages to the public who are shareholders. Thailand has yet to prescribe laws establishing rules and procedures in response specifically to this type of corruption. Hence, the enactment of such laws is pivotal to outlaw and eradicate the corruptive, policy-related actions in the private sector.

Keywords: Corruption, Policy corruption, Private sectors

บทนำ

การทุจริตอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ การทุจริตภาครัฐ การทุจริตภาครัฐ เกี่ยวเนื่องกับภาคเอกชน และการทุจริตภาคเอกชนที่ต่างก็เป็นการกระทำโดยทุจริตตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (1) คือ เพื่อแสวงหาประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น บทความนี้มุ่งศึกษาเฉพาะการทุจริตภาคเอกชน และโดยเฉพาะกรณีการทุจริตที่เกิดขึ้นในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

(บริษัทจดทะเบียน) หรือที่อาจเรียกว่า “อาชญากรรมคอเชิ้ตขาว หรือ White Collar Crime” ตามทฤษฎีของ Edwin H. Sutherland “การทุจริตภาคเอกชน” นั้นหมายถึง การทุจริตที่ไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริต และไม่ใช่ว่าการทุจริตที่เป็นการฉ้อโกงระหว่างภาคเอกชนด้วยกันเอง แต่เป็นรูปแบบของการทุจริตที่กระทำโดยผู้บริหารขององค์กรภาคเอกชน โดยใช้อำนาจที่ตนมีอยู่กระทำการทุจริต โดยผลของการทุจริตทำให้เกิดความเสียหายกับประชาชนเป็นวงกว้างและมีมูลค่าของความเสียหายเป็นจำนวนมหาศาล

เมื่อพิจารณาถึงการทุจริตภาคเอกชนที่แม้จะไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตนั้นด้วยก็ตาม แต่การทุจริตภาคเอกชนที่มีประชาชนเป็นผู้เสียหายจำนวนมาก เกิดความเสียหายกระจายเป็นวงกว้างและเป็นจำนวนเงินมหาศาล ดังนั้น แม้การทุจริตภาคเอกชนจะเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะจากความผิดฐานฉ้อโกงและ/หรือฉ้อโกงประชาชนตามประมวลกฎหมายอาญารวมอยู่ด้วยก็ตาม แต่อาจสร้างความเสียหายให้กับประชาชนที่ตกเป็นเหยื่อเป็นจำนวนมาก กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของรัฐ จึงต้องถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายจากการทุจริตภาคเอกชนไม่แตกต่างไปจากการทุจริตในภาครัฐ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อปราบปรามและป้องกันการทุจริตภาคเอกชนที่ในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบและกระบวนวิธีการที่มีความซับซ้อนและยากต่อการตรวจสอบและติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

ประเด็นสำคัญ

สำหรับรูปแบบของการทุจริตภาคเอกชนที่เกิดขึ้นในบริษัทจดทะเบียน กฎหมายและองค์กรบังคับใช้กฎหมายตามกฎหมายไทยนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

(1) การทุจริตที่ผู้บริหารของบริษัทจดทะเบียนกระทำการทุจริตโดยตรงต่อประชาชนที่เป็นนักลงทุน โดยวิธีการสร้างรูปแบบการทุจริตขึ้นโดยมุ่งที่จะให้มีผลต่อการตัดสินใจของนักลงทุนที่จะเข้ามาซื้อหรือขายหลักทรัพย์หรือผลิตภัณฑ์ทางการเงินของบริษัท ตัวอย่างเช่น การสร้างราคาหลักทรัพย์หรือการปั่นหุ้น (Price Manipulation) การใช้ข้อมูลภายในบริษัทเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์ในการซื้อขายหลักทรัพย์ (insider trading) ซึ่งมีกฎหมายที่ใช้บังคับแก่การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการเฉพาะได้แก่ พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับใช้เป็นการทั่วไป โดยมีคณะกรรมการหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (คณะกรรมการ ก.ล.ต.) เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายดังกล่าวร่วมกับองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องได้แก่ สำนักงานอัยการสูงสุด และกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) เป็นต้น

(2) การทุจริตของผู้บริหารของบริษัทจดทะเบียนด้วยการสร้างรูปแบบการทุจริตขึ้นโดยอาศัยความไว้วางใจของนักลงทุนหรือประชาชนที่มีต่อชื่อเสียงของบริษัทหรือชื่อเสียงผู้บริหารที่อาจถูกตกแต่งหรือสร้างขึ้น โดยบริษัทอาจไม่มีการดำเนินการเกี่ยวกับการขายหรือ

ให้บริการสินค้าหรือบริการนั้นเลย ทำให้เกิดการสร้างธุรกิจปลอมขึ้นมาเพื่อหวังให้นักลงทุนเข้าไปลงทุนในเครื่องมือทางการเงิน (Financial instruments) ที่บริษัทออกจำหน่ายเพื่อการระดมทุน เช่น การสร้างธุรกิจแชร์ลูกโซ่ (Ponzi Scheme หรือ Pyramid Scheme) ซึ่งกฎหมายที่ใช้บังคับในกรณีธุรกิจแชร์ลูกโซ่นี้ ได้แก่ พระราชกำหนดการกักเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 หรือการทุจริตรูปแบบอื่น เช่น การฉ้อโกงทางการเงินบัญชี (Accounting Fraud หรือ Creative Accounting หรือ Accounting Shenanigans) ที่ผู้บริหารร่วมกันตกแต่งบัญชีเพื่อให้ประชาชนที่เป็นนักลงทุนเห็นว่าบริษัทมีผลการดำเนินงาน หรือมีฐานะทางการเงินที่ดีน่าลงทุน และเมื่อมีประชาชนเข้ามาลงทุนแล้ว ผู้บริหารก็จะทำการทุจริตด้วยกลวิธีต่าง ๆ เพื่อยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินออกไปเป็นของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งในกรณีนี้จะเป็นได้ว่าเป็นการทุจริตที่ผู้บริหารอาจต้องรับผิดชอบหลักทรัพย์ ยกยอก หรือฉ้อโกงทรัพย์สินซึ่งมีกฎหมายที่ใช้บังคับไว้เป็นกรณีเฉพาะแล้ว ได้แก่ พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพบัญชีและการสอบบัญชี และประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป โดยมีคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (คณะกรรมการ ก.ล.ต.) เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายดังกล่าวร่วมกับองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานอัยการสูงสุด และกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) เช่นเดียวกับการทุจริตในภาคเอกชนรูปแบบแรก

(3) “การทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน” หรือ “การทุจริตโดยการเลือกปฏิบัติในภาคเอกชน” ซึ่งเป็นรูปแบบหรือลักษณะของการทุจริตในภาคเอกชนที่ผู้บริหารระดับสูงในบริษัทจดทะเบียนใช้อำนาจที่ตนมีอยู่ตามตำแหน่งหน้าที่ ที่เป็นอำนาจเกี่ยวกับการควบคุมนโยบายทางการเงินและ/หรือนโยบายการดำเนินงานเข้าไปกระทำการทุจริตด้วยการสร้างกำหนด เลือกใช้ ใช้ หรือยกเลิกซึ่งหลักเกณฑ์ กฎ หรือระเบียบของบริษัท ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทางการเงินหรือไม่ก็ตาม และจากการใช้อำนาจเช่นว่านั้น มีผลทำให้ผู้บริหารหรือกรรมการในบริษัทจดทะเบียน พวกพ้องหรือบุคคลใด อาจได้ไปซึ่งเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นของบริษัทหรือของผู้ถือหุ้น หรือที่บริษัทควรได้เป็นเจ้าของ ทำให้การทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนนั้น หากพิจารณาแต่เพียงผิวเผินแล้วอาจไม่ถือว่าเป็นการทุจริต แต่เพราะเหตุจากการใช้อำนาจในการบริหารและควบคุมนโยบายนั้น จึงทำให้ผู้บริหารหรือกรรมการได้รับผลประโยชน์ไปเกินสมควรหรือมากเกินไปจนกระทบต่อผลประโยชน์รวมของบริษัทหรือที่ผู้ถือหุ้นในฐานะเจ้าของที่แท้จริงควรจะได้รับจากผลตอบแทนในรูปแบบของเงินปันผล (dividends) ที่เพิ่มขึ้น การทุจริตในลักษณะนี้จึงเป็นการสร้างกลไกของการกระทำเพื่อให้นโยบายของผู้บริหารที่เลือกหรือนำมาใช้นั้นเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย หลักเกณฑ์หรือกฎระเบียบของบริษัท แต่ไม่ชอบด้วยหลักบรรษัทภิบาล (Corporate Governance) ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารสถาบันการเงินอนุมัติให้สินเชื่อที่เป็นการเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง หรือการทุจริตด้วยการเลือกใช้นโยบายบัญชี (Accounting policy) บางรูปแบบเพื่อก่อให้เกิดเป็นการเอื้อประโยชน์แก่ตนเองหรือพวกพ้อง หรือการที่ผู้บริหารใช้อำนาจสร้าง

กำหนด เลือกใช้ หรือยกเลิกนโยบายที่ให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้บริหาร เป็นเหตุให้ตนเองหรือกลุ่มผู้บริหารได้ไปหรืออาจได้ไปหรือคาดหมายว่าจะได้ไปซึ่งสิทธิประโยชน์จากนโยบายเช่นนั้น ไม่ว่าในปัจจุบันหรือในอนาคต โดยการใช้อำนาจนั้น ผู้บริหารหรือกรรมการมิได้พิจารณาถึงความสามารถในการทำกำไร หรือความเสี่ยงทางการเงิน หรือความอยู่รอดของบริษัท ในระยะยาว ซึ่งแม้การใช้อำนาจเกี่ยวกับนโยบายนั้นจะไม่เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย ที่มีอยู่ก็ตาม แต่ถือได้ว่าการใช้นโยบายของผู้บริหารดังกล่าวเป็นการเลือกปฏิบัติ เป็นการเอาเปรียบบริษัทและผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของที่แท้จริงที่ควรจะได้รับประโยชน์จากส่วนที่ผู้บริหารได้ไป ซึ่งในปัจจุบัน พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ยังบังคับไปไม่ถึง การกระทำความผิดของผู้บริหารหรือกรรมการบริษัทของบริษัทจดทะเบียนในกรณีการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนที่กล่าวมานี้ กฎหมายฉบับดังกล่าวบัญญัติอำนาจและหน้าที่ของ คณะกรรมการ ก.ล.ต. ไว้แต่เพียงในเรื่องการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขาย หลักทรัพย์ ซึ่งไม่ได้มีความหมายและมีความครอบคลุมไปถึงการกระทำอันไม่เป็นธรรมจากการใช้อำนาจเกี่ยวกับนโยบายของผู้บริหารหรือกรรมการอันเป็นการทุจริตเชิงนโยบายแต่อย่างใด ทำให้คณะกรรมการ ก.ล.ต. ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบ กำกับ ดูแลและควบคุมการใช้ อำนาจเกี่ยวกับนโยบายของผู้บริหารและกรรมการของบริษัทจดทะเบียน ทำให้เมื่อเกิดการทุจริตเชิงนโยบายขึ้นแล้ว ไม่สามารถปราบปรามและป้องกันปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนสร้างความเสียหายให้แก่บริษัทและผู้ถือหุ้นจนยากจะแก้ไขเยียวยา

มีข้อสังเกตว่า จากการทุจริตทั้งสองลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ต่างก็เป็นการทุจริต ภาคเอกชนที่ผู้บริหารหรือกรรมการบริษัทจดทะเบียนมุ่งที่จะแสวงหาประโยชน์จากประชาชน ที่จะเข้ามาลงทุน การกระทำของผู้บริหารหรือกรรมการจึงเป็นต้องห้ามโดยชัดแจ้งด้วยกฎหมาย ที่มีโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญา แต่อย่างไรก็ตามยังมีการทุจริตอีกลักษณะหนึ่งที่มีรูปแบบ ที่แตกต่างไปจากสองลักษณะที่กล่าวมาคือ การทุจริตเชิงนโยบาย

คำว่า “ทุจริตเชิงนโยบาย” เป็นคำที่ปกติแล้วใช้กับการทุจริตในภาครัฐ โดยคำว่า “ทุจริต” นั้นประมวลกฎหมายมาตรา 1 (1) “โดยทุจริต” หมายความว่า เพื่อแสวงหาประโยชน์ ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ส่วนคำว่า “นโยบาย” นั้น พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544 หมายถึง “หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ” คำว่า “ทุจริตเชิงนโยบาย” มีการให้ความหมายไว้ เช่น หมายถึงการทุจริตที่อาศัยรูปแบบของ กฎหมายหรือมติของคณะผู้มีอำนาจ (เช่น คณะรัฐมนตรี) หรือมติของคณะกรรมการเป็น เครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์และทำให้ผู้มีส่วนได้เสีย (เช่น ประชาชน) เห็นว่าเป็นการ กระทำที่ถูกต้องชอบธรรม หรือเป็นการทุจริตภายใต้การสร้างนโยบายหรือกฎหมายโดยอ้างถึง ผลประโยชน์สาธารณะที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามนโยบายหรือกฎหมายที่กลุ่มบุคคลสร้าง ขึ้นผ่านการใช้กระบวนการสร้างความสมเหตุสมผลทางวิชาการ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มบุคคล เหล่านั้นสามารถนำนโยบายหรือกฎหมายไปใช้ประโยชน์หรือเป็นเครื่องมือในการทุจริตหรือ เพื่อการแสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือพวกพ้อง (อัญชลี จวงจันทร์, 2566) การทุจริต

เชิงนโยบายจึงเป็นการร่วมกันทุจริตในลักษณะแบ่งหน้าที่กันทำโดยผู้มีอำนาจหน้าที่ร่วมกระทำการกันอย่างเป็นระบบและเป็นกระบวนการ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการจัดสรรงบประมาณรายจ่าย มีการวางแผนในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง การทุจริตเชิงนโยบายมักมีลักษณะ 3 ประการคือ (1) ฝ่ายบริหารไม่มีคำตอบที่สมเหตุสมผลเพื่ออธิบายต่อสาธารณชนว่าทำไมจึงตัดสินใจกำหนดนโยบายเช่นนั้น (2) ฝ่ายบริหารตัดสินใจโดยยึดความสำเร็จ (output) ในทางกายภาพมากกว่าผลสัมฤทธิ์ (outcome) ที่ส่งผลในเชิงเศรษฐศาสตร์ และ (3) ฝ่ายบริหารใช้กฎหมายหรือกฎระเบียบเป็นเครื่องมือสนับสนุนโดยไม่คำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ (เมธี ครองแก้ว, 2555) ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าการทุจริตเชิงนโยบายไม่ใช่การทุจริต หากเป็นแต่เพียงการประพฤติมิชอบ (ธวัชกร อิตลักษ์ณ, 2564) ที่ทำให้ทุกอย่างดูเหมือนไม่มีความผิดเชิงกฎหมายแต่ทำให้เกิดความไร้ประสิทธิภาพและสูญเสีย โดยผู้ออกแบบต้องการเพียงบรรลุเป้าหมายของการทุจริตเท่านั้น นอกจากนี้การทุจริตเชิงนโยบายอาจมีความหมายรวมถึงการทุจริตในหน้าที่ของกรรมการหรือผู้บริหารบริษัทจดทะเบียนตามมาตรา 311 แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ที่บัญญัติว่า “กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลใดตามพระราชบัญญัตินี้ กระทำการหรือไม่กระทำการ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อตนเองหรือผู้อื่น อันเป็นการเสียหายแก่นิติบุคคลนั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท” ด้วย ดังนั้นเมื่อนำคำว่า “การทุจริตเชิงนโยบาย” มาประกอบเข้ากับคำว่า “ภาคเอกชน” ตามความหมายที่ผู้เขียนได้ให้คำนิยามไว้ข้างต้นแล้ว คำว่า “การทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน” จึงมีความหมายว่า “การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือโดยไม่เป็นธรรมของผู้บริหารหรือกรรมการของบริษัทจดทะเบียน โดยใช้อำนาจหน้าที่ที่ตนมีอยู่ตามตำแหน่งในบริษัทนั้น ทำ กำหนด ทำให้มี ใช้หรือเลือกใช้นโยบาย หลักเกณฑ์ กฎ หรือระเบียบของบริษัท และการกระทำเช่นนั้นทำให้ผู้บริหาร กรรมการหรือบุคคลใด ๆ อาจได้ไปซึ่งเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งในลักษณะที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บริษัทหรือผู้ถือหุ้น” ซึ่งการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผู้บริหารของบริษัทเข้าไปใช้อำนาจที่ตนมีอยู่ในการควบคุมทางการเงิน (financial control) และ/หรือการดำเนินงาน (operational control) ทำการแสวงหาผลประโยชน์ซึ่งบริษัทหรือผู้ถือหุ้นเป็นเจ้าของ การทุจริตลักษณะนี้หากมองเพียงผิวเผินอาจจะยังถือไม่ได้ว่าเป็นการทุจริต เพราะเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยอาศัยช่องทางจากนโยบายที่ผู้บริหารมีอำนาจเข้าไปกำกับ ดูแลควบคุมหรือสั่งการด้วยการสร้างกระบวนการเพื่อให้เป็นการกระทำนั้นดูมีความชอบธรรม

สำหรับตัวอย่างของการทุจริตเชิงนโยบายในบริษัทจดทะเบียน อาจแบ่งออกเป็นการกำหนดคำตอบแทนของผู้บริหารที่ได้หรืออาจได้มาจากการดำรงตำแหน่งของตนและพวกพ้อง ด้วยกำหนดคำตอบแทนประจำ เช่นเงินเดือน เบี้ยประชุม สวัสดิการค่าพาหนะ ค่าน้ำมัน เชื้อเพลิง ค่าสมาชิกสโมสรกอล์ฟรายปี ค่าเดินทางและค่ารับรองในประเทศและต่างประเทศ ในจำนวนหรือระยะเวลาที่สูงหรือนานเกินควร โดยอาศัยหรืออ้างอิงกับอัตราค่าวัสดุที่ไม่ใช่

กำไรที่ผ่านการวิเคราะห์กระแสเงินสดของบริษัทแล้ว เป็นต้น และ/หรือ 2. กำหนดสิทธิประโยชน์นอกเหนือค่าตอบแทนของตนให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น คู่สมรส บุตร ด้วยการให้สวัสดิการแก่ครอบครัวของผู้บริหารระดับสูง ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย หรือที่ปรึกษาทางการเงิน ในอัตราสูงเพื่อจูงใจหรือทำให้บุคคลนั้นได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากกำไรของบริษัท เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทางต่างประเทศ สำหรับประเด็นการกำหนดค่าตอบแทนของผู้บริหารนั้น มีข้อมูลจากงานวิจัยยืนยันว่าค่าตอบแทนของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตกแต่งกำไรในงบการเงินของกิจการ (Healy, 1985 อ้างใน สุธิดา ออพิพัฒน์, 2559) โดยพบว่าค่าตอบแทนผู้บริหารที่มีส่วนของโบนัสส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเลือกใช้วิธีทางบัญชีของผู้บริหาร โดยผู้บริหารอาจไม่ได้เลือกที่จะบันทึกรายการคงค้างทางบัญชีเพื่อให้มีกำไรสูงขึ้นเพียงอย่างเดียว แต่เลือกที่ทำให้ผู้บริหารได้รับประโยชน์จากโบนัสสูงสุด (Goldman and Slezak (2006) อ้างใน สุธิดา ออพิพัฒน์, 2559) เห็นว่าการเชื่อมโยงค่าตอบแทนของผู้บริหารเข้ากับราคาหุ้นของบริษัทจะยิ่งเป็นการเพิ่มแรงจูงใจให้กับผู้บริหารระดับสูงของบริษัทที่จะตกแต่งข้อมูลทางบัญชีเพื่อให้ราคาหุ้นเพิ่มขึ้นในขณะนั้น ทั้งยังมีการศึกษาพบว่า การให้สิทธิซื้อหุ้น (stock option) ซึ่งเป็นการกำหนดค่าตอบแทนอย่างหนึ่งให้กับผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการตกแต่งกำไรที่สูงขึ้นจริง ซึ่งสำหรับบริษัทจดทะเบียนของไทยที่รายงานกำไรสุทธิเป็นบวกพบว่าค่าตอบแทนผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการกำไร ทำให้เป็นการสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การกำหนดค่าตอบแทนผู้บริหารตามผลการดำเนินงาน เช่น การจ่ายโบนัสประจำปีตามส่วนของกำไรสุทธิประจำปี หรือการปรับขึ้นเงินเดือนตามผลกำไรสุทธิที่เพิ่มขึ้น อาจทำให้เกิดแรงจูงใจต่อผู้บริหารในการจัดการกำไรให้มีทิศทางไปในทางที่ทำให้ตนจะได้รับค่าตอบแทนสูงสุด แสดงให้เห็นได้ว่าการใช้ทางเลือกเกี่ยวกับวิธีการทางบัญชี (accounting method choice) โดยเฉพาะกับรายการที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำ (non-recurring item) กับค่าตอบแทนผู้บริหารแล้วพบว่า รายการที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำที่เป็นรายการกำไรมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับค่าตอบแทนของผู้บริหารเพื่อเป็นการสร้างรางวัลแก่ผู้บริหาร (สุธิดา ออพิพัฒน์, 2559)

สรุป

จากข้อมูลข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การที่ผู้บริหารของบริษัทจดทะเบียนอาศัยอำนาจที่ตนมีอยู่ตามตำแหน่งหน้าที่ในบริษัท ทำการสร้าง กำหนด ใช้ เลือกใช้หรือยกเลิกนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินการหรือการเงิน และการกระทำเช่นนั้นเป็นผลให้ตนและ/หรือพวกพ้องได้ไปซึ่งประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นของบริษัทและ/หรือของผู้ถือหุ้น ที่แม้จะไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อกฎหมายที่มีโทษทางแพ่งหรือทางอาญาก็ตาม แต่การกระทำนั้นทำให้ผู้บริหารได้ไปซึ่งเงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันเป็นเอาเปรียบบริษัทหรือผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของบริษัทแล้ว การกระทำของผู้บริหารย่อมถือได้ว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์ที่ไม่ชอบและไม่เป็นธรรมต่อบริษัทและผู้ถือหุ้น ซึ่งถือว่าเป็น “การทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน” ที่ส่งผลกระทบ

ต่อผลประโยชน์ของบริษัทและผู้ถือหุ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือทำให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทที่เป็นนิติบุคคลที่จะต้องสูญเสียกำไรและทรัพย์สินไปเพราะการทุจริต ส่วนความเสียหายทางอ้อมได้แก่ บริษัทที่ถูกทุจริตเสียชื่อเสียงและเสียภาพลักษณ์ที่จะทำให้ นักลงทุนขาดความเชื่อถือ แม้การทุจริตและความเสียหายนั้นจะได้แก้ไขให้ดีขึ้นในภายหลังแล้วก็ตาม การทุจริตยังทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถือหุ้นไม่ว่าผู้ถือหุ้นเสียงข้างมาก (majority) หรือผู้ถือหุ้นเสียงข้างน้อย (minority) ที่จะส่งผลกระทบต่อรัฐในด้านการจัดเก็บภาษี การเงิน และการลงทุน และทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อความมั่นคงของรัฐในที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายที่ใช้บังคับเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตสำหรับ บริษัทจดทะเบียนนั้น ประเทศไทยมีการบูรณาการกฎหมายหลากหลายฉบับเข้าด้วยกัน โดยขึ้นอยู่กับความผิดที่เกิดขึ้น โดยในความผิดบางลักษณะมีกฎหมายที่ใช้บังคับใช้เป็นการเฉพาะ เช่น พระราชกำหนดการกักเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 ที่ใช้กับธุรกิจแชร์ลูกโซ่ หรือพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ที่ใช้บังคับสำหรับบริษัทจดทะเบียนเป็นการเฉพาะ นอกจากนั้นยังมีการบังคับใช้กฎหมายฉบับอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น ประมวลรัษฎากร พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับใช้ได้เป็นการทั่วไป ซึ่งกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นกำหนดมาตรการการลงโทษไว้ ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ

อย่างไรก็ตาม สำหรับการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนนั้น ในปัจจุบันประเทศไทย ยังไม่มีกฎหมายเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในลักษณะนี้เป็นการเฉพาะ และหากพิจารณาพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ที่ใช้บังคับสำหรับบริษัทจดทะเบียนโดยเฉพาะแล้วพบว่า ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายของผู้บริหารหรือกรรมการในบริษัทจดทะเบียน ไม่มีการกำหนดให้ต้องมีการหรือคณะกรรมการเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงนโยบายไว้ในกฎหมาย โดยพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 บัญญัติถึงอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (คณะกรรมการ ก.ล.ต.) ในส่วนที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์แต่ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการ ก.ล.ต. เกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้บริหารหรือกรรมการของบริษัทในความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนแต่อย่างใด หรือแม้กฎหมายดังกล่าวจะมีบทบัญญัติบางส่วนกำหนดให้ผู้บริหารและกรรมการของบริษัทจะต้องใช้อำนาจและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและระมัดระวัง (duty of care) และซื่อสัตย์สุจริตต่อองค์กร (duty of loyalty) ดูแลให้การดำเนินงานเป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับและมติที่ประชุมผู้ถือหุ้นก็ตาม แต่ก็เป็นเพียงการบัญญัติไว้อย่างกว้าง ๆ โดยไม่ได้กำหนดลักษณะของการกระทำความผิดกรณีการทุจริตเชิงนโยบายไว้อย่างชัดเจน โดยมีบทบัญญัติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

มาตรา 89/7 กำหนดให้กรรมการและผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ความระมัดระวัง และความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ข้อบังคับของบริษัท และมติคณะกรรมการ ตลอดจนมติที่ประชุมผู้ถือหุ้น

มาตรา 89/8 เป็นการขยายความมาตรา 89/7 ที่กำหนดให้กรรมการและผู้บริหารต้องกระทำเยี่ยงวิญญูชนผู้ประกอบการซึ่งจะพึงกระทำภายใต้สถานการณ์อย่างเดียวกัน โดยกฎหมายมาตรานี้มีบทสันนิษฐานให้กรรมการหรือผู้บริหารมีหน้าที่พิสูจน์ถึงความรับผิดชอบ และความระมัดระวัง เช่น ตัดสินใจกระทำไปด้วยความเชื่อโดยสุจริตและสมเหตุสมผลว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของบริษัทเป็นสำคัญ หรือตัดสินใจได้กระทำบนพื้นฐานข้อมูลที่เชื่อโดยสุจริตว่าเพียงพอ และ ตัดสินใจกระทำไปโดยตนไม่มีส่วนได้เสีย ไม่ว่าโดยตรง หรือโดยอ้อมในเรื่องที่ ตัดสินใจนั้น

มาตรา 89/9 เป็นการกำหนดหลักเพื่อพิจารณาว่ากรรมการหรือผู้บริหารแต่ละคนได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและความระมัดระวังหรือไม่ โดยให้คำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น ตำแหน่งในบริษัทที่บุคคลดังกล่าวดำรงอยู่ ณ เวลานั้น และขอบเขตความรับผิดชอบของตำแหน่งในบริษัทของบุคคลดังกล่าว ตามที่กำหนดโดยกฎหมายหรือตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ และคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการแต่งตั้ง

มาตรา 89/10 กำหนดให้กรรมการและผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์สูงสุดของบริษัทเป็นสำคัญ กระทำการที่มีจุดมุ่งหมายโดยชอบและเหมาะสม และไม่กระทำการใดอันเป็นการขัดหรือแย้งกับประโยชน์ของบริษัทอย่างมีนัยสำคัญ

พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ที่ยกมากล่าวข้างต้นเป็นการกำหนดกรอบกว้าง ๆ ให้ผู้บริหารและกรรมการของบริษัทจดทะเบียนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ความระมัดระวัง ความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติตามกฎหมายที่มีอยู่ โดยมีได้บัญญัติให้เห็นถึงรูปแบบและองค์ประกอบของความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนว่าเป็นอย่างไร และหากผู้บริหารหรือกรรมการบริษัทกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา 89/7 ซึ่งเป็นมาตราหลักแล้ว มาตรา 281/2 ในกฎหมายฉบับเดียวกันเพียงแต่บัญญัติให้ระวางโทษปรับไม่เกินจำนวนค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือประโยชน์ที่ได้รับที่ต้องไม่ต่ำกว่า 500,000 บาท เท่านั้น โดยมีได้มีโทษจำคุกแต่อย่างใด ดังนั้นหากเกิดการทุจริตเชิงนโยบายขึ้นในบริษัทจดทะเบียนแล้ว การจะพิสูจน์ความผิดว่าผู้บริหารหรือกรรมการได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ระมัดระวังและซื่อสัตย์สุจริตหรือไม่ย่อมกระทำได้ยาก เพราะองค์ประกอบความผิดกว้างเกินไปและไม่ชัดเจน หรือในทางกลับกันก็เช่นกัน คือทำให้ผู้บริหารที่ถูกกล่าวหาโทษอาศัยการตีความกฎหมายอย่างกว้างมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาได้ไม่ยาก

นอกจากนี้ แม้กฎหมายดังกล่าวจะได้กำหนดให้มีคณะกรรมการ ก.ล.ต. ที่มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 14 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการป้องกันการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับ

การซื้อขายหลักทรัพย์ เช่น การปันหุ้น การใช้ข้อมูลภายในเพื่อซื้อขายหลักทรัพย์ การแสดงข้อมูลเท็จ หรือกรณีที่ผู้บริหารหรือกรรมการไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย และยินยอมให้บุคคลอื่นใช้บัญชีซื้อขายหลักทรัพย์ แล้ว กฎหมายให้อำนาจแก่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ออกคำสั่งลงโทษทางปกครอง เช่น พัก/เพิกถอนการให้ความเห็นชอบ ปรับทางปกครอง เพิกถอนใบอนุญาต โดยผู้ที่ถูกลงโทษทางปกครองมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งได้ ส่วนอำนาจในการดำเนินคดีอาญานั้น คณะกรรมการ ก.ล.ต. ต้องกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนให้มีการสืบสวนสอบสวนตามกระบวนการยุติธรรมต่อไป เว้นแต่ในกรณีที่เป็นการความผิดบางกรณีที่กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการเปรียบเทียบที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังแต่งตั้งให้อำนาจเปรียบเทียบได้ ส่วนมาตรการลงโทษทางแพ่งนั้น กฎหมายให้อำนาจแก่คณะกรรมการเพื่อเป็นทางเลือกในการบังคับใช้กฎหมายเพิ่มเติมจากการดำเนินคดีอาญาด้วยการกำหนดมาตรการลงโทษทางแพ่งแก่ผู้กระทำความผิด หากผู้กระทำความผิดไม่ยินยอมปฏิบัติตามแล้ว คณะกรรมการ ก.ล.ต. ก็จะต้องฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลแพ่งต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคณะกรรมการ ก.ล.ต. มิได้อำนาจในการตรวจสอบ กำกับดูแลและควบคุมกรณีการทุจริตเชิงนโยบายในบริษัทจดทะเบียน

กล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 มิได้มีบทบัญญัติที่กำหนดรูปแบบและองค์ประกอบความผิดฐานของการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน มิได้ให้อำนาจและหน้าที่แก่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ในการวินิจฉัยเพื่อดำเนินการตรวจสอบถึงการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนเพื่อนำไปสู่การดำเนินคดีตามกฎหมายแก่ผู้กระทำความผิดเหมือนกับกรณีอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการในการป้องกันการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ เช่น การปันหุ้น การใช้ข้อมูลภายในเพื่อซื้อขายหลักทรัพย์ เป็นต้น ดังนั้น กฎหมายฉบับนี้จึงไม่สามารถเอื้อมมือไปปราบปรามหรือป้องกันการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนได้เลย

ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการเสนอเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงนโยบายของผู้บริหารหรือกรรมการ โดยให้มีการปรับปรุงด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) กำหนดคำนิยาม “การทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน” หมายความว่า “การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือโดยไม่เป็นธรรมของผู้บริหารหรือกรรมการของบริษัทจดทะเบียน โดยใช้อำนาจหน้าที่ที่ตนมีอยู่ตามตำแหน่งในบริษัทนั้น ทำกำหนด ทำให้มีใช้หรือเลือกใช้นโยบาย หลักเกณฑ์ กฎ หรือระเบียบของบริษัท และการกระทำเช่นนั้นทำให้ผู้บริหาร กรรมการหรือบุคคลใด ๆ อาจได้ไปซึ่งเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งในลักษณะที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บริษัทหรือผู้ถือหุ้น”

(2) กำหนดรูปแบบของการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน หมายถึงรูปแบบของการกระทำที่อาจถือได้ว่าเป็นการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน ได้แก่

2.1 ผู้บริหารหรือกรรมการใช้อำนาจตามตำแหน่งที่มีอยู่ในบริษัทจดทะเบียน เพื่อให้มีการแต่งตั้งหรือโยกย้ายบุคคลให้หรือไม่ให้ดำรงตำแหน่งใด ๆ ในบริษัทจดทะเบียนโดยรู้หรือควรรู้ว่าอาจเป็นช่องทางให้ตนเอง บุคคลนั้น หรือบุคคลใดได้รับประโยชน์อย่างใด ๆ ในลักษณะที่อาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อบริษัทหรือผู้ถือหุ้น

2.2 ผู้บริหารหรือกรรมการกำหนดค่าตอบแทนหรือสิทธิประโยชน์ใด ๆ แก่ตนเองหรือผู้บริหารรายอื่น โดยรู้หรือควรรู้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อบริษัทหรือผู้ถือหุ้น เมื่อเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่ได้ไปกับรายรับ หรือผลกำไร หรือสัดส่วนของหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัท หรือสภาวะการณ์ของผลการดำเนินงานของบริษัทในอนาคต

2.3 ผู้บริหารหรือกรรมการใช้อำนาจที่มีอยู่ในการควบคุมทางการเงิน การดำเนินงานหรือทางการเงินในบริษัทจดทะเบียน ทำ กำหนด ทำให้มี ใช้หรือเลือกใช้นโยบายใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายทางการเงินหรือไม่ก็ตาม โดยรู้หรือควรรู้ว่าจะอาจทำให้ตนเองได้มาซึ่งเงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างใด ๆ ที่เป็นของบริษัทหรือที่บริษัทควรได้เป็นเจ้าของ โดยไม่เป็นธรรม หรือขัดต่อผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น

2.4 ผู้บริหารหรือกรรมการใช้อำนาจตามตำแหน่งที่มีอยู่ในบริษัทจดทะเบียน กระทำการใด ๆ โดยอาศัยนโยบาย กฎเกณฑ์ หลักเกณฑ์ หรือระเบียบของบริษัทที่มีอยู่ในเวลานั้น เพื่อให้เกิดความเสียหายต่อบริษัทหรือผู้ถือหุ้นและทำให้ตนเองหรือพวกพ้องได้ไปซึ่งเงิน ทรัพย์สินหรือผลประโยชน์อย่างใด ๆ ซึ่งเป็นของบริษัทหรือที่บริษัทควรได้เป็นเจ้าของ

2.5 ศาลมีอำนาจวินิจฉัยว่าการใช้อำนาจของผู้บริหารหรือกรรมการบริษัทจดทะเบียนเป็นการกระทำที่ถือได้ว่าเป็นการทุจริตเชิงนโยบายหรือไม่

(3) กำหนดองค์ประกอบความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน ประกอบด้วย

3.1 ผู้ใดเป็นผู้บริหารหรือกรรมการในบริษัทจดทะเบียน

3.2 ใช้อำนาจหน้าที่ที่ตนมีอยู่ตามตำแหน่งในบริษัทนั้น ทำ กำหนด ทำให้มีใช้หรือเลือกใช้นโยบาย หลักเกณฑ์ กฎ หรือระเบียบของบริษัท โดยรู้หรือควรรู้ว่าการใช้อำนาจเกี่ยวกับนโยบายนั้น

3.2.1 อาจมีผลกระทบต่อรายได้หรือผลกำไรของบริษัท หรือ

3.2.2 อาจทำให้บริษัทหรือผู้ถือหุ้นรับภาระความเสี่ยงทางการเงินหรือต่อความอยู่รอดของบริษัท

3.2.3 ไม่ว่าการใช้อำนาจเช่นนั้นไม่เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย หรือโดยระเบียบของคณะกรรมการ ก.ล.ด. หรือไม่ก็ตาม แต่ถือได้ว่าเป็นการเลือกใช้นโยบายหรือเลือกปฏิบัติเป็นการเอาเปรียบบริษัทและ/หรือผู้ถือหุ้น

3.3 ผู้บริหารหรือกรรมการได้ไปซึ่งเงิน ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งไม่ว่าสำหรับตนเองหรือผู้อื่น

(4) ให้คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (คณะกรรมการ ก.ล.ต.) มีอำนาจหน้าที่เพื่อการปราบปรามและป้องกันการกระทำความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายในบริษัทจดทะเบียน ดังต่อไปนี้

(ก) ตรวจสอบ กำกับ ดูแล ควบคุม และป้องกันเพื่อมิให้มีการกระทำความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน

(ข) วินิจฉัยและมีมติว่าการกระทำของผู้บริหารหรือกรรมการบริษัท เป็นการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน แล้วส่งสำนวนให้แก่พนักงานอัยการที่มีอำนาจและ/หรือกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

(5) การดำเนินคดีและบทกำหนดโทษ

ในเรื่องการดำเนินคดีความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายในบริษัทจดทะเบียนนั้น ให้ถือว่าเป็นคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อให้กรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) มีอำนาจในการสืบสวน สอบสวนและดำเนินคดีตามกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติม (ธรรมศักดิ์ เสนามิตร, 2563, หน้า 409)

สำหรับบทกำหนดโทษนั้น เห็นควรให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 โดยให้มีบทกำหนดโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญา โดยในทางแพ่งนั้นให้ใช้มาตรการเดียวกันกับอำนาจของคณะกรรมการ ก.ล.ต. ในเรื่องการป้องกันการกระทำอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ ตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ส่วนในทางอาญาให้มีบทกำหนดโทษจำคุก ปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ ทั้งนี้ ตามความร้ายแรงแห่งพฤติการณ์และความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบริษัทหรือผู้ถือหุ้น

ดังนั้น หากมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนแล้ว จะทำให้กฎหมายดังกล่าวมีความชัดเจนในเรื่อง คำนียามของการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน รูปแบบของการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน องค์ประกอบความผิดฐานทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ก.ล.ต. เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน บทกำหนดโทษทั้งทางแพ่งและทางอาญา และหน้าที่และอำนาจของกรมสอบสวนคดีพิเศษเกี่ยวกับการสืบสวน สอบสวนและดำเนินคดีการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชน ที่จะช่วยให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนของประเทศไทยมีประสิทธิภาพ ปกป้องผลประโยชน์ของบริษัทจดทะเบียน ผู้ถือหุ้นและนักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นตลาดทุนที่สำคัญของประเทศ เป็นแหล่งเงินทุนสำหรับผู้ประกอบการและสำคัญต่อการจ้างงานในประเทศ เป็นภาคส่วนที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ จะช่วยเสริมแรงและสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศว่าประเทศมีกลไกของกฎหมายเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงนโยบายในภาคเอกชนที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ และให้ความสำคัญต่อการปราบปรามและป้องกันการทุจริตเชิงนโยบาย

ในภาคเอกชนซึ่งกฎหมายในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจให้กับประเทศ และสร้างความมั่นคงให้แก่วิชาการในที่สุด

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ได้รับการสนับสนุนเผยแพร่ผลงานทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2556). *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- กรณัท สร้อยทอง. (2564). *การตรวจสอบดุลพินิจในการสั่งคดีอาญาของพนักงานอัยการของประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*. 8(1), 170–189.
- ธรรมศักดิ์ เสนามิตร. (2563). *กฎหมายต้นแบบเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาคเอกชน*. [วิทยานิพนธ์ ปริญญาตุษฏีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ธัชกร อธิลักษณ์. (2564, 22 เมษายน). *โกงให้ถูกกฎหมาย คอร์รัปชันเชิงนโยบาย*. www.anticorruption.in.th/2016/th/detail/1676/1/โกงให้ถูกกฎหมาย%20คอร์รัปชันเชิงนโยบาย.
- เมธี ครองแก้ว. (2555). *มาตรการป้องกันการทุจริตเชิงนโยบาย ฉบับวิชาการ*. สำนักงานคณะกรรมการ ป.ป.ช.
- สุธิดา ออพิพัฒน์. (2559). *คำตอบแทนผู้บริหาร บริษัทภิบาลและการตกแต่งกำไร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัญชลี จวงจันทร์. (2566, 21 มิถุนายน). *การทุจริตเชิงนโยบาย*. รัฐสภาไทย. https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=27508.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2566, 25 สิงหาคม). *การควบคุมภายในและการบริหารจัดการความเสี่ยง*. https://www.cad.go.th/cadweb_org/download/1_3control.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2566, 15 กันยายน). *มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและวิธีพิจารณาดีทุจริตและประพฤติมิชอบ*. <http://web.krisdika.go.th/data/outsitedata/cosok/file/26Sep59.pdf>.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2563, 10 เมษายน). มาตรการ
ภายในเพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและป้องกันการทุจริต .

<https://www.sec.or.th/TH/Documents/AboutUs/SEC-internal-trans-anticor.pdf>

(1983). *White Collar Crime*. New York: Vail-Ballou Press.

Healy, P. M. (1985). The Effect of bonus schemes on accounting decisions.
Journal of Accounting and Economics, 7(1), 85-107.

แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในการเผาขยะและเผาพืช ไร่ทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อมลภาวะที่เป็นพิษ

People's Land Use Guidelines for Incinerating Waste and Burning Agricultural Crops Affect Toxic Pollution

ฐิตาภรณ์ น้อยนาหลุ่ม¹
Thitaporn Noyナルム

(วันที่ส่งบทความ: 28 มิถุนายน 2566, วันที่แก้ไขบทความ: 23 สิงหาคม 2566, วันที่ตอบรับบทความ: 8 กันยายน 2566)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการหาคำตอบแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตร โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน เพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการมลภาวะทางอากาศ โดยมีวิธีวิทยาการวิจัยเป็นวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก โฟกัสกรุป เพื่อนำคำตอบไปจัดทำเป็นกฎหมายท้องถิ่น

ข้อค้นพบการวิจัย อำนาจตามกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการมาจากกฎหมายว่าด้วยกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการจัดทำเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ให้อำนาจหน้าที่ในการดำเนินการแก่เจ้าหน้าที่รัฐ โดยคำตอบที่ได้มานำไปสู่การจัดทำเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วยการบริหารจัดการการเผาขยะและเผาพืชไร่ทางการเกษตรที่กำหนดอำนาจหน้าที่แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การวิจัยเสนอแนะให้มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วยการบริหารจัดการการเผาขยะและเผาพืชไร่ทางการเกษตร พ.ศ. 2566 ที่ได้เสนอมานั้นเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการชุมชน ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน

คำสำคัญ: เผาขยะ พืชไร่ทางการเกษตร มลภาวะที่เป็นพิษ มาตรการส่งเสริม

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อีเมล Thitaporn.n@nsru.ac.th.

Lecturer of the Department of Law, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. E-mail thitaporn.n@nsru.ac.th

Abstract

The purpose of this research article is to find answers to the land use practices of the people in waste burning and agricultural crops. with the participation of government agencies local government organizations and the public in order to comply with the management of air pollution The research methodology is qualitative research consisting of document research in-depth interview focus group in order to bring the answers to the preparation of local laws

The research findings were that the legal authority of local government organizations in administration came from the law on formulation of plans and procedures for the decentralization of power to local government organizations, 1999, and the law on the establishment of local government organizations. for the preparation of local ordinances that give power and duty to government officials

The answers have led to the preparation of a local ordinance on the management of waste burning and burning of agricultural crops that defines the authority of local government organizations and the participation of the people in order to achieve resource utilization. Smarter and Sustainable

The research suggests the issuance of a local ordinance on the management of waste burning and agricultural burning of crops B.E. 2023 Has the authority to manage the community. together with government officials and the public

Keywords: Burn waste, Agricultural Crops, Toxic Pollution, Supporting Measures

บทนำ

ปัจจุบันชุมชนเมืองมีการขยายพื้นที่ออกมายังเขตชานเมืองทำให้มีการสร้างหมู่บ้านจัดสรรเป็นที่อยู่อาศัยในโครงการต่าง ๆ มีการซื้อที่ดินจากชาวบ้านเพื่อทำบ้านจัดสรรขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ เมื่อเมืองมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ก็ทำให้มีคนเข้ามาอยู่อาศัยและซื้อบ้านที่อยู่อาศัยตามโครงการหมู่บ้านจัดสรรต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เมืองมีการขยายพื้นที่ชุมชนเมืองเพิ่มขึ้น แต่วิถีชีวิตของคนเมืองกับส่วนทางกับคนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมหรือชุมชนดั้งเดิม

อยู่อาศัยในบริเวณชุมชนมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษได้รับที่ดินเป็นมรดกตกทอดในถิ่นที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ ทำนา ปลูกข้าว ปลูกอ้อย เผาถ่าน ฯลฯ เมื่อสังคมเมืองมีการขยายตัวเข้ามาสู่ชุมชนท้องถิ่นโดยรอบของตัวเมือง นครสวรรค์ แต่วิถีชีวิตคนและชุมชน ยังมีวิถีชีวิตแบบเดิมในการประกอบอาชีพยังปฏิบัติ ในการดำรงชีวิตแบบเดิม ๆ หมู่บ้านจัดสรรก็จะรายล้อมอยู่กับผู้คนในชุมชนเดิมที่ประกอบอาชีพ การเกษตร การเติบโตของชุมชนเมืองกับชุมชนท้องถิ่น จากเมื่อก่อนเผาขยะ และเผาเศษวัชพืช ทางการเกษตรเหลือใช้ในที่ดินโล่ง ๆ ของตนเองซึ่งตนเองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ หรือเป็นเจ้าของ ผู้มีสิทธิครอบครอง หรือเป็นผู้ใช้ประโยชน์บนที่ดินในฐานะผู้เช่าทรัพย์ ก็มีความเคยชินกับการ เผาขยะและเศษวัชพืชเหลือใช้แบบเดิม ๆ แต่ปัญหาของการเผาขยะหรือพืชไร่เหล่านั้นเกิดขึ้น เนื่องจากชุมชนซึ่งเป็นสังคมการเกษตรเปลี่ยนจากเดิมกลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของประชาชน จำนวนมากที่มีการอพยพถิ่นฐานเข้ามา เนื่องจากเป็นคนในนครสวรรค์โดยกำเนิด หรือคนที่ย้าย ถิ่นฐานเข้ามาทำงานในตัวเมือง หรือย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดอื่นมาซื้อบ้านเป็นที่อยู่อาศัย ปรากฏว่าการเผาขยะ เศษวัสดุจากพืชไร่ ก็จะส่งผลกระทบต่อในการอยู่อาศัยของคน เพราะ ชาวบ้านที่ทำการเกษตรรอบหมู่บ้านจัดสรร ก็ยังคงเผาขยะในเวลาช่วงกลางวันและเผาขยะ ในช่วงเย็น ยิ่งในช่วงฤดูหนาวอากาศในชั้นบรรยากาศก็จะต่ำมาก ควันพิษซึ่งก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ก็จะลอยต่ำมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะมีการเผาขยะ เผาพืชไร่เหลือใช้ในฤดูไหนก็ตาม มลภาวะเป็นพิษ ทางอากาศก็ยังมีผลต่อการสูดดมเข้าไปในร่างกาย และเป็นผลต่อสุขภาพ การเผาพืชไร่ต่าง ๆ เศษวัสดุจะลอยขึ้นในอากาศและตกอยู่ในบ้านเรือนประชาชน ส่งผลกระทบต่อภาวะเรือนกระจก ในอากาศ ส่งผลเสียต่อการเป็นโรคทางเดินหายใจ และมีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นจำนวนมากที่ลอย ปนเปื้อนอยู่ในอากาศ ส่งผลต่อการเป็นโรคมะเร็ง และระบบทางเดินหายใจได้ ถึงแม้ จะมีการร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ เช่น เจ้าที่ตำรวจ หรือ องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ ตก ดำเนินการเพียงแค่ระงับเหตุที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวไป ปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการ แก้ไขที่ถูกต้องถูกวิธี

การใช้ประโยชน์บนที่ดินของตนเองนั้นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ผู้มีสิทธิครอบครอง หรือผู้เช่า หรืออาศัยสิทธิของเจ้าของกรรมสิทธิ์นั้นก็มีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินได้ตามกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๓๖ แต่การใช้ทรัพย์นั้นต้องไม่กระทบสิทธิ หรือละเมิดสิทธิตามกฎหมายของผู้อื่น แต่ตามข้อเท็จจริงปรากฏว่าชาวบ้านยังคงใช้สิทธิ ในการเผาขยะ เผาพืชไร่ทางการเกษตรที่เหลือใช้บนที่ดินของตนเอง ส่งผลกระทบต่อประชาชน ที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว ได้รับมลพิษที่เป็นพิษทางอากาศ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชนที่มีผลกระทบต่อสุขภาพระยะยาวจึงต้องการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการ ระหว่าง ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ บุคคลที่เป็นเจ้าของบ้านจัดสรร และหน่วยงานภาครัฐ และเจ้าหน้าที่รัฐ

และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการแก้ไขที่ถูกต้อง ให้สามารถหาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและวิเคราะห์กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน
3. เพื่อจัดทำ Model Law รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเผาขยะและพืชทางการเกษตร

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. **ขอบเขตการวิจัย** การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษา จากเอกสารกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งตำราทางวิชาการ หนังสือ รายงาน วิจัย บทความทางกฎหมาย ตั๋วบทกฎหมาย วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์ต่าง ๆ ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเผาขยะและพืชทางการเกษตร โดยผู้ศึกษาได้นำเครื่องมือ ของการวิจัยในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประชากรผู้มีส่วนได้เสียมาใช้ประกอบ การวิจัยด้วย โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย นักวิชาการด้านกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชน เป็นต้น นอกจากนั้นวิจัยนี้ยังนำรูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus group) มาใช้ประกอบการจัดทำวิจัยข้อบัญญัติท้องถิ่นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเผาขยะและพืชทางการเกษตร เพื่อให้ผลการวิเคราะห์และยกร่างกฎหมายมีความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น

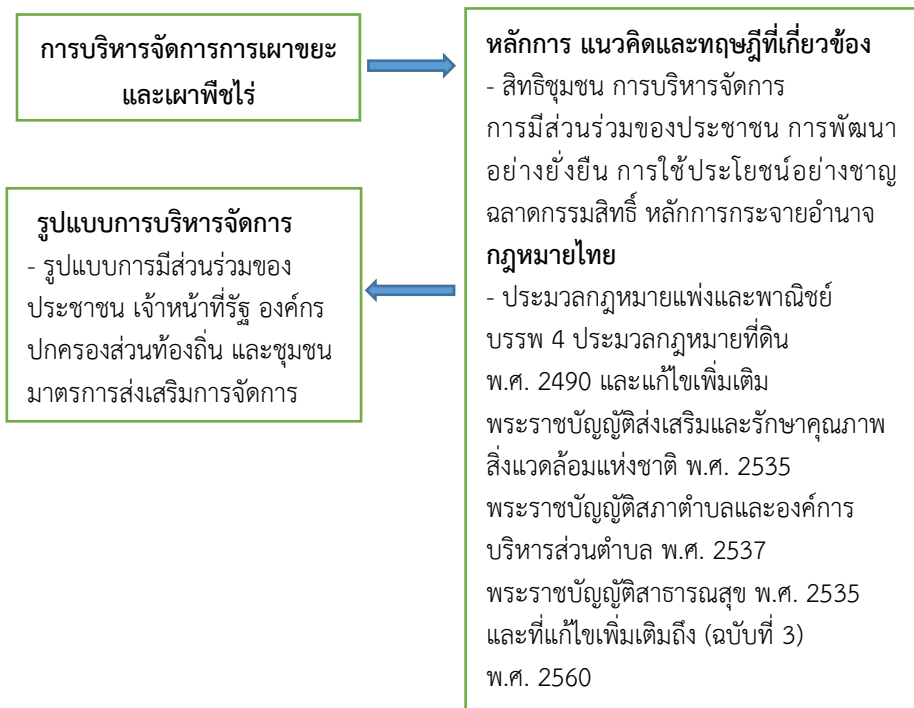
2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ในการจัดทำวิจัยนี้มีการศึกษาการวิจัยมีขอบเขตครอบคลุมถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ด้านหลักการ ทฤษฎี และแนวคิด และกฎหมายไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535

3. **ขอบเขตประชากร** ประชากรในการให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประกอบด้วย นักวิชาการด้านกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชน เกษตรกร จำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่ม (Focus group) แสดงความคิดเห็นการยืนยันความครบถ้วนของประชากรที่เกี่ยวข้อง เหมาะสมกับการพัฒนารูปแบบแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเผาขยะและพืชทางการเกษตร จำนวน 15 คน

4. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา พื้นที่ศึกษา ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

กรอบแนวคิด

การบริหารจัดการการเผาขยะและเผาพืชไร่เศษวัสดุเหลือใช้จากการทำการเกษตร มาตราการการมีส่วนร่วมของประชาชน เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ประกอบการ เพื่อการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดและยั่งยืนและส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: รัฐการณ์ น้อยนาถ่ม, 2566

ผลการวิจัย

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาพบว่าประชาชนในพื้นที่เผาขยะทำการเผาขยะ และเผาพืชไร่เศษวัสดุเหลือใช้จากการทำการเกษตร ในพื้นที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และมีการเช่าที่ดินของผู้อื่นอยู่อาศัยและทำการเกษตร และที่ดินของสาธารณะ มีการจัดการเผาขยะในที่โล่งโดยไม่ถูกวิธี แต่ควันไฟและเศษควันผิวดำปลิวไปติดบ้านเรือนประชาชน

การใช้ประโยชน์ที่ดิน เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตน และได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 จะเห็นได้ว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินของตนไม่ว่าจะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือเกิดสัญญาตามสัญญาเช่าทรัพย์สิน การให้อยู่อาศัยที่ดิน จะเห็นได้ว่ากรรมสิทธิ์ หมายถึง

ทรัพย์สินที่แสดงความเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน บุคคลมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้ทุกชนิด ที่ดินซึ่งจะมีกรรมสิทธิ์ได้แก่ ที่ดินมีโฉนด โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้วนั้น (บัญญัติ สุชีวะ, 2566) สิทธิครอบครอง หมายถึง สิทธิครอบครองในฐานะเป็นเจ้าของ โดยการทำประโยชน์หรือการถือครอง แต่ไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ โดยรัฐจะออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์หรือหลักฐานที่เรียกชื่ออย่างอื่นให้ เช่น น.ส.3 และ น.ส. 3 ก. (บัญญัติ สุชีวะ, 2566) สิทธิใช้สอยทรัพย์สิน หมายถึง การใช้สอยทรัพย์สินจะต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย จะต้องไม่เป็นการใช้สิทธิทำความเสียหายเดือดร้อนผู้อื่น (บัญญัติ สุชีวะ, 2566)

การก่อเหตุรำคาญในการเผาขยะและเผาพืชไร่ทางการเกษตร ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 มาตรา 25 ในกรณีที่มีเหตุอันอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงหรือผู้ที่ต้องประสบกับเหตุนั้นดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นเหตุรำคาญ

(1) แหล่งน้ำ ทางระบายน้ำ ที่อาบน้ำ ส้วม หรือที่ใส่มูลหรือฉี่ หรือสถานที่อื่นใดซึ่งอยู่ในทำเลไม่เหมาะสม สกปรก มีการสะสมหรือหมักหมมสิ่งของมีการเททิ้งสิ่งใดเป็นเหตุให้มีกลิ่นเหม็นหรือละอองสารเป็นพิษ หรือเป็นหรือน่าจะเป็นที่เพาะพันธุ์พาหะนำโรค หรือก่อให้เกิดความเสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

(3) อาคารอันเป็นที่อยู่ของคนหรือสัตว์ โรงงานหรือสถานที่ประกอบการใดไม่มีการระบายอากาศ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งปฏิกูล หรือการควบคุมสารเป็นพิษหรือมีแต่ไม่มีการควบคุมให้ปราศจากกลิ่นเหม็นหรือ ละอองสารเป็นพิษอย่างพอเพียงจนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

(4) การกระทำใด ๆ อันเป็นเหตุให้เกิดกลิ่น แสง รังสี เสียง ความร้อน สิ่งมีพิษ ความสั่นสะเทือน ฝุ่น ละออง เหม่า แก๊ส หรือกรณีอื่นใด จนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

จะเห็นได้ว่า เหม่า แก๊ส จากการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตรส่งผลต่ออันตรายของประชาชน ซึ่งกฎหมายดังกล่าวให้องค์กรของรัฐมีมาตรการการบังคับใช้กฎหมายการควบคุมละอองสารพิษ แต่ยังไม่เพียงพอต่อความปลอดภัยของประชาชน จึงควรมีมาตรการโดยตรงทางกฎหมายตราขึ้นมารองรับการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตรในตำบลนครสวรรค์ตกโดยใช้มาตรการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

มาตรา 28 ในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในสถานที่เอกชน ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออก คำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานะนั้นระงับเหตุรำคาญภายในเวลาอันสมควรตามที่ระบุไว้ในคำสั่ง และถ้าเห็นว่าสมควรจะให้กระทำโดยวิธีใดเพื่อระงับเหตุ

รำคาญนั้น หรือสมควรกำหนดวิธีการเพื่อป้องกันมิให้มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นในอนาคต ให้ระบุไว้ในคำสั่งได้

ในกรณีที่ไม่มี การปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามวรรคหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจระงับเหตุรำคาญนั้นและอาจจัดการตามความจำเป็นเพื่อป้องกันมิให้มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นอีก และถ้าเหตุรำคาญเกิดขึ้นจากการกระทำการละเลย หรือการยินยอมของเจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่นั้น เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่ดังกล่าวต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายสำหรับกรณีนี้

ในกรณีที่ปรากฏแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าเหตุรำคาญที่เกิดขึ้นในสถานที่เอกชนอาจเกิดอันตราย อย่างร้ายแรงต่อสุขภาพ หรือมีผลกระทบต่อสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีพของประชาชน เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะออกคำสั่งเป็นหนังสือห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดใช้สถานที่นั้น ทั้งหมดหรือบางส่วน จนกว่าจะเป็นที่พอใจแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าได้มีการระงับเหตุรำคาญนั้นแล้วก็ได้

จะเห็นได้ว่ากฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน เพียงแต่เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีหนังสือห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองมิให้กระทำการเผา เพื่อระงับเหตุรำคาญ กลิ่น คว้น เขม่าและเถ้า ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ปัญหาหมอกควัน ปนเปื้อนทางอากาศก็ยังคงอยู่ เพราะเกษตรกรและประชาชน ก็ยังคงเผาขยะและเผาพืชไร่ทางการเกษตรอยู่

เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำนา เผาพืชไร่ทางการเกษตรหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยว โดยใช้วิธีจุดไฟเผาตอซังข้าว เพื่อจะได้ไถกลบและเตรียมดินทำนา (เก่งกาญ สำราญหมาย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 มีนาคม 2566)

เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำไร่อ้อย เผาพืชไร่ทางการเกษตรหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยว โดยใช้วิธีจุดไฟเผาต้นอ้อย เพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต จะได้ลดค่าจ้างตัดอ้อย (จันทร์ สำราญน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 มีนาคม 2566)

เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ เผาพืชไร่ทางการเกษตร วัชพืช กิ่งไม้ เศษไม้ และต้นไม้อายุ โดยวิธีการจุดไฟเผา เพื่อความสะดวกในการเตรียมดินเพาะปลูก (ศรีชาญ เกิดเดช, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 มีนาคม 2566)

การเผาขยะในครัวเรือน มีการเผาขยะที่เหลือใช้จากครัวเรือน โดยใช้วิธีกองกับพื้นดิน และจุดไฟเผา โดยเผากลางแจ้ง คว้นไฟก็ลอยไปตามอากาศ (นาท บุญแจ่ม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 มีนาคม 2566)

กำหนดมาตรการเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและประสานงาน ระหว่างส่วนราชการ และเอกชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายที่กระจายอำนาจกฎหมายหลายฉบับแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบังคับใช้

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นกฎหมายที่จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย โดยองค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้นนี้มีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะด้านต่าง ๆ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2554) ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 66 – 68 โดยอำนาจหน้าที่ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลที่สามารถนำมาปรับใช้กับการจัดการพื้นที่ตามขอบเขตอำนาจปกครองได้แก่อำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (3) คຸ້ມครอง ดູແລ และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามหลักการกระจายอำนาจด้วยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 23 ตำบลมีอำนาจดำเนินการ (3) จัดให้มีและรักษาทางระบายน้ำ และรักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ และที่สาธารณะรวมทั้งขจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล (4) คຸ້ມครองดູແລและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (5) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร ด้วยขอบเขตแห่งกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่ชุมชนในท้องที่ ซึ่งกฎหมายที่ใช้บังคับขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตกนั้น ควรออกข้อบัญญัติให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน

มาตรการการบริหารจัดการการเผยแพร่แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก ประชาชน และเกษตรกร โดยมีมาตรการร่วมกัน ดังต่อไปนี้

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการหรือการดำเนินการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินการโดยสมัครใจในขั้นตอนต่าง ๆ ขององค์กรภาครัฐ โดยมีระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนาประเทศ เช่น ร่วมในการคิดร่วมในการตัดสินใจ และร่วมตรวจสอบติดตามในระหว่างการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และพราวพรรณราย มัลลิกะมาลย์, 2555)

สิทธิชุมชน หมายถึง ชุมชนมีสิทธิใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติในชุมชน โดยการใช้ประโยชน์ การดูแล มีการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน (นันทพล กาญจนวัฒน์, 2555)

หลักเศรษฐกิจพอเพียงนำมาใช้การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การเพิ่มผลผลิต และการใช้หรือจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด รู้จักถนอมในการใช้ เพื่อให้มีไว้ใช้เพื่อใช้ได้อย่างยาวนานจนถึงคนรุ่นหลัง (दनัยณัฐ จิระวัฒนาสมกุล, 2563)

การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด หมายถึง การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ โดยที่สามารถคงไว้ซึ่งคุณค่าทางธรรมชาติของระบบนิเวศไว้ได้ (ฐิตาภรณ์ น้อยนาละม, 2563) เพราะชุมชนในท้องถิ่นเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนก็ต้องใช้และให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์ เพื่อให้ทรัพยากรและระบบนิเวศวิทยาที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ตามหลักการพัฒนายั่งยืนที่ยังคงมีทรัพยากรใช้และหมุนเวียนต่อไป เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม มาบูรณาการในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เป็นการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่อย่างชาญฉลาดเพื่อให้ทรัพยากรดินและมลภาวะทางอากาศ ที่ปลอดจากฝุ่น ละอองและหมอกควัน ให้ลดน้อยลงส่งผลต่อสุขภาพที่ดีของประชาชน

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก กล่าวว่า พบว่าในเขตพื้นที่ปกครอง มีการประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่อ้อย ปลูกพืชสวน และมีการเผาขยะตามบ้านของตนเองตาม วิถีชีวิต มีการเผาตอซังข้าว อ้อย เผาพืชไร่ มีปัญหาหมอกควัน เขม่า ปลิวร่อนไปตามบ้านเรือน ประชาชน และได้รับการร้องเรียนจากชุมชนเรื่องการเผาขยะ เผาพืชไร่ มีการแนะนำให้ความรู้ ในการเผาขยะและเผาพืชไร่ การเผาระวัง ตรวจตราการเผาพืชไร่ของประชาชน (พัฒนพร โอบอ้อม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มีนาคม 2566)

ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนครสวรรค์ กล่าวว่า ปัญหาจากการเผาขยะ เผาพืชไร่นั้นส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และกระทบ ต่อมลภาวะที่เป็นพิษทางอากาศ ฝุ่นละออง เขม่าควัน มีการรณรงค์และให้คำแนะนำกับ ประชาชนให้ลดการเผาขยะและเผาพืชไร่ทางการเกษตร (คณิต รัตนวัฒน์กุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 มีนาคม 2566)

การเผาขยะ เผาพืชไร่ทางการเกษตรได้รับผลกระทบจากปัญหาการเผาขยะและเผา พืชไร่ของประชาชน และเขม่าเขม่าควัน ติดเสื้อผ้า ปลิวเข้ามาในบ้าน และควันไฟ ทำให้เกิดการ หายใจติดขัด (อารีย์ ขายสินธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มีนาคม 2566)

การเผาขยะ เผาพืชไร่ทางการเกษตรได้รับผลกระทบต่อการเผาพืชไร่ของประชาชน มี มลภาวะที่เป็นพิษทางอากาศ และสุขอนามัย หายใจติดขัด มีเขม่าควันตามบ้านเรือน ติดเสื้อผ้า เขม่าตกใส่ถังน้ำ เขม่าตามพื้นบ้านในบริเวณบ้านที่อยู่อาศัยจำนวนมาก (รังสรรค์ หล้าคำจำ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มีนาคม 2566)

การเผาขยะกระทบต่อสุขอนามัย เป็นมลภาวะทางอากาศที่เป็นพิษ มีการร้องเรียนเจ้า พนักงนตำรวจให้ดำเนินการจับกุม และร้องเรียนให้องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก ดำเนินการเรื่องดังกล่าวเพื่อแก้ไขปัญหาระยะยาว (วิมลพร ระเวงวัลย์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มีนาคม 2566)

การเผาขยะกระทบต่อระบบทางเดินหายใจ เป็นมลภาวะทางอากาศที่เป็นพิษ พบ เขม่า ควันไฟ กลิ่น ระบบการหายใจติดขัด ลอยมาตามอากาศ (สุกัญญา คงสุน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 มีนาคม 2566)

ดังนั้นควรมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรการบริหารส่วนตำบล นครสวรรค์ตก และผู้ประกอบการหมู่บ้านจัดสรร เกษตรกรและประชาชน มีการประสาน ประโยชน์ร่วมกันในชุมชนและมีการบริหารจัดการการเผาขยะและเผาพืชไร่ทางเกษตรโดยถูกวิธี ลดภาวะที่เป็นพิษทางอากาศแก่ชุมชน

3. การจัดทำ Model Law รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเผาขยะและพืชทางการเกษตร

โดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน เกษตรกร ผู้ประกอบการหมู่บ้านจัดสรร เจ้าหน้าที่รัฐ และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในการเผาขยะและเผาพืชไร่ทางการเกษตร ดังต่อไปนี้

- (1) การให้ความรู้แก่ประชาชนและเกษตรกร
- (2) การสร้างความเข้าใจแก่ประชาชน เกษตรกร ปัญหาและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อการเผาขยะและเผาพืชไร่ทางการเกษตร
- (3) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการนำเศษวัสดุเหลือใช้จากการทำการเกษตร มาทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ทำเกษตรอินทรีย์
- (4) ประชาชนชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการเผาขยะในเตาเผาดิน และเศษวัสดุพืชไร่ก่อนประโยชน์แปรรูป
- (5) การกำหนดรูปแบบให้เกษตรกร ประชาชน ในการเผาขยะโดยเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ โดยการตราข้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วยการจัดการการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตร
- (6) ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงการเผาหน้าดินทำให้แร่ธาตุในดินเสื่อมโทรมและฟื้นฟูบำรุงรักษาหน้าดิน
- (7) ส่งเสริม รมรงค์ให้เผาขยะและเผาพืชไร่อย่างถูกวิธี และกำหนดระยะเวลาการเผา

อภิปรายผล

แนวทางรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อการควบคุม และใช้แนวทางการประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้และความเข้าใจให้แก่ประชาชน ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ระบบทางเดินหายใจ มลภาวะที่เป็นพิษ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เกิดสภาวะเรือนกระจก ลดการเผาพืชไร่เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรดินให้คุ้มค่าประโยชน์ รักษาแร่ธาตุในดินเป็นการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดและยั่งยืน และประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการหมู่บ้านจัดสรร ประชาชน ชุมชน และเจ้าหน้าที่รัฐ

การวิจัยได้ข้อสรุปให้ตราข้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วยการจัดการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตร เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก นำไปตราเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นให้มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย

ร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น ว่าด้วยการบริหารจัดการการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตร พ.ศ. ....

โดยที่เป็นการสมควรตราข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก ว่าด้วยการบริหารจัดการการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล.....

อาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น .....โดยความเห็นชอบของสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น..... และผู้ว่าราชการจังหวัด .....จึงได้ตราข้อบัญญัติท้องถิ่นไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ข้อบัญญัตินี้เรียกว่า “ข้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วยการบริหารจัดการการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตร” พ.ศ. ....

ข้อ 2 ข้อบัญญัติท้องถิ่นนี้ให้ใช้บังคับในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก เมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา และประกาศโดยเปิดเผยที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตกในข้อบัญญัติท้องถิ่นนี้

ข้อ 3 ให้นายองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก รักษาการตามข้อบัญญัติท้องถิ่นนี้ และให้มีอำนาจออกประกาศหรือคำสั่งเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติท้องถิ่นนี้

หมวด 1

ข้อ 4 ในข้อบัญญัตินี้

“การเผา” หมายความว่า การจุดไฟเผาขยะมูลฝอย หญ้าแห้ง ต้นไม้ หรือสิ่งอื่นใดอันเป็นเหตุให้เกิดควัน ความร้อน สิ่งมีพิษ ฝุ่นละออง เขม่า เถ้า จนเป็นเหตุให้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน

“มลพิษ” หมายความว่า ของเสีย วัตถุอันตราย และมลสารอื่น ๆ รวมทั้งกาก ตะกอน หรือสิ่งตกค้าง ที่ถูกปล่อยทิ้งจากแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติซึ่งก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือภาวะที่เป็นพิษภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยประชาชนได้ และให้หมายถึงรังสี ความร้อน แสง สี กลิ่น ความสั่นสะเทือน หรือเหตุร้ายกาจอื่น ๆ ที่เกิดหรือถูกปล่อยออกจากแหล่งกำเนิดมลพิษด้วย

“ที่ดินของเอกชน” หมายความว่า ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองของประชาชน

“ที่หรือทางสาธารณะ” หมายความว่า สถานที่หรือทางซึ่งไม่ใช่เป็นเอกชนและประชาชนสามารถใช้ประโยชน์หรือใช้สัญจรร่วมกันได้

“ที่ดินของสาธารณะ” หมายความว่า ที่ดินซึ่งไม่ใช่ของเอกชนและประชาชน

“เจ้าพนักงานท้องถิ่น” หมายความว่า นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นแต่งตั้งให้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามข้อบัญญัตินี้

“เจ้าพนักงานสาธารณสุข” หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งได้รับแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

หมวด 2

เจ้าพนักงานท้องถิ่น

ข้อ 5 ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นและพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) โฆษณาและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัตินี้

(2) สอดส่องและกวดขันไม่ให้มีการฝ่าฝืนโดยเคร่งครัดตามข้อบัญญัตินี้

(3) ตักเตือนผู้กระทำความผิดหรือสั่งให้ผู้กระทำความผิดระงับ และแก้ไข หรือขจัดสภาพอันอาจให้เกิดเพลิงไหม้ หรือความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยให้หมดไป

(4) รายงานการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดซึ่งไม่เชื่อฟัง เพื่อให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นดำเนินการปรับตามข้อนี้

ข้อ 6 ห้ามผู้ใดเผาขยะมูลฝอย อ้อย ฟืชไร่ ฟืชสวน ตลอดจนข้าวหรือสิ่งอื่นใด ไม่ว่าจะเป็นการเผาในที่ดินของตน หรือที่ดินสาธารณะหรือทางสาธารณะ หรือป่าไม้ ประการที่นั้นจะทำให้เกิดควันหรือฝุ่นละออง อันเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและอันตรายต่อทรัพย์สินของผู้อื่น

ข้อ 7 หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือพนักงานเจ้าหน้าที่อาจจัดการตามความจำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการเผา การป้องกัน การลุกลามของไฟหรือดำเนินการใด ๆ กับสภาพพื้นที่เสี่ยงต่อการไฟไหม้ เช่น การทำแนวไฟ การตัดถาง การรื้อถอนเจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่นั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับทำนั้น

หมวด 3

บทกำหนดโทษ

ข้อ 8 ผู้ใดขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือเจ้าพนักงานตามข้อ 5 หรือ ข้อ 6 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทถ้วน

ข้อ 9 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาทตามที่กำหนดไว้ในบทกำหนดโทษแห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ข้อ 10 ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นประกาศและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตกทราบถึงการปฏิบัติตามข้อบัญญัตินี้

ประกาศ ณ วันที่.. .... พ.ศ. ....

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก ....

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องผลักดันเป็นข้อบัญญัติว่าด้วยการบริหารจัดการการเผาขยะและพืชไร่ทางการเกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการชุมชนอย่างถูกต้อง โดยมีส่วนร่วมของประชาชน เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ศึกษากฎหมายผังเมืองในการบริหารจัดการโซนพื้นที่ในการสร้างหมู่บ้านจัดสรร เพื่อให้เกิดการรองรับการเติบโตชุมชนเมืองที่จะกระทบวิถีของสังคมเกษตรกรรม

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์. (2564). หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ.

วิญญูชน.

เก่งกาญ สารัญหมาย. (2566, 22 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาหลุ่ม

[การบันทึกเสียง], หมู่บ้านท่าทอง ตำบลนครสวรรค์ตก.

คณิต รัตนวัฒน์กุล. (2566, 21 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาหลุ่ม [การบันทึกเสียง].

ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนครสวรรค์, สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนครสวรรค์.

จันทร์ สาราน้อย (2566, 22 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาหลุ่ม [การบันทึกเสียง], หมู่บ้านท่าทอง ตำบลนครสวรรค์ตก.

ฐิตาภรณ์ น้อยนาหลุ่ม. (2563). ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบว่าด้วยการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์. [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต].

มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

दनยณัฐ จิระวัฒนาสมกุล. (2563). กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์.

[วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- นาท บุญแจ่ม. (2566, 22 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาลุ่ม [การบันทึกเสียง],
หมู่บ้านท่าทอง ตำบลนครสวรรค์ตก.
- นันทพล กาญจนวัฒน์. (2555). ข้อบัญญัติท้องถิ่นต้นแบบเพื่อการลดและขจัดมลพิษสิ่งแวดล้อม.
[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บัญญัติ สุชีวะ. (2565). *คำอธิบายประมวลกฎหมายทรัพย์สิน*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). สำนักพิมพ์
พลสยาม พรินติ้ง ประเทศไทย.
- พัฒนพร โอบบ้อม. (2566, 20 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาลุ่ม [การบันทึกเสียง].
นายกองค์การบริหารส่วน ตำบลนครสวรรค์ตก, องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก.
- รังสรรค์ หล้าคำจา (2566, 24 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาลุ่ม [การบันทึกเสียง],
หมู่บ้านท่าทอง ตำบลนครสวรรค์ตก.
- วิมลพร ระเวงวัลย์. (2566, 20 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาลุ่ม [การบันทึกเสียง].
หมู่บ้านแลนด์ดีโฮม ตำบลนครสวรรค์ตก.
- ศรีชาญ เกิดเดช. (2566, 22 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาลุ่ม [การบันทึกเสียง].
หมู่บ้านแลนด์ดีโฮม ตำบลนครสวรรค์ตก.
- สุกัญญา คงสุน. (2566, 31 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาลุ่ม [การบันทึกเสียง].
หมู่บ้านดีพร้อม ตำบลนครสวรรค์ตก.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และพราวพรรณราย มัลลิกะมาลย์. (2555). *แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชนในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมืองเพื่อลดภาวะโลกร้อน*.
(รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อารีย์ ชายสินธุ์. (2566, 24 มีนาคม). สัมภาษณ์ โดยฐิตาภรณ์ น้อยนาลุ่ม [การบันทึกเสียง].
หมู่บ้านแลนด์ดีโฮม ตำบลนครสวรรค์ตก, องค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ตก.

การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอย
มนรห์แห่งแผ่นดิน” โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบ
KWL Plus เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความ
และความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Development of reading promotion books, series
“The land of Songkhla Following in the footsteps of
Manorah of the Land” using KWL Plus
learning management techniques to promote reading
comprehension ability and persistence in learning.
For Grade 6 students

ฐิติมา แสงจันทร์¹

Thitima Sangjun

(วันที่ส่งบทความ: 19 มิถุนายน 2566, วันที่แก้ไขบทความ: 21 ธันวาคม 2566, วันที่ตอบรับบทความ: 22 ธันวาคม 2566)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมนรห์แห่งแผ่นดิน” โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมนรห์แห่งแผ่นดิน” และเพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความ โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus และ ความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า หนังสือชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมนรห์แห่งแผ่นดิน” มีค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) แบบรายบุคคล (Individual Tryout) เท่ากับ 63.73/70.00 ค่าประสิทธิภาพแบบกลุ่มเล็ก (Small Group Tryout) เท่ากับ 69.42/78.18 และค่าประสิทธิภาพแบบภาคสนาม (Field Tryout) เท่ากับ 81.77/85.44 ผลการทดลองใช้หนังสือมีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 86.53/86.93 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 หนังสือมีระบบชัดเจนและเป็นเอกสารสิ่งพิมพ์มีคำแนะนำ การใช้ วัสดุอุปกรณ์ แบบฝึก กิจกรรมการเรียนรู้ และการทดสอบหลังเรียน ผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตัวเอง ครูสามารถนำไปใช้ได้ การทดลองใช้หนังสือของนักเรียน

¹ ตำแหน่ง ครูวิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านเขาแก้ว) จังหวัดสงขลา Senior

Professional Level Teachers. email: jeedja216@gmail.com 0896671722

ประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนหลังเรียนไปแล้ว 2 สัปดาห์ พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนโดยใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.17)

คำสำคัญ: หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน”
จัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus การอ่านจับใจความ ความคงทนในการเรียนรู้

Abstract

Research article on the development of reading promotion books, series “Songkhla land Following the Manorah of the Land” using the KWL Plus learning management technique with the objectives: 1. To develop a reading promotion book series “Songkhla land Following in the footsteps of the Manorah of the Land” 2. To promote the ability to read and understand the meaning. Using KWL Plus learning management techniques and learning persistence. For Grade 6 students .Book series “The land of Songkhla Following the Manorah of the Land” has an individual tryout (E1/E2) of 63.73/70.00, a small group tryout of 69.42/78.18 and a field tryout of 69.42/78.18. 81.77/85.44 The results of the trial using the book have E1/E2 efficiency equal to 86.53/86.93, which meets the criteria set for 80/80. The book has a clear system and is a printed document. There are instructions for use, objectives, exercises, and learning activities. and post-test Students can study by themselves. Teachers can use it. Experimenting with books for 6th grade students. Academic achievement after studying was significantly higher than before studying at the .01 level. Student satisfaction with learning using reading promotion books Overall it was at the highest level (= 4.64, S.D. = 0.17)

Keywords: Books to Promote reading, the Series “Dan Din thin SONGKLA Following in the footsteps of MANOHRA of the Land, KWL PLUS Leaning Management, Reading for main Ideas, Retention in Learning

บทนำ

การอ่านและการอ่านจับใจความมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยจึงกำหนดให้มีเนื้อหาของการอ่านจับใจความอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันพบปัญหานักเรียนไม่ชอบอ่าน นักเรียนส่วนใหญ่ขาดทักษะในการตอบคำถาม การสรุปความ การเรียงลำดับเรื่องและไม่สามารถระบุใจความสำคัญของเรื่องได้ถูกต้อง ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะด้านอื่น ๆ ปัญหาการอ่านจับใจความเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา

การพัฒนาให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การอ่านจับใจความให้สูงขึ้น ครูผู้สอนต้องแสวงหาเทคนิคการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม ครูต้องเอาใจใส่นักเรียนให้ฝึกฝนการอ่านอย่างสม่ำเสมอ เมื่อฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะแล้ว จำเป็นต้องฝึกเพิ่มเติมด้วยวิธีปฏิบัติซ้ำอีกเพื่อความชำนาญ ครูต้องมีการจัดการเรียนการสอนที่จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจ เรื่องการอ่านจับใจความของนักเรียนหรือใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย หนังสือภาพเป็นทางเลือกการสอนอ่านที่น่าสนใจ

หนังสือภาพเป็นสื่อและนวัตกรรมหนึ่งที่ช่วยผู้อ่านได้เข้าใจเรื่องราวตรงกับผู้แต่งหรือหนังสือประกอบภาพจะทำหน้าที่บรรยายเนื้อเรื่องโดยตลอด นอกจากนี้ยังให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและช่วยพัฒนาให้เด็กเกิดความพร้อมที่จะอ่าน และเกิดความรู้เพิ่มพูนความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กว้างขวางขึ้น รวมถึงปลูกฝังคุณลักษณะต่าง ๆ และเป็นตัวแบบให้เด็กด้วย ภาพประกอบจึงมีความสำคัญและเป็นหัวใจของหนังสือเด็ก ภาพประกอบสามารถอธิบายเรื่องได้ดีกว่าหนังสือ (วรชมล ศุภคุณ, 2564) หนังสือส่งเสริมการอ่านจึงเป็นสื่อการสอนประเภทหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ สามารถส่งเสริมให้นักเรียนให้เกิดการพัฒนาทางภาษา เด็กในวัยเริ่มเรียนสามารถพัฒนาการใช้ภาษาได้ดีจากการดูภาพ และอ่านวรรณกรรมประเภทหนังสือภาพ โดยเฉพาะหนังสือภาพประกอบเรื่อง เด็กที่มีโอกาสได้ฟังพ่อ แม่ หรือครู อ่านหนังสือให้ฟังอย่างสม่ำเสมอ มักจะเป็นเด็กที่มีความสามารถในการพูด การฟัง และมีความรู้ ในการใช้ศัพท์ต่าง ๆ กว้างขวางและคล่องแคล่ว รวมทั้งช่างสังเกตและมีจินตนาการและพัฒนาความคิด ได้อย่างดี

การสอนด้วยกระบวนการ KWL PLUS หมายถึง Learned เป็นขั้นตอนที่นักเรียนสำรวจว่าตนเองได้เรียนรู้อะไรบ้างจากบทอ่าน นักเรียนจะหาคำตอบให้กับคำถามที่ตนเอง ตั้งไว้ในขั้นตอน W และจดบันทึกสิ่งที่ตนเองเรียนรู้ PLUS หมายถึง การสร้างแผนภูมิรูปภาพความคิด และเขียนสรุปความหลังการอ่าน เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการอ่านอย่างเป็นลำดับขั้นตอน และนำทักษะการคิดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการอ่าน การจัดการเรียนรู้เช่นนี้จะสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ทั้งก่อนอ่าน ระหว่างอ่าน และหลังการอ่าน และเสริมด้วยการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้หลังทำกิจกรรมการอ่านเสร็จสิ้น นอกจากนั้น เทคนิคการเรียนรู้อย่าง KWL PLUS ยังส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีการระดมสมอง และทำงานร่วมกับกลุ่ม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แก้ปัญหาร่วมกัน เป็นการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการรู้อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาให้เกิดปัญญา เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และมีความสุขในการเรียน (มาลีนิ สุทธิเวช, 2561) นอกจากนี้ (Buehl 2004 อ้างถึงใน สมฤดี ทาแดง, 2564) ได้กล่าวว่า KWL PLUS

เป็นกระบวนการอ่านที่ส่งเสริมให้นักเรียนให้ความกระตือรือร้นในการอ่าน มีการตั้งคำถามและกระตุ้นความคิดเกี่ยวกับแนวคิดของเรื่องในขณะที่อ่านและยังส่งเสริมให้นักเรียนตั้งวัตถุประสงค์ในการอ่าน รวบรวมข้อมูลจากเรื่องจัดระบบข้อมูล สร้างแผนภาพความคิดจากเรื่องและสรุปเรื่องที่อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การสอนโดยใช้หนังสือส่งเสริมการอ่านและการสอนด้วยวิธี KWL PLUS ช่วยทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของหนังสือส่งเสริมการอ่าน จึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL PLUS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความ และความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผลที่ได้จากการทดลองครั้งนี้ จะช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านจับใจความ และส่งเสริมพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การอ่านจับใจความ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน”
2. เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความ ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL PLUS และ ความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” จำนวน 5 เล่ม ประกอบด้วย เล่มที่ 1 ถิ่นกำเนิดมโนราห์ เล่มที่ 2 ทัศนศิลป์น่ายลถิ่น เล่มที่ 3 ลีละบายการแผ่นดินทอง เล่มที่ 4 สืบครองสุวักขีชีวิต และ เล่มที่ 5 สืบสานวิถีวัฒนธรรม
2. ตรวจสอบประสิทธิภาพของหนังสือชุด “แดนดินถิ่นสงขลาตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ด้วยเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ตรวจสอบความ ถูกต้อง และ ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ คำนวณความสอดคล้อง โดยใช้เกณฑ์ของมาเรียม นิลพันธุ์ (2554) (Index of Item Objective Congruence: IOC) การวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมสอดคล้องของค่าดัชนีความสอดคล้องใช้เทคนิคของ Rovineli and Hambleton (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2548)
3. ตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือ โดยนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านเขาแก้ว)

สังกัดกองการศึกษา เทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564

4. ทดลองใช้หนังสือชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ร่วมกับกระบวนการเรียนรู้ แบบ KWL PLUS ด้วยกรอบแนวคิด Carr and Ogle (1987) อ้างใน วัชรแก้วสาระ (2555) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านเขาแก้ว) สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวนทั้งสิ้น 42 คน เพื่อใช้ในการทดสอบประสิทธิภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ดำเนินการทดลองออกเป็น 3 ครั้ง คือ 1) การทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (One to One Testing) จำนวน 3 คน 2) การทดลองแบบกลุ่มเล็ก (Small Group Testing) จำนวน 9 คน และ 3) การทดลองแบบภาคสนาม (Field Testing) จำนวน 30 คน

5. สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบทดสอบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ และสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเรียน โดยใช้เครื่องมือประเมินมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) ใช้เกณฑ์ของชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2556) ประเมินมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert)

6. รายงานผลการศึกษาในรูปแบบการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลาตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน นำมาสร้างและพัฒนาเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” จำนวน 5 เล่ม เล่มที่ 1 ถิ่นกำเนิดมโนราห์ เล่มที่ 2 ทศนาศิลป์น่ายลถิ่น เล่มที่ 3 ลีละบายนาฏการแผ่นดินทอง เล่มที่ 4 สืบครลองสู่วิถีชีวิต เล่มที่ 5 สืบสานวิถีวัฒนธรรมซึ่งแต่ละเล่ม มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1. คำนำ 2. คำชี้แจง 3. คำแนะนำการใช้สำหรับครู 4. คำแนะนำการใช้สำหรับนักเรียน 5. สารและมาตรฐานการเรียนรู้ 6. แบบทดสอบก่อนเรียน 8. นิทาน 9. แบบฝึก 10. เฉลย 11. แบบทดสอบหลังเรียน

การใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนกิจกรรมก่อนการอ่าน K (What you know) นักเรียนมีความรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน 2) ขั้นตอนกิจกรรมระหว่างการอ่าน W (What you want to know) นักเรียนต้องการจะรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน 3) ขั้นตอนกิจกรรมหลังการอ่าน L (What you have learned) นักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างจากเรื่องที่อ่าน 4) ขั้นตอนการสร้างแผนภาพความคิด PLUS (Mapping) ผู้วิจัยปรับการวางรูปแบบของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ให้ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เรียงลำดับเรื่องตามความยากง่าย ส่งผลให้หนังสือมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับดีมาก ดังปรากฏในตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน”

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน”

หนังสือส่งเสริมการอ่าน	กิจกรรมระหว่างเรียน (E ₁)		ทดสอบหลังเรียน (E ₂)	
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ร้อยละ
1. ถิ่นกำเนิดมโนราห์	40.83	81.93	25.63	85.44
2. ทศนาศิลป์น่ายลยลีน	40.97	81.93		
3. ลือระบิลนาฏการแผ่นดินทอง	40.33	80.67		
4. สืบครรลองสู่วิถีชีวิต	41.07	82.13		
5. สืบสานวิถีวัฒนธรรม	41.23	82.47		
เฉลี่ย		81.77		85.44
	204.43	(E ₁)		(E ₂)

จากตารางที่ 1 แบบประเมินประสิทธิภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” พบว่าค่าเฉลี่ยสำหรับคะแนนระหว่างเรียน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 204.43 คิดเป็นร้อยละ 81.77 และคะแนนเฉลี่ยทดสอบหลังเรียน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 25.63 คิดเป็นร้อยละ 85.44 สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” มีประสิทธิภาพ E₁/E₂ เท่ากับ 81.77/85.44 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80

ผลการทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านเขาแก้ว) สังกัดกองการศึกษา เทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวนนักเรียน 25 คน โดยดำเนินการทดสอบก่อนเรียน ควบคู่กับแผนการจัดการเรียนรู้ในชั่วโมงเรียนตามปกติ โดยทดลองเป็นระยะเวลา 15 วัน วันละ 1 ชั่วโมง รวม 15 ชั่วโมง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ผลปรากฏดังตารางที่ 2 การวัดผลก่อนเรียนและหลังเรียนหลังใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน”

ตารางที่ 2 คะแนนการวัดผลประเมินผลก่อนเรียน

หนังสือส่งเสริมการอ่าน	กิจกรรมระหว่างเรียน (E ₁)		ทดสอบหลังเรียน (E ₂)	
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ร้อยละ
1. ถิ่นกำเนิดมโนราห์	41.48	82.96	26.08	

2. ทักษะศิลปะน่ายลยิน	41.92	83.84		86.93
3. ลีอะบิลนาฏการแผ่นดินทอง	43.12	86.24		
4. สืบครรลองสู่วิถีชีวิต	44.32	88.64		
5. สืบสานวิถีวัฒนธรรม	45.48	90.96		
เฉลี่ย	216.32	86.53 (E ₁)		86.93 (E ₂)

จากตารางที่ 2 คะแนนการวัดผลประเมินผลพบว่า ค่าเฉลี่ยสำหรับคะแนนระหว่างเรียน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 216.32 คิดเป็นร้อยละ 86.53 และคะแนนเฉลี่ยทดสอบหลังเรียน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 26.08 คิดเป็นร้อยละ 86.93 สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความ และความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ E₁/E₂ เท่ากับ 86.53/86.93 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ 80/80

ผลการประเมินและปรับปรุงแก้ไข

1. การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน ของนักเรียนโดยใช้การทดสอบค่าที (t – test) แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน ตารางที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน

ตารางที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน

กลุ่มทดลอง	N	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนเรียน	25	17.56	0.65	39.272	.000
หลังเรียน	25	26.08	1.00		

จากตารางที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน หลังเรียน ($\bar{X}$ = 26.08) สูงกว่า ก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 17.56) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

2. การประเมินความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนต่อการเรียนรู้ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อการเรียน ทดสอบกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างอีกครั้ง หนึ่ง หลังจากดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว 2 สัปดาห์ เพื่อศึกษาความคงทนในการเรียนรู้ โดยใช้การทดสอบค่าที (t – test) แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน ตารางที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนต่อการเรียน

ตารางที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน

กลุ่มทดลอง	N	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
หลังเรียน	25	26.08	1.00	-1.658	0.00
หลังเรียน 2 สัปดาห์	25	25.84	0.80		

จากตารางที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนและหลังเรียน 2 สัปดาห์ของ ไม่แตกต่าง โดยค่าเฉลี่ยของคะแนน หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 26.08 และคะแนนเฉลี่ยของคะแนนหลังเรียนเมื่อเวลาผ่านไป 2 สัปดาห์ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 25.84 ฉะนั้นแสดงว่าหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่น สงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพทำให้นักเรียน เกิดความคงทนในการเรียนรู้

3. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียน ด้วยแบบสอบถามความ พึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนมีรายละเอียดดังตารางที่ 5 ความพึงพอใจในการเรียน

ตารางที่ 5 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ข้อ	ความพึงพอใจในการเรียน	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ ความพึง พอใจ
	ด้านผู้เรียน			
1	นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนานเพลิดเพลิน	4.92	0.28	มากที่สุด
2	ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.60	0.50	มากที่สุด
	ด้านเนื้อหา			
3	หนังสือส่งเสริมการอ่านมีความทันสมัย น่าสนใจ	4.64	0.49	มากที่สุด
4	เนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียน	4.56	0.51	มากที่สุด
	ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน			
5	กิจกรรมน่าเรียนรู้ จูงใจให้นักเรียนกระตือรือร้นที่จะเรียน	4.72	0.46	มากที่สุด
6	กิจกรรมช่วยส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และฝึกการทำงานกลุ่ม	4.60	0.50	มากที่สุด
	ด้านครูผู้สอนและเพื่อน			

7	ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับนักเรียนทุกคนโดยเท่าเทียมกัน	4.56	0.51	มากที่สุด
8	มีความร่วมมือกับเพื่อนระหว่างเรียน โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน	4.60	0.50	มากที่สุด
ด้านการวัดและประเมินผล				
9	วิธีการประเมินผลมีความชัดเจน ตรงตามสภาพจริง	4.60	0.50	มากที่สุด
10	การวัดผลประเมินผลใช้วิธีการที่หลากหลาย	4.60	0.50	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย		4.64	0.17	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมนตราแห่งแผ่นดิน” ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความ และความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.17$) และเมื่อพิจารณารายชื่อของระดับความพึงพอใจที่นักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด 3 ลำดับ คือ ลำดับที่ 1 ได้แก่ ข้อที่ 1 นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนานเพลิดเพลิน ($\bar{X} = 4.92$, $SD = 0.28$) ลำดับที่ 2 ข้อที่ 5 กิจกรรมนำเรียนรู้ จูงใจให้นักเรียนกระตือรือร้นที่จะเรียน ($\bar{X} = 4.72$, $SD = 0.46$) ลำดับที่ 3 ข้อที่ 3 หนังสือส่งเสริมการอ่าน มีความทันสมัย น่าสนใจ ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.49$) ผู้วิจัยพบข้อควรปรับปรุงแก้ไขแบบฝึกเพื่อให้เหมาะสมในการนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ปรับปรุงการสรุปท้ายเรื่องของนิทาน โดยควรระบุสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผู้วิจัยได้นำมาแต่งเป็นนิทานไว้ให้นักเรียนได้อ่านเพื่อเป็นการสรุปแนวคิดและการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
2. ปรับปรุงแบบฝึกโดยการลดแบบฝึกและกิจกรรมให้กะทัดรัด เหมาะสม เนื่องจากแบบฝึกมีมากเกินไป ทำให้นักเรียนต้องใช้เวลาในการศึกษานานเกินกว่าเวลาที่กำหนด
3. ปรับปรุงโดยเพิ่มกิจกรรมการปฏิบัติเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียนทั้งช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เกิดความสนุกสนาน ในการเรียนมากขึ้น
4. ครูผู้สอนควรใช้ทักษะกระบวนการที่มีความหลากหลายในขั้นตอนการสอน และควรเน้นกิจกรรมที่ใช้กระบวนการฝึกการอ่านจับใจความสำคัญ
5. ครูผู้สอนเลือกใช้เทคนิคและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อม ความสนใจและความต้องการของนักเรียนเพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนประกอบการใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมนตราแห่งแผ่นดิน” ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus เพื่อส่งเสริม

ความสามารถในการอ่านจับใจความ และความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

อภิปรายผล

การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมนินราห์แห่งแผ่นดิน” เป็นนวัตกรรมส่งเสริมกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน แสวงหาความรู้ด้วยตนเองและทำให้ ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ไม่จำกัดเวลา สถานที่ และมีโอกาสพัฒนาความก้าวหน้าของตนเองได้จากการนำไปปฏิบัติ และเป็นการสร้างความสนใจของผู้เรียน ไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน และผลการสอบถามความคิดเห็น และความต้องการของครูผู้สอนภาษาไทย และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยได้อย่างครอบคลุมได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร แผนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ที่สรุปได้ว่ามาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ในเรื่องการอ่านเพื่อสร้างความรู้ความคิด มีนิสัยรักการอ่านการเขียนเพื่อสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย แสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ วรรณคดีวรรณกรรมไทย อย่างมีประสิทธิภาพเห็นคุณค่าสามารถนำมาใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ประสิทธิภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมนินราห์แห่งแผ่นดิน” มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ซึ่งมีค่าเท่ากับ 81.77/85.44 หมายความว่า มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 81.77 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพตัวแรกและคะแนนเฉลี่ยของการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 85.44 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพตัวหลัง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจาก

(1) หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมนินราห์แห่งแผ่นดิน” มีองค์ประกอบ คือ คำนำ คำชี้แจง คำแนะนำการใช้สำหรับครู คำแนะนำการใช้สำหรับนักเรียน แบบทดสอบก่อนเรียนนิทาน แบบฝึก เฉลย และแบบทดสอบหลังเรียน ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน สามารถปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนจากง่ายไปหายาก และรับทราบความก้าวหน้าของตนเอง สอดคล้องกับจิตวิทยา เหมาะสมกับวัย ยึดหลักการสร้างตามขั้นตอนที่ถูกต้อง เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นในด้านรูปแบบ ความยาว ภาษาที่เหมาะสม รวมถึงลักษณะของรูปแบบของหนังสือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เด็กสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สุภาพ สุวรรณโณ (2560) ได้ทำการศึกษา การใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ ชุด “ชิงกอร่า” สงขลาที่รัก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ความแตกต่างคือเนื้อหาในการส่งเสริมการอ่านซึ่งหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา

ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน”เน้นประวัติของมโนราห์เป็นสารคดีเชิงประวัติแต่ “ชิงกอร่า” สงขลาที่รักเป็นประวัติสถานที่

(2) หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาและพัฒนาการของผู้เรียนตามลำดับชั้นการเรียนรู้มีรูปภาพสวยงามที่ดึงดูดใจนักเรียน และจัดเรียงลำดับเนื้อหาตามลำดับจากง่ายไปหายาก อีกทั้งในหนังสือส่งเสริมการอ่าน มีคำชี้แจงที่นักเรียนสามารถอ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน ให้นักเรียนได้ศึกษาให้เข้าใจ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ด้วยตนเอง

(3) กิจกรรม มีความหลากหลาย ดึงดูดความสนใจของนักเรียน ทำให้นักเรียนอยากปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมมีหลายรูปแบบ และมีความหลากหลาย มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความยั่งยืนให้นักเรียนอยากจะทำกิจกรรม

จากการพัฒนาและหาประสิทธิภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ทำให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับกรณีการ มะธูระ (2560) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านนิทาน คำกลอนสอนใจ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลบ้านคูหาสวรรค์ และอำมรวิภา อีสลามรุจี (2562) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ โดยใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุดนิทานพื้นบ้านจังหวัด ชัยแดนใต้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้ผลการวิจัย ที่สอดคล้องกันว่า การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลการทดลองใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสนใจ และตั้งใจในการปฏิบัติกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ได้เป็นอย่างดี มีความสนใจ มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง สนุกกับการที่ได้ศึกษาหาความรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านทำให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้ และลงมือปฏิบัติจริง ทำให้นักเรียนสนใจ กระตือรือร้นที่จะเฝ้าหาความรู้สนุกสนาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา ขัมมณี (2557) กล่าวว่า การเรียนรู้ต้องให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงค้นหา ความรู้ด้วยตนเอง จนค้นพบความรู้และรู้จักสิ่งที่ค้นพบ เรียนรู้วิเคราะห์ต่อจนรู้จริงว่า ลึก ๆ แล้วสิ่งนั้นคืออะไร มีความสำคัญมากน้อยเพียงไร และศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้งลงไปจนถึงรู้แจ้ง

ผลการประเมินและปรับปรุงแก้ไขหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” พบว่า

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหนังสือส่งเสริมการอ่านที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว มีเนื้อหาที่ใกล้ตัว และมีกิจกรรมที่หลากหลาย และได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนอย่างมีความสุขสนุกกับการเรียนได้รับประโยชน์และประสบการณ์ตรง นักเรียนได้รับการพัฒนาความรู้ ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

สอดคล้องกับผลการวิจัยของจุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2562) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้เทคนิค KWL Plus วิชาภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษา ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนหลังเรียนไปแล้ว 2 สัปดาห์ พบว่า คะแนนทดสอบหลังเรียนไม่แตกต่างกัน หมายความว่า นักเรียนมีความคงทนในการเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องจาก มีกิจกรรมการฝึกทักษะความสามารถในการอ่านจับใจความอย่างต่อเนื่อง และเกิดการทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้นักเรียนเกิดความคงทนในการเรียนรู้และจำได้นาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของอำภา คงแสน (2562) ศึกษาการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนสื่อความด้วยหนังสือส่งเสริมการอ่านร่วมกับเทคนิค KWL - Plus กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษา พบว่า นักเรียน ผู้ปกครอง และครูผู้สอน มีความเห็นว่า มีปัญหาในการเรียนวิชาภาษาไทยด้านทักษะการอ่านและการเขียน นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการสื่อการเรียนรู้ประเภทหนังสือส่งเสริมการอ่านที่มีเรื่องราวใกล้ตัวมาใช้ประกอบในการเรียน ส่วนครูต้องการให้สอนโดยใช้กระบวนการเพื่อพัฒนาการอ่าน คิดวิเคราะห์และการเขียนของนักเรียนได้

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.17) แสดงว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะด้วยนักเรียนได้เรียนรู้จากหนังสือส่งเสริมการอ่าน ที่ตรงกับความต้องการของนักเรียนที่สามารถของผู้เรียน และมีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย จึงทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียน สอดคล้องกับสุรางค์ ไคว์ตระกูล (2555) กล่าวถึงการสร้างความพึงพอใจในการเรียนการสอนไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี การเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งก็คือความพึงพอใจในการเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูควรสร้างให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนตั้งแต่เริ่มต้น เพราะจะทำให้เกิดการเรียนรู้ต่อบทเรียนนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

จากการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความ และความคงทนในการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นหนังสือและกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านการอ่านจับใจความที่สามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองได้มากขึ้นและเพิ่มความสนใจในการอ่านได้อย่างดี นักเรียนมีความพึงพอใจกับกิจกรรมและพัฒนาดตนเองด้านการอ่านจากกระบวนการจัดการเรียนและใช้หนังสือชุดในการพัฒนาดตนเองด้านการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรใช้หนังสือส่งเสริมการอ่านชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
2. ควรใช้ชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน” ร่วมกับการจัดการเรียนรู้ในหลาย ๆ แบบ เช่น 5 W1H, SQ6R, การสอนแบบโพรบลิค เป็นต้น
3. ควรกำหนดเวลา ในการอ่านและทำแบบทดสอบไว้ในคำชี้แจงของหนังสือชุด “แดนดินถิ่นสงขลา ตามรอยมโนราห์แห่งแผ่นดิน”

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านในกลุ่มสาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้อื่น ๆ
2. ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา เรื่อง การอ่านจับใจความ เช่น สื่อการทดลองเสมือนจริง (Virtual Experiments) หรือการพัฒนาแบบการสอนโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบ
3. ควรมีการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสมกับเฉพาะกลุ่ม เช่น สำหรับกลุ่มอ่อน กลุ่มปานกลางและกลุ่มเก่งซึ่งอาจมีการยืดหยุ่น เพิ่มหรือลดจำนวนกิจกรรมให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของนักเรียนแต่ละกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะของนักเรียนที่ความแตกต่างได้
4. ควรมีการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรอื่น ๆ อีก เช่น เจตคติของนักเรียนต่อวิชาที่นักเรียนเรียนรู้ หรือความวิตกกังวลในการเรียน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กรณิการ์ มะธูระ. (2560). *การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่าน นิทานคำกลอนสอนใจ เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3*. พัทลุง : โรงเรียนเทศบาลบ้านคูหาสวรรค์.
- จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จาริ. (2562). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้เทคนิค KWL – Plus วิชาภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6*. เชียงราย : โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2556). *การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน*. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์. 5,3: 7 – 20.

- ทีศนา แคมมณี. (2557). รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2548). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมสังคมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- มาลินี สุทธิเวช. (2561). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การอ่านสรุปความ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL Plus สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มาเรียม นิลพันธุ์. (2549). วิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. นครปฐม : โครงการส่งเสริมการผลิตตำราและเอกสารสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณมล ศุภคุณ. (2564). การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความด้วยหนังสือส่งเสริมการอ่านกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.ปริญญาานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- วัชรี้ แก้วสาระ (2555) . ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนสองภาษาชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ที่เรียนด้วย KWL Plus.. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมฤดี ทาแดง. (2564). การจัดการเรียนรู้การอ่านจับใจความด้วยเทคนิค KWL Plus ร่วมกับแผนผังความคิด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุภาพ สุวรรณโณ. (2560). การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ ชุด ชิงกอร่า สงขลาที่รัก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. ม.ป.ท.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2555). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อามิรา อิสลามรุจี. (2562). การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ โดยใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุดนิทานพื้นบ้านจังหวัดชายแดนใต้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. นราธิวาส : โรงเรียนบ้านบาโงปะแต.
- อำภา คงแสน. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนข้อความ ด้วยหนังสือส่งเสริมการอ่านร่วมกับเทคนิค KWL - Plus กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.นครศรีธรรมราช : โรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์.

ถนนพหลโยธินกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์

Pahonyothin Road and the economic history of Nakhon Sawan

ณัฏฐิรา กาญจนศิลป์¹และพิมพุ่มา ธัญธนกุล²

Natthira Karnjanasin and Pim-u-ma Thanthanakul

(วันที่ส่งบทความ: 7 สิงหาคม 2566, วันที่แก้ไขบทความ: 6 กันยายน 2566, วันที่ตอบรับบทความ: 6 กันยายน 2566)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ อธิบายประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์ โดยใช้วิธีวิทยาเชิงคุณภาพตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ จากการศึกษาเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องพบว่า นครสวรรค์มียุทธศาสตร์สำคัญในการเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลางตอนบน ทำให้นครสวรรค์มีความเจริญทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงในฐานะเมือง “ประตูสู่ภาคเหนือ” ในอดีตการคมนาคมของนครสวรรค์ใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากมีสภาพภูมิศาสตร์เป็นแหล่งรวมของแม่น้ำปิงและแม่น้ำน่านบริเวณปากน้ำโพ นครสวรรค์จึงเป็นทั้งแหล่งผลิตสินค้าเกษตรกรรมอันอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งรวมสินค้า โดยเฉพาะข้าว และไม้สัก จากภาคเหนือ เพื่อส่งต่อไปยังกรุงเทพฯ ต่อมาการสร้างทางรถไฟช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจของนครสวรรค์ ทำให้การเคลื่อนย้ายสินค้าและผู้คนสะดวกและรวดเร็วขึ้น จนกระทั่งมีการสร้างถนนพหลโยธินผ่าน เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจนครสวรรค์ไปยังภาคการผลิตอื่น ๆ ทำให้เศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์ได้เปลี่ยนจากการผลิตหลักในภาคเกษตรกรรม ไปสู่เศรษฐกิจที่หลากหลายมากขึ้น โดยผสมผสานระหว่างเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ถนนพหลโยธินจึงมีความสำคัญต่อการเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการระหว่างภูมิภาค และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์

คำสำคัญ: ถนนพหลโยธิน เศรษฐกิจ นครสวรรค์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล natthira@nsru.ac.th

Assistant Professor of History, Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Sawan Rajabhat University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล pim-u-ma.t@nsru.ac.th

Assistant Professor of History, Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Sawan Rajabhat University

Abstract

This academic article describes the economic history of Nakhon Sawan. Using a qualitative methodology based on historical methods. It was found that Nakhon Sawan has an important strategy to be the transportation hub in the lower northern and upper central regions. This makes Nakhon Sawan have relatively high economic prosperity as the "Gateway to the North." Historically, transportation in Nakhon Sawan relied mainly on waterways due to its geographical location as the source of the Ping and Nan rivers at Pak Nam Pho. This made Nakhon Sawan a significant supplier of agricultural products, particularly rice, and teak, from the northern region to Bangkok. The construction of the railway further enhanced Nakhon Sawan's economic opportunities, facilitating more convenient and faster movement of goods and people. The subsequent construction of Pahonyothin Road played a vital role as well. These developments led to the expansion of Nakhon Sawan's economy into other manufacturing sectors, shifting it from primarily relying on agricultural production to a more diversified economy that encompasses agriculture, industry, and tourism. The strategic location, well-developed transportation infrastructure, fertile land, and historical significance of Nakhon Sawan all contribute to its economic development.

Keywords: Pahonyothin Road, Economy, Nakhon Sawan

บทนำ

นครสวรรค์เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจในฐานะศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในแถบภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางตอนบน เนื่องจากมีทำเลที่ตั้งเป็นยุทธศาสตร์ของการคมนาคม เพราะเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำปิง และแม่น้ำน่าน นครสวรรค์จึงเป็นเมืองศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันดังกล่าวยังมีส่วนสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของนครสวรรค์โดยเฉพาะในช่วงหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง แม่น้ำช่วยอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายสินค้า เช่น ข้าว ไม้ซุง และผลิตผลทางการเกษตรอื่น ๆ ไปยังจังหวัดใกล้เคียงและเมืองหลวงคือกรุงเทพมหานคร ต่อมาเมื่อมีการสร้างทางรถไฟสายเหนือแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2459 เชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ กับเชียงใหม่ รถไฟช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจของนครสวรรค์ ทำให้การเคลื่อนย้ายสินค้าและผู้คนสะดวกและรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ยังกระตุ้นการค้าและดึงดูดการลงทุนในพื้นที่ เกิดการเคลื่อนย้ายคนกลุ่มใหม่ ๆ เข้ามาในพื้นที่ เช่น พ่อค้าชาวจีน แรงงาน

ในภาคเกษตร และภาคบริการต่าง ๆ เป็นต้น อีกทั้งยังเกิดขยายตัวของภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์ เพราะนครสวรรค์มีพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การปลูกข้าวและพืชผลอื่น ๆ ทำให้นครสวรรค์เป็นพื้นที่ผลิตข้าวที่สำคัญของประเทศไทย ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนนพหลโยธิน ทำให้เศรษฐกิจของนครสวรรค์ขยายตัวออกไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจที่หลากหลาย ดึงดูดการลงทุนในภาคการผลิตอื่น ๆ ส่งเสริมให้เกิดการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม และโอกาสการจ้างงาน ทำให้นครสวรรค์ได้เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมดั้งเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่หลากหลายมากขึ้น โดยผสมผสานระหว่างเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม พื้นดินที่อุดมสมบูรณ์ และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีบทบาทสำคัญในการสร้างประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจของจังหวัดนครสวรรค์

ภูมิหลังทางเศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์

นครสวรรค์เป็นจังหวัดหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนล่าง หรือภาคกลางตอนบน โดยอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ โดยรถยนต์ประมาณ 237 กิโลเมตร ทางรถไฟ 250 กิโลเมตร มีพื้นที่ 9,597.7 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,998,548 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ทางทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดพิจิตร กำแพงเพชร ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดลพบุรี อุทัยธานี ชัยนาท และสิงห์บุรี ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดตาก (สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์, 2562)

นครสวรรค์มีทำเลที่ตั้งเป็นศูนย์กลางการคมนาคมเชื่อมต่อหลายภูมิภาค ทั้งภาคกลาง บางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือได้ กลายเป็นชุมทางการคมนาคมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทางน้ำ ทางรถไฟ และถนน

การคมนาคมทางน้ำ ทำให้เกิดตลาดขนาดใหญ่บริเวณปากน้ำโพ ซึ่งเป็นจุดบรรจบกันของแม่น้ำสองสาย ได้แก่ แม่น้ำปิง และแม่น้ำน่าน แม่น้ำปิงมีต้นกำเนิดจากเชียงใหม่ ไหลลงมาทางใต้บรรจบกับแม่น้ำวังที่มีต้นกำเนิดจากเชียงราย ที่บริเวณอำเภอบ้านตาก ส่วนแม่น้ำยม ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาในจังหวัดแพร่ ไหลมารวมกับแม่น้ำน่านที่ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จากนั้นแม่น้ำปิงกับแม่น้ำน่านมารวมกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาที่ปากน้ำโพ ทำให้นครสวรรค์เป็นชุมทางการคมนาคมและการค้า ในอดีตการคมนาคมใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก ปากน้ำโพจึงเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าจากเมืองทางเหนือกับเมืองทางใต้ โดยมีพ่อค้าคอยรับซื้อสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปจำหน่ายตามหัวเมืองทางเหนือ และซื้อสินค้าจากหัวเมืองเหนือไปจำหน่ายที่กรุงเทพฯ ปากน้ำโพจึงมีร้านค้าและเรือนแพอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเรือนแพจะจอดทางแม่น้ำปิง ส่วนเรือประทุนกับเรือมอซึ่งมาจากอุดรดิตถ์ สวรรคโลก สุโขทัย พิษณุโลก และพิจิตร จะจอดทางแม่น้ำน่าน สินค้าที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของนครสวรรค์ในช่วงเวลาที่ใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก ได้แก่ ไม้สัก ข้าว ของป่าที่มาจากทางเหนือ และของใช้จำเป็น เช่น ไม้ขีดไฟ น้ำมัน ฯลฯ ที่มาจากกรุงเทพฯ

ไม้สักเป็นสินค้าส่งออกสำคัญของไทย เนื่องจากไม้สักเป็นเนื้อไม้แข็งที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ ทนต่อการเน่า การทำลายของแมลง และสภาพดินฟ้าอากาศ จึงเหมาะสำหรับการใช้งานต่าง ๆ เช่น การผลิตเฟอร์นิเจอร์กลางแจ้ง การต่อเรือ การสร้างบ้าน และอื่น ๆ อีกทั้งยังมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในอุตสาหกรรมการเดินเรือ เนื่องจากมีคุณสมบัติที่ทนทานต่อความเสียหายจากน้ำและการผุพัง ทำให้เป็นตัวเลือกที่เหมาะสมสำหรับการสร้างเรือ พื้นเรือ การตกแต่งภายใน และอุปกรณ์ต่าง ๆ

ในอดีตประเทศอินเดียและพม่าเคยเป็นประเทศที่ส่งออกไม้สักรายใหญ่ แต่หลังจากอินเดียตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ อินเดียจึงหยุดส่งออกไม้สักและกลายเป็นประเทศที่นำเข้าไม้สักรายใหญ่จากพม่าและไทยแทน ต่อมาใน พ.ศ. 2428 พม่าประกาศปิดป่าและยกเลิกสัมปทานป่าไม้ ทำให้ไม้สักขาดแคลน ในทางกลับกันใน พ.ศ. 2426 ประเทศไทยเริ่มเปิดให้สัมปทานทำไม้สักแก่เอกชน ทำให้บริษัทต่างชาติเข้ามาขอรับสัมปทานทำไม้สักในไทยมากขึ้น นอกจากนี้ไม้สักของไทยยังเป็นที่รู้จักว่ามีคุณภาพดี สามารถใช้แทนไม้โอ๊กในอุตสาหกรรมการต่อเรือของอังกฤษได้

การค้าไม้สักและไม้ยืนต้นที่เป็นพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ไม้พะยุง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง ตะแบก ประดู่ ฯลฯ เริ่มต้นมาจากการตัดฟันและชักลากไม้สักในพื้นที่ป่าทางภาคเหนือของไทย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 มีบรรดาชาวจีน พม่า และเงี้ยว ได้ขออนุญาตเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ในหัวเมืองทางเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน เพื่อเข้าไปตัดฟันไม้สักออกจากป่า แล้วจ่ายเงินค่าตอบแทนให้แก่เจ้าผู้ครองนครที่เป็นเจ้าของพื้นที่ป่านั้น ๆ ภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง มีชาวต่างชาติทยอยเดินทางเข้ามาเปิดกิจการป่าไม้ในประเทศไทยหลายบริษัทด้วยกัน เช่น บริษัทบริติชบอร์เนียว (British Boneo Company, Ltd.) บริษัทเดนนี, มอตต์แอนด์ดิกสัน (Deny, Mott & Dickson Ltd.) บริษัทสยามฟอเรส (Siam Forest Company, Ltd.) บริษัทบอมเบย์เบอร์มา (The Bombay Burma Trading Corporation Ltd.) บริษัทอีสต์ เอเชียติก (East Asiatic Company) บริษัทหลุยส์ ที. เลียโนเวนส์ (Louis T. Leonowen Ltd.) และบริษัทกวง จัน ฟง (Kwong Ngan Fong) เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2560)

นับตั้งแต่มีการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 และการให้สัมปทานไม้ พ.ศ. 2426 ปรากฏว่าพื้นที่ภาคเหนือของไทยกลายเป็นทางไม้จำนวนมาก โดยไม้ที่ตัดจะมีการตีตราไม้เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ แล้วลำเลียงลงมาตามเส้นทางน้ำสายต่าง ๆ ใช้วิธีผูกเป็นแพ มีคนคอยถือหางเสือ แพขงไม้ล่องน้ำมาจนถึงบริเวณปากน้ำโพ ปรากฏบริษัทไม้ทั้งของไทยและชาวต่างชาติในพื้นที่นครสวรรค์ เช่น บริษัทบริติชบอร์เนียว ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง อยู่ทางใต้วัดไทรทองใต้ ห่างจากตลาดปากน้ำโพไปทางเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร บริษัทบอมเบย์เบอร์มา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำปิง ตอนใต้ของวัดคลองคาง ห่างจากตลาดปากน้ำโพไปทางเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร บริษัทอีสต์ เอเชียติก และบริษัทแองโกล มิสหลุยส์ อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน ได้สถานีรถไฟปากน้ำโพ ใกล้กับวัดปากน้ำโพใต้ (สุภรณ์ โอเจริญ, 2528) พื้นที่ตั้งของบริษัทไม้ต่าง ๆ ขวานนครสวรรค์เรียกว่า เกษะยม การมีบริษัทรับซื้อไม้ตั้งอยู่

ที่นี้หลายแห่งจึงเป็นที่ชุมนุมของเหล่าพ่อค้าไม้ ทั้งจากกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง เช่น อยุธยา ลพบุรี และอ่างทอง เป็นต้น เกษะยมจึงเป็นตลาดค้าไม้ที่จำหน่ายไม้ราคาดี และส่งผลให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญของนครสวรรค์ (ขวัญฤทัย บุตรดา, 2558)

ปัจจุบันปรากฏหลักฐานยืนยันถึงความรุ่งเรืองด้านการค้าไม้สักในนครสวรรค์ผ่านบ้าน 120 ปี วิถีไม้สักไทย A.W.Cooper ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานเดชาติวงศ์ ฝั่งขาเข้าตัวเมือง นครสวรรค์ สร้างใน พ.ศ. 2441 เพื่อใช้เป็นที่พักเก็บเงินค่าภาคหลวงการทำไม้ โดยรัฐบาลได้นำเงินที่เก็บได้ไปสร้างสนามบินดอนเมือง เส้นทางรถไฟ และสาธารณูปโภคพื้นฐานอื่น ๆ (สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12, 2564)

ข้าวเป็นสินค้าที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของนครสวรรค์ เนื่องจากมีสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก นอกจากสามารถผลิตข้าวในพื้นที่ นครสวรรค์ได้แล้ว ในอดีตข้าวส่งล่องเรือมาทางแม่น้ำน่านเป็นจำนวนมาก โดยอาศัยการขนส่งทางเรือยนต์เป็นหลักและตามมาด้วยทางรถไฟ การขยายตัวของการค้าดังกล่าว ทำให้มีชาวจีน หลั่งไหลเข้ามาขายแรงงานและประกอบการค้าต่าง ๆ ในนครสวรรค์มากขึ้น ในช่วงนี้การค้าของเมืองนครสวรรค์ได้ย้ายศูนย์กลางจากฝั่งตะวันออกมาฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เกิดตลาดสำคัญ ๆ ได้แก่ ตลาดลาว ตลาดสะพานดำ และตลาดท่าซุด

ตลาดลาว (ตลาดบ่อนไก่) อยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างนครสวรรค์กับเมืองสำคัญทางเหนือ เช่น กำแพงเพชร เชียงใหม่ ตาก ฯลฯ สินค้า ได้แก่ ไม้สัก โดยล่องแพพุงมา และสินค้าพื้นเมือง เช่น หวาย ชัน น้ำมันยาง สีเสียด เปลือกไม้ น้ำผึ้ง สีส้ม ขากลับบรรทุกข้าวเกลือ กลับไป

ตลาดสะพานดำ อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างอำเภอต่าง ๆ ของนครสวรรค์ เช่น โกรกพระ พยุหะคีรี บรรพตพิสัย ขายสินค้าประเภท ข้าว สัตว์ป่า และของป่า เช่น หวาย เปลือกสีเสียด เป็นต้น

ตลาดท่าซุด อยู่ริมคลองบางประมุง เป็นศูนย์กลางการค้าข้าวของนครสวรรค์กับจังหวัดรอบ ๆ เช่น พิจิตร ตาก กำแพงเพชร พ่อค้าชาวจีนจะมารับซื้อข้าวที่นี่และล่องสินค้าลงสู่ กรุงเทพฯ โดยใช้เรือกระแซงใหญ่ ขากลับจะบรรทุกเกลือ มะพร้าว และน้ำตาลปีบมาขายใน นครสวรรค์

ข้าวและไม้สักกลายเป็นสินค้าสำคัญที่ตลาดโลกต้องการมาก การค้าในปากน้ำโพจึงคึกคักเป็นอย่างมาก จากการเป็นชุมทางการค้าข้าว และไม้สัก เมื่อมีการเปิดสถานีรถไฟปากน้ำโพใน พ.ศ. 2442 การค้าที่ปากน้ำโพยิ่งคึกคัก มีนายทุนชาวจีนทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง นำสินค้าอุปโภคบริโภคจากกรุงเทพฯ มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางการเกษตรกับ นครสวรรค์ (สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์, 6 กุมภาพันธ์ 2551)

สมเด็จพระราชินีนาถรำชาณาภาพ ได้บันทึกสภาพการค้าบริเวณปากน้ำโพเอาไว้ ดังนี้
“...พวกพ่อค้าที่ปากน้ำโพรับสินค้ากรุงเทพฯ ขึ้นไปไว้จำหน่ายแก่พวกที่ล่องเรือสินค้าลงมาจากเมืองเชียงใหม่และเมืองอุตรดิตถ์ พิชญ์โลก แล้วรับซื้อสินค้าฝ่ายเหนือส่งลงมาจำหน่าย

ทางข้างใต้ การซื้อขายรับส่งสินค้ากันที่ปากน้ำโพมีมากขึ้นโดยลำดับ ยังอีกอย่างหนึ่ง เมื่อสินค้าไม้ขอนสักเจริญขึ้น ที่ปากน้ำโพเป็นที่รวบรวมไม้ซุง ซึ่งปล่อยลอยลงมาจากข้างเหนือ ก็เกิดเป็นที่ประชุมของพวกพ่อค้าไม้อีกพวกหนึ่ง ด้วยเหตุทั้งปวงนี้จึงมีเรือแพขึ้นไปจอดค้าขายในลำน้ำทั้งสองแควมากมายเหมือนเป็นเมืองอันหนึ่งในลำน้ำ ที่บนบกทางตอนข้างหน้าเมืองเดิมก็เกิดตลาดห่างห่อที่ปากน้ำโพ จึงกลายเป็นท่าเลการค้าขายอันสำคัญขึ้นทางฝ่ายเหนือแห่งหนึ่ง...” (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2557)

สภาพความเจริญของเมืองนครสวรรค์แต่เดิมจะอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่แควใหญ่ หรือแม่น้ำน่าน สถานีรถไฟปากน้ำโพ ลงมาถึงท่าน้ำปากน้ำโพ เพราะต้องอาศัยการขนส่งทางน้ำและรถไฟเป็นหลักนั่นเอง

กำเนิดถนนพหลโยธิน

ถนนพหลโยธินหรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 เป็นทางหลวงแผ่นดินสายแรกที่รัฐบาลได้มีกำหนดโครงการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2479 โดยกำหนดโครงการก่อสร้างระยะเวลา 18 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2479-2495 โดยเริ่มก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 หรือถนนพหลโยธินใน พ.ศ. 2479 มีจุดเริ่มต้นที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ถึงดอนเมือง สร้างขยายต่อมาจนถึงจังหวัดลพบุรีใน พ.ศ. 2483 และก่อสร้างสะพานเดชาติวงศ์ใน พ.ศ. 2485-2493 ทำให้ถนนพหลโยธินกลายเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ในการเชื่อมพื้นที่ภาคกลางกับภาคเหนือ มีระยะทาง 1,005 กิโลเมตร โดยถนนพหลโยธินมีจุดมุ่งหมายขยายพื้นที่ไปทางฝั่งตะวันตกของภาคเหนือ ตั้งแต่นครสวรรค์ขึ้นไปยัง กำแพงเพชร ตาก ลำปาง พะเยา เชียงราย ซึ่งไม่มีทางรถไฟผ่าน การสร้างถนนพหลโยธินแบ่งออกเป็น 2 ระยะ แรกเริ่มสร้างใน พ.ศ. 2479 จากอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ถึงลพบุรี และระยะที่สองใน พ.ศ. 2483 ขยายต่อมายัง เชียงราย นครสวรรค์ กำแพงเพชร ตาก ลำปาง สิ้นสุดที่เชียงราย พ.ศ. 2493 แต่ด้วยความเร่งรีบและขาดแคลนงบประมาณในการก่อสร้างจึงใช้การพูนดินและถมหินหรือโรยกรวด ส่งผลให้ถนนทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว และใช้งานได้ไม่ตลอดสาย (พิมพ์อุมา ธีธธกุล, 2560) ใน พ.ศ. 2499 สหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนรัฐบาลไทยให้เปลี่ยนมาใช้ปูนซีเมนต์ น้ำมันยางราดถนน หิน เหล็กเส้นแทนการพูนดินโรยหินและลูกรังที่ใช้สร้างถนนมาก่อนหน้า ถนนแบบใหม่รองรับรถบรรทุกขนาดใหญ่ และการบรรทุกสินค้าจำนวนมาก โดยใช้ความเร็วไม่น้อยกว่า 70-90 กิโลเมตรต่อชั่วโมง (อำพิกา สวัสดิ์วงศ์, 2545) การใช้ถนนปูนซีเมนต์ทำให้เกิดธุรกิจดูดทรายในแม่น้ำปิงเพื่อใช้ในการก่อสร้าง

การสร้างถนนพหลโยธินแต่เดิมรัฐบาลมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการผลิตและการค้าระหว่างกรุงเทพฯ กับภาคเหนือ กระจายความเจริญออกไปยังพื้นที่ที่กว้างว่างเปล่ามีผู้คนอยู่อาศัยน้อย และใช้เงินลงทุนน้อยเพราะเป็นทางดินและลูกรัง แต่ครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวาง (พิมพ์อุมา ธีธธกุล, 2562) แต่เมื่อประเทศไทยต้องเข้าร่วมในสงครามมหาเอเชียบูรพา จุดมุ่งหมายในการสร้างถนนพหลโยธินจึงเปลี่ยนมาเป็นถนนยุทธศาสตร์ทางการทหาร

โดยถนนเปียงจากแนวเดิมที่สำรวจได้จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปยังจังหวัดสระบุรี จังหวัดลพบุรี และอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ แล้วมาเชื่อมกับเส้นทางเดิมที่วางแผนไว้ที่จังหวัดชัยนาทเข้าสู่จังหวัดนครสวรรค์ โดยถนนสายนี้ผ่านที่ตั้งของกองกำลังทางทหาร ได้แก่ สนามเป้า ดอนเมือง สระบุรี ลพบุรี และตาคลี ด้วยเหตุนี้ทำให้การเปิดใช้ถนนพหลโยธินระยะแรกไม่ได้รับความนิยมในการเดินทางและขนส่งสินค้ามากนักเพราะเป็นการเดินทางอ้อม กระทั่ง พ.ศ. 2508 รัฐบาลสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 หรือทางสายเอเชีย โดยเป็นถนนลาดยางตลอดสายและมีด่านเก็บค่าผ่านทางเป็นระยะ มีจุดเริ่มต้นที่อำเภอบางปะอิน ตัดผ่านพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา เข้าสู่อำเภอเมืองอ่างทอง อำเภอเมืองสิงห์บุรี บรรจบกับถนนพหลโยธินที่อำเภอเมืองชัยนาท ภายหลังการเปิดเดินรถตลอดสายและมีด่านเก็บเงินค่าผ่านทาง 4 แห่ง ใน พ.ศ. 2513-2536 ยิ่งส่งผลให้สินค้าเกษตรของจังหวัดนครสวรรค์ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น เพราะย่นระยะทางจากกรุงเทพฯ ถึงนครสวรรค์ จากเส้นทางถนนพหลโยธินเดิม 358 กิโลเมตร ให้เหลือเพียง 237 กิโลเมตร เท่านั้น

ภายหลังการสร้างถนนพหลโยธินเพื่อเชื่อมกรุงเทพฯ กับภาคเหนือ ในต่างจังหวัดก็เร่งสร้างทางหลวงแผ่นดินเพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างจังหวัด เช่น ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 225 (นครสวรรค์-ชัยภูมิ) เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างนครสวรรค์ ไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผ่านอำเภอชุมแสง มาตัดผ่านเส้นทางหลวงหมายเลข 11 ซึ่งเป็นเส้นทางแยกจากอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผ่านพื้นที่อำเภอตากฟ้า อำเภอท่าตะโก อำเภอไพศาลี และมาตัดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 225 ที่อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเดินทางสู่จังหวัดชัยภูมิ (พิมพ์อูมา ธัญธนกุล, 2561)

นอกจากนี้รัฐบาลยังเร่งสร้างถนนสายรองโดยมีเป้าหมายเชื่อมพื้นที่ทุกจังหวัดให้ติดต่อถึงกันได้ ทำให้ถนนพหลโยธินกลายเป็นถนนสายประธานที่มีโครงข่ายเชื่อมกับถนนสายรอง เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3005 นครสวรรค์-โกรกพระ และ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3220 โกรกพระ-อุทัยธานี ถนนสายนครสวรรค์-ลาดยาว โดยแยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 โดยแยกจากบ้านหนองเบน นครสวรรค์ ไปยังทางหลวงหมายเลข 1072 เข้าสู่อำเภอลาดยาว เชื่อมต่อไปถึงอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์-เก้าเลี้ยว ทางหลวงหมายเลข 117 สร้างใน พ.ศ. 2527 เพื่อเชื่อมระหว่างนครสวรรค์กับพิษณุโลก (พิมพ์อูมา ธัญธนกุล, 2562)

ถนนพหลโยธินทำให้นครสวรรค์มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ดึงดูดให้ผู้คนจากจังหวัดรอบข้าง ได้แก่ ชัยนาท อุทัยธานี พิจิตร กำแพงเพชร เข้ามายังนครสวรรค์ได้อย่างสะดวกมากขึ้น เข้ามาเพื่อการศึกษา การค้า การลงทุน และต่อรถโดยสารไปยังจังหวัดอื่น ๆ

ถนนพหลโยธินกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัดนครสวรรค์

ถนนพหลโยธินมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดนครสวรรค์ จากเดิมที่นครสวรรค์เคยเป็นจุดยุทธศาสตร์การขนส่งทางน้ำ เมื่อมีการสร้างและปรับปรุง

เครือข่ายถนนเพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้าและการคมนาคมระหว่างภูมิภาค การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านถนนที่ทันสมัยช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจของนครสวรรค์ นอกจากจะช่วยให้การเคลื่อนย้ายสินค้าและผู้คนเป็นไปได้อย่างสะดวก ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมการขยายตัวของภาคเกษตรกรรม การลงทุนในภาคอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวอีกด้วย เพราะการคมนาคมที่สะดวกสบาย สนับสนุนให้ผู้คนเดินทางเพื่อเปิดประสบการณ์ท่องเที่ยวใหม่ ๆ มากขึ้น

ความสะดวกของการคมนาคมดึงดูดนักลงทุนจากภายนอกและกลุ่มนายทุนในจังหวัดนครสวรรค์ให้ลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ โดยยังคงเกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรมซึ่งถือเป็นภาคการผลิตหลัก พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของนครสวรรค์ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง เป็นต้น เกิดนักลงทุนในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร อาทิ การตั้งโรงงานน้ำตาลรวมผลใน พ.ศ. 2495 ที่อำเภอเก้าเลี้ยว กำลังผลิต 100 ตันต่อวัน (พิมพ์อูมา ัณฐนกุล, 2560) โรงงานเกษตรไทย อินเตอร์เนชั่นแนล ซูการ์ คอร์ปอเรชั่น (รวมผล) ที่อำเภอเมืองนครสวรรค์ รับซื้ออ้อยจากเกษตรกรในอำเภอลาดยาว อำเภอบรรพตพิสัย และอำเภอเก้าเลี้ยว โรงงานเกษตรไทย อินเตอร์เนชั่นแนล ซูการ์ คอร์ปอเรชั่น ที่อำเภอตากสิน รับซื้ออ้อยจากอำเภอตากสิน อำเภอตากฟ้า อำเภอไพศาลี (สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาล, 2559)

การคมนาคมที่สะดวกทำให้เกิดการบุกเบิกพื้นที่เกษตรกรรมไปยังพื้นที่รอบนอกนครสวรรค์ โดยเฉพาะนิคมสร้างตนเองตากสิน พ.ศ. 2498 ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นนิคมสร้างตนเองตากฟ้า ส่งผลให้มีการขยายธุรกิจรถโดยสารจากตัวเมืองนครสวรรค์ไปยังพื้นที่รอบนอกขึ้น ส่งผลให้ผู้คนจากต่างอำเภอ และจังหวัดรอบข้าง เช่น ชัยนาท อุทัยธานี พิจิตร กำแพงเพชร เดินทางมายังนครสวรรค์ได้อย่างสะดวกมากขึ้น ความสะดวกสบายในการเดินทางนี้มีผลให้มีผู้ที่เข้ามาในเมืองเพื่อเพิ่มศักยภาพในด้านการศึกษา การค้า และการลงทุน รวมถึงการเดินทางต่อรถโดยสารไปยังจังหวัดอื่น ๆ อีกด้วย

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม ทำให้นครสวรรค์เป็นศูนย์กลางของการคมนาคมของภาคเหนือ ส่งผลให้กลายเป็นเมืองที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เป็นศูนย์รวมของเส้นทางเดินรถเพราะการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปเชียงใหม่ใช้เวลาถึง 18 ชั่วโมง และกระทรวงคมนาคมให้สัมปทานเฉพาะเส้นทางกรุงเทพฯ ถึงนครสวรรค์ ทำให้ต้องมาพักค้างคืนหรือมาต่อรถที่ยกกลางคืนที่นครสวรรค์ นายทุนนครสวรรค์จึงลงทุนในการเดินรถ 2 บริษัท คือ บริษัทยานยนต์นครสวรรค์ (ทันจิตต์ทัวร์) และถาวรฟาร์ม การขยายตัวของการสร้างถนนในทศวรรษ 2510 ถาวรฟาร์มหันมาลงทุนสัมปทานเดินรถถึง 22 สาย มีท่ารถที่นครสวรรค์ในการเดินทางสายกรุงเทพฯ-นครสวรรค์ และสายนครสวรรค์-เชียงใหม่ (พิมพ์อูมา ัณฐนกุล, 2562) นอกจากนี้ยังมีรถสองแถววิ่งระหว่างชุมชนรอบนอกกับตัวเมือง เช่น พ.ศ.2524 มีรถโดยสารวิ่งจากตลาดใต้ผ่านบ้านสันคู บ้านท่าทองไปยังตลาดบ่อนไก่ รถโดยสารเหล่านี้มักมีท่ารถของตนเองในตัวเมือง ทำให้เมืองพลุกพล่านด้วยผู้คนจากที่ต่าง ๆ เข้ามาจับจ่ายใช้สอยและพักผ่อน

ทำข้าวเป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่ทำให้นครสวรรค์มีชื่อเสียง เป็นตลาดกลางค้าข้าวเปลือกที่ใหญ่และมีชื่อเสียงที่สุดในประเทศไทย โดยทำข้าวที่โด่งดังที่สุด คือ ทำข้าวก้านธง ของนายทรง องค์ชัยวัฒน์ ก้านธงเป็นเจ้าของที่ดินริมตลิ่งที่พยุหะคีรี ต่อมาได้พัฒนาเป็นตลาดกลางข้าวเปลือกแห่งแรกและดีที่สุดแห่งเดียวในประเทศไทย ทำข้าวส่วนใหญ่จะอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อความสะดวกในการขนถ่ายข้าวล่องเรือลงใต้ ในอดีตโรงสีขนาดใหญ่ที่สีข้าวเพื่อการส่งออกจะตั้งอยู่ริมแม่น้ำใกล้กรุงเทพฯ เพราะสะดวกต่อการขนส่งข้าวเพื่อการส่งออกเรือบรรทุกข้าวหรือเรือเอี่ยมจัน เดินทางจากกรุงเทพฯ ตามแม่น้ำเจ้าพระยา ขึ้นมาทางเหนือได้สูงสุดที่พยุหะคีรีเท่านั้น เพราะเหนือปากน้ำโพขึ้นไปแม่น้ำจะมีเกาะแก่งมาก ไม่สะดวกต่อการเดินเรือขนาดใหญ่ ข้าวจึงถูกขนส่งทางรถบรรทุกมาตามถนนพหลโยธิน แล้วมาเปลี่ยนถ่ายลงเรือที่พยุหะคีรี เพราะการขนส่งทางเรือมีราคาถูกกว่า เป็นการประหยัดค่าขนส่ง จึงเกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างพ่อค้าข้าวที่ขนข้าวมาทางรถจากภาคเหนือ มาถึงทำข้าวช่วงหัวค่ำ ทำให้การค้าข้าวดำเนินไปในเวลากลางคืน ผู้ซื้อข้าวจะมารอที่ลานของท่าข้าว เพื่อตรวจสอบคุณภาพของข้าวก่อนการซื้อขาย จากนั้นรถบรรทุกข้าวจะไปชั่งน้ำหนักข้าว แล้วขนข้าวเปลือกลง ผู้ขายจะไปรับเงินสดจากท่าข้าวที่จ่ายให้ในนามของผู้ซื้อ จากนั้นผู้ขายก็จะเดินทางกลับไป ทำข้าวอำนวยความสะดวกในเรื่องการซื้อขาย เพราะการทำธุรกรรมในขณะนั้นยังไม่สะดวกเหมือนกับปัจจุบัน การค้าข้าวที่ทำข้าวก้านธงเป็นไปอย่างคึกคัก และเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย จนทำให้ทำข้าวก้านธงเป็นตลาดกลางข้าวเปลือกที่ใช้ในการกำหนดราคาซื้อขาย และเป็นแหล่งประกอบอาชีพของผู้คนจำนวนมาก ทั้งคนในและต่างพื้นที่ เช่น อาชีพรับจ้างหาบข้าวเปลือกลงเรือ ค้าขายอาหาร และบริการต่าง ๆ เป็นต้น (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2563)

การเปิดสะพานเดชาติวงศ์ ใน พ.ศ. 2493 ทำให้การคมนาคมทางรถยนต์สะดวกขึ้นอย่างมาก การสัญจรทางน้ำลดความสำคัญลง นครสวรรค์มีฐานะเป็นประตูสู่ภาคเหนือ อีกทั้งยังทำให้สถานีรถไฟหนองปลิงเดินทางและขนถ่ายสินค้าได้สะดวกมากกว่าสถานีปากน้ำโพ ความเจริญก็ย้ายตามมาด้วย

ภายหลังการสร้างถนนพหลโยธินเพื่อเชื่อมกรุงเทพฯ กับภาคเหนือ ในต่างจังหวัดก็เร่งสร้างทางหลวงแผ่นดินเพื่อเชื่อมโยงระหว่างจังหวัด เช่น หมายเลข 225 จากแยกบึงบอระเพ็ดผ่านอำเภอชุมแสง อำเภอหนองบัว ผ่านพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ไปสู่จังหวัดชัยภูมิในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 แยกจากอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผ่านพื้นที่อำเภอดงพิกุล และอำเภอท่าตะโก อำเภอไพศาลี และอำเภอหนองบัวของจังหวัดนครสวรรค์ เข้าสู่เขตจังหวัดพิจิตร และระหว่างจังหวัดกับอำเภอ มีผู้สนใจประกอบอาชีพเดินรถโดยสารเพื่อรับส่งผู้คนและสินค้า เช่น ในปี พ.ศ. 2493 นายถาวร นิโรจน์ วิ่งรถโดยสารระหว่างนครสวรรค์กับอำเภอบรรพตพิสัย ต่อมาได้เดินรถเพิ่มอีก 2 เส้นทาง คือ นครสวรรค์กับอำเภอลาดยาว และนครสวรรค์กับอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร สินค้าที่บรรทุกจากต่างอำเภอส่วนใหญ่เป็นข้าวเปลือกเข้ามาขายในตัวเมือง

การสร้างถนนพหลโยธิน ส่งผลให้นครสวรรค์เป็นศูนย์กลางของท่ารถ เกิดธุรกิจเดินรถโดยสารบริษัทถาวรฟาร์มจำกัด เริ่มเดินรถโดยสารใน พ.ศ. 2493 วิ่งระหว่างนครสวรรค์-บรรพตพิสัย นครสวรรค์-ลาดยาว นครสวรรค์-คลองขลุง ขนส่งคนและสินค้าที่ส่งมาที่บรรพตพิสัย เช่น ข้าวสาร ขณะที่การเดินทางจากกรุงเทพ-นครสวรรค์ ดำเนินการโดยบริษัทขนส่ง (บขส.) ใน พ.ศ. 2502 และ พ.ศ. 2506 มีการขอสัมปทานเดินรถสายกรุงเทพฯ-นครสวรรค์ และบริษัทยานยนต์นครสวรรค์ (บริษัททันจิตต์ทัวร์) พ.ศ. 2510 มีการเดินรถระหว่างกรุงเทพฯ - เชียงใหม่ บริษัทถาวรฟาร์มทัวร์ คือ เส้นทางนครสวรรค์ - กำแพงเพชร, เส้นทางนครสวรรค์ - แม่สอด เส้นทางนครสวรรค์ - เชียงใหม่ เส้นทางนครสวรรค์ - ลำปาง เส้นทางนครสวรรค์ - คลองขลุง เส้นทางนครสวรรค์ - ขอนแก่น เส้นทางพิษณุโลก - นครสวรรค์ เส้นทางนครสวรรค์ - สุโขทัย เส้นทางนครสวรรค์ - ลานกระบือ และเส้นทางนครสวรรค์ - น่าน เส้นทางพิษณุโลก - นครราชสีมา ส่วนการเดินทางระหว่างตัวเมืองนครสวรรค์กับต่างอำเภอก็มีผู้ลงทุนหลายราย เช่น นายเกียรติ เกียรติเรืองชัย หรือนำเกียก แซ่ลิ้ม และหุ้นส่วนมีรถ 30 คัน นายสวัสดิ์ คำประกอบ มีรถโดยสารถึง 17 คัน ในการเดินรถระหว่างอำเภอตากสิน - นครสวรรค์ อำเภอพยุหะคีรี - นครสวรรค์ นายจรัส เถลิ้มพงษ์ เจ้าของรถร่วมสาย 212 และสาย 214 รับ-ส่งคนโดยสารระหว่างปากน้ำโพ-อุทัยธานี-ชัยนาท สาย 4101 นครสวรรค์-นครราชสีมา (พิมพ์อุมา ัญญกุล, 2562) และระหว่างจังหวัดกับอำเภอ มีผู้สนใจประกอบอาชีพเดินรถโดยสารเพื่อรับส่งผู้คนและสินค้า เช่น ใน พ.ศ. 2493 นายถาวร นิโรจน์ วิ่งรถโดยสารระหว่างนครสวรรค์กับอำเภอบรรพตพิสัย ต่อมาได้เดินรถเพิ่มอีก 2 เส้นทาง คือ นครสวรรค์กับอำเภอลาดยาว และนครสวรรค์กับอำเภอกลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร สินค้าที่บรรทุกจากต่างอำเภอส่วนใหญ่เป็นข้าวเปลือกเข้ามาขายในตัวเมือง (พิมพ์อุมา ัญญกุล, 2560)

การเติบโตของเศรษฐกิจเมืองนครสวรรค์ในฐานะศูนย์กลางการคมนาคมและการค้าระหว่างภูมิภาค ทำให้นครสวรรค์มีโอกาสทางธุรกิจอย่างหลากหลาย เกิดการลงทุนในธุรกิจภาคบริการ เช่น ใน พ.ศ. 2498 นครสวรรค์มีธนาคารพาณิชย์ 3 แห่ง จากทั่วประเทศที่มี 108 แห่ง ได้แก่ ธนาคารนครหลวงไทย ธนาคารมณฑลและธนาคารการเกษตรต่อมาธนาคารมณฑลรวมกับธนาคารการเกษตรเป็นธนาคารกรุงไทย จำกัด (สุภรณ์ โอเจริญ, 2528)

ความสะดวกสบายของการคมนาคมภายหลังมีการสร้างถนนพหลโยธิน ทำให้ผู้คนเดินทางจากต่างอำเภอ และจังหวัดรอบนอกเข้ามายังนครสวรรค์มากขึ้น เกิดธุรกิจภาคบริการเพื่อรองรับความต้องการของผู้คนที่เดินทางมายังนครสวรรค์ เช่น ธุรกิจโรงพยาบาลนทร์ ได้แก่ โรงพยาบาลนทร์สุชาพัฒนา ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงพยาบาลนทร์เฉลิมสวรรค์ ตั้งอยู่บนถนนโกสีย์บริเวณตลาดบ่อนไก่ สร้างด้วยไม้ หลังคาและผนังเป็นสังกะสี มีพัดลมบนเพดาน ไม่มีฝ้า มีม้านั่งเป็นแถวยาว ไม่มีพนักพิง ต่อมาเกิดไฟไหม้ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2521 จึงได้เลิกกิจการแล้วสร้างเป็นตึกแถว โรงพยาบาลนทร์ไกรลาศ เปิดให้บริการตั้งแต่ พ.ศ. 2494 (ภิญโญ นิโรจน์, 2558) โรงพยาบาลนทร์เฉลิมชาติ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงพยาบาลนทร์รุ่งนการามาและโรงพยาบาลนทร์นิวนครสวรรค์ที่ตลาดบ่อนไก่ ถูกไฟไหม้ พ.ศ. 2513) โรงพยาบาลนทร์ประชาบดี (ต่อมาเปลี่ยนเป็น

โรงหนังธนารุงโรจน์) โรงภาพยนตร์นครสวรรค์รามมา โรงภาพยนตร์ปากน้ำโพรามมา (ตลาดดอกไม้ที่ตลาดชุมหงส์) โรงภาพยนตร์โอนาดต (ปัจจุบันคือโรงพยาบาลร่มฉัตร) โรงภาพยนตร์รุ่งนภา (เจ้าพระยาเยี่ยเตอร์) โรงภาพยนตร์แฟรี่แลนด์ นอกจากการฉายภาพยนตร์แล้วยังเป็นที่จัดมหรสพต่าง ๆ ในทศวรรษ 2520-2530 เช่น การแสดงดนตรีของวงดอยเต่า, สายัญ สัญญา, สุรชัย สมบัติเจริญ, พริตตี้, ศิริบุญ, บรันดี, พอร์เฮอร์ ย่านโรงภาพยนตร์เป็นแหล่งรวมตัวของวัยรุ่นเพราะมีสินค้าหลากหลาย เช่น ร้านหนังสือบุ๊คเซ็นเตอร์ ร้านข้าวแกง ร้านเทปเพลง ร้านขายของเล่น ร้านอินเทอร์เน็ต

ห้างสรรพสินค้าเป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการบริโภคของชาวเมืองมักตั้งอยู่ในบริเวณที่ผู้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงหลังทศวรรษ 2520 ห้างสรรพสินค้าที่มีชื่อเสียงของนครสวรรค์ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าวิทีเพ และแฟรี่แลนด์

ห้างสรรพสินค้าวิทีเพ เปิดให้บริการเป็นแห่งแรกของนครสวรรค์ใน พ.ศ. 2523 เริ่มจากการเป็นแหล่งรวมผลิตภัณฑ์ยี่ห้อแล้วเติบโตเป็นห้างสรรพสินค้าที่มีหลากหลายแผนกรวมถึงซูเปอร์มาร์เก็ตขายของอุปโภคบริโภคในครัวเรือนต่าง ๆ และห้างสรรพสินค้าแฟรี่แลนด์เปิดให้บริการ พ.ศ. 2530 เดิมเป็นบริษัทเสริมแสง ขายเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องสำอางทั้งแบบปลีกและส่ง ต่อมาจึงขยายกิจการเป็นห้างสรรพสินค้า บนพื้นที่ 30,000 ตารางเมตร มีที่จอดรถสำหรับผู้มาใช้บริการถึง 400 คัน ทั้งสองแห่งเป็นห้างสรรพสินค้าท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก แหล่งรวมตัวของวัยรุ่น และชาวเมืองนครสวรรค์

ธุรกิจโรงภาพยนตร์และห้างสรรพสินค้าท้องถิ่นเริ่มซบเซาลงจากการเข้ามาของทุนขนาดใหญ่ ในทศวรรษ 2540 เช่น บิ๊กซี เทสโก้ โลตัส เป็นต้น ทำให้ห้างสรรพสินค้าท้องถิ่นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันกับห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ โดยห้างสรรพสินค้าวิทีเพได้ร่วมมือกับบิ๊กซี เปิดห้างสรรพสินค้าวิ-สแควร์พลาซ่า ใน พ.ศ. 2546 และมีกิจการค้าปลีกของบิ๊กซีร่วมด้วย ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกสะพานเดชาติวงศ์ ซึ่งรองรับผู้คนเดินทางมาจากที่ต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก กลายเป็นจุดแวะพักที่ได้รับความนิยมอย่างมาก จนกระทั่งห้างต้องสร้างอาคารจอดรถยนต์ 7 ชั้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนห้างสรรพสินค้าแฟรี่แลนด์ ได้ปรับพื้นที่ชั้นบนของห้างทำเป็นพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ บอกเล่าเรื่องราวของเมืองนครสวรรค์ และเปิดบริการศูนย์อาหารที่รวมร้านอาหารของเมืองนครสวรรค์ ทั้งร้านอาหารเก่าแก่ขึ้นชื่อประจำจังหวัด ร้านริมทาง ร้านของคนรุ่นใหม่ ๆ ให้มาตั้งร้านอยู่ในห้าง และเปิดสวนสนุกสำหรับเด็กขนาด 2,000 ตารางเมตร

บทสรุป

นครสวรรค์เป็นเมืองที่มียุทธศาสตร์สำคัญในการเป็นศูนย์กลางการคมนาคมระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือ จากเดิมใช้เส้นทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ต่อมาเปลี่ยนเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกเมื่อการสร้างเส้นทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ไปยังเชียงใหม่ แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2459 และเมื่อการสร้างถนนพหลโยธินแล้วเสร็จ ใน พ.ศ. 2495 ทำให้การเดินทาง

สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ถึงแม้ในช่วงแรกถนนพหลโยธินจะเป็นการถนนลูกรัง แต่เมื่อมีการปรับปรุงเป็นถนนซีเมนต์และยางมะตอย การเดินทางก็ยิ่งสะดวกสบาย สามารถรองรับรถบรรทุกขนาดใหญ่ที่บรรทุกสินค้าจำนวนมากได้ ดังนั้นการเกิดขึ้นของถนนพหลโยธินจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของนครสวรรค์เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ดึงดูดนักลงทุนทั้งจากภายในและภายนอก นครสวรรค์ให้ขยายการลงทุนไปยังภาคการผลิตอื่น ๆ เช่น อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมข้าว ตลอดจนอุตสาหกรรมภาคบริการอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2560). นานาสาระประวัติศาสตร์จากเอกสารต่างประเทศ เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ขวัญฤทัย บุตรดา. (2558). งานวิจัยเรื่องบทบาทของเมืองนครสวรรค์กับกิจการค้าไม้ (พ.ศ. 2439-2503). [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2563, 15 มิถุนายน). ทำข้าวก้านั้นทรงตลาดกลางข้าวเปลือกแห่งแรกที่ดีที่สุดของไทย. แนวหน้า. 1-3.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2557). เที่ยมตามทางรถไฟ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- บริษัทเกษตรกรไทย อินเตอร์เนชั่นแนล ชูการ์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด มหาชน. (2666, 20 กรกฎาคม). ประวัติความเป็นมา. <https://www.ktisgroup.com/about/history>
- พิมพ์อุมา ธีธัญกุล. (2560). ระบบคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิมพ์อุมา ธีธัญกุล. (2561). ระบบคมนาคมทางบกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2475-2559. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*. 5(2), 249 – 268.
- พิมพ์อุมา ธีธัญกุล. (2562). ธุรกิจรถโดยสารในภาคเหนือและภาคอีสานของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2560. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ภิญโญ นิโรจน์. (2558). ภาพเก่าเล่าอดีต เมืองปากน้ำโพ. นครสวรรค์ : ริมปิงการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาล. (2559). ข้อมูลสถานการณ์ด้านอ้อยและน้ำตาล. <https://www.ocsb.go.th/info-status-sugar/>
- สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์. (2562). แผนพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์ 4 ปี. นครสวรรค์ : สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์.

- สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 (นครสวรรค์). (2564). ชมความงาม ความน่ารักของกระรอกน้อย หน้าบ้าน 120 ปี วิถีไม้สักไทย A.W.Cooper จังหวัดนครสวรรค์. สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 (นครสวรรค์)<http://paro12.dnp.go.th/paro12/index.php/14-2564/94-120-a-w-cooper.html>
- สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2551, 6 กุมภาพันธ์). ตรุษจีน “ปากน้ำโพ” เล่าตำนาน “เจ๊กสยาม”. ผู้จัดการออนไลน์, <https://mgronline.com/china/detail/9510000014329>
- สุภรณ์ โอเจริญ, บรรณาธิการ. (2528). นครสวรรค์: รัฐกิจกลาง. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูนครสวรรค์.
- อำพิกา สวัสดิ์วงศ์. (2545). ถนนสุขุมวิทกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกของประเทศไทย พ.ศ. 2477-2539, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Exploring Modalities and Applications of Spatial Intervention in the Renovation of Old Buildings

Junyao Li¹ and Akapong Inkuer²

(Received:16 August 2023, Revised: September 4, 2023, Accepted:8 September 2023)

Abstract

This study aims to investigate the methodologies and applicability of new spatial interventions during the renovation of old buildings, providing a foundation for design principles. The objective is to develop guidelines and strategies that enhance the efficiency and accuracy of building renovation processes. The research methodology comprises descriptive and comparative analyses of various types of old building renovation projects, using both analog and digital (2D and 3D) drawings as reference points. The study begins with simple, easily implementable elements and aims to summarize the types of spatial intervention, with a view to developing a more advanced, sustainable system for future renovations. The findings reveal that spatial intervention methods in the renovation of old buildings can be categorized into: (1) external spatial intervention; (2) juxtaposition spatial intervention; and (3) internal spatial intervention. These categories can be further divided into nine intervention modes: (1) horizontal; (2) vertical; (3) superposition; (4) separation; (5) connection; (6) integration; (7) implicit; (8) through; and (9) device.

Keywords: spatial Intervention, design strategy, old building renovation

Introduction

With the development of the times, in the process of continuous economic and cultural development, people's behavior patterns and living needs

---

¹ Doctoral Student of Philosophy Program in Visual Arts and Design, Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University, E-mail: S62584948028@ssru.ac.th

² Advisor in Visual Arts and Design, Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University, E-mail: akapong.in@ssru.ac.th

will inevitably continue to change. This leads to the situation of outdated and declining old buildings. In the current environment, old buildings urgently need to be renovated in order to meet the three elements of economy, practicality, and aesthetics. Although there are many excellent and successful cases, more rough and simple large-scale demolition and construction activities directly erase the rich historical memory of this city. In the large-scale renovation of old cities, the most famous historical and cultural city has become one side of a thousand cities, and the phenomenon of homogenization is becoming increasingly serious. The globalization of technology and production methods has led to the separation of human and regional traditional spaces. The personalization and diversity of regional culture are gradually declining or even disappearing. The renovation of old buildings requires more comprehensive research. Architectural space is a product of human social and cultural activities (Hillier, 2015); Through continuous changes, the essence of architectural space is revealed, and through synchronic and diachronic analysis, people realize the true essence of architecture (Giedion, 2009). Therefore, this article explores the renovation of old buildings from the perspective of spatial intervention and proposes the concept of spatial intervention in the renovation of old buildings. Starting from simple and easy to implement elements, summarize the types of spatial interventions to establish a more advanced and sustainable system in the future.

Research Objectives

1. To explore the characteristics of new and old spaces in the process of building renovation and use them as a basis.
2. To develop more effective and correct guidelines and strategies to promote the renovation of old buildings.
3. To improve design efficiency as a basis for early design. Make contributions to the development of better integrating the renovated old buildings into the urban environment.
4. To prove the adaptability of this study through the renovation design of this project. Adapt the project to the needs of the new era, activate space, and enhance building efficiency.

Literature review

On the one hand, the topic of architectural renovation has always been very hot in academic circles, especially among the 2021 Pulitzer Prize winners

Anne Lacaton and Jean-Philippe Vassal. Now that sustainable residential design has become known, the retrofit of older buildings remains an important issue that deserves more research. Anne believes that "renovation is an opportunity to use existing resources to do more and better. Demolition is a simple but short-sighted decision. It wastes energy, materials, and history. Moreover, it will have very large negative consequences. It's an act of violence. (Harrouk & Christele, 2021)"

On the other hand, "space" is also very important in architecture. Adrian Forty's *Words and Building: a vocabulary of modern architecture*—a summary statement in the book. He believes that the various interpretations of space concepts in the architectural community at that time can be divided into three categories: 1. The field of architectural design, originating from Semper's The concept of "enclosure" of space; 2. The field of architectural theory, represented by Stijl, emphasizes the continuity and infinite extension of internal and external spaces. 3. A special group in the field of architecture, derived from Schmasov's "extension of the body" theory, which was further developed by Ebeling, who understood space as a "membrane" between people and the world. , a field that acts continuously with physiological sensations (Forty, 2004). Zhu Lei, an architectural scholar, believes that "in general, the understanding from the perspective of art and Neo-Confucianism is more inclined to the subject's inner spiritual experience of space, and thus the term "spatiality" was proposed. To distinguish it from the general material Space: The concept of "enclosure" widely accepted by practicing architects retains more of the material basis of space." He also believes that the spatial concept that breaks the above boundaries of "enclosure" and "continuity" is an organic space that combines the inside and outside of Frank Lloyd Wright, the master of modernist architecture... (Zhu, 2007)

"History of Foreign Modern Architecture" points out that modernist architects basically believe that "architectural space is the protagonist of architecture" (Luo, 2004). In *Space is the machine: a configurational theory of architecture*, British architectural theorist Bill Hillier believes that architectural space is the result of human social and cultural activities (Hillier, 2015); therefore, it is necessary to use spatial intervention as an entry point to study the renovation of old buildings.

Research methods

Determines the guidelines and strategies for the renovated old building

in the design dimension by drawing lines and using software architecture using qualitative research methods. The researcher used the research method of descriptive analysis, which has the following sequence of steps:

1. Research and analyze the relevant theories and projects of old building renovation, and find the rules of space renovation.
2. Comparative analysis exists in remarkably different types of old building renovation projects as a reference.
3. Analogue and digital drawing (2D and 3D).

Results

The aim of this study is to provide an overview of the types of spatial interventions in the renovation of existing old buildings in order to summarize regular patterns and understand how sustainability can be assessed. From a multi-level architectural perspective, old buildings not only have value in material fields such as science and technology. At the same time, it is also of great significance at the spiritual level that is closely related to culture, aesthetics, values, ideology, etc. It is also the carrier of three levels of architectural technology, architectural art and architectural culture. Therefore, recycling old buildings not only preserves their material value, but also circulates their spiritual significance.

On this basis, this article tends to focus on the functional and formal design aspects of architectural space, sampling based on global literature research and more representative and widely recognized projects, and using public design methods that can better reflect the political, economic, and cultural levels of society at various historical stages. Architecture is the main focus, as Alejandro Aravena, Chairman of the Pritzker Architecture Prize Jury, said: Whether for health, political or social reasons, there is a need to build a collective consciousness. Public buildings can reflect the traditional context, cultural connotation, economic status and development level of a city or country (Harrouk & Christele, 2021).

				Housing of type		Assessment criteria			Energy- efficiency measures	
NO	Project		Country	RB	PB	ENV	ECO	SCO	Building envelope	

1	Cité du Grand Parc' (2016)		Portugal	√			√	√	√	√
2	British Museum atrium (2016)		UK		√		√	√		√
3	Havenhuis (2016)		Belgium		√	√	√	√	√	√
4	Glass Pyramid (1989)		France		√	√	√	√	√	√
5	Kolumba Museum (2007)		Germany		√	√	√	√		√
6	Bombay Sapphire Distillery (2014)		UK		√	√	√		√	√
7	Coal Drops Yard (2018)		UK		√	√	√	√	√	
8	Santa Caterina Market (2005)		Spain		√	√	√	√	√	
9	The African contemporary art museum (2017)		Africa		√	√		√		√
10	Brupes Cultural Center (2005)		Netherland		√	√		√		√
11	Changzhou "cotton warehouse city living room (2018)		China		√	√		√		√
RB: Residence building PB:Public building ENV: Environmental ECO:Economic SCO:Social										

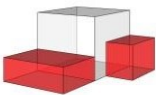
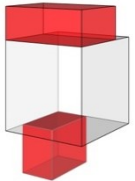
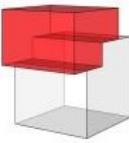
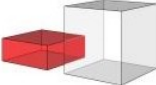
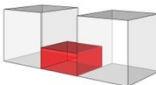
Table 1 Summery of selected research samples

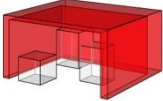
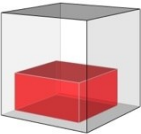
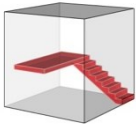
Source: Researcher

After selecting the research goal, according to the analysis of architectural phenomenology, the architectural phenomenology is: under the purpose of living demand, people make it appear on the spot through the deconstruction of material materials. This kind of manifestation process and manifestation itself is architectural space. Architectural space is a concrete practice space that contains interior and exterior, process and result, demand, and presentation. Its space includes four elements: purpose and demand, construction means, element materials, and form presentation. Next, when analyzing the old building reconstruction cases, we will take these four points as a reference. For example, in the case of the renovation of the British Museum building, the purpose was to build a buffer space into the museum and leisure spaces such as shops and coffee shops in order to alleviate the original flow of people and promote economic and social renewal(Foster , 2001) . Net shell steel structure construction method, using new materials such as glass and steel to contrast with the masonry materials of the old building. In the final form, in order to protect the facade of the historical building, an additional atrium is used to connect the form of the surrounding space. The author classifies this type of building renovation as a built-in atrium in a horizontal addition. Considering its impact on the original site, this type of strategy places less demand on the site and does not require more space around the building. At the same time, this type of design has a low impact on the old buildings, which is conducive to the protection of the original buildings.

Through the research, the intervention and symbiosis strategies based on the volume of architectural space are obtained, including 1 external intervention of space; 2 Spatial juxtaposition intervention; 3 Space internal intervention.

IDS/T : Intervention design strategy / technique ISM : Intervention specific measures					
RFS : Requirements for site			RFOB : Requirements for old buildings		
	IDS/T	ISM	RFS	RFOB	Applicable building type
	Horizontal type	Interior to atrium	Lower	Low	It is applicable to historical buildings with courtyards or patios

1		Side addition	higher	moderate	It is applicable to old buildings with abundant surrounding construction sites
	vertical type 	Top layer	Lower	higher	It is generally not applicable to cultural relics buildings and historical protection buildings with high historical value, but mostly used in modern industrial, office, commercial and residential buildings.
		underground space	moderate	Low	Historic buildings and historic blocks
	Super-imposed type 	Occlusal	Lower	higher	Old buildings with good structure and declining function
2	Separate type 	Horizontal separation without mutual influence	higher	Lower	Cultural relics buildings with good status and declining functions, or historical buildings with great preservation value
	Connection type 	Embedded atrium; Connected space	moderate	Low	It is mostly used in large-scale expansion projects on one side of the base

	integrated 	Second roof	Lower	Lower	General and massive reconstruction of existing buildings based on economic factors
3	Implicit 	Internal space transformation	Lower	Lower	For economic reasons, it is mostly used in the transformation of the main structure and outer envelope of historical buildings
	traversal 	The interior space extends to the outside	Low	moderate	It has great damage to the original buildings and is suitable for general old buildings that do not need protection
		Independent space inside	Lower	Lower	It is applicable to large old buildings whose internal functions often change, especially old industrial buildings.

Table 2 Adaptability analysis of spatial intervention methods

Source: Researcher

1 Space external intervention

The intervention strategy will build a new independent structure at the location of the old structure. The main goal is to solve the problem that the old building space cannot meet the use needs of users through the new intervention space. This strategy provides the greatest degree of freedom for the transformation, and can establish an architectural language completely different

from the old building. It should be noted that in addition to the underground addition, the direct result of the addition mode is the increase of the use area and building volume. Therefore, it will also have a certain impact on the original style of the building and the external environmental space of the building. In the historical style reserve with dense historical buildings, it must be applied carefully, and the rigid intervention in the original block structure and building group layout should be minimized in the design.

2 space juxtaposition intervention

Juxtaposition means that two or more objects are arranged in harmony with each other. The juxtaposition of old and new spaces means that on the premise of their independence and integrity, the two spaces do not interfere with each other and complement each other, so as to achieve a symbiotic relationship. In this symbiotic mode, the spaces of the new and old parts do not completely coincide with each other and remain independent of each other. It can completely retain and show the respective characteristics of the new and old parts of the space. It is a mode of showing the new and old spaces at the same time. In the creation of this model, the placement of new space does not succumb to the requirements of historical space, but it needs to consider better realizing the harmonious coexistence with historical space, and it needs to be constrained on the basis of historical environment to realize complementarity and equality in space-time relations.

The intervention of the volume of space is to juxtapose the new and old architectural spaces, so that the two spaces are independent of each other but echo each other. This intervention mode can be divided into different intervention modes according to the different intervention relationship between new space and old buildings, including separation Intervention, connection Intervention and integration Intervention.

3 space internal intervention

The internal and external walls of such old buildings that are usually reconstructed are generally protected and more or less preserved. Change and protection are not incompatible, as unreserved change is actually destruction (Schulz, N.1965). This strategy pursues the protection and restoration of old buildings, but it can still change the space of old buildings and is conducive to the use of the original structure for contemporary purposes. It can be said that

the most important architectural strategy of internal implantation is the internal space or available space of existing buildings. Internal intervention strategies are usually strongly influenced by the existing structure; In addition to paying attention to the internal space and external structure, the early planning of buildings, heritage value and urban environment may have an impact on the transformation decision-making.

The volume of the internal intervening space is to place the new building space in the old building space and intervene into the other party as a whole, so as to change the functional layout of the original building from the inside. The new space plays a role in assisting and improving the quality of the space. Space internal intervention is divided into implicit intervention, pass through intervention and device intervention.

In order to better use it in practical cases, how to select the right strategy from the 9 strategies will depend on the information of the site, the type of old buildings and the function of new buildings.

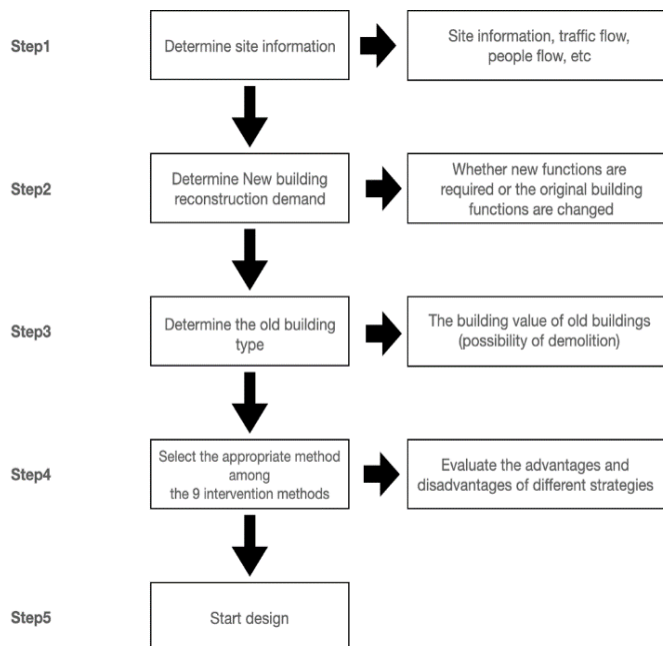

Figure 1 Flow chart of strategies selection

Source: Researcher

According to the above steps, the No. 28 building of the large workshop of Nanjing No. 2 Machine Tool Plant (No. NJ0039 of the historical building) was reconstructed. The project is located at No. 66, Lingjiao City, Laifeng Street, Qinhuai District, Nanjing City, China. It is a historical area determined by the Nanjing Industrial Heritage Protection Plan. The intervention object of this project was a factory built in the 1950s, which is an important architectural relic of Nanjing machinery manufacturing industry in the early days of the founding of the People's Republic of China. Formerly a comprehensive workshop, it is one of three single-storey large-span workshops. The old building is of brick-concrete structure, with an area of about 1749 m². It is observed that the architectural appearance basically retains the original style and features, and the current situation is well preserved.

Figure 2 Site status

Source: NCDC

According to the environment of the above-mentioned renovation project, it can be known. On the one hand, the old building is in the historical district and cannot expand outwards, so it is less dependent on the site. On the other hand, in order not to destroy the original structure and interior of the old building, while retaining the special style of the old building as an old factory, installation-type intervention with less impact on the old building was chosen during the renovation.

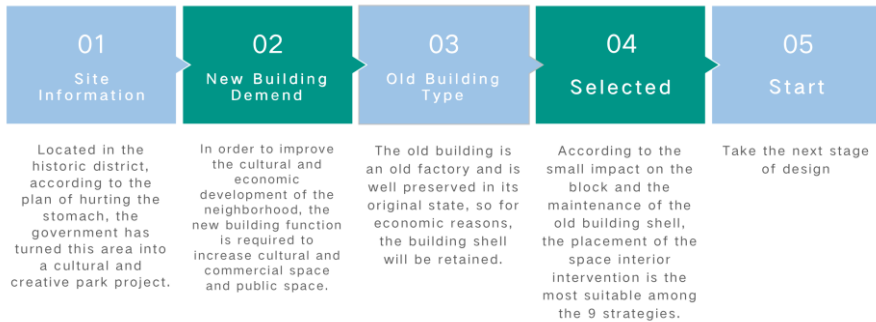

Figure 3 Design process display

Source: Researcher

Installation-type intervention mainly refers to the intervention of related stairs, ramps and other experiential devices. The requirement for superimposed intervention of experiential devices is to minimize the impact on old buildings, form reversible interventions, and protect the original state of historical buildings as much as possible. The premise. Through the placement of experiential devices, people are guided to experience the authentic historical space more realistically. Through the superimposition and placement of paths, the original static architectural historical information can be dynamically transmitted through the space, and through the addition of new spaces, enhance people's perception, thereby revitalizing the space. Through the design strategy of "inserting new installations", a complete new form of independent installation space is built inside the main factory building to accommodate two main functions.

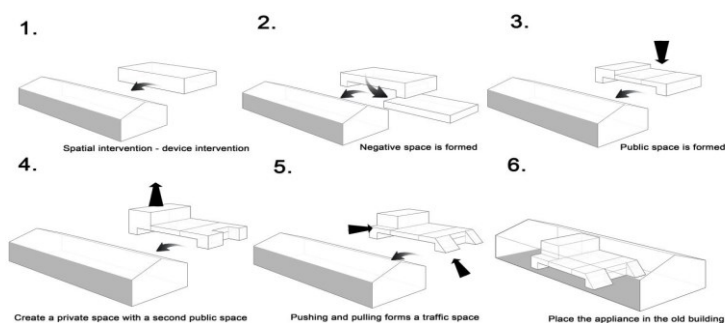

Figure 3 Internal space intervention

Source: Researcher

Due to the creation of the "interior within the interior" space of the "house within a house", everyone can experience a "gentle exterior" in the "inside" of the factory building. The public space left blank at both ends is a flexible space for users and a transitional space between indoors and outdoors .

Figure 4 section

Source: Researcher

This kind of integration of the whole device into the interior of the space. Firstly, it effectively solves the problem of differences between the large-scale interior space of the factory building and the small-scale space of shops and leisure; secondly, it controls the cost and creates an attractive new space. Finally, the original factory building was thin and energy-consuming, and this method economically and effectively achieves the environmental comfort of the new space.

Conclusion

This study has identified 9 intervention design strategies for the renovation of old buildings. And elaborate on the intervention objects, intervention elements, intervention types and methods in detail.

After the field investigation of 11 cases or the research and analysis of literature, the specific results are analyzed. The design methods for external space intervention include: (1) horizontal type (2) vertical type (3) superimposed type; For the way of spatial juxtaposition intervention, the design methods include: (1) separation type (2) connection type (3) integration type; For the way of space internal intervention, the design methods include: (1) implicit (2) traversal (3) device.

Finally, this study completes the construction of the old building design system. So that later designers can more intuitively choose appropriate strategies through the research results of the paper and improve the efficiency of building renovation. At the same time, the renovation of the building project will also give the old building a new luster, provide new functions, revitalize the surrounding neighborhoods, and meet the development interests of the public and private sectors.

Acknowledgements

The researcher would like to thank for the wide support of Suan Sunandha Rajabhat University and the Faculty of Fine and Applied Arts. Thank you to all teachers for their assistance, Asst. Prof. Dr. Akapong Inkuer, Asst. Prof. Dr. Chanoknart Mayuso. Prof. Dr. Pisit Puntien, Assoc. Prof. Dr. Rosjana Chantrasa and those involved in this research. For help. At the same time, thank you Miss Kanyanee Phuangsuwa and others that provides good support.

References

- Hillier, B. (2015). space is the machine: a configurational theory of architecture. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Giedion, S. (2009). Space, time and architecture: the growth of a new tradition. Harvard University Press.
- Harrouk, Christele. (2021). [Anne Lacaton and Jean-Philippe Vassal Receive the 2021 Pritzker Architecture Prize] 16 March 2021.
- Forty, A. (2004). Words and Buildings --a vocabulary of modern architecture. Thams & Hudson.
- Zhu, L. (2007). Elements and mechanisms - Research on architectural space and teaching from the perspective of design operation. Southeast University.
- Luo, X. (2004). History of Foreign Modern Architecture. Beijing: China Construction Industry Press.
- Foster, N. (2001). Norman Foster and the British museum. Prestel.

โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

Development of Psychology Program to Enhance life Skills
Based on the Sufficiency Economy Philosophy for lowers
Secondary Students in Muang District, Nakhon sawan

มงคล ศัยยกุล¹

Mongkol Saiyakul

(วันที่ส่งบทความ: 16 สิงหาคม 2566, วันที่แก้ไขบทความ: 27 กันยายน 2566, วันที่ตอบรับบทความ: 8 กันยายน 2566)

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อพัฒนาโปรแกรมทางจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมทางจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (จิระประวัตินครสวรรค์) ที่มีคะแนนทักษะชีวิตต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมา และสนใจในการเข้าร่วมโปรแกรมทางจิตวิทยา จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเชื่อมั่น 0.713 โปรแกรมทางจิตวิทยา มีระยะเวลา 2 วัน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และทดสอบค่าที ผลการศึกษาพบว่า ผลศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นของการเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนมีปัญหาด้านความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และความรู้คู่คุณธรรม ผลการพัฒนาโปรแกรมทางจิตวิทยา ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเริ่มต้น ขั้นดำเนินการ และขั้นสรุป

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาจิตวิทยาการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล mongkol0815320242@gmail.com

Assistant Professor, Lecturer in Guidance Psychology Science, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: mongkol0815320242@gmail.com

ผลการใช้โปรแกรมทางจิตวิทยา พบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรมทางจิตวิทยานักเรียนมีทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

คำสำคัญ: โปรแกรมทางจิตวิทยา, ทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

Abstract

The purposes of this study were 1) to investigate problems and essential needs to enhance the life skills of the secondary students based on philosophy of sufficiency economy, 2) to develop the psychology program for the secondary students and 3) to examine the effectiveness of the psychology program for the secondary students. The participants were 40 students at 3th level of secondary grade, who studied in the first semester, academic year 2019, in Suankularb Wittayalai (Jiraprawat) Nakhon Sawan School with life skills scores lower than the 25th percentile and voluntarily participating in the psychological program of 40 people. The research instruments were a questionnaire used to evaluate the students' life skills based on sufficiency economy philosophy with reliability 0.7136 and the psychology program lasts for 2 days. Data were analyzed using mean dependent t-test. Research results were found as follows;

1) Considering the principles of sufficiency economy, it was found that the students had the problem with reasonableness, self-immunity, knowledge, along with virtue. 2) The results of developing a psychological program consisted of three stages which were introduction, process and conclusion. 3) After program completion, it was found that the students' life skills based on philosophy economic sufficiency were improved with a significance level of 0.05.

Keywords: Psychology Program, Life Skills Based on the Sufficiency Economy Philosophy, Lowers Secondary Students

บทนำ

การการณ์เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ของระบบทุนนิยม ได้สร้างการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างมหาศาล โดยแต่ละประเทศต่างต้องการมุ่งสู่ความเป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการแพร่ของกระแสวัฒนธรรมตะวันตกหรือระบบบริโภคนิยมซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้านในสังคมไทย ประเทศไทยจึงได้มีการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศ ได้มีการอัญเชิญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (The Sufficiency Economy Philosophy) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของประเทศไทย ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรและระดับประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 14)

นอกจากนี้ สภาพสังคมในทศวรรษใหม่ได้ส่งผลกระทบต่อเด็กในวัยเรียนทั้งการดำเนินชีวิตท่ามกลางกระแสเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง และปัญหาพฤติกรรม เช่น ติดสารเสพติด การใช้ความรุนแรง การปรับตัว สุขภาพจิต และเพศสัมพันธ์ เป็นต้น โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนที่มีทักษะชีวิตต่ำ เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว อาจเป็นคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีปัญหาทางอารมณ์และจิตใจ และมีความขัดแย้งในชีวิตได้ง่าย จึงต้องพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิตที่เข้มแข็ง อันจะเป็นภูมิคุ้มกันให้รอดพ้นอันตรายต่างๆ ในชีวิตได้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2554: 1)

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) (1994: 1) กล่าวว่า ทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่บุคคลจำเป็นต้องมีอย่างยิ่งเพื่อเผชิญกับความท้าทายต่างๆ ในชีวิตให้ได้รับความสำเร็จต่อไป สอดคล้องกับ เนลสัน โจนส์ (Nelson-Jones, 1997: 7) ได้กล่าวถึง ทักษะชีวิตว่าเป็นทักษะในการช่วยเหลือตนเอง (Self-Helping skills) หรือเป็นความสามารถของบุคคลในการจัดการชีวิตของตนเองในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และดังที่สกล วรเจริญศรี (2550: 23) ได้กล่าวว่า ทักษะชีวิตเป็นทักษะหนึ่งที่มีจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตในสังคมที่สลับซับซ้อนในปัจจุบัน และยังช่วยการเสริมสร้างชีวิตในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านส่วนตัว ครอบครัว สังคม และกลุ่มเพื่อน อาจกล่าวได้ว่า เด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิต (Life Skills) ที่จำเป็นจะทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมและรองรับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันนั่นเอง ดังนั้น การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเป้าหมายหลัก คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี รวมทั้งความรู้คู่คุณธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนให้สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ และจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเสริมสร้างการดำเนินชีวิตให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อมุ่งหวังให้นักเรียนสามารถจัดการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ที่เผชิญได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตเพื่อการดำรงตนในสังคมอย่างปกติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังต่อไปนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับทักษะชีวิต

1.1 ความหมายของทักษะชีวิต

แม็คเวล (Maxwell, 1981: 8) ให้ความหมายว่า ทักษะชีวิตเป็นความสามารถของบุคคลในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิต

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2541: 1) ให้ความหมายว่า ทักษะชีวิตเป็นความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหารอบๆ ตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และการเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม

สกล วรเจริญศรี (2550: 23) ให้ความหมายว่า ทักษะชีวิตเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่า ทักษะชีวิต (Life Skills) หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการจัดการหรือแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิต

การพัฒนาทักษะชีวิตมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ และการเจริญเติบโตของเด็กและเยาวชน จำเป็นต้องเข้าใจทฤษฎีพัฒนาการเด็กและวัยรุ่น

(Child and Adolescent Development Theory) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในด้านความคิด สังคม และร่างกายจากระยะเด็กสู่ระยะวัยรุ่นเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะด้านร่างกาย (Biological Changes) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากวัยรุ่นสู่วัยเจริญพันธุ์ จึงทำให้เกิดความวิตกกังวลและสับสน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาต่างๆ (Eccles, 1999: 30-44) สอดคล้องกับแนวคิดของอีริก เอช. อีริกสัน (Erik H. Erikson) ในขั้นที่ 5 ซึ่งเป็นวัยที่พบวิกฤติในการค้นหาตัวตนของตัวเอง และรู้สึกสับสนในบทบาทและเริ่มห่างเหินจากบ้านหรือครอบครัวและจะใช้เวลามากขึ้นกับกลุ่มเพื่อน โรงเรียน และกลุ่มชุมชน ในช่วงวัยนี้เป็นช่วงสำคัญช่วงหนึ่งของชีวิต ดังนั้น การเข้าใจพัฒนาการเหล่านี้จะช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีในผู้ใหญ่ต่อไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 ความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

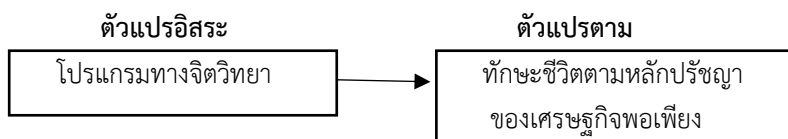
สุเมธ ตันติเวชกุล (2549) ได้กล่าวถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของทุกกลุ่มคนในการพึ่งตนเอง และช่วยให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง ต่อสู้ชีวิตและมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่จนสำเร็จ

เกษม วัฒนชัย (2551: 164-165) ได้กล่าวถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตต้องมีความรอบรู้ที่เหมาะสม มีความเข้มแข็ง อดทน มีความเพียร มีสติปัญญา และมีความรอบคอบ

สมพร เทพสิทธา (2550) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประชาชนได้ทุกกลุ่ม และในทุกเรื่อง หากคนในสังคมโดยเฉพาะเยาวชนไทยสามารถ ปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้จะทำให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และจะนำไปสู่การนำพาประเทศให้รอดพ้นจากวิกฤติต่าง ๆ ได้

สรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรากฐานสำคัญของคนทุกกลุ่มในสังคมให้สามารถพึ่งตนเองได้ ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง มีความเข้มแข็ง อดทน มีสติปัญญา โดยเฉพาะเยาวชนหากปฏิบัติได้เติบโตก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ มีอนาคตที่ดี และสามารถอดพ้นจากวิกฤติต่าง ๆ ในชีวิตได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยดำเนินการวิจัยแบบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว (One Group Pretest-Posttest Design) มีการทดสอบก่อนหลังการทดลอง (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543: 60)

กลุ่มทดลอง	ก่อนทดลอง (Pretest)	ทดลอง (Treatment)	หลังทดลอง (Posttest)
RE	T ₁	T ₂	X

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

- 1. ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (จิระประวัติ) นครสวรรค์ จำนวน 108 คน
- 2. กลุ่มตัวอย่าง
  - 2.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (จิระประวัติ) นครสวรรค์ ที่มีคะแนนทักษะชีวิตต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมา จำนวน 81 คน และสมัครใจในการเข้าร่วมโปรแกรมทางจิตวิทยา จำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1. แบบวัดทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ท 5 ระดับ โดยผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 จำนวน 33 ข้อ และมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.20 ถึง 0.49 ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทั้งฉบับ เท่ากับ 0.71
- 2. โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเริ่มต้นขั้นดำเนินการ และขั้นสรุป โดยเนื้อหา ดังนี้ ความมีเหตุมีผล พอประมาณ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งมีระยะเวลา 2 วัน ๆ ละ 7-8 ชั่วโมง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1. ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีคะแนนทักษะชีวิตหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมา จำนวน 81 คน จากนั้นสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโปรแกรมทางจิตวิทยาเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน

2. ผู้วิจัยดำเนินการทดลอง โดยใช้โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีระยะเวลา 2 วัน วันละ 7-8 ชั่วโมง ภายหลังจากสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยให้กลุ่มทดลองทำแบบวัดทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนการทดลอง (Pretest) และหลังการทดลอง (Posttest)

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวัดทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมทางจิตวิทยา โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของผลการวัดทักษะชีวิต ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้ Dependent sample t-test

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาศาภาพปัญหาและความจำเป็นในการเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยการสอบถามกับผู้บริหาร 2 ท่าน อาจารย์ผู้สอน 5 ท่าน อาจารย์ที่ปรึกษา 3 ท่าน ผู้ปกครอง 10 ท่าน และนักเรียน 16 คน ร่วมกับการสัมภาษณ์กับนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา 10 คน ของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (จิระประวัติ) นครสวรรค์ พบว่า นักเรียนมีปัญหาพฤติกรรมดังนี้

ปัญหาด้านความมีเหตุผล คือนักเรียนขาดการคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมา ดังคำกล่าวของผู้บริหารท่านหนึ่งที่ว่า “นักเรียนยังไม่มีทักษะการคิดที่ดีพอ สืบเนื่องจากการทำกิจกรรมสำคัญของโรงเรียน ไม่พิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบต่องานที่ได้รับมอบหมายจากครู อาจารย์ผู้สอนท่านหนึ่งกล่าวว่า “เมื่อมอบหมายงานให้นักเรียนทำในห้อง นักเรียนจะไม่ค่อยพิจารณาโจทย์ให้รอบคอบ แต่จะทำได้ด้วยความรวดเร็ว ทำให้ผิดพลาด” อาจารย์ที่ปรึกษาท่านหนึ่งกล่าวว่า “นักเรียนคิดวิเคราะห์ไม่ได้ และไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้น” และผู้ปกครองท่านหนึ่งกล่าวว่า “ลูกของตนเองมีนิสัยใจร้อน หุนหันพลันแล่น นึกจะทำอะไรก็ทำไม่ค่อยคิดให้รอบคอบ” เป็นต้น

ปัญหาด้านความพอประมาณ คือนักเรียนมีนิสัยใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่ นิยมกับวัตถุสิ่งของของเครื่องใช้ที่ไม่จำเป็น ดังคำกล่าวของอาจารย์ที่ปรึกษาท่านหนึ่งที่ว่า “จากการสังเกตและพูดคุยกับนักเรียนในชั้น พบว่านักเรียนชอบนำเงินไปซื้อสิ่งของเครื่องใช้ใหม่ๆ มาวดกัน เช่น เสื้อผ้า รองเท้า เป็นต้น หรือนักเรียนบางคนก็เปลี่ยนโทรศัพท์มือถือค่อนข้างบ่อย ทั้ง ๆ ที่เครื่องเก่าก็ยังพอใช้งานได้” และนักเรียนท่านหนึ่งกล่าวว่า “ขณะนี้โทรศัพท์แต่ละเครื่องรุ่นใหม่ ๆ มีเวอร์ชันใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ และทำให้สามารถเลือกเล่นได้ตามใจต้องการ เห็นเพื่อนมีก็

อยากมีบ้าง” และผู้ปกครองท่านหนึ่งกล่าวว่า “อยากให้นักเรียนทุกคนรู้จักใช้เงิน และเห็นคุณค่าของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ใช้ให้คุ้มค่า และถ้าจะเปลี่ยนต้องชำรุดหรือใช้งานไม่ได้จริง ๆ” เป็นต้น

ปัญหาด้านภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือนักเรียนยังไม่รู้จักวางแผนชีวิต ขาดทักษะในการทำให้น้องรอดพ้นอันตรายจากสถานการณ์เสี่ยง ดังคำกล่าวของผู้บริหารท่านหนึ่งที่ว่า “นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เตรียมความพร้อมสำหรับอนาคตของตนเอง เพราะเคยสอบถามนักเรียนว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาจากที่นี่แล้วจะไปศึกษาต่อที่ไหน ซึ่งส่วนใหญ่ตอบว่ายังไม่รู้” อาจารย์ผู้สอนท่านหนึ่งกล่าวว่า “ในคาบเรียนเคยให้นักเรียนเขียนถึงสิ่งที่อยากทำในอนาคต ปรากฏว่านักเรียนไม่รู้จะเขียนอะไร เพราะอนาคตยังไม่แน่นอนว่าจะทำอะไรต่อไป” อาจารย์ที่ปรึกษาท่านหนึ่งกล่าวว่า “นักเรียนชอบใช้ชีวิตอิสระ ตามใจตนเอง เมื่อเจอปัญหาแก้ไขไม่เป็น และรอคอยการช่วยเหลือจากผู้อื่น” และนักเรียนท่านหนึ่งที่ว่า “คิดว่า ถ้าตนเองต้องอยู่ในสถานการณ์วิกฤต ก็ยังไม่รู้ว่าจะทำอะไรรอดด้วยวิธีการใด” เป็นต้น

ปัญหาด้านความรู้คู่คุณธรรม คือนักเรียนยังไม่ค่อยสนใจเรียนเท่าที่ควร และไม่ชอบหาความรู้เพิ่มเติม และไม่เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ดังคำกล่าวของอาจารย์ผู้สอนท่านหนึ่งที่ว่า “นักเรียนไม่ค่อยชอบอ่านหนังสือ ไม่ชอบเข้าห้องสมุดเพื่อค้นหาความรู้เพิ่มเติม” อาจารย์ที่ปรึกษาท่านหนึ่งกล่าวว่า “นักเรียนไม่ชอบปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน ดื้อรั้น และไม่ค่อยเชื่อฟังอาจารย์เวลาอบรมสั่งสอน” และผู้ปกครองท่านหนึ่งกล่าวว่า “อยากให้นักเรียนทุกคนตั้งใจเรียน และเป็นคนดี ไม่เลียดพ่อแม่” และผู้บริหารท่านหนึ่งกล่าวว่า “ถ้านักเรียนทุกคนมีวิชาความรู้ มีสติปัญญา และเป็นคนดี ชื่อสัตย์สุจริต สังคมและประเทศชาติก็จะเจริญก้าวหน้า และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ถ้านักเรียนขาดความรับผิดชอบต่อการเรียนของตน และมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในด้านต่างๆ สังคมและประเทศชาติก็จะเสื่อมลง”

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยหาค่าความสอดคล้อง (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบพิจารณาความถูกต้อง และความเหมาะสมของเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค วิธีการ วัตถุประสงค์ และการประเมินผล พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าระหว่าง 0.60-1.00

3. ผลการใช้โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมทางจิตวิทยา

	N	$\bar{X}$	S.D	DF	T	P
ก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมจิตวิทยา	40	123.73	3.13	39	-23.35	.00*
หลังการเข้าร่วมโปรแกรมจิตวิทยา	40	140.60	2.87	39		

*P<0.5

ผลการวิเคราะห์จากตาราง 1 พบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรมทางจิตวิทยานักเรียนมีทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ($t=23.35, p\text{-value}=.00$)

อภิปรายผล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นของการเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยการสอบถามกับผู้บริหาร 2 ท่าน อาจารย์ผู้สอน 5 ท่าน อาจารย์ที่ปรึกษา 3 ท่าน ผู้ปกครอง 10 ท่าน และนักเรียน 16 คน ร่วมกับการสัมภาษณ์กับนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา 10 คน พบว่า นักเรียนมีปัญหาพฤติกรรมดังนี้ 1) ความมีเหตุผล พบว่า นักเรียนขาดการคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมา 2) ความพอประมาณ พบว่า นักเรียนมีนิสัยใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่ นิยมกับวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่จำเป็น 3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พบว่า นักเรียนยังไม่รู้จักวางแผนชีวิต ขาดทักษะในการทำให้ตนเองรอดพ้นอันตรายจากสถานการณ์เสี่ยงต่างๆ และ 4) ความรู้คู่คุณธรรม พบว่า นักเรียนยังไม่ค่อยสนใจเรียนเท่าที่ควร และไม่ชอบหาความรู้เพิ่มเติม และไม่เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระศรีรัตน สิริธโน (2560: 140) ที่ได้สอบถามและสัมภาษณ์ผู้บริหาร อาจารย์ ผู้ปกครอง และนักศึกษา ซึ่งพบว่า สภาพปัญหาของนักศึกษาอาชีวศึกษาและมีความจำเป็นต้องพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านความมีเหตุผล ความพอประมาณ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และความรู้คู่คุณธรรม

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ค่าความสอดคล้อง (IOC) โดยการพิจารณาความถูกต้อง และความเหมาะสมของเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค วิธีการ วัตถุประสงค์ และการประเมินผลของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน

มีค่าระหว่าง 0.60-1.00 แสดงว่า โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปใช้เสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ได้

โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์นี้ มีลักษณะของการเป็นการฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเริ่มต้น ขั้นดำเนินการ และขั้นสรุป โดยเนื้อหา ดังนี้ ความมีเหตุผล พอประมาณ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งมีระยะเวลา 2 วัน ๆ ละ 7-8 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการสร้างโปรแกรมจิตวิทยานี้ตามแนวคิดของเนลสัน โจนส์ (Nelson Jones. 1992) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเริ่มต้น (Initial Stage) ขั้นดำเนินการ (Working Stage) และขั้นสรุป (Ending Stage) ตลอดจนนำหลักการและเทคนิคด้านจิตวิทยามาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ให้เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

3. ผลการใช้โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจุดเด่นเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านของความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาหลักของนักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนมีความรู้ และมีทักษะสามารถในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้มากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้จัดลำดับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโปรแกรมจิตวิทยานี้เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งมีความเหมาะสมในการช่วยเหลือและป้องกันปัญหาการพัฒนาทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ ของนักเรียนวัยรุ่นได้ (Botvin. 2006: 1) ทั้งยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามข้อสงสัยได้ตลอดเวลา และจากการที่ผู้วิจัยสังเกตขณะดำเนินการทดลอง พบว่า นักเรียนมีความสนใจ และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม มีการยอมรับภายในกลุ่ม และมีการแสดงออกอย่างเปิดเผยเมื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำใบงาน การชมวิดิทัศน์ การเล่นเกมส์ การวิเคราะห์กรณีศึกษา และการอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น

ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า นักเรียนมีทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 แบบวัดทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเครื่องมือในการวัดทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์สามารถนำไปใช้กับนักเรียนมัธยมศึกษาปีอื่นๆ

1.2 โปรแกรมทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ที่จะนำโปรแกรมนี้ไปใช้ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการให้คำปรึกษาหรือจิตวิทยาการแนะแนว และต้องได้รับการฝึกปฏิบัติมาเป็นอย่างดีก่อนที่จะนำไปใช้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับกลุ่มประชากรอื่นๆ ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย นักศึกษาอาชีวศึกษา หรือนักศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาระยะยาว หลังจากการเสร็จสิ้นการทดลองไปแล้ว เพื่อดูว่าทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการพัฒนาไปแล้ว ยังคงอยู่กับนักเรียนมากน้อยเพียงใด

2.3 ควรใช้เทคนิคทางจิตวิทยาด้านอื่น ๆ เช่น การให้คำปรึกษากลุ่ม การแนะแนวกลุ่ม หรือกิจกรรมกลุ่มในการเสริมสร้างทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2541). *คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์*.

(พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

เกษม วัฒนชัย. (2551). *เส้นทางสู่ความพอเพียง*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.

สำนักงานการและมาตรฐานการศึกษา. (2554). *การพัฒนาทักษะชีวิตในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

พระศรีรัตน์ สิริตโน. (2560). *การพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยอาชีวศึกษา*. ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาโท (พุทธบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 8).

กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สกล วรเจริญศรี. (2550). *การศึกษาทักษะชีวิตและการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น*. ปรินซ์ตันพอนท์ กศ.ด. (จิตวิทยาการให้คำปรึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมพร เทพสิทธิ์. (2550). *การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์. สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- Botvin, Gilbert J. (2006). *Life Skills Training: Promoting Health and Personal Development*. Princeton Health Press.
- Eccle, J. (1999, Fall). "The Development of Children Ages 6 to 14," *The Future of Children*. 9(2): 30-34.
- Maxwell, Robert. (1981). *Life After School: A Social Skills Curriculum*. New York: Pergamon International Library.
- Nelson-Jones, Richard. (1992). *Group Leadership: A Training Approach*. California: Brook/Cole. World Health Organization. (1994). *Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools*. Geneva: WHO.

ปัญหาการตีความพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา
พ.ศ. 2560 : ศึกษากรณีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา
The Problem on Law Interpretation of Act Prohibiting The
Charging of Excessive Interest Rates, B.E. 2560: The Case
Study of the Penalty of Excessive Interest Rates

อตนัย สายรัตน์¹ อัจฉรา เลิศพรประสพโชค²
ธรรมศักดิ์ เสนามิตร³ และเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์⁴

Attanai Sairat Achara lertpronsopchok
Thammasak sanamitr and Kriengkrai Charoenthanavat

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เกี่ยวกับพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ตราขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่บังคับใช้มานานกว่า 85 ปี การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดเป็นการกระทำของผู้ให้กู้ที่เป็นการเอารัดเอาเปรียบผู้กู้ จนนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในสังคมและกระทบต่อความมั่นคงของประชาชนและรัฐ ปัญหาดังกล่าวยังคงมีอยู่และขยายวงกว้าง กฎหมายที่แก้ไขใหม่ กำหนดลักษณะของดอกเบี้ยและประโยชน์อย่างอื่นให้มีขอบเขตกว้างขึ้น มีบทกำหนดโทษที่หนักขึ้นกว่าเดิมเท่านี้ การตีความพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ของศาลฎีกาที่ผ่านมาพบว่าตีความกฎหมายที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักกฎหมายแพ่งและอาญา ศาลฎีกาจึงต้องตีความกฎหมายในประเด็นต่าง ๆ ใหม่ คือ (1) การกู้ยืมเงินที่ตกลงให้คิดดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ต่อกฎหมาย ตกเป็นโมฆะ ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย (2) ผู้ร่วมกระทำความผิดกับผู้ให้กู้ต้องรับผิดชอบในฐานะตัวการร่วม (3) ต้นเงินเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด ผู้ให้กู้ไม่มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระต้นเงิน ให้รับและตกเป็นของแผ่นดิน ลูกหนี้ต้องชดใช้ต้นเงิน

¹ ดร. ประจำสาขา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น attanai.sa@spu.ac.th

Dr. of Faculty of Law. Sripatum University Khon Kaen Campus E-mail: attanai.sa@spu.ac.th

² ดร. นักวิชาการอิสระ acharalert29@gmail.com

Independent Scholar E-mail: acharalert29@gmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น thamse@kku.ac.th

Assistant Professor Dr. International College Khon Kaen University. E-mail: thamse@kku.ac.th

⁴ ศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย tham38@hotmail.com Professor

Dr., Faculty of Law, Chulalongkorn University. E-mail: tham38@hotmail.com

ให้แก่รัฐ (4) ผู้กู้เป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิด รัฐจึงต้องกำหนดมาตรการทางแพ่ง เพื่อยุยวยาความเสียหายให้แก่ลูกหนี้ผู้กู้

คำสำคัญ: กู้ยืมเงิน ดอกเบี้ยเกินอัตรา เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

Abstract

This academic journal is concerned with Act Prohibiting The Charging of Excessive Interest Rates, B.E. 2560, was established in 2017 to improve upon its predecessor, the original, 85-year-old law. The charging of excessive interest rates is the illegal action of debtee by taking advantage of the debtor, leading to various problems in society and ultimately affecting the security of the people and the state. Yet, the usury rates problems in Thailand still remain and continue to worsen in every province. The Act Prohibiting The Charging of Excessive Interest Rates, B.E. 2560 law expands categories/types of interest and non-interest benefits as well as raises both civil and criminal penalties. The Supreme Court, in the past and present days, found the law to run afoul with civil and criminal laws principles. The author of this article, therefore, respectfully suggest the Court to consider interpreting the law in accordance with these factors: (1) Any loan agreement stipulating excessive rates that violate usury law is void; (2) A debtee, in cooperation with the debtor, (knowingly?) engaging in criminal offences is an accomplice and shall face the same degree of punishment as the debtor; (3) Principal is an asset/property used or involved in the commission of a crime and is inaccessible to the debtor. Such asset/property shall fall into state possession. The debtee has a civil liability to recompense the principal received from the debtor to the state; (4) The state shall indemnify the borrower who considered a victim suffered from the wrongful act committed by the loan lender.

Keywords: Loan, Excessive Interest Rates, Charging of Excessive Interest

บทนำ

นับแต่ระยะเวลาที่ทุกประเทศทั่วโลกต้องเผชิญและได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโรคติดต่อโควิด-19 ต่อเนื่องมาถึงการเกิดขึ้นของสงครามในประเทศยูเครนจากการรุกรานของสหพันธรัฐรัสเซีย การเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์จากการเกิดระเบียบโลกใหม่ (new world order) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทั่วโลกที่มีส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลงและราคาลงงานที่พุ่งสูงขึ้นต่างเป็นปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลและประชาชนของทุกประเทศทั่วโลกประสบกับปัญหาสถานะเศรษฐกิจตกต่ำทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค สำหรับประเทศไทยนั้น เมื่อประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับรากหญ้าไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนระยะสั้นของภาครัฐได้โดยง่าย ทำให้ต้องหันไปพึ่งพาเงินนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ทำให้ประชาชนที่ยากจนอยู่แล้วได้รับความเดือดร้อนและยากจนเพิ่มขึ้นไปอีก เพราะการเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูงดังกล่าวเป็นกับดักหนี้ครัวเรือนที่ประชาชนยากที่จะหลุดพ้นได้โดยง่าย หนี้เงินกู้และดอกเบี้ยจึงกลายเป็นต้นเหตุของการทวงหนี้โดยละเมิดกฎหมายไม่ว่าด้วยข้ออ้างว่าจะใช้กำลังประทุษร้ายหรือใช้กำลังประทุษร้ายแก่กายหรือจิตใจของลูกหนี้ ประจานลูกหนี้ต่อบุคคลอื่นเพื่อให้ลูกหนี้ได้รับความอับอายในที่ทำงานหรือสังคม บีบคั้นบังคับให้ลูกหนี้กลัวจนต้องยอมจำนนและหาเงินมาชำระหนี้ ซึ่งมีข้อเท็จจริงปรากฏเป็นข่าว เช่น กรณีเมื่อเดือนสิงหาคม 2565 ที่เจ้าพนักงานตำรวจพบว่าแก๊ง “เจเจ” หรือ “แก๊ง Gajjin” ปลอ่ยหนี้เงินกู้ได้นำกวาช้างหยอดกุญแจประตูบ้านจนทำให้ลูกหนี้และบุตรต้องติดอยู่ในบ้านนานกว่า 4 วัน คดีนี้เจ้าหน้าที่สามารถควบคุมตัวผู้กระทำความผิดได้กว่า 28 คน โดยพบว่ามีเงินทุนหมุนเวียนในบัญชีกว่า 10 ล้านบาทต่อเดือน

ข้อเท็จจริงข้างต้นเป็นเพียงคดีตัวอย่างที่เกิดขึ้นรายวันในสังคมไทย แต่ได้แสดงให้เห็นเป็นประจักษ์แล้วว่า การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นส่งผลทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบขึ้นในสังคม ทำให้ผู้กู้ซึ่งเป็นผู้ด้อยฐานะในทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้วต้องถูกบีบคั้นบังคับจากเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ที่แสวงหาประโยชน์จากผู้กู้โดยอาศัยความจำเป็นทางการเงิน ความยากจนและความสามารถในการเข้าถึงซึ่งแหล่งเงินทุนระยะสั้นของรัฐรวมถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่จะปกป้องสิทธิของตนของผู้กู้ ทำให้แทบทุกกรณีไม่อาจนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษทางอาญาตามกฎหมายดังกล่าวได้อย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อนย่อมกระทบกระเทือนต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมและสันถวไมตรีความมั่นคงของรัฐ อย่างไรก็ตาม การที่เรียกว่าการปลอ่ยกู้และทวงหนี้โหดซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยพยายามเข้าไปแก้ปัญหาด้วยการกำหนดมาตรการให้ความช่วยเหลือด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เพิ่มช่องทางให้ประชาชนในระดับรากหญ้าเข้าถึงแหล่งเงินทุนระยะสั้นได้ง่ายและรวดเร็วมากขึ้นผ่านสถาบันการเงินของรัฐ แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้ ในทางตรงกันข้าม ปัญหาดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นและกระจายตัวอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ และกลายเป็นปัญหาในระดับครอบครัวที่ส่งผลกระทบจนเป็นปัญหาระดับชาติ เช่น ปัญหาการเงินของครอบครัวที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัว โอกาสทาง

การศึกษาของบุตรหลานลดลง ซึ่งทำให้เกิดความเครียดจนลูกหนี้อาจตัดสินใจก่ออาชญากรรม ด้วยการออกตระเวนลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ทุจริตต่อหน้าที่ ก่อเหตุฆาตกรรม หรือยุ่งเกี่ยวกับเสพยาเสพติด เพื่อนำเงินที่ได้มาแก้ปัญหาหนี้ในระบบซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมในด้านเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงของรัฐในที่สุด (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ และ นิธมน รัตนะรัต, 2561)

เมื่อพิจารณาถึงมาตรการทางด้านกฎหมายที่มีอยู่เพื่อการป้องกันการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พบว่าเดิมพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 โดยเฉพาะในความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ซึ่งมาตรา 3 ที่บัญญัติว่า “บุคคลใด (ก) ให้บุคคลอื่นยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้... ท่านว่าบุคคลนั้นมีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ก่อนที่กฎหมายดังกล่าวถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 สะท้อนให้เห็นว่า การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานกว่า 90 ปีแล้ว กฎหมายที่ตราขึ้นใหม่เพียงแต่แก้ไขปรับปรุงโดยกำหนดลักษณะหรือประเภทของดอกเบี้ยและประโยชน์อย่างอื่นที่ไม่ใช่ดอกเบี้ยให้มิชอบเขตกว้างขึ้น และมีบทกำหนดโทษจำคุกและโทษปรับที่หนักขึ้นเท่านั้น แต่กฎหมายมิได้กำหนดมาตรการเฉพาะที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพและมีผลเป็นการระงับยับยั้งหรือป้องปรามการกระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพนั้นคือการตีความของศาลฎีกาที่มีความคลาดเคลื่อน กล่าวคือในกรณีที่มีการทำสัญญากู้ยืมโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราโดยฝ่ายผิดพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ศาลฎีกาวางแนวทางการตัดสินคดีไว้ให้ผู้ให้กู้เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นที่มีความรับผิดชอบทางอาญา โดยไม่ได้วินิจฉัยด้วยว่า การที่ลูกหนี้ผู้กู้ตกลงเข้าทำสัญญากับเจ้าหนี้ผู้ให้กู้นั้น ลูกหนี้ผู้กู้ก็มีส่วนในการกระทำความผิดร่วมกับผู้ให้กู้ที่ต้องมีความรับผิดชอบในทางอาญาด้วย แม้ถึงว่ากฎหมายดังกล่าวจะมีได้บัญญัติให้ลูกหนี้ผู้กู้มีความรับผิดชอบอย่างหนึ่งอย่างใดไว้เป็นการเฉพาะก็ตาม หรือในประเด็นที่ศาลฎีกาต้องวินิจฉัยให้สัญญากู้ยืมที่ฝ่ายผิดกฎหมายดังกล่าวตกเป็นโมฆะเพราะเป็นนิติกรรมที่เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย หรือในประเด็นที่ศาลฎีกาต้องวินิจฉัยว่าต้นเงินในสัญญากู้ยืมที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่ต้องถูกริบเป็นของแผ่นดิน แม้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาปัจจุบันที่พิพากษาให้นำเงินค่าดอกเบี้ยที่ลูกหนี้ชำระล่วงหน้าไปหักออกจากต้นเงินกู้ยืมเพื่อลดภาระให้แก่ลูกหนี้ก็ตาม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2208/2564)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การกู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรายังคงเป็นปัญหาในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแม้รัฐจะได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ สังคมและมาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดดังกล่าวของเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ รวมถึงส่งเสริมหรือ

สนับสนุนให้ลูกหนี้ผู้กู้มีทางเลือกเพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนระยะสั้นที่มีดอกเบี้ยต่ำได้ง่าย แต่ไม่ได้ทำให้ปัญหาการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราในสังคมไทยลดลง หากแต่กลับทวีความรุนแรง และขยายวงกว้างไปในทุกจังหวัดทั่ว โดยสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ที่ตราขึ้นแทนพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ไม่สามารถบังคับใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพเกิดขึ้นเพราะความคลาดเคลื่อนในการตีความและการใช้กฎหมายของศาลฎีกาทั้งในทางแพ่งและทางอาญา ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้กระทำความผิดต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ เช่น การทวงหนี้โดยละเมิดต่อกฎหมาย เป็นต้น และยังเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคมจากปัญหาความยากจนที่ซับซ้อนในครอบครัวของผู้กู้จนอาจนำไปสู่การตัดสินใจก่ออาชญากรรมต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองและครอบครัวหลุดพ้นจากวงจรหนี้สินนอกระบบ (สุรางค์รัตน์ จำเริญพร, 2558) ไม่ว่าจะเป็นด้วยการลักทรัพย์ ฉ้อโกง ค้ายาเสพติด หรือแม้แต่การก่อคดีอาญาร้ายแรงต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและครอบครัว

ผู้เขียนเห็นว่า สัญญากู้ยืมเงินที่ผู้ให้กู้และผู้ตกลงเรียกและยินยอมให้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา เป็นสัญญาที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายย่อมรู้อยู่แล้วว่าเป็นการทำนิติกรรมที่เป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ที่มีโทษทางอาญาทั้งจำคุกและหรือปรับ ดังนั้น จึงเป็นความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหายที่รัฐจะต้องกำหนดมาตรการโดยนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้น หากการตีความของศาลฎีกาสอดคล้องตามหลักกฎหมายที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ในบทความนี้แล้ว ย่อมทำให้การบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรามีความเฉียบขาดและเกิดประสิทธิภาพ โดยต้องตีความในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

(1) สัญญากู้ยืมเงินที่ตกลงดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดเป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย ดังนั้นจึงตกเป็นโมฆะ

(2) การที่ผู้กู้เข้าทำสัญญากู้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยเกินในอัตราเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ต้องถือว่าลูกหนี้ผู้กู้เป็นผู้ร่วมกระทำความผิดอาญาที่ต้องกำหนดโทษทางอาญาด้วย และลูกหนี้ยังต้องมีความรับผิดชอบทางแพ่งโดยต้องชดเชยคืนเงินที่ลูกหนี้ผู้กู้ได้รับมอบจากเจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้ซึ่งศาลมีคำพิพากษาให้ตกเป็นโมฆะและให้ริบเป็นของแผ่นดินไปแล้วรวมถึงต้องชำระดอกเบี้ยของต้นเงินนั้นให้แก่รัฐ

(3) การที่ผู้ให้กู้นำต้นเงินออกให้กู้ยืมโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ต้นเงินจึงเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด ต้องถูกริบตกเป็นของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายอาญาวาด้วยโทษริบทรัพย์สิน และเจ้าหน้าที่ไม่มีสิทธิเรียกเอาต้นเงินนั้นคืนจากลูกหนี้อีก ส่วนดอกเบี้ยที่เจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้ได้มาจากการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราย่อมตกเป็นโมฆะไปตามผลของกฎหมายรวมทั้งยังมีความรับผิดชอบทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว

(4) การที่ลูกหนี้เข้าทำสัญญากู้ยืมเงินโดยยินยอมให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา นั้น แม้จะถือว่าลูกหนี้ผู้กู้เป็นผู้กระทำความผิดหรือกระทำความผิดร่วมกับผู้ให้กู้

ตามที่กล่าวมาในตอนต้น แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น ลูกหนี้ผู้กู้เข้าทำสัญญาเพราะความจำเป็นทางการเงิน จึงต้องถือว่าลูกหนี้กระทำความผิดอาญาด้วยความจำเป็นตามประมวลกฎหมายมาตรา 67 กรณีจึงต้องถือว่าลูกหนี้ผู้กู้เป็นเหยื่อของการกระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราด้วย รัฐจึงต้องกำหนดมาตรการทางแพ่งเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ลูกหนี้ผู้กู้เช่นเดียวกัน

บทความนี้กำหนดขอบเขตให้คำว่า “การกู้ยืมเงิน” หมายความว่า การกระทำอย่างใด ๆ อันมีลักษณะตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 หรือสัญญากู้ยืมเงินที่เจ้าหนี้นำ “ต้นเงิน” ออกให้ประชาชนกู้โดยทำสัญญาเรียกดอกเบี้ยในอัตราเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ซึ่งในบทความนี้จะใช้คำว่า “ต้นเงินฯ” ทั้งนี้ ไม่ว่าการกู้ยืมเงินดังกล่าวจะได้จัดตั้งขึ้นในรูปแบบใดก็ตาม เช่น ให้กู้เป็นการส่วนตัว หรือจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มทุนที่มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนกู้ยืมเงินไม่ว่าจะมีหลักประกันหรือไม่ก็ตาม หรือการให้กู้ยืมโดยผู้ให้กู้ทำกันเป็นขบวนการหรือเป็นเครือข่ายที่มีผู้กระทำความผิดเข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่าย (เช่น เจ้าของเงินทุนและตัวแทน ผู้ทำบัญชีรับจ่าย ผู้ติดตามทวงถามหนี้ เป็นต้น) ซึ่งต่างก็เรียกว่า “เงินกู้นอกระบบ” ที่หมายความถึงการกู้ยืมเงินที่มีได้กระทำผ่านระบบของสถาบันการเงิน หรือที่ไม่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทยและกระทรวงการคลัง โดยมีลักษณะเป็นเงินให้กู้ที่ไม่มีระเบียบบังคับใช้กับเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ อย่างไรก็ตาม การกู้ยืมเงินในบทความทางวิชาการนี้มีให้หมายความรวมถึง การกู้ยืมเงินตามมาตรา 4 แห่งพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 พระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 และกฎหมายลำดับรอง เช่น ประกาศกระทรวงการคลังเรื่องกิจการที่ต้องขออนุญาตตามข้อ 5 แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 (เรื่อง สิ้นเชื้อราย่อยระดับจังหวัดภายใต้การกำกับ) (Pico- Finance) และประกาศกระทรวงการคลังเรื่อง การกำหนดสถาบันการเงินและอัตราดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินอาจคิดได้จากผู้กู้ยืม (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2557 (Nano- Finance) เป็นต้น

การตีความกฎหมาย ปัญหาจากการตีความและแนวทางการแก้ปัญหา

วงจรของการกู้เงินนอกระบบเกิดขึ้นเพราะความจำเป็นทางการเงินระยะสั้นของประชาชนรากหญ้าที่มีรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจต่ำ แต่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินทุนเพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงดูตนเองและสมาชิกในครอบครัว การดำรงสถานะของตนในสังคม รวมถึงเหตุผลส่วนตัวอื่น ๆ เช่น เล่นการพนัน มีความประพฤติดูสุรุ่ยสุร่าย หรือกู้ยืมแทนบุคคลอื่น ในขณะที่ประชาชนเหล่านั้นยังขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนระยะสั้นของรัฐที่มีจะมีหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและข้อกำหนดของการจัดทำและยื่นเอกสารที่ยุ่งยากซับซ้อน และรอการอนุมัตินานซึ่งไม่ทันต่อความต้องการใช้เงิน เป็นสาเหตุให้ประชาชนต้องนำตัวเองและครอบครัวเข้าสู่วงจรเงินกู้นอกระบบที่เข้าถึงได้ง่าย ได้รับเงินเร็วและอาจไม่ต้องมีหลักประกันใด ๆ ในการกู้ยืมเลยซึ่งแม้ผู้กู้จะต้องเสี่ยงกับภาระดอกเบี้ยที่สูงมากจนไม่อาจชำระดอกเบี้ยได้

ตามกำหนดก็ตาม ก็เป็นเรื่องที่ลูกหนี้เห็นว่าเป็นปัญหาที่ค่อยไปแก้ไขเอาในอนาคต ทำให้เงินกู้นอกระบบเป็นทางออกเพียงทางเดียวที่จะช่วยแก้ไขปัญหาการเงินเฉพาะหน้าได้ แต่ในด้านสังคมนั้นหากต่อมาผู้กู้ไม่สามารถชำระหนี้ดอกเบี้ยและ/หรือเงินต้นได้ กระบวนการทวงถามหนี้โดยละเมิดต่อกฎหมายของเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ก็จะเริ่มต้นขึ้นด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น ทวงหนี้ไปยังสถานที่ทำงานหรือโพสต์ลงในสื่อออนไลน์เพื่อประจานผู้กู้ให้ได้รับความอับอาย เสียชื่อเสียงหรือเกียรติยศ หรืออาจจะใช้กำลังประทุษร้ายหรือประทุษร้ายต่อตัวลูกหนี้หรือทรัพย์สินของลูกหนี้ หรืออาจด้วยการก่ออาชญากรรมร้ายแรงต่อลูกหนี้ เช่น อุ้มฆ่าลูกหนี้ เป็นต้น (นพดล นัยจุ้ย, 2550)

เมื่อพิจารณาถึงมาตรการของรัฐในการป้องกันปราบปรามและให้ประชาชนรากหญ้าลดการพึ่งพาเงินกู้นอกระบบและผลจากการการบังคับใช้มาตรการต่าง ๆ พบว่า ในด้านของมาตรการทางการเงินเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนนั้น รัฐบาลตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ เช่น ลงทะเบียนคนจน ลงทะเบียนหนี้นอกระบบ โอนหนี้นอกระบบเข้ามาในระบบ พัฒนาแหล่งทุนในพื้นที่ผ่านโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกร โครงการธนาคารประชาชน (ณัชพงษ์ สำราญ, 2560) แต่มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้กลับมีข้อกำหนดและข้อจำกัดในการเข้าถึงของผู้กู้ไม่ว่าในเรื่องของการลงทะเบียน คุณสมบัติของผู้กู้ยืม และขั้นตอนการพิจารณาและอนุมัติที่ยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งผู้กู้ซึ่งเป็นประชาชนระดับรากหญ้าไม่สามารถดำเนินการเองได้โดยง่าย อีกทั้งจำนวนเงินสินเชื่อของโครงการและ/หรือที่จะได้รับมีจำนวนจำกัดและอนุมัติให้ผู้กู้แต่ละรายในจำนวนที่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหากเงินกู้นอกระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนมาตรการทางกฎหมายนั้น ในอดีตที่ผ่านมาฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ที่ใช้บังคับมานานกว่า 85 ปี ก่อนถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ที่มีการปรับปรุงแก้ไขเนื่องจากกฎหมายเก่าไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันประกอบกับการให้กู้ยืมเงินที่มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราหรือการเรียกเอาประโยชน์อย่างอื่นนอกจากดอกเบี้ยยังเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แสดงว่าปัญหาการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรายังคงเป็นปัญหาของสังคมที่แม้จะมีการตรากฎหมายขึ้นเป็นการเฉพาะแต่ก็สามารถบังคับให้เกิดประสิทธิภาพได้อย่างเฉียบขาด โดยการบังคับใช้กฎหมายนั้น เป็นหน้าที่ของศาลฎีกาที่จะปรับข้อกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงในคดีให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักกฎหมายแพ่งและ/หรืออาญาที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ที่มีเจตนารมณ์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหากการให้กู้ยืมเงินที่มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด โดยให้ถือว่า การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาศาลฎีกาได้วินิจฉัยและพิพากษาคดีเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราโดยอาศัยการตีความเฉพาะจากพระราชบัญญัติฉบับนี้ เพียงว่าให้เจ้าหนี้ผู้ให้กู้มีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ระวางโทษตามที่กฎหมายฉบับนี้กำหนด และให้ดอกเบี้ยทั้งหมดตกเป็นโมฆะไปตามผลของกฎหมาย ผู้กู้จึงไม่อาจเรียกคืนดอกเบี้ยที่ชำระเกินได้เพราะ

ถือว่าคนที่ผู้กู้ยินยอมชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจโดยรู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันต้องชำระ และจะนำดอกเบี้ยที่ชำระเกินนั้นไปหักออกจากหนี้ต้นเงินที่เจ้าหนี้นำออกให้กู้ยืมและส่งมอบในเวลาที่ทำสัญญาไม่ได้ ตัวอย่างเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 2167/2545 ที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “จำเลยกู้เงินจากโจทก์จำนวน 200,000 บาท โดยตกลงคิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 3 ต่อเดือน จำเลยได้ชำระดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวให้โจทก์ไปแล้ว 80,000 บาท แม้การกระทำของโจทก์ที่คิดดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดจะเป็นการฝ่าฝืน พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 มาตรา 3 ประกอบด้วย ป.พ.พ. มาตรา 654 อันมีผลให้ดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะ แต่เมื่อจำเลยชำระดอกเบี้ยดังกล่าวด้วยความสมัครใจตามที่ตกลงกับโจทก์ไว้ จึงเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจและเป็นการชำระหนี้อันเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายตาม ป.พ.พ. มาตรา 407, 411 จำเลยจะเรียกเงินดอกเบี้ยจำนวนดังกล่าวคืน หรือนำมาหักชำระต้นเงิน 200,000 บาท หาได้ไม่” หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 7207/2555 วินิจฉัยว่า บิดาโจทก์และโจทก์คิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 3 ต่อเดือน หรือร้อยละ 36 ต่อปี ซึ่งเกินกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ต้องห้ามตาม ป.พ.พ. มาตรา 654 และ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา มาตรา 3 (ก) ดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะ ต้นเงินตามสัญญากู้เงินที่ได้มาจากดอกเบี้ยที่ไม่ชอบทั้งหมดย่อมตกเป็นโมฆะด้วย แม้สัญญากู้ยืมเงินมีส่วนของต้นเงินที่มาจากดอกเบี้ยที่ไม่ชอบบรรมอยู่ด้วย ก็ไม่ทำให้ส่วนของต้นเงินที่ชอบจำนวน 208,115.06 บาท เสียไปด้วย เพราะพึงสันนิษฐานโดยพฤติการณ์แห่งกรณีได้ว่าโจทก์และจำเลยทั้งสองเจตนาให้ส่วนที่ไม่เป็นโมฆะแยกออกจากส่วนที่เป็นโมฆะได้ตาม ป.พ.พ.มาตรา 173 โจทก์จึงคงมีสิทธิเรียกร้องตามสัญญาในส่วนต้นเงินจำนวน 208,115.06 บาท การที่จำเลยทั้งสองชำระดอกเบี้ยที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจทั้งที่รู้แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระจำเลยทั้งสองจึงไม่อาจเรียกร้องคืนหรือนำมาหักหนี้ที่จำเลยทั้งสองค้างชำระอยู่ได้ตามป.พ.พ.มาตรา 407 หรือ คำพิพากษาฎีกาที่ 745/2565 ที่วินิจฉัยว่า “เมื่อฟังได้ว่าสำเนาใบหุ้นกู้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมเงินซึ่งจำเลยที่ 1 ตกลงให้ผลตอบแทนร้อยละ 2 ต่อเดือน เป็นการให้ดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดอกเบี้ยจึงมีสิทธิคิดดอกเบี้ยได้เพียงร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันครบกำหนดชำระหนี้เป็นต้นไป ส่วนผลตอบแทนหรือดอกเบี้ยที่ได้ชำระแก่โจทก์แล้ว จำเลยที่ 1 เป็นผู้กำหนดขึ้นเอง จึงเป็นการชำระหนี้โดยรู้แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระตาม มาตรา 407 จำเลยที่ 1 ไม่อาจขอให้นำเงินที่ชำระไปดังกล่าวมาหักกลับกับต้นเงินที่จำเลยที่ 1 ต้องชำระแก่โจทก์” แม้ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ในทำนองที่ว่าให้ลูกหนี้สามารถนำเงินค่าดอกเบี้ยที่ได้ชำระไว้ล่วงหน้าไปหักออกจากต้นเงินกู้ยืมเพื่อลดภาระให้แก่ลูกหนี้ก็ตาม เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 2208/2564 ที่วินิจฉัยว่า “โจทก์ให้จำเลยที่ 1 กู้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน แม้ตามสัญญากู้ยืมเงินจะระบุไว้ให้คิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 15 ต่อปี แต่โจทก์และจำเลยที่ 1 ตกลงเรียกดอกเบี้ยกันจริงในอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน หรือร้อยละ 24 ต่อปี เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด อันเป็นการฝ่าฝืน พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราพ.ศ.2475 มาตรา 3 ประกอบ ประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 ข้อตกลงเกี่ยวกับดอกเบี้ยยตกเป็นโมฆะ มีผลเท่ากับสัญญากู้ยืมเงินมิได้มีการตกลงเรื่องดอกเบี้ยกันไว้ โจทก์จึงไม่มีสิทธิได้ดอกเบี้ยก่อนผิดนัด และต้องนำเงินค่าดอกเบี้ยที่จำเลยที่ 1 ชำระล่วงหน้าไปหักออกจากต้นเงินกู้ยืม” กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าศาลฎีกาเห็นว่าจำนวนเงินค่าดอกเบี้ยที่ลูกหนี้ได้ชำระให้แก่เจ้าหนี้เกินไปกว่าที่กฎหมายกำหนดเป็นการชำระหนี้ล่วงหน้า และไม่ใช่กรณีที่จะถือว่าเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจ จึงให้นำดอกเบี้ยที่ชำระไว้ล่วงหน้านั้นมาหักลบกับหนี้ต้นเงินได้

จากแนวทางการตีความการใช้กฎหมายพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ของศาลฎีกาข้างต้น พบว่าศาลฎีกามุ่งที่จะลงโทษเจ้าหนี้ผู้ให้กู้เพียงฝ่ายเดียว ไม่ว่าโดยผลของกฎหมายที่พิพากษาให้ดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะ หรือเอาดอกเบี้ยที่ลูกหนี้ชำระเกินมาหักออกจากต้นเงินที่ต้องคืนแก่ผู้ให้กู้ หรือเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ต้องรับโทษทางอาญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ตาม โดยศาลฎีกามีได้วินิจฉัยถึงการกระทำของลูกหนี้ผู้กู้เลยว่า การที่ลูกหนี้เข้าทำสัญญากู้ยืมเงินกับเจ้าหนี้ผู้ให้กู้นั้น การกระทำของลูกหนี้ต้องด้วยบปญญติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประมวลกฎหมายอาญาหรือไม่ อย่างไรก็ตาม มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าพระราชบัญญัตินี้ลูกหนี้หรือผู้กู้ยืมเงินถือว่าเป็นผู้ร่วมกระทำความผิดด้วย เป็นเหตุที่ทำให้ศาลฎีกานินิจฉัยไว้ในส่วนหนึ่งของคดีว่า หากลูกหนี้ทราบในภายหลังว่าตนชำระดอกเบี้ยเกินอัตรา ก็จะไม่เรียกคืนดอกเบี้ยนั้นไม่ได้ ซึ่งเป็นการตีความเพื่อลงโทษลูกหนี้ที่เบาบางเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีที่ผู้กู้เป็นผู้มีส่วนร่วมในกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ด้วยซึ่งผู้เขียนจะได้แสดงทัศนะและเสนอทางออกในประเด็นต่อไป

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น ผู้เขียนจะได้แสดงให้เห็นถึงผลที่ตามมาในทางสังคมเพื่อจะได้ย้อนกลับไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางของการตีความกฎหมายของศาลฎีกาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ผลจากคำพิพากษาศาลฎีกาจากการปรับใช้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ไม่ทำให้ปัญหาการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราลดลงหรือหมดไปจากสังคมไทย โดยสภาวะการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยคือ ปัญหาการกู้ยืมเงินนอกระบบของประชาชน รากหญ้ายังคงมีอยู่และกระจายเป็นวงกว้างในพื้นที่ทุกจังหวัดทั่วประเทศ ปัญหาที่ตามมาคือการทวงถามหนี้โดยละเมิดต่อกฎหมายของเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ที่กระทำด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การโทรศัพท์ไปทวงถามหนี้ ณ สถานที่ทำงานของลูกหนี้ การทวงถามหนี้ในเวลาที่กฎหมายห้ามมิให้กระทำ การทวงถามหนี้ด้วยใช้กำลังประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินของลูกหนี้ ไปจนถึงการก่ออาชญากรรมต่อชีวิตลูกหนี้เช่น การอุ้มฆ่าลูกหนี้ เป็นต้น การทวงถามหนี้ของเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ในลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ส่วนในฝ่ายของลูกหนี้นั้นเมื่อถูกทวงหนี้และไม่สามารถชำระหนี้ได้ย่อมทำให้เกิดต้นเหตุของปัญหภายในครอบครัวก่อนที่จะกลายเป็นปัจจัยบีบคั้นให้ลูกหนี้ผู้กู้ต้องตัดสินใจทำผิดกฎหมาย เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ชิงทรัพย์ ค้ายาเสพติดให้โทษ หรือก่ออาชญากรรมร้ายแรงต่อชีวิตหรือทรัพย์สินของเจ้าหนี้ผู้ให้กู้หรือของตนเองและครอบครัว นอกจากนี้ บปญญติแห่ง

พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายของศาลยุติธรรม ไม่สามารถเอื้อมมือไปลงโทษเจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้ในความผิดอันเป็นมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินได้ กล่าวคือในสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น เจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้ที่เป็นนายทุนหรือที่ทำการเป็นขบวนการอาจใช้วิธีการให้กู้ยืมผ่านทางบุคคลที่เป็นตัวแทนหรือนอมินี (nominees) เพื่ออำพรางตัวการหรือผู้บงการที่แท้จริงไม่ให้อำนาจได้รับโทษจำคุกหากมีการติดตามจับกุมดำเนินคดีในที่สุด ทำให้วงจรการให้กู้ยืมโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราร้อยคงวนเวียนอยู่ในสังคมซ้ำไปซ้ำมา ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายเพราะเห็นช่องว่างของการใช้กฎหมาย โทษจำคุกจึงไม่อาจใช้บังคับกับผู้บงการได้อย่างแท้จริง ในขณะที่เงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นที่เจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้ได้รับการชดเชยเรียกดอกเบี้ยจากลูกหนี้ผู้กู้ นั้น ถูกนำเข้าสู่กระบวนการฟอกเงินเพื่อให้พ้นจากการถูกติดตามจับกุม ทำให้มาตรการลงโทษไม่ว่าจำคุกหรือปรับของกฎหมายที่แก้ไขใหม่ไม่ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมายหรือเรียกได้ว่าโทษที่ได้รับตามกฎหมายอาจถือว่าน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับผลเสียหายและความร้ายแรงที่เกิดขึ้นกับประชาชนและความมั่นคงของรัฐ ซึ่งผู้เขียนจะได้แสดงทัศนะประกอบเหตุผลและหลักกฎหมายเพื่อแสดงให้เห็นว่า การตีความการใช้กฎหมายของศาลฎีกายังมีความคลาดเคลื่อนอยู่ในประเด็นต่าง ๆ จนเป็นการลดทอนประสิทธิภาพของกฎหมายที่ใช้เพื่อการป้องกันและปราบปรามการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ดังนี้

ประเด็นแรก คือ ศาลฎีกาต้องวินิจฉัยให้สัญญากู้ยืมเงินที่ตกลงเรียกดอกเบี้ยเกินในอัตราเกินกว่าที่กฎหมายตกเป็นโมฆะ เพราะเป็นนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายจึงตกเป็นโมฆะตาม ป.พ.พ. มาตรา 150 กล่าวคือ ในเบื้องต้นแม้เป็นที่ยอมรับกันว่าปัจเจกชนยอมเข้าทำสัญญาทางแพ่งได้โดยอิสระตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา (party autonomy, lex voluntaris หรือ autonomie de la volonté) ซึ่งเป็นหลักเสรีภาพในการทำสัญญาที่เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่รับรองให้ปัจเจกชนสามารถใช้เสรีภาพของตนจัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์ของตนเองในลักษณะที่ถือว่าสะดวกที่สุดและเสรีภาพที่จะผูกพันตนของปัจเจกชนคนหนึ่งหรือหลายคนในการจัดการผลประโยชน์ของตนเอง (ศันนักรณ โสทธิพันธุ์, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการตาม ป.พ.พ. มาตรา 151 ที่ว่า การใดแม้จะเป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช้กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้วการนั้นไม่ตกเป็นโมฆะ หากแต่การเข้าทำสัญญากู้ยืมเงินกันโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นกรณีที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างรู้หรือควรรู้ว่าการที่ผู้ให้กู้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่ดี หรือที่ผู้กู้ยินยอมให้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่ดี ต่างเป็นการแสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรมที่เป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายที่ห้ามมิให้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ด้วยเหตุที่ดอกเบี้ยที่เรียกหรือถูกเรียกนั้นเป็นการเอาไรด์เอาเปรียบผู้กู้และแม้ว่าผู้กู้จะตกอยู่ในภาวะจำยอมก็ตามแต่ย่อมไม่ใช่เหตุที่กฎหมายจะอนุโลมเพื่อให้สัญญาที่มีผลกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนและสันติความมั่นคงของรัฐได้รับการบังคับรับรองโดยกฎหมายเข้ารับรองสิทธิให้แก่คู่สัญญา อย่างไรก็ตาม การที่ศาลฎีกามีวินิจฉัยโดยนำมาตรา 173 แห่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ปรับแก้กรณีว่าแม้ออกเบี้ยที่เรียกเกินอัตราตกเป็นโมฆะ แต่หนี้เงินต้นยังคงสมบูรณ์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1913/2537) สัญญากู้ยืมเงินไม่ตกเป็นโมฆะ ทั้งฉบับ (คำพิพากษาฎีกาที่ 261/2516) นั้น ผู้เขียนเห็นแย้งว่า การที่จะบังคับตามเจตนา ของคู่สัญญาที่จะให้ส่วนของต้นเงินไม่ตกเป็นโมฆะแยกออกจากส่วนดอกเบี้ยที่เป็นโมฆะนั้น ต้องไม่ใช่กรณีที่การแสดงเจตนาอันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน ดังนั้น เมื่อสัญญากู้ยืมเงินที่มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย แล้ว จึงไม่อาจสันนิษฐานถึงพฤติการณ์ของคู่สัญญาว่ามีเจตนาที่จะให้ต้นเงินยังคงสมบูรณ์และ ไม่ตกเป็นโมฆะเหมือนกับกรณีดอกเบี้ย ศาลฎีกาจึงต้องถือว่าต้นเงินตกเป็นโมฆะด้วย โดยผู้เขียนมีความเห็นต่อไปว่า เมื่อสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวตกเป็นโมฆะทั้งต้นเงินและดอกเบี้ย แล้ว ผลของโมฆะกรรมจะเกิดขึ้นสองส่วน คือดอกเบี้ยเป็นโมฆะไปโดยผลของพระราชบัญญัติ ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ส่วนต้นเงินที่ตกเป็นโมฆะเพราะสัญญากู้ยืมเงินขัด ต่อมาตรา 150 แห่ง ป.พ.พ. ทำให้เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ไม่อาจเรียกคืนต้นเงินตามสัญญาจากลูกหนี้ผู้กู้ ได้อีกเลย ซึ่งผู้เขียนได้กำหนดมาตรการทางกฎหมายอาญาให้รับต้นเงินนั้นให้ตกเป็นของแผ่นดิน ที่จะได้อธิบายในประเด็นต่อ ๆ ไป

ประเด็นที่สอง เมื่อพิจารณาถึงหลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบในทางอาญาของแล้ว ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับการที่ศาลฎีกาตีความเพื่อบังคับใช้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกิน อัตรา พ.ศ. 2560 โดยมีได้วินิจฉัยให้เห็นว่าลูกหนี้ผู้กู้ต้องมีความรับผิดชอบในทางอาญาด้วย กล่าวคือ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 บัญญัติให้บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำ โดยเจตนา หมายความว่าผู้กระทำรู้สำนึกในการที่กระทำและในขณะที่เดียวกันผู้กระทำประสงค์ ต่อผลหรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นด้วย ดังนั้น กรณีที่ผู้ให้กู้นำต้นเงินออกให้ผู้กู้โดย ทำสัญญาคิดดอกเบี้ยในอัตราเกินกว่าร้อยละสิบห้าต่อปี ผู้กู้ย่อมรู้อยู่แล้วว่าการที่ตนเข้าทำ สัญญานั้นกับผู้ให้กู้เป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย และมีผลทำให้ผู้ให้กู้ต้องรับผิดชอบ อาญาในความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ในทางกลับกัน หากผู้กู้ไม่เข้าทำสัญญาด้วยแล้วผู้ให้กู้จะมีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ย เกินอัตราไม่ได้เลยเช่นกัน จึงกล่าวได้ว่า สัญญากู้ยืมเงินที่ตกลงดอกเบี้ยเกินอัตราไม่ใช่เรื่องที่ ผู้ให้กู้เป็นฝ่ายเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจากผู้กู้ หากแต่ความตกลงนั้นเกิดขึ้นจากเจตนาร่วมกัน กระทำความผิดของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ผู้กู้จึงอยู่ฐานะผู้ร่วมกระทำความผิดกับผู้ให้กู้เพื่อ ให้ได้มาซึ่งการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ผู้กู้จึงมีความผิดฐานเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิด ตามความแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลมีกรกระทำร่วมกัน และมีเจตนาร่วมกับบุคคลอื่นเพื่อกระทำความผิดอาญา โดยบุคคลเหล่านั้นเข้าไปร่วมกระทำ ส่วนใดส่วนหนึ่งอันเป็นองค์ประกอบความผิด หรือบุคคลเหล่านั้นแบ่งหน้าที่กันทำ หรือร่วมอยู่ ในที่เกิดเหตุในลักษณะที่สามารถเข้าช่วยเหลือผู้กระทำคนอื่นทันทีได้ การกระทำความผิด ในลักษณะที่เป็นตัวการจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนมีเจตนาร่วมกัน ทุกคนได้รู้ถึงการกระทำของกันและ กันและต่างถือเอาการกระทำของคนอื่นเป็นการกระทำของตนเอง กฎหมายจึงบัญญัติให้ตัวการ

แต่แต่ละคนต้องระวางโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นโดยอาจจะรับโทษเท่ากันหรือไม่ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่ผู้กู้เข้าทำสัญญากู้ยืมโดยรู้หรือควรรู้อยู่แล้วว่าผู้ให้กู้กระทำการละเมิดต่อกฎหมายที่มีโทษทางอาญาอันไม่อาจยอมความได้นั้น เป็นการร่วมกันกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงและส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมที่ต้องถือว่าคู่สัญญากู้ยืมทั้งสองฝ่ายร่วมกันกระทำความผิดอาญาร้ายแรง ที่ศาลฎีกาต้องกำหนดโทษสำหรับผู้กู้ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพฤติการณ์การเข้าทำสัญญากู้ยืมเงินของผู้กู้เกิดขึ้นจากภาวะจำยอมเพราะความจำเป็นทางการเงิน ที่อาจเรียกว่าผู้กู้เป็นเหยื่อของการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราของเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ด้วยในบางส่วน ดังนั้น กฎหมายจึงต้องกำหนดมาตรการเพื่อเยียวยาผู้กู้ในบางส่วนนั้นด้วยเช่นกัน โดยผู้เขียนเห็นว่า แม้การกระทำของผู้กู้จะถือได้ว่าเป็นส่วนร่วมในการกระทำความผิดในลักษณะเป็นตัวการร่วม แต่การกระทำเกิดขึ้นจากการบีบคั้นบังคับและความจำเป็นเพื่อแก้ปัญหาทางการเงินที่ผู้กู้ประสบอยู่และที่ผู้กู้ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงหรือปกป้องให้บรรเทาลงได้ หากไม่เข้าทำสัญญากู้ยืมเงินโดยยินยอมให้ผู้ให้กู้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ศาลจึงควรลงโทษทางอาญาแก่ผู้กู้โดยมีเหตุบรรเทาโทษเพราะตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส ตามมาตรา 78 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ประเด็นที่สุดท้าย การที่ผู้ให้กู้นำเงินออกให้กู้ยืมโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ต้นเงินจึงเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด ต้องถูกริบตกเป็นของแผ่นดิน

เรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อหลักกฎหมายอาญาที่กำหนดโทษทางอาญาไว้ 5 สถาน คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน โดยหากการกระทำความผิดทางอาญาใดเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพย์สินในการกระทำความผิด หรือผลจากการกระทำความผิดทำให้บุคคลนั้นได้มาซึ่งทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดอาจต้องรับโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับแล้ว กฎหมายให้ศาลมีอำนาจริบทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเพื่อป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดให้เกิดความเช็ดหลาบ ไม่เป็นเยี่ยงอย่างให้กับบุคคลอื่น และเพื่อไม่ให้สามารถนำทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดไปใช้กระทำความผิดได้อีกหรือไม่ให้นำทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดไปใช้ประโยชน์หรือจำหน่ายจ่ายโอนหรือแปรสภาพไปเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นหรือแก่บุคคลอื่นได้อีก

สำหรับหลักการคำนวณดอกเบี้ยเงินกู้ยืม นั้น ได้จากสูตรการคำนวณพื้นฐาน ดังนี้

$$\text{ดอกเบี้ย} = \text{ต้นเงิน} \times \text{อัตราดอกเบี้ย}$$

จากสูตรการคำนวณดอกเบี้ยข้างต้นจะเห็นได้ว่า จำนวนเงินดอกเบี้ยจะมากหรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับต้นเงินและอัตราดอกเบี้ย โดยถ้าต้นเงินมีจำนวนมาก และ/หรืออัตราดอกเบี้ยมีอัตราที่สูง จำนวนเงินดอกเบี้ยก็จะสูงตามไปด้วย ดังนั้น ต้นเงินจึงถือเป็นทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ใช้เป็นฐานในการเรียกดอกเบี้ย ในทางกลับกัน หากไม่มีต้นเงินแล้วก็ไม่มีการตั้งจะเรียกดอกเบี้ยได้เลย ต้นเงินจึงทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ย พ.ศ. 2560

ในประเด็นต้นเงินทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบกับทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดกรณีทั่วไป ตัวอย่างเช่น นายแดงขับขีรถจักรยานยนต์เพื่อฉกชิงทรัพย์ให้โทษร้ายแรงที่ต้องห้ามตามกฎหมายไปจำหน่ายให้แก่ นายขาว นายแดงมีความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดให้โทษ โดยรถจักรยานยนต์คันดังกล่าวถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดที่ต้องถูกริบและตกเป็นของแผ่นดิน กรณีที่ยกมานี้อาจมีความแตกต่างกับเรื่องการใช้ต้นเงินเป็นทรัพย์สินในการกระทำความผิดอยู่ในบางประเด็น กล่าวคือ ในการกระทำความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดให้โทษของนายแดงนั้น นายแดงไม่ได้ส่งมอบรถจักรยานยนต์ที่ใช้ในการกระทำความผิดให้แก่ นายขาวไปด้วย แต่ความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดของนายแดงกับนายขาวจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีรถจักรยานยนต์คันดังกล่าวเป็นพาหนะรถจักรยานยนต์จึงถือเป็นทรัพย์สินที่เป็นส่วนประกอบในการกระทำความผิดของนายแดง ในขณะที่ความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น ผู้ให้กู้จะต้องส่งมอบต้นเงินให้แก่ผู้กู้ด้วย การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจึงจะเกิดขึ้นได้ ต้นเงินจึงเป็นทรัพย์สินที่สำคัญในการกระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ไม่ใช่เป็นแต่เพียงส่วนประกอบของการกระทำความผิดเหมือนกับรถจักรยานยนต์ แต่ศาลฎีกากลับมิได้วินิจฉัยให้เห็นเลยว่า ต้นเงินเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ซึ่งน่าจะเป็นการวินิจฉัยกฎหมายที่คลาดเคลื่อน จึงส่งผลต่อไปว่าผู้ให้กู้จึงมีสิทธิฟ้องเรียกคืนต้นเงินจากผู้กู้ได้ เท่ากับศาลฎีกากลับไปบังคับรับรองให้การนำต้นเงินออกให้กู้เพื่อเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นสิ่งที่ทำได้โดยชอบซึ่งไม่น่าจะใช้เจตนารมณ์ของกฎหมาย แต่หากศาลฎีกาตีความและใช้กฎหมายว่าต้นเงินเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามที่ผู้เขียนเสนอแล้ว ต้นเงินจะถูกริบตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งจะเป็นการตัดวงจรมิให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้กู้อย่างยอเยยหรือกลุ่มทุนนำต้นเงินนั้นกลับมาเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดได้อีกเลย

การบังคับเอาต้นเงินฯ ให้ตกเป็นของรัฐโดยรัฐหรือผู้กระทำความผิดนั้น ในบทความนี้ตรงกับคำว่า “Confiscation” ที่หมายถึงการที่รัฐยึดทรัพย์สินจากบุคคลโดยไม่ค่าตอบแทนให้แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของ เนื่องจากบุคคลนั้นถูกศาลพิพากษาลงโทษจากการกระทำความผิดอาญา (Black’s Law Dictionary) ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติหลักกฎหมายเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินไว้ในมาตรา 32 ถึงมาตรา 36 โดยการริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 และ 34 เป็นการริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาด เช่น ยาเสพติดให้โทษหรืออาวุธปืนสงครามที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ประชาชนมีและใช้ได้จึงเป็นทรัพย์สินที่ต้องริบเสียทั้งสิ้น แต่ในบางกรณีศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจว่าจะริบทรัพย์สินหรือไม่ก็ได้ โดยหลักการสำคัญคือศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินได้ต่อเมื่อได้ความว่าทรัพย์สินที่จะริบเป็นของผู้กระทำความผิด แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นต้องได้ความว่าผู้นั้นต้องรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดด้วย มิฉะนั้นศาลจะสั่งไม่ริบและสั่งให้คืนแก่เจ้าของโดยเจ้าของที่แท้จริงสามารถร้องขอคืนของกลางได้ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด และเมื่อศาลสั่งริบทรัพย์สินแล้วให้ทรัพย์สินที่ริบตกเป็นของแผ่นดิน ดังนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งให้ริบต้นเงินแล้ว ให้ต้นเงินในจำนวนที่นำออกให้ลูกหนี้กู้ยืมตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา

35 โดยมาตรการริบตันเงินให้ตกเป็นของแผ่นดินนั้นย่อมส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้อย่างเฉียบขาด กล่าวคือ ในด้านของผู้ให้กู้ที่ไม่อาจฟ้องเรียกร้องเอาต้นเงินคืนจากลูกหนี้ได้ซึ่งเท่ากับกฎหมายไม่ยินยอมให้เจ้าหนี้นำต้นเงินกลับมาเป็นทรัพย์สินที่ใช้การกระทำความผิดซ้ำได้อีก (Incapacitation) มีประสิทธิภาพในการปราบปรามการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราและตัดวงจรอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้นายทุนซึ่งเป็นเจ้าของต้นเงินที่แท้จริงต้องสูญเสียต้นเงินไปอย่างถาวร ตัดวงจรการใช้นอมินีเข้ามารับผิดชอบในทางอาญาแทนตน เป็นการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ทำให้เกิดความกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดรวมถึงเป็นเยี่ยงอย่างไม่ให้บุคคลอื่นกระทำการเช่นเดียวกันนั้น (ฉัตรชัย จันทระเสนา, 2558) ส่วนลูกหนี้ผู้กู้เมื่อถือว่าเป็นตัวการร่วมแล้วจึงต้องระวางโทษเช่นเดียวกันกับเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ ซึ่งในการริบตันเงินให้ตกเป็นของแผ่นดินนั้น ผู้เขียนว่า โดยเหตุที่ต้นเงินเป็นเงินที่เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ได้ส่งมอบโดยโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ลูกหนี้ผู้กู้แต่ในเวลาทำสัญญาแล้วและลูกหนี้ผู้กู้มีหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ต้องคืนต้นเงินที่ยืมแก่ผู้ให้กู้นั้นในกรณีที่ศาลฎีกามีพิพากษาหรือคำสั่งให้ริบตันเงินแล้ว ให้ลูกหนี้ผู้กู้มีหน้าที่ต้องคืนต้นเงินนั้นแก่รัฐตามคำสั่งริบแทนเจ้าหนี้ผู้ให้กู้เพื่อเป็นการลงโทษลูกหนี้ที่จะต้องมีความรับผิดชอบในทางแพ่งและ/หรือทางอาญา โดยรัฐอาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาใด ๆ เพื่อเยียวยา ลูกหนี้ผู้กู้ซึ่งต้องถือว่าเป็นเหยื่อในการกระทำความผิดของเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ เช่น รัฐเก็บต้นเงินนั้นเข้าไว้ในกองทุนที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ตกเป็นเหยื่อเงินกู้ยืมระบบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม รัฐอาจต้องกำหนดมาตรการอื่น ๆ ที่จำเป็นในกรณีการบังคับใช้กฎหมายภายหลังจากศาลมีคำสั่งริบตันเงินฯ ให้ตกเป็นของแผ่นดิน เช่น ความรับผิดชอบของลูกหนี้หรือทายาทหากลูกหนี้ผู้กู้ถึงแก่ความตายก่อนหรือหลังจากศาลมีคำพิพากษาให้ริบตันเงินฯ นั้นแล้ว หรือในกรณีที่ลูกหนี้ผู้กู้ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ให้ชำระต้นเงินฯ แก่รัฐตามคำสั่งริบ เช่นนี้จะนำเอาหลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับคดีมาใช้แก่ลูกหนี้ผู้กู้หรือไม่ อย่างไร เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การตีความพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ในประเด็นความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น ผู้เขียนเห็นว่า ศาลฎีกาวินิจฉัยและตีความกฎหมายคลาดเคลื่อนไปจากหลักการของกฎหมาย โดยผู้เขียนเห็นว่าศาลฎีกาต้องวินิจฉัยให้สัญญากู้ยืมเงินที่ตกลงเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเกินกว่าที่กฎหมายตกเป็นโมฆะ และต้องถือว่าลูกหนี้ผู้กู้เป็นผู้กระทำความทางอาญาและ/หรือกระทำความผิดทางอาญาร่วมกับผู้ให้กู้ จึงต้องมีความรับผิดชอบในทางอาญาด้วย และการที่ผู้ให้กู้นำต้นเงินออกให้กู้ยืมโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น ถือได้ว่าต้นเงินมีลักษณะเดียวกันกับทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด ต้องถูกริบตกเป็นของแผ่นดิน

บทสรุป

การกักเงินโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราถือเป็นต้นทางของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการเงิน เช่น การทวงหนี้โดยละเมิดต่อกฎหมาย การฟอกเงิน ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างประชาชนและนำไปสู่การก่ออาชญากรรมในรูปอื่น ๆ เช่น ค้ายาเสพติด ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์และฉ้อโกง เป็นต้น เป็นต้นเหตุของปัญหาครอบครัวและก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ แก่สังคม บ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของรัฐ ซึ่งกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันได้แก่ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 ไม่สามารถแก้ปัญหาการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกิดจากการตีความการใช้กฎหมายของศาลฎีกาในบางประเด็น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากได้มีการตีความกฎหมายให้สอดคล้องกับที่ผู้เขียนได้เสนอไว้ในบทความนี้แล้ว จะส่งผลให้กฎหมายมีความเด็ดขาดและมีประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ได้รับการสนับสนุนเผยแพร่ผลงานทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรชัย จันทระเสนา. (2558). *วิวัฒนาการของโทษริบทรัพย์สินในประเทศไทยและปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง (Evolution of Forfeiture Penalty in Thailand and Factors Affecting the Alteration)*. จาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/50293>
- ณัชพงษ์ สำราญ. (2557). *มาตรการทางกฎหมายในการปรับโครงสร้างหนี้สินภาคประชาชน. ศึกษากรณีหนี้นอกระบบ*.
- นพดล น้อยจ้อย. (2550). *อาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติ*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล. *หนี้นอกระบบกับความเป็นธรรมในสังคม*. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จาก <http://www.cusri.chula.ac.th/backup/download/cluster6.pdf>
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ และ นิธมน รัตนะรัต. การริบทรัพย์สินของผู้กระทำผิดในคดียาเสพติดกับความเป็นธรรมและมนุษยธรรม. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 26(1). หน้า 73.
- Henry Campbell Black. (1990). *Black's Law Dictionary*, 6, St. Paul: West Publishing Co.

การประยุกต์ใช้ลวดลายหน้าต่างของสถาปัตยกรรมสำนักสุโจว ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

The application of the window pattern of Huizhou architecture in Cultural and Creative Product Design

You Jiadan¹ ภารดี พันธูภากร² และภูวษา เรืองชีวิน³

You Jiadan, Poradee Panthuoakorn and Puvasa Ruangchewin

(วันที่ส่งบทความ: 28 มิถุนายน 2566, วันที่แก้ไขบทความ: 7 สิงหาคม 2566, วันที่ตอบรับบทความ: 15 สิงหาคม 2566)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโจว 2) เพื่อวิเคราะห์ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม แนวคิดทางวัฒนธรรมของลวดลายหน้าต่างสำนักสุโจว รวมถึงคุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางวัฒนธรรม และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโจว 3) เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมโดยใช้ลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโจวที่แฝงด้วยภาคสนาม ถ่ายรูปและเก็บข้อมูลที่ “ช่างซูตี้” สถาปัตยกรรมโบราณสมัยราชวงศ์หมิง ในหมู่บ้าน หลี่คัง อำเภอฮุ้ยหยวน และ “กลุ่มบ้านเรือนการค้าสมัยราชวงศ์ชิง” ในหมู่บ้านซือซีเหยียน รวมถึงหอนั่งจื่อและหอนั่งอ้าย ในอำเภออี้เลี่ยน หมู่บ้านหงุน มณฑลอานฮุย ผลการวิจัย พบว่า ลวดลายหน้าต่างสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท 1) ลวดลายเรขาคณิต 2) ลวดลายสัตว์ 3) ลวดลายพืชพรรณ และ 4) ลวดลายเรื่องราวตัวละคร และมีความหมายแฝงทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล ความร่ำรวยมั่งคั่ง ความดีงาม โชคลาภวาสนา อายุมั่นขวัญเย็น และนำลวดลายหน้าต่างมาประยุกต์เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ชุดโคมไฟสีข้างเหมยขาว

¹ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา youjiadan@126.com Doctoral students of Visual Art Design Major in Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

² ศาสตราจารย์อาจารย์ที่ปรึกษางานปริญญานิพนธ์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา youjiadan@126.com Professor, Thesis Advisor, Visual Art Design Major in Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

³ อาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ที่ปรึกษางานปริญญานิพนธ์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา youjiadan@126.com Asst.Prof.Dr., Thesis Advisor, Visual Art Design Major in Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

เครื่องฟั่นไอน้ำโรม่าว่านจื่อเหวิน ถ้วยชาใจกลางหมื่นซี่ข้างเหมยขาว ถ้วยชาหลังหลงซี่ข้างเหมยขาว และชุดเครื่องปักดอกไม้ “ดอกมั่งดอกมี” เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ทำให้ผลิตภัณฑ์คงไว้ซึ่งกลิ่นอายวัฒนธรรมดั้งเดิม สร้างเอกลักษณ์ ขยายขอบเขตของการประยุกต์ใช้ศิลปะลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุขใจเพื่อให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมสำนักสุขใจ ลวดลายหน้าต่างสำนักสุขใจ การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ช่างกุ๋หว่าหย่า

Abstract

The purpose of this research is 1) to study the elements of the Huizhou Architectural Window 2) to analyze cultural connotations Cultural Concepts of Huizhou Sect Window Patterns including aesthetic value cultural value and the historical value of the Huizhou architectural window 3) for the design of cultural products using Huizhou architectural window patterns embedded with cultural symbols by studying documents, literature, relevant research and field surveys, “Shang Su Di”, the ancient architecture of the Ming Dynasty. in Li Kang Village, Wuyuan County, and the “Qing Dynasty Trading Houses” in Si Xiyuan Village. Including the Chengzhi Tower and the Alligator Tower. in Yixian County Hongcun Village, Anhui Province, it was found that window patterns could be divided into 4 types: 1) geometric window patterns, 2) animal patterns, 3) vegetation patterns, and 4) character story patterns. And it has a cultural connotation that is linked to auspiciousness, wealthiness, goodness, fortune, luck, longevity and applying the window pattern to the design of cultural products, such as the Xishang Meishao lamp series, Wanziwen Aroma Steamer, The tea cup in the center rotates Xi Shang Meishao. Linglong tea cup Shang Meishao and a set of flower embroidery machines “Dok Mang Dok Mee” to make products have aesthetic value and cultural value. Make the product retain the traditional culture. The art application of Huizhou architectural window pupae is improved and the boundary is enhanced and the boundary is expanded.

Keywords: Huizhou Architecture, Window Lattice Patterns, Cultural Creative Design, Cultural Design, Shangguhaoya

บทนำ

ฮุ่ยโจวโบราณมีประวัติศาสตร์อันยาวนานและเป็นแหล่งกำเนิดของพ่อค้าฮุ่ยโจว มีคำกล่าวที่ว่า “หากที่ไหนไม่มีชาวฮุ่ยโจว ก็ไม่อาจเป็นเมือง” ในสมัยราชวงศ์หมิงและชิง “เมืองที่เก่งด้านการค้าที่สุดในเจียงหนานคือฮุ่ยโจว”(Ye Yang and Wu Hongfang, 2016) ใน “บันทึกจังหวัดฮุ่ยโจว” สมัยจักรพรรดิคังซีแห่งราชวงศ์ชิงบันทึกไว้ว่า “ผู้คนบนโลกถูกกำหนดให้ทำเกษตรกรรม แต่ชาวฮุ่ยโจวถูกกำหนดให้ทำการค้า” (Cheng Botao, 2011) ช่วงฝีมือฮุ่ยโจวจำนวนมากมีฝีมือที่ประณีต และยึดมั่นในสุนทรียภาพของ “(ช่างกุ่ท่าวหย่า)” ชื่นชอบของโบราณและความสง่างาม (สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคมที่แฝงรวมอยู่ในลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักฮุ่ยโจว การออกแบบและสร้างสถาปัตยกรรมสำนักฮุ่ยโจวเรียบง่ายและงดงามดังภาพวาดหมึก ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้สไตล์ศิลปะของสถาปัตยกรรมในพื้นที่ฮุ่ยโจวและหวังโจวทำให้เกิดเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะในภูมิภาคของบ้านเรือนฮุ่ยโจว (Zhu Hua & Su Jingjing, 2016)

สถาปัตยกรรมสำนักฮุ่ยโจว เป็นวัฒนธรรมประจำภูมิภาคที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นหนึ่งในสามวัฒนธรรมระดับภูมิภาคของจีนที่ก้าวไปสู่ระดับโลก ซึ่งประกอบไปด้วยวัฒนธรรมฮุ่ยโจว วัฒนธรรมตุนหวง และวัฒนธรรมทิเบต สัญลักษณ์ของวัฒนธรรมหน้าต่างสำนักฮุ่ยโจวมินยยะและสไตล์ที่เป็นเอกลักษณ์ การสืบทอดและการส่งเสริมวัฒนธรรมจีนดั้งเดิมที่ดึกดำบรรพ์นี้ จึงมีความสำคัญทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ดังนั้น ลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักฮุ่ยโจวจึงจำเป็นต้องได้รับการจำแนกและจัดเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการศึกษาความหมายแฝงทางวัฒนธรรม กระบวนการผลิตและการแกะสลักลวดลายหน้าต่าง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการเลือกสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของหน้าต่างที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ค้นหาองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่แฝงไปด้วยคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางศิลปะและคุณค่าทางอารมณ์ กำหนดทิศทางการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม โดยการผสมผสานการออกแบบดั้งเดิมและการออกแบบร่วมสมัย เพื่อการสร้างนวัตกรรมในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

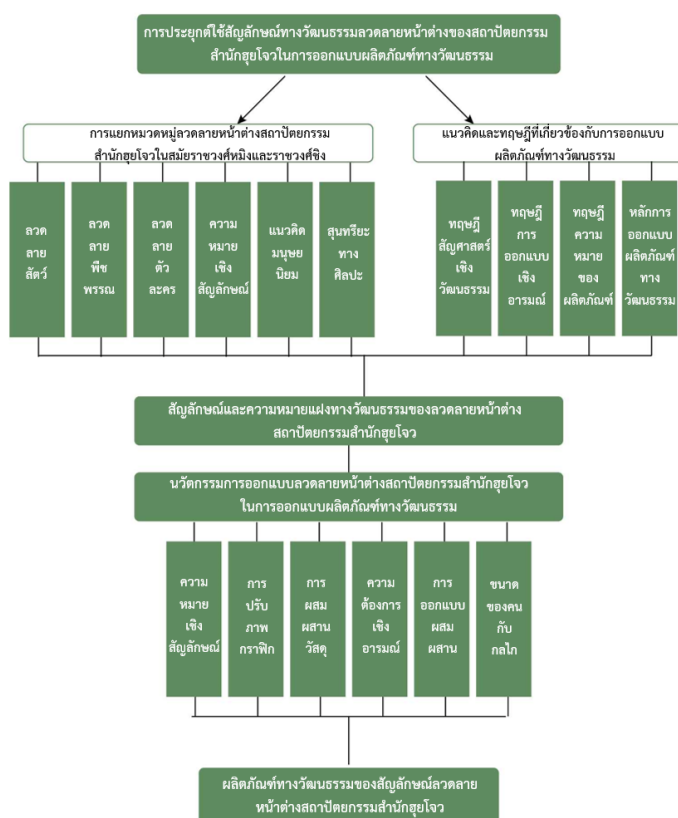
1. ศึกษาองค์ประกอบของหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักฮุ่ยโจว

2. เพื่อวิเคราะห์ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย

3. เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมจากการประยุกต์ใช้สัญลักษณ์ของลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัยกับภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมในราชวงศ์มังรายและจักรี ศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย ศึกษาสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมการค้าสุโขทัย วัฒนธรรมที่อยู่อาศัยชาวสุโขทัย และเนื้อหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาสุนทรียะทางศิลปะ ความหมายแฝงทางวัฒนธรรมและความหมายเชิงสัญลักษณ์ของลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย และดึงสัญลักษณ์

ลวดลายหน้าต่างที่มีลักษณะเฉพาะนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการรวบรวมวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหน้าต่างสถาปัตยกรรมสุโขทัย ดำเนินการสำรวจภาคสนาม ถ่ายรูป เก็บข้อมูลที่ “ช่างชุด้” สถาปัตยกรรมโบราณสมัยราชวงศ์หมีง ในหมู่บ้านหลักัง อำเภอบ้านโฮ่ง และ “กลุ่มบ้านเรือนการค้าสมัยราชวงศ์หมีง” ในหมู่บ้านซื่อซื่อเหียน รวมถึงหอเจิ้งจื่อและหอจิ้งอ้าย ในอำเภอบ้านโฮ่ง หมู่บ้านหงซุน มณฑลอานฮุย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหน้าต่างสถาปัตยกรรมสุโขทัยในสมัยราชวงศ์หมีงและราชวงศ์หมีงเป็นหลัก ดำเนินการจัดเรียงข้อมูลขององค์ประกอบลวดลาย รูปทรง ประเภท รวมถึงลักษณะทางศิลปะ เทคนิควัสดุ ฝีมือการผลิตหน้าต่างสำนักสุโขทัย

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาพถ่าย รวบรวมลวดลายและความหมายเรื่องราวของหน้าต่างสถาปัตยกรรมบ้านเรือนโบราณจากการสำรวจภาคสนาม

3.3 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ Wang De Dong , Zhan Qiu Sheng และ Kong Hong Qiang เพื่อเรียนรู้เทคนิคฝีมือพิเศษของกระบวนการผลิตหน้าต่างไม้แกะสลักผ่านการสัมภาษณ์ส่วนตัว เรียนรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและบ้านเรือนโบราณสำนักสุโขทัยบ้านโฮ่ง พัฒนาฉบับร่างและแผนการออกแบบโดยขอความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์และสรุปองค์ประกอบหน้าต่างของสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย วิเคราะห์ความหมายสุนทรียภาพในลวดลายหน้าต่าง วิเคราะห์และจัดเรียงข้อมูลลวดลายหน้าต่างของสถาปัตยกรรมโบราณสำนักสุโขทัย จากวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ยังคงกลิ่นอายวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม

ผลการวิจัย

จากการรวบรวม ทบทวนและวิเคราะห์เกี่ยวกับหน้าต่างของหน้าต่างของสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย สามารถสรุปได้ดังนี้

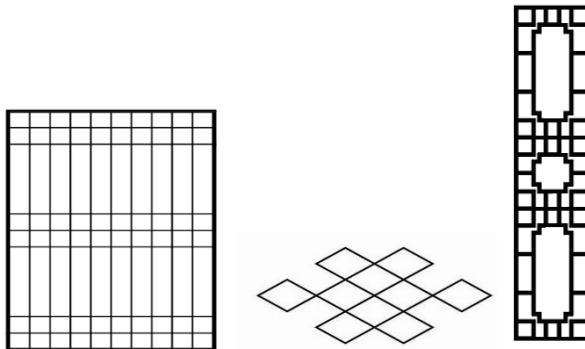
1. องค์ประกอบของลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ องค์ประกอบแบบเรียบและองค์ประกอบแบบดอกหลังฮวา (หน้าต่าง

ลวดลายดอกหลังขวา) ซึ่งองค์ประกอบแบบเรียบเป็นวิธีการจัดองค์ประกอบหลักของหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักฮุยโจว ผู้วิจัยแบ่งวิธีการจัดองค์ประกอบของหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักฮุยโจวออกเป็นประเภท ดังต่อไปนี้ (ภาพที่ 1)

1.1 องค์ประกอบแบบตาราง: ลวดลายไม้อยู่ในแนวตั้งและแนวนอนรูปแบบพื้นฐานที่สุดคือ “อี่หม่าซานเจียน” (一码三箭)

1.2 องค์ประกอบแบบต่อเนื่อง: มีพื้นฐานจากลวดลายแบบง่าย ผ่านการผสมผสานแบบต่อเนื่องสองทิศทางหรือหลากหลายทิศทางเพื่อสร้างลวดลายต่อเนื่อง ลวดลายต่อเนื่องสองประเภทที่พบเห็นได้บ่อยที่สุด คือ “ลวดลายน้ำแข็งแตก” (Ice Crack) และ “ลวดลายกล้วยจื่อเหวิน”

1.3 องค์ประกอบแบบตรงกลาง: ดึงดูดความสนใจของผู้คนให้อยู่กับลวดลายตรงกลาง โดยทั่วไปใช้ในหน้าต่างของสถาปัตยกรรมของชนชั้นสูงหรือในระดับที่ค่อนข้างสูง เช่น ห้องหลักหรือห้องโถง โดยใช้เพื่อกำหนดและเน้นลวดลายการตกแต่งโดยรอบของลวดลาย หรือเพื่อให้ลวดลายนูนขึ้นจากลวดลายการตกแต่งโดยรอบ เพื่อสร้างความประทับใจเมื่อแรกเห็นให้ผู้คน

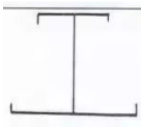
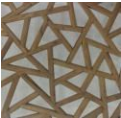
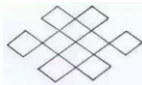
ภาพที่ 1 องค์ประกอบแบบตาราง องค์ประกอบแบบต่อเนื่อง องค์ประกอบแบบตรงกลาง

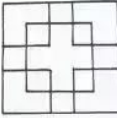
ที่มา: You Jiadan

2. การวิเคราะห์ข้อมูลของลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักฮุยโจว สามารถแบ่งลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักฮุยโจวออกเป็น 4 ประเภทได้แก่ ลวดลายเรขาคณิต (ตารางที่ 1) ลวดลายพืชพรรณ (ตารางที่ 2) ลวดลายสัตว์ (ตารางที่ 3) และลวดลายเรื่องราวตัวละคร (ตารางที่ 4) และความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของลวดลายหน้าต่างมักจะใช้คำพ้องเสียง สัญลักษณ์ คำอุปมาอุปไมย และวิธีการอื่นๆ เพื่อแสดงถึงความปรารถนาที่งดงาม

ของชาวสุโขทัยที่เรียบง่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความงามของเลื้อยลวดลายที่มีเมตตาและนักปราชญ์ผู้สนับสนุนปรัชญาจีนโบราณ

ตารางที่ 1 ลวดลายเรขาคณิต

ชื่อ	ลวดลาย	องค์ประกอบ	การสังเคราะห์	ความหมาย
ลวดลายตัวอักษร “回”		เส้นแนวนอนและแนวตั้งเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส เส้นบรรจบกันไม่รู้จบ		สัญลักษณ์ของความโชคดี อายุยืน และเป็นมงคล
ลวดลายอักษร “工”		ลวดลายเป็นเส้นตั้งและแนวนอน		ความประณีต สวยงาม และเป็นระเบียบ
ลวดลายทรงหกเหลี่ยม		รูปหกเหลี่ยมด้านเท่าและด้านไม่เท่า		สัญลักษณ์ของความโชคดีและความมั่งคั่ง
ลวดลายน้ำแข็งแตก		ลวดลายมีความคล้ายคลึงกับพื้นผิวน้ำแข็งหลังจากแตกแล้ว		ความโชคดีและความปรารถนา กำลังจะมาถึงในเร็วๆ นี้
ลวดลายเงื่อนไข		ลวดลายนี้เป็นเหมือนเส้นที่ตัดกันสามครั้ง เกิดเป็นช่องสี่เหลี่ยมแนวนอน 6 ช่อง และตรงกลางมีช่องสี่เหลี่ยมแนวนอน 4 ช่อง รวมเป็น 10 ช่อง		ปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายและปกป้องทรัพย์สินสมบัติและเป็นสัญลักษณ์ว่าชีวิตของเจ้าของบ้านจะยืนยาวเหมือนเงื่อนไข

ชื่อ	ลวดลาย	องค์ประกอบ	การสังเคราะห์	ความหมาย
ลวดลาย สี่เหลี่ยม จัตุรัส ซ้อนกัน		การทับซ้อนของ สี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ และขนาดเล็กที่เกิด จากมุมฉาก 90° สี่มุม ซ้อนกันอยู่หลังมุมทั้งสี่ ของสี่เหลี่ยมจัตุรัส		ความสมบูรณ์และ เป็นสิริมงคล แสดงถึงรูปแบบที่ สมบูรณ์
ลวดลาย เหรียญ เงินคู่		ภายในวงกลมมี สี่เหลี่ยมแบบโค้ง มี ลักษณะเป็นเหรียญ กลมมีรูเป็นรูปทรง สี่เหลี่ยม		กวั่งเงินกวั่งทอง และจะมีความมั่ง คั่งในเร็ววัน

ตารางที่ 2 ลวดลายพืชพรรณ

ชื่อ	ลวดลาย	องค์ประกอบ	การสังเคราะห์	ความหมาย
วิญญูชน ทั้งสี่ (四君子)		ประกอบด้วยดอก เหมย กัลยไม้ไผ่ และดอกเบญจมาศ ผู้คนมักจัดดอกไม้ทั้ง สี่เรียงกัน		ผู้ที่มีบุคลิก สูงส่ง มี คุณธรรมและ ความซื่อสัตย์ สุจริต
สาม สหายใน ฤดูหนาว (岁寒 三友)		ประกอบด้วยต้นสน ไม้ไผ่และดอกเหมย โดยการผสมผสาน พืชพรรณทั้งสาม		บุคคลที่มี อุปนิสัยแน่วแน่
ผู้เฒ่า สามตัว (福寿 三多)		ลวดลายนี้ ประกอบด้วยผู้อาวุโส ลูกพีชและทับทิม บางลวดลายมีการ ผสมผสานทั้ง 3 เข้า		ผู้อาวุโสเป็น สัญลักษณ์ของ ความโชคดี ลูก พีชหมายถึง อายุยืน ทับทิม

ชื่อ	ลวดลาย	องค์ประกอบ	การสังเคราะห์	ความหมาย
		ด้วยกัน บางครั้งมี การเสริมด้วย ลวดลายค้ำคาว กล่าวคือ มีความสุข มากขึ้น อายุยืนยาว ขึ้น และมีลูกหลาน มากขึ้น หรือที่ เรียกว่า ซานตั่ว)三多(		เป็นสัญลักษณ์ ของการมี ลูกหลาน มากมาย ซึ่งมี ความหมายว่า ได้รับพร มากมาย อายุ ยืน และมี ลูกหลาน มากมาย

ทรงฮวา ฟูกุ้ย (荣华 富贵)		ลวดลายนี้ ประกอบด้วยดอก ชบาและดอกโบตั๋น		เจริญรุ่งเรือง มั่งมีศรีสุขตลอด ชีวิต

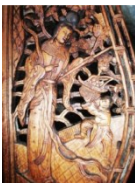
ตารางที่ 3 ลวดลายสัตว์

ชื่อ	ลวดลาย	องค์ประกอบ	การสังเคราะห์	ความหมาย
ชีชาง เหมย ชาว)喜上 眉梢(		ประกอบด้วยนก กางเขนเกาะบนกิ่ง ดอกเหมย		การมาถึงของ ความสุข
ลิ่ว เหอหลง ซุน)六合 同春(		ศูนย์กลางของภาพ อยู่ที่กวางและนก กระเรียน ล้อมด้วย ต้นสนและต้นซุน)มะฮอกกานีจีน(		ความมั่งคั่ง อายุ ยืน โลกคือฤดู ใบไม้ผลิ ทุก สรรพสิ่ง เจริญรุ่งเรืองขึ้น

ชื่อ	ลวดลาย	องค์ประกอบ	การสังเคราะห์	ความหมาย
จินหยู่ หม่านถั่ง)金玉 满堂(满堂		ลวดลายปลาทอง สองถึงสามตัวกับพืช น้ำหรือดอกบัว		ความเป็นสิริ มงคล ความมั่ง คั่ง เกียรติยศ ความก้าวหน้า เป็นสัญลักษณ์ ของความ เจริญก้าวหน้า ในหน้าที่การ งาน การศึกษา เล่าเรียน ครอบครัว เจริญรุ่งเรือง

ตารางที่ 4 ลวดลายเรื่องราวตัวละคร

ชื่อ	ลวดลาย	องค์ประกอบ	การสังเคราะห์	ความหมาย
คนตก ปลาคน ตัดไม้ ชาวนา และนัก ปราชญ์ (渔耕 樵读)		การตกปลาของ ชาวประมง การทำ นาของเกษตรกร คน ตัดไม้ถือฟืน และ การอ่านหนังสือของ นักปราชญ์		สัญลักษณ์ของ ชีวิตที่มั่นคงสุข สบาย และเป็น อิสระ หลังจาก เกษียณอายุ
แปด เซียน ข้าม ทะเล)八仙 过海(过海		ลวดลายประกอบไป ด้วยเซียนทั้งแปดคน ได้แก่ เกี้ยก้วยหลี่ จงหลี่ฉวน จางกั้ว เหล้า หลู่ตังปิน เหอเซียงกู หลาน		ผู้ที่พึ่งพา ความสามารถ พิเศษของ ตนเองเพื่อสร้าง เรื่องปาฏิหาริย์

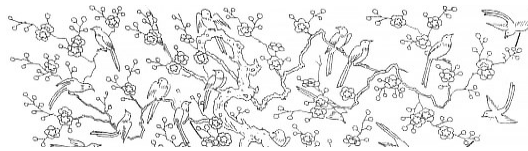
ชื่อ	ลวดลาย	องค์ประกอบ	การสังเคราะห์	ความหมาย
		ฉ่ายเหอ หานเซียงจี และเซากั่วจี้ว		
คำอวย พรของ เทพธิดา หมาคู่)麻姑 献寿(		หมาคู่ในนิทาน พื้นบ้านส่วนใหญ่คือ เทพธิดาในมือถือลูก ท้อหรือวางกระเช้า ดอกไม้ไว้บนป่า หรือขี่กวาง สีเมฆ และมักจะมาพร้อม กับเทพนภกระเรียน ต้นสนสี่เสี้ยว		อายุยืน ความ เคารพต่อ ผู้สูงอายุ เพื่อ อวยพรให้พวก เขามีอายุยืน ยาว

3. จากการศึกษางานวิจัยและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำไปสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันทั้งหมด 5 ชุดผลิตภัณฑ์ ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาและเห็นว่าปัจจุบันการตกแต่งห้องแบบผสมผสานระหว่างห้องหนังสือและห้องดื่มชาเป็นที่นิยมมาก ห้องประเภทนี้มีชื่อเรียกว่า ห้องหนังสือและจิบชามัลติฟังก์ชัน (Study Tea multifunctional room) ซึ่งเป็นห้องที่สามารถใช้งานได้จริงและมีสไตล์ที่เป็นเอกลักษณ์ นักปราชญ์ในสมัยโบราณมักจุดเครื่องหอมและทำสมาธิในห้อง ชมวิวทิวทัศน์ด้านนอกหน้าต่างภายใต้แสงสลัว ๆ และจิบชารสขมอ่อน ๆ ในมือ และนี่ก็เป็นสไตล์การตกแต่งห้องหนังสือและจิบชาแบบที่ปัญญาชนสมัยใหม่ชอบ (Chen Jiru, บันทึกเสี่ยววงโหยวจี สมัยราชวงศ์หมิง) จากการศึกษาข้างต้นงานวิจัยนี้จึงได้กำหนดแนวคิดและออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ทางวัฒนธรรมสำหรับปัญญาชน เช่น โคมไฟ เครื่องพ่นน้ำโรมา ถ้วยชา ชุดเครื่องปักดอกไม้ ผลิตภัณฑ์ทั้งหมดนี้เป็นเครื่องใช้ที่ใช้อยู่ที่สุดในห้องจิบชาของปัญญาชนในสมัยโบราณและสมัยใหม่ ผู้วิจัยหวังว่าการออกแบบเครื่องใช้สำหรับพื้นที่ทางวัฒนธรรมของปัญญาชนจะสามารถถ่ายทอดความรู้สึกรักทางวัฒนธรรมที่ชอบความโบราณเก่าแก่และสง่างามของปัญญาชนชาวฮุยโจวโบราณได้ดียิ่งขึ้น

ผลิตภัณฑ์ที่ 1 2 และ 3 ใช้ลวดลาย “ซีซ่างเหมยขาว” (ภาพที่ 2) ในการออกแบบลวดลายซีซ่างเหมยขาวเป็นหนึ่งในลวดลายมงคลที่ได้รับความนิยม โดยลวดลายนี้มีนกกาขงประกอบกับกิ่งก้านของดอกเหมย ตาม “หลิงเซว่จางซี” ใน “คัมภีร์ฉินจิง” ของราชวงศ์จิ้น

และ “คายหยวนเทียนเป่าอี่ซื่อ” บันทึกไว้ว่า “ในสมัยนั้น เมื่อทุกคนได้ยินเสียงนกนางแอ่นจะถือว่าเป็นลางดี จึงถือว่านกนางแอ่นมาเพื่อนำข่าวดีมาให้” (Feng Xingxian, 2017) จะเห็นได้ว่าในต้นราชวงศ์ถัง ผู้คนต่างถือว่านกนางแอ่นเป็นลางดี

ภาพที่ 2 การออกแบบลวดลาย “ซีซางเหมยขาว”

ที่มา: You Jiadan, 2022

ผลิตภัณฑ์ที่ 1: โคมไฟซีซางเหมยขาว (ภาพที่ 3) แนวคิดของการออกแบบเบื้องต้น คือ การผสมผสานลวดลายของลวดลายสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน และลวดลาย “ซีซางเหมยขาว” การผสมผสานลวดลายหน้าต่างเข้ากับการออกแบบโคมไฟสมัยใหม่ ที่สามารถปรับแต่งได้ตามลวดลายมงคลที่ผู้ใช้สามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง แผ่นอะคริลิกของโคมไฟสามารถถอดออกได้ ทำให้ผู้ใช้สามารถเลือกลวดลายเรขาคณิต ลวดลายสัตว์และลวดลายพืชพรรณที่แตกต่างกันประกอบเข้าด้วยกัน ผ่านการฉายแสงทำให้เกิดลวดลายใหม่ ขณะเดียวกัน ก็ทำการออกแบบรางที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ เพื่อให้ตัวโคมไฟมีความน่าสนใจ ส่วนฐานได้ออกแบบเป็นช่องใส่รูป เพื่อให้มีประโยชน์ใช้สอยหลายประการ

ภาพที่ 3 โคมไฟซีซางเหมยขาว

ที่มา: You Jiadan, 2022

ผลิตภัณฑ์ที่ 2: ถ้วยชาใจกลางหมื่นซีซางเหมยขาว (ภาพที่ 4) ออกแบบโดยการขึ้นรูปเครื่องเคลือบแบบใหม่ โดยการผสมผสานระหว่างลวดลายหน้าต่างและโคมไฟหมื่นแบบจีนประยุกต์ใช้ในเครื่องเคลือบ วาดลวดลายซีซางเหมยขาว กับเรื่องราวของผู้คนลงบนตัวถ้วยด้าน

ใน และซ้อนฝาครอบเครื่องเคลือบที่ฉลุลายและสามารถหมุนได้อยู่ภายนอก ทำให้สามารถเห็น “ทิวทัศน์หน้าต่าง” ที่แตกต่างกัน ผ่านวิธีการหมุน และภาพจะเปลี่ยนไปทุกครั้ง ทำให้ถ้วยชา ดูมีลูกเล่นและน่าสนใจมากขึ้น

ภาพที่ 4 ถ้วยชาใจกลางหมุนซี่ช่างเหมยขาว

ที่มา: You Jiadan, 2022

ผลิตภัณฑ์ที่ 3: ถ้วยชาหลังหลงซี่ช่างเหมยขาว (ภาพที่ 5) การออกแบบที่เป็นนวัตกรรมใหม่ของเครื่องเคลือบหลังหลงของเครื่องเคลือบจิ่งเต๋อเจิ้น โดยการผสมผสานระหว่าง การวาดภาพสองรูปบนเครื่องเคลือบและฉลุลายบนเครื่องเคลือบ โดยแกะสลัก “ดวงตาหลัง หลง” หลังจากเผาเคลือบแล้ว ให้ความรู้สึกว่าภาพมีความโปร่งและสวยงาม จึงถูกเรียกว่า “เครื่องเคลือบแก้ว”(Yu Zhentai,2009) ภายใต้แสงจ้าถ้วยชาจะให้ผลลัพธ์ของภาพที่แตกต่าง กัน และพื้นผิวของเครื่องเคลือบสร้างความรู้สึกละเอียดเหมือนกระดาษ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค “บางราวกับกระดาษ” ของเครื่องเคลือบจิ่งเต๋อเจิ้น วัสดุเครื่องเคลือบเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และในขณะเดียวกันก็ยังคงทำหน้าที่กักเก็บน้ำของถ้วยลายครามแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 5 ถ้วยชาหลังหลงซี่ช่างเหมยขาว

ที่มา: You Jiadan, 2022

ผลิตภัณฑ์ที่ 4: เครื่องพ่นไอน้ำโรม่าว่านจื่อเหวินที่ออกแบบโดยการผสมผสาน ลวดลายระแนงและลวดลายตัวอักษรว่าน “万” (ภาพที่ 6) ในลวดลายเรขาคณิตของลวดลาย หน้าต่างสำนักสุขใจ โดยใช้การออกแบบลวดลายที่ทับซ้อนกันและลอดผ่านกัน เพื่อให้เห็นชั้น ของภาพ ในแง่ของวัสดุ ด้านในของเครื่องพ่นไอน้ำโรม่าทำจากเครื่องเคลือบ เนื่องจาก มีคุณสมบัติทางกายภาพที่ดีกว่าพลาสติก ทนต่ออุณหภูมิสูง ทนต่อการกัดกร่อน และทำความสะอาดได้ง่าย และก็เพราะเครื่องเคลือบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ

แนวคิด “การออกแบบเพื่อสิ่งแวดล้อม” และการออกแบบที่เรียบง่ายของผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการออกแบบในปัจจุบัน

ภาพที่ 6 เครื่องพ่นไอน้ำโรม่าว่านจื่อเหวิน

ที่มา: You Jiadan, 2022

ผลิตภัณฑ์ที่ 5: ชุดเครื่องปักดอกไม้ “ดอกม้งดอกมี” ใช้ลวดลายเหรียญเงินคู่ เป็นองค์ประกอบหลักในการออกแบบ ภายในมีลวดลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัด ภายในมีลวดลาย สีเหลี่ยมข้าวหลามตัด ใช้เทคนิคการฉลุหน้าต่าง ใช้ส่วนที่ฉลุออกมาเป็นรูสำหรับเสียบดอกไม้ ของชุดเครื่องปักดอกไม้ (ภาพที่ 7) ใช้การซ้อนภาพเพื่อให้องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์มีความ หลากหลาย การผสมผสานระหว่างภาพและรูปทรงถูกนำมาใช้ในลักษณะที่เรียบง่าย เพื่อให้ สามารถเห็นถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรมและในขณะเดียวกันก็สามารถถ่ายทอดความงามที่เกิด จากความเรียบง่ายในหลากหลายแง่มุม ชุดเครื่องปักดอกไม้นี้เปลี่ยนความหมายของ “มีเงินใช้” ให้กลายเป็นชุดเครื่องปักดอกไม้ได้อย่างแยบยล โดยผสมผสานสัญลักษณ์ดั้งเดิมของลวดลาย เหรียญเงินคู่เข้ากับการออกแบบชุดเครื่องปักดอกไม้อย่างประณีตและใช้งานได้จริง

ภาพที่ 7 ชุดเครื่องปักดอกไม้ “ดอกม้งดอกมี”

ที่มา: You Jiadan, 2022

อภิปรายผล

ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้ในลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย ศึกษาค้นคว้าความหมายเชิงสัญลักษณ์และความหมายแฝงทางวัฒนธรรม นำรูปแบบลวดลายมาประยุกต์ใช้เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์โคมไฟ ถ้วยชา เครื่องพ่นไอน้ำโรม่าและชุดเครื่องปักดอกไม้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมร่วมสมัยที่มีการออกแบบเรียบง่าย เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ และคุณค่าทางวัฒนธรรม อีกทั้ง ยังสามารถใช้งานได้จริงและหลากหลาย ตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Cui Bingqing ที่กล่าวไว้ว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมต้องมีรูปลักษณะภายนอกที่สะดุดตา จึงจะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคและนำมาซึ่งความเพลิดเพลินไปกับความสวยงาม แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ ล้วนขึ้นอยู่กับความต้องการของคนส่วนใหญ่ ดังนั้นสุนทรียศาสตร์ที่แสดงผ่านผลิตภัณฑ์มักจะทำให้ความสำคัญกับความงามที่มีความเป็นสากล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ศึกษาความเหมือนและความแตกต่างของสไตล์ลวดลายหน้าต่าง ลักษณะเฉพาะของลวดลาย และเทคนิคการทำในภูมิภาคต่างๆ และวิเคราะห์อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภูมิหลังทางวัฒนธรรม และปัจจัยทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อการออกแบบลวดลายหน้าต่าง

2. การขยายขอบเขตการประยุกต์ลวดลายหน้าต่างกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เพื่อให้การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมร่วมสมัยยังคงมีกลิ่นอายวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ตีความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสุโขทัยในเชิงลึก เพื่อประยุกต์และนำลวดลายหน้าต่างไปใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมให้หลากหลายยิ่งขึ้น

2. จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเทคนิคพื้นฐานงานหัตถกรรมหน้าต่างแกะสลักเพื่อทำให้ผู้คนเข้าใจลวดลายหน้าต่างสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัยมากขึ้น เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สืบสานและการพัฒนาวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมสำนักสุโขทัย

3. การปรับแต่งผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย เพื่อขยายไปสู่ชุดผลิตภัณฑ์ และในขณะเดียวกันก็พยายามทำให้ผลิตภัณฑ์กลายเป็นผลงานศิลปะที่มีมูลค่าในการสะสม

เอกสารอ้างอิง

- Chen, Y., & Ma, X. (2014). On the decorative symbols and protection of ancient dwellings in Huizhou. *Modern Decoration (Theory)*(12), 157-158.
- Cheng, B. (2011). The Image Composition Pattern and Cultural Analysis of Huizhou Architectural Carving in the Ming and Qing Dynasties. *Academic Circles* (5), 159-165.
- Cui, B. (2020). The application of Chinese traditional cultural elements in the design of modern cultural and creative products. *Popular Literature and Art* (02), 74-75.
- Feng, X. (2017). Wei Miao Wei Xiao Xi's eyebrows are raised. *Ceramic Science and Art*, 88.
- Ye, Y., & Wu, H. (2016). Analysis of the Aesthetic Meaning of Huizhou Architectural Window Lattices. *Journal of Anhui University of Technology (Social Science Edition)*, 33(6), 55-56.
- Yu, Z. (2009). On Linglong Porcelain. *Jingdezhen Ceramic*.
- Zhu, H., & Su, J. (2016). Metaphor and Shape of Wooden Space in Huizhou Ancient Dwellings from the Perspective of Cultural Capital. *Art and Technology*(7), 55-56.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Faculty of Humanities and Social Sciences
Nakhon Sawan Rajabhat University

ปรัชญา

จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน
สู่การพัฒนาชาติ ด้วยศาสตร์และศิลป์
ธำรงภูมิปัญญาแห่งแผ่นดินพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน